

รายงานฉบับสมบูรณ์ Phase 2

(15 กรกฎาคม 2545 – 14 มกราคม 2546)

โครงการศึกษาศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

โดย

สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน และ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟู
และจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

วันที่	17 ส.ย. 2546
เลขทะเบียน	00088
เลขเรียกหนังสือ	AR 45

6639

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ห้องสมุด

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์
เลขที่ 970/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10400
โทร. 298-0455 โทรสาร 298-0476
home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

สัญญาเลขที่ RDG 540039

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

“โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง”

คณะผู้วิจัย

1.นายชัยพันธ์ ประภาสะวัต	สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน
2.นายเฉลิม อันวิน	สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน
3.นางสาวประยงค์ บุญไทย	สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน
4.นางสาวเนตรดาว ยิ่งยบล	สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน
5.นายอนุสรณ์ ไชยมงคล	สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน
6.นางสาวบุญทิวา บุญเป็ง	สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ผู้ร่วมวิจัย

1.นายไทรภพ แซ่ย่าง	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.สุเทพ
2.นายวชิระ หวังวนวัฒน์	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.สุเทพ
3.นายสือ หวังวนวัฒน์	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.สุเทพ
4.นายพิสิทธิ์ ทิพย์ปันทอง	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.โป่งแยง
5.นายวิจิตร กวินศักดิ์สกุล	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.โป่งแยง
6.นายสวัสดิ์ ถนอมรุ่งเรือง	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.โป่งแยง
7.นายมนัส ถนอมวรกุล	คณะกรรมการฯ พื้นที่ต้นน้ำ	ต.โป่งแยง
8.นายอินสม สิงห์คำ	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
9.นายต้น ตระภาพ	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
10.นางอมรศรี มั่งมูลมา	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
11.นายเกษม ใจฝั้น	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
12.นายถาวร สีมา	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
13.นายสำรวบ ธนุใจ	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
14.นายบุญยัง บุญธิ	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
15.นายพรชัย ทองสม	คณะกรรมการฯ พื้นที่กลางน้ำ	ต.บ้านปาง
16.นายบุญรัตน์ ลำธาร	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.หนองควาย
17.นางสาวยุพิน คำขาย	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.หนองควาย
18.นายสุวิทย์ ใจคำ	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.หนองควาย
19.นายจรัส ไชยชนะ	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.หนองควาย
20.นายสุรินทร์ คำม่วง	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.หนองควาย
21.นายบุญเกิด วงศ์ฝั้น	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.หนองควาย
22.นายอินทร ทิพย์คำมา	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.บ้านแหวน
23.นายเจริญ ดันบัว	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.บ้านแหวน
24.นายพัช สายแก้วไย	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.บ้านแหวน
25.นายอินทอง ไชยลังกา	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.น้ำแพร่
26.นายไกรวุธ หมื่นชัย	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.น้ำแพร่

27.นายเทียบ อ้วนล้วน	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.น้ำแพร่
28.นายไมตรี ยาวิชัย	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.น้ำแพร่
29.นายประชัน จันทะมงคล	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.น้ำแพร่
30.นายทองดี ทองอ้วน	คณะกรรมการฯ พื้นที่ปลายน้ำ	ต.น้ำแพร่
31.นายวิรัช มีหนูน	คณะกรรมการฯ ตัวแทนสถานประกอบการ
(กฤษฎาคอยรื้สอรัท)	
32.นายกันหา นีราราช	คณะกรรมการฯ ตัวแทนสถานประกอบการ
(ศูนย์ฝั้กอบรรมรณาการไทยพาณัิขย์)	

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างนี้ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ระยะ 2 (15 กรกฎาคม 2545 – 14 มกราคม 2546) จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณที่ปรึกษางานวิจัย ดร.ชยันต์ วรรณะภูติ และที่ปรึกษาทั่วไป ดร.ชูศักดิ์ วิทยภัค ดร.เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมณ์ ดร.มิ่งสรรพ ขาวสะอาด ดร.เจษฎา แก้วกัลยา ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่ายิ่งกับการทำวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ ดร.ชนสวรรค์ เจริญเมือง ที่ให้ความรู้เรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อาจารย์สมชาย วิชาศิลป์กุล และ อาจารย์ไพสิฐ พาณิชกุล ที่ให้ความรู้และข้อเสนอแนะในด้านกฎหมายการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อาจารย์จิระ ประจักษ์ว ที่ให้ความรู้และข้อเสนอแนะในเรื่องหลักการอ่านแผนที่ ดร.สิทธิชัย ประพุทธนิติสาร ที่ให้ความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่ายิ่งต่อ การทำวิจัยในครั้งนี้

รายงานวิจัยฉบับนี้สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่นก็เพราะได้รับความร่วมมือจาก กลุ่มค้ำน้ำ กลุ่มกลางน้ำ กลุ่มปลายน้ำ และตัวแทนสถานประกอบการ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับข้อมูลสายน้ำสาขา 64 สาย และแผนที่สายน้ำ ที่ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือด้วยดี จากคุณอินสม สิงห์คำ คุณอมรศรี มั่งมูลมา กำนันเฉลิม อันวิเศษ คุณกัณหา นิราราช คุณวิรัช มีหนูน พ่อหลวงไครภพ แซ่ย่าง คุณวชิระ หวังวนวัฒน์ คุณพิสิทธิ์ ทิพย์ปั้นทอง และข้อมูลเหมืองฝายในลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากแม่เมืองแม่ฝายกลางน้ำ และปลายน้ำ ทุกท่าน

และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแก่ชาวบ้านที่ร่วมวงสนทนาในพื้นที่ และเวทีประชุมทุกระดับที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริง และแนวทางในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กรมชลประทาน ท่านปลัดจังหวัดเชียงใหม่ ท่านนายอำเภอหางดง ท่านปลัดอำเภอหางดง นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ที่ร่วมอภิปราย และเสนอแนะข้อคิดเห็น เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานช่วงต่อไป

สุดท้ายขอขอบคุณผู้ร่วมงานวิจัยทั้ง 5 คน และคุณนิตยา วงศ์วีระพันธุ์ ที่มีความรับผิดชอบร่วมกันอย่างสูง และได้กรุณาวางแผน ดำเนินงาน ประสานงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ

นายชัยพันธ์ ประภาสวัด

หัวหน้าโครงการวิจัยศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

คำนำ

โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มาตลอด ตั้งแต่ Phase 1 (1 พฤศจิกายน 2544 - 30 เมษายน 2545) จนมาถึงปัจจุบัน Phase 2 (15 กรกฎาคม 2545 - 14 มกราคม 2546)

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นี้ จึงถือได้ว่าเป็นผลงานสำคัญของโครงการฯ ที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันในระดับลุ่มน้ำ โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่องกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับในการแก้ปัญหการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

ในโครงการวิจัยนี้ ประสบความสำเร็จได้เนื่องจากความร่วมมือและความช่วยเหลือจากคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง องค์กรชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรเอกชน ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และที่ปรึกษาโครงการวิจัยที่ให้ความร่วมมือและเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่องานวิจัยครั้งนี้ จึงใคร่ขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

สุดท้ายขอขอบคุณทาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้เอื้อเฟื้อทุนสนับสนุนโครงการวิจัยเป็นอย่างสูงยิ่ง

นายชัยพันธ์ ประภาสวัต

หัวหน้าโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

14 มกราคม 2545

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1	แผนการปฏิบัติงาน (Action Plan) 6 เดือน (15 กรกฎาคม – 14 มกราคม 2546)	5-12
ตารางที่ 1.2	แผนปฏิบัติงานภาคสนาม (15 กรกฎาคม 2545 – 31 ธันวาคม 2545)	12-15
ตารางที่ 2.1	จำนวนประชากรของหมู่บ้านในพื้นที่ต้นน้ำ	27
ตารางที่ 2.2	ข้อมูลจำนวนครัวเรือนและประชากรในตำบลบ้านโป่ง	29-30
ตารางที่ 2.3	จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านแหวน	36
ตารางที่ 2.4	ปัญหาการใช้น้ำในตำบลบ้านแหวน	37
ตารางที่ 2.5	จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลน้ำแพร่	39
ตารางที่ 2.6	ปัญหาการใช้น้ำในตำบลน้ำแพร่	40
ตารางที่ 2.7	จำนวนหมู่บ้านในตำบลหนองควาย	41
ตารางที่ 2.8	ปัญหาการใช้น้ำในตำบลหนองควาย	42
ตารางที่ 2.9	การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	50
ตารางที่ 3.1	สายน้ำสาขาของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	56
ตารางที่ 3.2	สายน้ำที่ใช้ในการเกษตรและพื้นที่การเกษตรของพื้นที่ต้นน้ำ	61
ตารางที่ 3.3	การใช้น้ำในพื้นที่กลางน้ำจากระบบเหมืองฝายดั้งเดิม	62
ตารางที่ 3.4	กลุ่มธุรกิจรีสอร์ท	65
ตารางที่ 3.5	กลุ่มบ้านจัดสรร	66
ตารางที่ 3.6	กลุ่มบ้านพักตากอากาศและสวนเกษตร	66
ตารางที่ 3.7	ระบบเหมืองฝายในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	69
ตารางที่ 3.8	หมู่บ้านจัดสรรที่มีอยู่ในพื้นที่ปลายน้ำ	71

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

คำนำ

บทที่ 1 บทนำ : โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ระยะ 2

(15 ก.ค. 2545 – 14 ม.ค. 2545)

1.1	หลักการเหตุผล	1
1.2	วัตถุประสงค์การศึกษา	2
1.3	กรอบในการเก็บข้อมูล	3
1.4	แผนปฏิบัติการ	5-13
1.5	กิจกรรมในงานสนาม	14-22

บทที่ 2 บริบทชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

2.1	สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	23-26
2.2	ประวัติความเป็นมาและสภาพปัญหาในพื้นที่	26
-	พื้นที่ต้นน้ำ	27-29
-	พื้นที่กลางน้ำ	29-34
-	พื้นที่ปลายน้ำ	34-50
2.3	การเปลี่ยนแปลงในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	50-54
2.4	สรุป	54-55

บทที่ 3 ระบบการใช้น้ำและการจัดการน้ำ

3.1	รูปแบบการใช้และการจัดการน้ำ	56-59
-	ต้นน้ำ	59-61
-	กลางน้ำ	61-68
-	ปลายน้ำ	68-71
3.2	สรุป	72

บทที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

4.1	กระบวนการสร้างกฎเกณฑ์ และกติกาในการจัดการทรัพยากร	73
4.1.1	ระดับชุมชน	

- การประชุมสรุปสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข	73-82
- การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหาในระดับลุ่มน้ำ	82-86
-การประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม ร่างมาตรการ ในระดับลุ่มน้ำ	86-91
4.1.2 ระดับเครือข่าย	
- เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์	91-107
- เวทีสัมมนาและศึกษาดูงาน	107-111
- เวทีเครือข่ายลุ่มน้ำ	111-117
4.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือและการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ	
4.2.1 การสร้างฐานข้อมูลชุมชนจัดเก็บข้อมูลด้วยชุดแบบสอบถาม	117-120
4.2.2 เวทีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ	120-128
4.2.3 การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่งานกิจกรรม ผลการดำเนินงาน และแผนการดำเนินการ	129
- แผ่นพับ โบว์ชัวร์ และจดหมายข่าว (รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3)	
- เอกสารประกอบการประชุม ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง (รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3)	
4.2.4 การอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน	129
4.2.5 กิจกรรมร่วมของลุ่มน้ำ	130-137
4.3 สรุป	138-139

บทที่ 5 บทสรุป: การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดการจัดการทรัพยากร ท้องถิ่นของคนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ภาคผนวก

- ภาคผนวกที่ 1 ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ภาคผนวกที่ 2 แบบสำรวจครัวเรือน โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ภาคผนวกที่ 3 เอกสารประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการฯ
- ภาคผนวกที่ 4 ภาพกิจกรรมของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ภาคผนวกที่ 5 กิจกรรมเฝ้าป่าหาความรู้ Walk Rally
- ภาคผนวกที่ 6 กิจกรรมวัดปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 แผนที่ขอบเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างในอดีต	24
แผนภาพที่ 2.2 แผนที่ขอบเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างในปัจจุบัน	25
แผนภาพที่ 2.3 ที่ตั้งสถานประกอบการในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	32
แผนภาพที่ 3.1 ลำห้วยสาขาของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	60
แผนภาพที่ 3.2 ฝายในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	64
แผนภาพที่ 4.1 แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง	138

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1	แผนการปฏิบัติงาน (Action Plan) 6 เดือน (15 กรกฎาคม – 14 มกราคม 2546)	5-12
ตารางที่ 1.2	แผนปฏิบัติงานภาคสนาม (15 กรกฎาคม 2545 – 31 ธันวาคม 2545)	12-15
ตารางที่ 2.1	จำนวนประชากรของหมู่บ้านในพื้นที่ต้นน้ำ	27
ตารางที่ 2.2	ข้อมูลจำนวนครัวเรือนและประชากรในตำบลบ้านโป่ง	29-30
ตารางที่ 2.3	จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านแหวน	36
ตารางที่ 2.4	ปัญหาการใช้น้ำในตำบลบ้านแหวน	37
ตารางที่ 2.5	จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลน้ำแพร่	39
ตารางที่ 2.6	ปัญหาการใช้น้ำในตำบลน้ำแพร่	40
ตารางที่ 2.7	จำนวนหมู่บ้านในตำบลหนองควาย	41
ตารางที่ 2.8	ปัญหาการใช้น้ำในตำบลหนองควาย	42
ตารางที่ 2.9	การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	50
ตารางที่ 3.1	สายน้ำสาขาของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	56
ตารางที่ 3.2	สายน้ำที่ใช้ในการเกษตรและพื้นที่การเกษตรของพื้นที่ต้นน้ำ	61
ตารางที่ 3.3	การใช้น้ำในพื้นที่กลางน้ำจากระบบเหมืองฝายดั้งเดิม	62
ตารางที่ 3.4	กลุ่มธุรกิจรีสอร์ท	65
ตารางที่ 3.5	กลุ่มบ้านจัดสรร	66
ตารางที่ 3.6	กลุ่มบ้านพักตากอากาศและสวนเกษตร	66
ตารางที่ 3.7	ระบบเหมืองฝายในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	69
ตารางที่ 3.8	หมู่บ้านจัดสรรที่มีอยู่ในพื้นที่ปลายน้ำ	71

บทที่ 1

บทนำ : โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ระยะ 2

(16 ก.ค. 2545 – 14 ม.ค. 2546)

1. หลักการเหตุผล

ชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างในปัจจุบันได้เกิดแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมกันและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในอดีต ซึ่งการก่อเกิดแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชนได้เกิดจากการปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมในการใช้น้ำ(คนต้นน้ำ คนกลางน้ำ คนปลายน้ำ) ดังเช่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำของตำบลบ้านปง , การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการฝายหมู่บ้านปลายน้ำ, การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนบนคอกกับคนพื้นราบ

นอกจากชุมชนได้มีปฏิบัติการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาแล้วนั้น ชุมชนยังมีการยกระดับความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนต้นน้ำ คนกลางน้ำ คนปลายน้ำ ในเรื่องหลัก ๆ ดังนี้ คือ **หนึ่ง** การจัดการองค์กรหรือเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งสามารถรวมกลุ่มผู้คนที่สร้างพลังให้กับท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรและสร้างอำนาจท้องถิ่น **สอง** การจัดการฐานการผลิตที่สัมพันธ์กับการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากร **สาม** การจัดการฐานทรัพยากรให้มีความอุดมสมบูรณ์มีการรักษาและการใช้ที่เหมาะสมกัน เพื่อเกิดความยั่งยืนต่อทรัพยากรท้องถิ่น **สี่** การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการปรับตัวของชุมชนต่อสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้ง การแย่งชิงทรัพยากรและสถานการณ์ที่ต้องคุ้มครองทรัพยากร

จากการยกระดับความรู้ และการสร้างปฏิบัติการร่วมการแก้ไขปัญหา การอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชนนั้น ทำให้เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างพยายามสร้าง “กติกา” และชุมชนพยายามให้กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้น้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างยอมรับในกติกา เพื่อให้เกิดการแก้ไขและการจัดการร่วมกันทั้งลุ่มน้ำ

ในปัจจุบันกติกาที่ชุมชนสร้างนั้นยังไม่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมและยังไม่มี ความชัดเจนเพียงพอที่ทำให้ถูกยอมรับในกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มสถานประกอบการ รวมทั้งชุมชนพยายามจะใช้กติกาเป็นกฎเกณฑ์ประเพณี หรือกฎเกณฑ์ท้องถิ่นที่ทุกคนยอมรับร่วมเพื่อสร้างการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นโดยชุมชนท้องถิ่นเพื่อชุมชนและสามารถสร้างอำนาจให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น โดยชุมชนจะสร้างแผนการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่สามารถกำหนดการพัฒนาการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำจากกลุ่มคนต่างๆ ได้ (กลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ กลุ่มสถานประกอบการ กลุ่มปลายน้ำ)

ดังนั้นแผนการจัดการทรัพยากรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชน ซึ่งในขณะนี้ชุมชนได้สร้างกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนและจะมีการพัฒนาทำให้เป็นจริงที่เป็นรูปธรรมได้ โดยชุมชนจะมีการศึกษาถึงกระบวนการสร้างกลไกท้องถิ่นและรูปแบบในการจัดการทรัพยากรร่วมกันของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง รวมทั้งในปัจจุบันชุมชนพยายามที่จะรวบรวมความรู้เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาและรวบรวมแล้วสังเคราะห์ความรู้

ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างฐานข้อมูลที่ชัดเจนเพื่อนำไปศึกษาต่อการสร้างการจัดการน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีการสร้างองค์กรที่เป็นไปในรูปแบบเครือข่ายในระดับลุ่มน้ำที่ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ (คนพื้นราบ,คนม้ง)ที่มีการสร้างกฎเกณฑ์ท้องถิ่นในแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือการจัดการทรัพยากรและชุมชนมีการสร้างหรือการปรับความรู้ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาการใช้ น้ำและการจัดการทรัพยากร รวมทั้งมีการสร้างผู้นำท้องถิ่นที่พยายามจะสร้างฐานสมาชิกให้มีความรู้ ความเข้าใจต่อการแก้ไขปัญหา และมีความพยายามในการจะสร้างการเชื่อมประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรและในท้ายที่สุดชุมชนพยายามจะจัดทำแผนการจัดการลุ่มน้ำโดยองค์กรชุมชน

ด้วยการเคลื่อนไหวของชุมชนในปัจจุบันที่มีการพัฒนาเป็นลำดับทำให้เห็นความรู้ในหลายด้าน เช่น ความรู้ในการจัดการองค์กรท้องถิ่น ความรู้ในการสร้างแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม ความรู้ที่ชุมชนจะสร้างอำนาจท้องถิ่น ความรู้ของชุมชนกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น ความรู้ของการสร้างกลไกหรือรูปแบบในการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งความรู้ดังกล่าวชุมชนพยายามจะนำมาสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การสร้างอำนาจท้องถิ่น และศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักดังนี้ คือ

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1.เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลรายละเอียดการใช้และการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า การผลิต ชีวภาพ สังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรมในระดับครัวเรือน
- 2.เพื่อศึกษาถึงกระบวนการสร้างกติกา กฎเกณฑ์ร่วมในการจัดการทรัพยากรทั้ง “ระบบ” ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 3.เพื่อศึกษาถึงกระบวนการสร้างการยอมรับ “กติกา” ของชุมชนที่เชื่อมโยงทั้งภาคชุมชน ภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่นและกลุ่มทุน
- 4.เพื่อศึกษากลไก รูปแบบ ในการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 5.เพื่อศึกษาถึงความรู้ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการจัดการทรัพยากรร่วมของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 6.เพื่อศึกษาถึงกระบวนการร่วมมือเชื่อมโยงขององค์กรท้องถิ่นกับหน่วยงานรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

3. กรอบในการเก็บข้อมูล

- 3.1. ข้อมูลเชิงพื้นที่ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่ศึกษามาแล้ว เช่น ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่
- 3.2. ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่ศึกษามาแล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน ปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต ความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอก
- 3.3. ข้อมูลลักษณะทางเศรษฐกิจ หมายถึงการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาที่ผ่านมาและการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ในเรื่อง การถือครองที่ดิน (กรรมสิทธิ์/การถือครองที่ดินต่อครัวเรือน/หมู่บ้าน),ระบบการผลิต(วงจรการผลิต/ปี/ฤดู),รายจ่าย,รายได้,สภาพหนี้สิน,ลักษณะองค์กร(ระบบครอบครัว,เครือญาติ,ความเชื่อพิธีกรรมทางศาสนา,องค์กรท้องถิ่น,กลุ่ม/องค์กร/ชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง),ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม(ประเพณี,ศิลปหัตถกรรม,ศิลปวัฒนธรรม)
- 3.4.ระบบการจัดการทรัพยากร หมายถึงข้อมูลส่วนนี้ต้องพยายามศึกษาทำความเข้าใจจากมุมมองของชาวบ้าน ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้น้ำอย่างไรและมีการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิตและวิถีชีวิตอย่างไร โดยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็นส่วน ๆ ดังนี้
 - 3.4.1. ระบบการจัดการน้ำของแต่ละชุมชนของแต่ละชุมชน/หมู่บ้าน/ครัวเรือน
 - 3.4.1.1. การใช้น้ำของแต่ละครัวเรือนไปในกิจกรรมใดบ้างและใช้ปริมาณน้ำเท่าไรต่อกิจกรรมนั้น ๆ ชุมชน (จำนวนการใช้น้ำต่อครัวเรือน/กิจกรรม,จำนวนการใช้น้ำในระบบการผลิต/พืชที่ปลูก,ชุมชนต้นน้ำ ชุมชนกลางน้ำ ชุมชนปลายน้ำ,ไร่น้ำจืด/จำนวนต้น/ไร่/ครัวเรือน/ปริมาณน้ำ,ไร่มะเขือเทศ/จำนวนต้น/ไร่/ครัวเรือน/ปริมาณน้ำ,ไร่มะเขือเครือ,ไร่ข้าว/จำนวนไร่/ครัวเรือน/ปริมาณน้ำ,นาข้าว จำนวนไร่/ครัวเรือน/ปริมาณน้ำ,สวนลำไย/จำนวนต้น/ไร่/ครัวเรือน/ปริมาณน้ำ,สวนลิ้นจี่/จำนวนต้น/ไร่/ครัวเรือน/ปริมาณน้ำ)
 - การใช้น้ำของรีสอร์ท บ้านพักตากอากาศ โรงแรม สถานประกอบการ ฯลฯ
(จำนวนรีสอร์ทต่อพื้นที่ตำบล/หมู่บ้าน,พื้นที่ครอบครองรีสอร์ท บ้านพักตากอากาศ,ประเภทการใช้น้ำของโรงแรม รีสอร์ท บ้านพักตากอากาศ,ขนานกิจการ (จำนวนห้อง),เงินลงทุน ,กิจกรรมการใช้น้ำ (ทำสวน,ปลูกหญ้า,ดอกไม้,ต้นไม้),กิจกรรมการบริโภคต่อห้อง/พื้นที่,ขนาดสระว่ายน้ำกับปริมาณการใช้น้ำ/วัน/เดือน/ปี/ต่อปริมาณน้ำ,การกักเก็บน้ำ/ชนิดของแหล่งเก็บน้ำ/ปริมาณของชนิดแหล่งเก็บน้ำการบำบัดน้ำเสีย
 - การใช้น้ำของหน่วยงานรัฐ การใช้น้ำของโรงเรียน การใช้น้ำของวัด

3.4.2. ระบบการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิต หมายถึงความพยายามที่ต้องศึกษาถึงหรือการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากร โดยแบ่งเป็นส่วน ดังนี้

3.4.2.1 ระบบการจัดการป่าของต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ

3.4.2.2 ระบบการจัดการน้ำ

3.4.2.3 ระบบการจัดการที่ดิน

3.4.2.4 ระบบการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

3.5 องค์ความรู้

- องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า
- องค์ความรู้ในการจัดการองค์กร/เครือข่ายลุ่มน้ำ(ความรู้ภายในและภายนอก)
- องค์ความรู้ในการสร้างผู้นำท้องถิ่น
- องค์ความรู้ในการสร้างกฎเกณฑ์ กติการ่วม ในลุ่มน้ำ
- องค์ความรู้ในการสร้างอำนาจท้องถิ่นในการปกครองท้องถิ่นเพื่อจัดการทรัพยากรของชุมชน
- องค์ความรู้ในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มที่แตกต่างทางชาติพันธุ์บนฐานความอคติทางชาติพันธุ์

3.6 วิธีคิด หมายถึงการที่เก็บข้อมูลในเรื่อง การจัดการทรัพยากรที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเชื่อ ความคิด และจารีตประเพณี การเมืองท้องถิ่นอย่างไร และระบบการจัดการได้รับการพัฒนาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคสมัยอย่างไร

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้	ตัวชี้วัด
ขั้นที่ 1	5.ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดการ ดิน น้ำ ป่าของกลุ่มอื่น และร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาน้ำในแต่ละท้องถิ่น	ก.ค.45	ทีมวิจัย	1. จะทราบถึงกระบวนการและแนวคิดในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของท้องถิ่นระดับลุ่มน้ำ	1. ได้รู้ความรู้กระบวนการจัดการ และการแก้ไขปัญหาน้ำ ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ระดับลุ่มน้ำ 2. เกิดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น 1. ได้รู้ข้อมูลการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การผลิตที่ชัดเจน 2. เกิดการสรุปวิเคราะห์ข้อ มูลร่วมกัน 1. เกิดการสำรวจข้อมูลของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการจัดการทรัพยากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน การผลิต
	6.สรุปวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การผลิต เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ดีชัดเจน และเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลในระยะต่อไป	ก.ค.45	ทีมวิจัย	1. จะทราบถึงข้อมูลทุกระดับในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น ในระดับหมู่บ้าน ตำบล และกลุ่มองค์กรชาวบ้าน 2. จะทราบถึงแนวทางในการศึกษาข้อมูลในระยะต่อไป	1. ได้รู้ข้อมูลการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การผลิตที่ชัดเจน 2. เกิดการสรุปวิเคราะห์ข้อ มูลร่วมกัน 1. เกิดการสำรวจข้อมูลของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการจัดการทรัพยากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน การผลิต
	7.จัดทำชุดแบบสอบถาม เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และข้อมูลการจัดการทรัพยากร การผลิต การใช้ประโยชน์ที่ดิน ของชุมชน	ก.ค.45	ทีมวิจัย	1. จะทราบถึงข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลการจัดการทรัพยากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน การผลิตของชุมชน	1. ได้รู้ข้อมูลการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การผลิตที่ชัดเจน 2. เกิดการสรุปวิเคราะห์ข้อ มูลร่วมกัน 1. เกิดการสำรวจข้อมูลของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการจัดการทรัพยากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน การผลิต
	8.ผลิตสื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกระบวนการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างโดยชุมชน	ก.ค.45	ทีมวิจัย/ คณะกรรมการ	1. จะทราบถึงข้อมูลที่เป็นจริงในการดำเนินงานกิจกรรมการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	1. เอกสารเผยแพร่ข้อมูล 1.1. จัดหมายข่าวประจำเดือน 1.2. วารสารราย 3 เดือน

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้	ตัวชี้วัด
ขั้นที่ 2 -เพื่อศึกษาข้อมูล และ สังเคราะห์ข้อมูล	ขั้นที่ 2 1.เวทีประชุมระดับพื้นที่ (8 ตำบล) เพื่อ สังเคราะห์ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ แม่ค้าข้างที่ชัดเจน เช่น การใช้ ดิน น้ำ ป่า การผลิต ชีวภาพ สังคม วัฒนธรรม และครัว เรือน 2.สรุปบทเรียนการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรน้ำแม่ค้าข้าง เพื่อร่วมกัน สังเคราะห์ปัญหา และศึกษาความรู้จากการ ใช้ทรัพยากรร่วมกัน		ทีมวิจัย คณะกรรมการ ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เกิดการสังเคราะห์องค์ความรู้ของแต่ละ กลุ่ม 2.เกิดการสังเคราะห์การใช้ประโยชน์ ทรัพยากรของกลุ่มต่างๆ และเชื่อมโยง กับกลุ่มอื่นๆ 1.เกิดแนวทางในการจัดการทรัพยากร ร่วมของชุมชนผู้นำแม่ค้าข้าง	1.เกิดเวทีแลกเปลี่ยนร่วม กันในระดับพื้นที่ 2.เกิดกระบวนการเรียนรู้ และตระหนักในการใช้ ทรัพยากรร่วมกัน 1.เกิดกระบวนการ สังเคราะห์ปัญหา และให้เกิดแนวทางการ จัดการร่วม

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	สิ่งที่ได้	ตัวชี้วัด
ขั้นที่ 3 -เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้าง กศ. การจัดการทรัพยากรน้ำร่วมของกลุ่มแม่ค้า	ขั้นที่ 3 1.ประชุมคณะกรรมการเพื่อระดมความคิดและความต้องการแนวทางเพื่อสร้าง กศ. การจัดการทรัพยากรน้ำร่วมของกลุ่มแม่ค้า 2.ประชุมทำความเข้าใจการสร้าง กศ. การจัดการทรัพยากรน้ำร่วมของกลุ่มแม่ค้า ระดับพื้นที่ 8 ตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับชุมชนในการสร้าง กศ. การจัดการทรัพยากรน้ำร่วม 3.กิจกรรมวัดปริมาณน้ำในกลุ่มแม่ค้าข้างเพื่อศึกษาถึงสภาพทางกายภาพของลำน้ำแม่ค้าข้างและปริมาณน้ำในกลุ่มแม่ค้าข้าง 4.กิจกรรมเดินสำรวจป่าและสาขาน้ำ เพื่อศึกษาแนวเขตป่าไม้ ที่ดิน และน้ำ รวมถึงลักษณะทางกายภาพ และระบบนิเวศของ ป่าไม้ และสาขาน้ำ	ส.ค. ส.ค.45 ก.ค.-ธ.ค.45 ส.ค.-ธ.ค.45	ทีมวิจัย คณะกรรมการ ทีมวิจัย ทีมวิจัย	ขั้นที่ 3 1.จะได้ข้อมูลที่เป็นแนวทางในการสร้าง กศ. การจัดการทรัพยากรน้ำร่วมของกลุ่มแม่ค้า	ขั้นที่ 3 1.เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการสร้าง กศ. การจัดการทรัพยากรน้ำ 2.เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในระดับชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ 3.ได้ข้อมูลปริมาณน้ำที่ชัดเจน 4.ได้ข้อมูลปริมาณน้ำในกลุ่มแม่ค้าข้างและเทคนิควิธีการวัดน้ำ 5.ได้ชุดข้อมูลที่จะเป็นแนวทางในการสร้าง กศ. ของกลุ่มแม่ค้าข้าง

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้	ตัวชี้วัด
ขั้นที่ 1	5.กิจกรรมพิธีสืบชะตาน้ำ และการเดิน ธรรมยาตรา เพื่อศึกษาภูมิปัญหาท้องถิ่นในการ จัดการทรัพยากรร่วมของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	พ.ย.45	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.จะได้ข้อมูลชัดเจนในการจัดการ ทรัพยากร โดยภูมิปัญหาท้องถิ่น 2.จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการจัดการ ทรัพยากรร่วมของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	1.เกิดชุดข้อมูลความรู้การ จัดการทรัพยากร โดยภูมิ ปัญหาท้องถิ่น
	6.ประชุมสรุปวิเคราะห์ผลการสร้างกตিকাการ จัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพื่อศึกษา เงื่อนไข ปัญหา ในการสร้าง กฎ กติกา การจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง โดยชุมชน	ต.ก.45	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.จะได้ข้อมูลในการจัดการทรัพยากรโดย ชุมชนที่ชัดเจน 2.เกิดการสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันเพื่อนำไป สู่การวางแผนศึกษาข้อมูลในระยะต่อไป	1.เกิดชุดข้อมูลความรู้ใน การจัดการทรัพยากรของ ชุมชนกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 2.เกิดการกำหนดแผนการ ศึกษาข้อมูลในระยะต่อไป
	7.สัมมนาร่วมกับเครือข่ายอื่น เพื่อศึกษาข้อมูล การจัดการทรัพยากรดิน น้ำป่า และเงื่อนไข ความร่วมมือ และแนวคิดที่จะเชื่อมโยงปัญหา ระดับเครือข่ายกลุ่มน้ำและระดับ นโยบายรัฐ	ธ.ก.45	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.จะทราบถึงแนวคิดในการจัดการ ทรัพยากรร่วมกันในระดับเครือข่ายกลุ่มน้ำ 2.จะทราบถึงเงื่อนไข ในการร่วมกันจัดการ ทรัพยากรระดับกลุ่มน้ำ	1.เกิดเวทีแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ และเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างเครือข่าย 2.เกิดชุดข้อมูลการจัดการ ทรัพยากรระหว่างเครือข่าย
	8.ประชุมสรุปบทเรียนการสร้าง กตিকা การจัด การทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพื่อศึกษาถึง กระบวนการในการจัดการทรัพยากรและ สังเคราะห์องค์ความรู้ร่วมกัน		ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.จะทราบถึงแนวทางในการจัดการ ทรัพยากรร่วมของชุมชน 2.จะทราบถึงกระบวนการความร่วมมือของ ชุมชน และองค์กรท้องถิ่น	1.เกิดชุดข้อมูลในการจัด การทรัพยากรร่วม

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้	ตัวชี้วัด
วันที่ 4 -เพื่อศึกษาถึงชุมชนผู้นำแม่ ตาช้างที่จะสร้าง กติกา เพื่อ จัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน ได้อย่างไร	1.ประชุมใหญ่สามัญกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพื่อ ศึกษาถึง แนวทางการสร้างกติกาที่ชุมชนมี ส่วนร่วมและยอมรับ และร่วมกันสังเคราะห์ ข้อมูล เพื่อศึกษาศึกษาแนวทางการจัดการ ทรัพยากรร่วมกันของชุมชน 2.อบรมเสริมความรู้เรื่องกฎหมายของท้อง ถิ่น เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการสร้างศักยภาพ ขององค์กรชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรร่วมของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	๖.๓.45 ก.ย.45	ทีมงานวิจัย คณะกรรมการ ทีมงานวิจัย คณะกรรมการ	วันที่ 4 1.จะทำให้เกิดการสังเคราะห์ข้อมูลรวม กัน เพื่อหาเงื่อนไขในการสร้างศักยภาพ ในการจัดการทรัพยากรร่วม	1.ชุดข้อมูลความรู้ในการ สร้างกติกา การจัดการ ทรัพยากร โดยชุมชน 1.ชุมชนสามารถสร้าง ศักยภาพในการจัดการ ทรัพยากรของชุมชนด้วย ตนเอง 2.ชุดข้อมูลความรู้ในการ สร้างศักยภาพของชุมชน ในการจัดการทรัพยากร 1.เกิดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันในการจัด การทรัพยากรผู้นำแม่ ตาช้าง
	3.ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การ สร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรที่เข้มแข็ง โดยชุมชน เพื่อศึกษาแนวทางและแนวคิดใน การสร้างการจัดการที่เข้มแข็งของชุมชนเพื่อ ยกระดับองค์กรในการจัดการทรัพยากรร่วม	๖.๓.45	ทีมงานวิจัย คณะกรรมการ	1.จะทราบถึงแนวความคิดและแนวทางในการ สร้างการจัดการที่เข้มแข็งของชุมชน 2.จะทราบถึงแนวคิดที่จะสร้างศักยภาพ ชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อสร้างการจัดการที่ เข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรร่วมของ กลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่คาดว่าจะได้	ตัวชี้วัด
ขั้นที่ 4	4. ประชุมร่วมกันนักกฎหมาย นักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้าง กฎ กติกา การจัด การในกลุ่มแม่ตาช้าง เพื่อศึกษาเทคนิคด้าน วิชาการและแนวคิดในการจัดการทรัพยากร แบบสมัยใหม่ 5. สรุปและประเมินผลในการจัดสร้างกติกา การจัดการทรัพยากรกลุ่มแม่ตาช้างเพื่อ ศึกษาถึงกระบวนการสร้าง กฎ กติกา ที่ชุมชนยอมรับ และรวบรวมข้อมูลเพื่อ สังเคราะห์ร่วมกันในการศึกษาข้อมูลนั้นต่อไป	๘.๓.45 ๓.๓. 45	ทีมงานวิจัย คณะกรรมการ ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1. จะทราบถึงแนวคิดในการจัดการ ทรัพยากรแบบสมัยใหม่ที่สามารถเชื่อมโยง กับแนวคิดการจัดการแบบดั้งเดิม 2. จะทราบถึงทิศทางที่ชัดเจนในการจัดการ ทรัพยากรกลุ่มแม่ตาช้าง 1. จำทราบถึงแนวคิดและกระบวนการ สร้าง กฎ กติกา การจัดการทรัพยากรน้ำ แม่ตาช้างที่ชุมชนยอมรับ 2. จะทราบถึงกรอบแนวคิดในการจัดการ	1. เกิดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันในการ จัด การทรัพยากรกลุ่มแม่ตา ช้าง 2. เกิดชุดข้อมูลความรู้ สมัยใหม่ผสมผสานกับ ภูมิปัญญาดั้งเดิม 1. เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของ ชุมชนในการจัดการ ทรัพยากร 2. ชุมชนสามารถจัดการ ทรัพยากรในท้องถิ่นด้วย ตนเอง

ตารางที่ 1.2 แผนปฏิบัติการภาคสนามระหว่างวันที่ 16 กรกฎาคม 2545 – วันที่ 31 ธันวาคม 2545

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
24/7/45	-กิจกรรมปลูกป่าทดแทนในเขตพื้นที่กลางน้ำ ด.บ้านปง ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คณะกรรมการฯ กลุ่มองค์กรชุมชน สถาน-ประจวบการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.บ้านปง เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ สุเทพ-ปุย อุทยานแห่งชาติออบขาน และหัวหน้า หน่วยป่าไม้ 21 เรียงใหม่ นายอำเภอหางดง ชุมชน ในเขตตำบลบ้านปง ร่วมกันปลูกป่าในพื้นที่ป่าเสื่อม โทรม คือ 1.บริเวณ โดยรอบสนามกีฬา ม.3 ด.บ้านปง 2.บริเวณ โดยรอบบ่อแร่ ม.3 ด.บ้านปง 3.บริเวณ โดยรอบน้ำตกแก้วตาช้าง และบริเวณโดย รอบป่าช้า ม.5 ด.บ้านปง 4.พื้นที่ด้านหลังบ้านกลางดอยริสอร์ท ม.3 ด.บ้านปง 5.บริเวณเหนือเหมืองหิน ม.9 ด.บ้านปง	ทีมวิจัย คณะกรรมการฯ ชุมชน ด.บ้านปง (คปค.)	1.เพื่อให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมฟื้นคืนสภาพดั้งเดิม 2.เพื่อสร้างสำนึกให้ชุมชนเกิด ความตระหนักในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ 3.เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มน้ำแม่ ตาช้างในการร่วมกันปลูกป่า 4.เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีของ ชุมชนให้เกิดพลังในการปกป้องผืนป่าของชุม ชน	1.ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ได้เห็นและรับทราบปัญหาของการใช้ป่าไม้และที่ ดิน ของชุมชนและสถานประกอบการ 2.เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนและ หน่วยงานภาครัฐในการร่วมกันดูแลป่าไม้ 3.เกิดความสามัคคีระหว่างชุมชนในกลุ่มน้ำแม่ ตาช้างในการดูแลรักษาป่าไม้ 4.เกิดการขยายความคิดในเรื่องการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ที่ดิน และน้ำ
3/8/45	-จัดเวทีประชุมคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการ ลุ่มน้ำแม่ตาช้างร่วมกับ อบต. นักวิชาการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	ทีมวิจัย	1.เพื่อปรับปรุงแก้ไข “ร่างมาตรการจัดการ ทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” 2.เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในระดับคณะ กรรมการฯ ในสาระสำคัญของ “ร่าง”	1.คณะกรรมการได้รับทราบปัญหาของลุ่มน้ำร่วม กัน 2.คณะกรรมการ ได้ร่วมกันคิดเสวนาคิดเห็น เพื่อร่วมกันหาแนวทางป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
			3.เพื่อร่วมกันศึกษาและวิธีการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาให้ตรงประเด็นและชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 4.เพื่อร่วมกันสร้าง กฎ กติกา การจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้เกิดความเข้มแข็งเป็นธรรมในการใช้น้ำร่วมกัน	3.คณะกรรมการได้เข้าใจหลักการใน “ร่าง” ไปในทิศทางเดียวกัน และจะสามารถนำไปขยายสู่ชุมชนได้ต่อไป 4.เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการคิดค้นหาวิธีการแก้ไข้ปัญหาของกลุ่มน้ำระหว่างนักวิชาการ และกลุ่มองค์กรชุมชนในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
24-25/8/45	-เวทีอบรมเชิงปฏิบัติการ “หลักการอ่านแผนที่” ผู้เข้าร่วมอบรม คณะกรรมการฯ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำ อบต. ในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง โดยเชิญ อาจารย์จรูญ ประจักษ์ วุฒินาภา ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวิทยากรให้การฝึกอบรม	ทีมวิจัย	1.เพื่อให้คณะกรรมการฯ และชุมชนกลุ่มน้ำแม่ตาช้างเข้าใจหลักการอ่านแผนที่ทหารได้อย่างถูกต้อง 2.เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจถึงประโยชน์ของการใช้แผนที่ในการแก้ไข้ปัญหาการใช้ที่ดินและป่าไม้ของชุมชน 3.เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้การจัดการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ใช้สอย และพื้นที่ทำกินได้อย่างถูกต้อง	1.คณะกรรมการฯ สามารถเข้าใจหลักการอ่านแผนที่ทหารอย่างถูกต้อง 2.คณะกรรมการฯ ได้เรียนรู้หลักการจับพิกัดพื้นที่ตนเอง ร่วมกัน 3.คณะกรรมการฯ ได้เข้าใจรายละเอียดในแผนที่ว่ามีอะไร และอ่านอย่างไร 4.คณะกรรมการฯ สามารถนำแผนที่ไปใช้ในการแก้ไข้ปัญหาของชุมชนได้ในเรื่องการไ้ที่ดินและป่าไม้ 5.คณะกรรมการสามารถนำแผนที่ไปใช้ในการจัดทำขอบเขตพื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าไม้ได้

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
7/9/45	-จัดเวทีประชุมกลุ่มปลายน้ำ ต.หนองควาย ต.บ้านแหวน และตำบลน้ำแพร่ โดยมีคณะกรรมการฯ เข้าร่วมให้ข้อมูลปัญหาในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และ แสดงความคิดเห็น	ทีมวิจัย คณะกรรมการฯ	1.เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในระดับพื้นที่ ปลายน้ำในการจัดทำร่างมาตรการจัดการ ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 2.เพื่อร่วมกันคิดค้นหาวิธีแก้ไขปัญหายของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่สามารถนำไปสู่การยอมรับ ของชุมชนกลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้	1.กลุ่มปลายน้ำได้เข้าใจในหลักการจัดทำ “ร่าง” ร่วมกัน 2.กลุ่มปลายน้ำได้เรียนรู้ร่วมกันในปัญหาของ กลุ่มน้ำและร่วมกันคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญห ของกลุ่มน้ำ
8/9/45	-จัดเวทีประชุมคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ ใน ประเด็น “การปรับปรุงแก้ไขร่างมาตรการจัดการ ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง”	ทีมวิจัย	1.เพื่อปรับปรุงแก้ไข “ร่างมาตรการจัดการ ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” ร่วมกัน 2.เพื่อสร้างความเข้าใจในปัญหายของกลุ่มน้ำ แม่ตาช้างร่วมกัน 3.เพื่อสร้างการยอมรับในสาระสำคัญ “ร่าง” ให้เข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน 4.เพื่อให้ “ร่าง” สามารถนำไปสู่การยอมรับ ของชุมชนกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	1.คณะกรรมการได้ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข สาระสำคัญของร่างมาตรการจัดการ ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่สร้างความเข้าใจ ความพอใจ และการยอมรับร่วมกัน 2.คณะกรรมการเกิดความเข้าใจในการใช้ กฎ กติกา ในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นเพื่อจัด ระเบียบการใช้ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้ เกิดความเป็นธรรมและมีทรัพยากรอยู่อย่างยัง ยืนต่อไป
15/9/45	-จัดเวทีกระจายดีปัญหา กรณีฝายวังจั่น หลั่งวัด อรัญญาวาส ม.2 ต. บ้านปง ถูกท่วทำลายได้รับ ความเสียหาย โดยมีตัวแทนกลุ่มเกษตรกร กลาง น้ำ ปลายน้ำ คณะกรรมการฯ กำนัน ต.บ้านปาง อบต. อนุกรรมการดูแลฝายวังจั่น	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในปัญหาที่ เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มกลางน้ำ และปลายน้ำ 2.เพื่อร่วมกันหาวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยสันติ ที่ทั้งสองฝ่ายเกิดการยอมรับและพอใจ	1.เกิดความเข้าใจในปัญหาฝายวังจั่นที่ถูกท่ว ทำลาย ได้รับความเสียหาย 2.เกิดความเข้าใจและความเสียสละในการร่วม กันหาวิธีแก้ไขปัญห ให้ปัญหาที่เกิดขึ้นยุติลง ด้วยความพอใจทั้งสองฝ่าย

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
			3.เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มกลวง นำ และปลายน้ำ	3.เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและความเอื้ออาทรต่อกัน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 4.สามารถนำประสบการณ์ในการเจรจาปัญหา ความขัดแย้งกรณีนี้เป็นกรณีตัวอย่างของการแก้ ไขปัญหาคด้วยสันติวิธีที่ต้องอาศัยเวลาและการ อดทน
24 / 9 /45	-เวทีอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การกระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น และการใช้กฎหมายในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ของท้องถิ่น” โดยเชิญ -อาจารย์พิเชฐ พาณิชกุล -อาจารย์ธเนศ เจริญเมือง อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวิทยากรให้การศึกษอบรม	ทีมวิจัย คณะกรรมการฯ	1.เพื่อให้คณะกรรมการ และชุมชนรวมทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ได้เข้าใจหลักการและ สาระสำคัญของกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น 2.เพื่อให้คณะกรรมการ และชุมชนรวมทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ได้รับรู้ถึงประโยชน์ที่ ชุมชนจะได้รับในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และกลไกในการทำงานของรัฐ 2.เพื่อให้คณะกรรมการ และชุมชน รวมทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ได้รับความรู้เรื่องและ เข้าใจ การใช้กฎหมายในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นอย่างรู้เท่าทัน	1.คณะกรรมการฯ ชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. กลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างเกิดการเรียน รู้ร่วมกันในหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น สิทธิ และ อำนาจของตนเองในการมีส่วนร่วมใน การแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น 2.ชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้เข้า ร่วมกันในการใช้ กฎหมายจัดการปัญหาการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น 3.ชุมชน ได้พัฒนาความรู้ในอีกระดับหนึ่งในเรื่อง ของกฎหมายใกล้ตัวที่สามารถนำมาใช้ในชีวิต ประจำวันได้

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
3/10/45	-เวทีเตรียมความพร้อมคณะกรรมการในการนำเสนอปัญหาของกลุ่มน้ำ ในวันที่ 11 ตุลาคม 45 ที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่	ทีมวิจัย คณะกรรมการฯ	1.เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายของการประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ 2.เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในวิธีการนำเสนอปัญหาของกลุ่มน้ำสู่เวทีภาครัฐ	1.คณะกรรมการได้เข้าใจร่วมกันในวัตถุประสงค์เป้าหมายในการจัดเวทีร่วมกับภาครัฐ 2.คณะกรรมการได้เข้าใจประเด็นและวิธีการในการนำเสนอปัญหาต่อหน่วยงานรัฐ
11 / 10/45	-เวทีสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมการจัดทำแผนชุมชนร่วมกับภาครัฐ โดยมีตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า นักวิชาการ เกษตรกร ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. สถานประกอบการในเขตตำบลบ้านโป่ง ปลัดจังหวัดเชียงใหม่เป็นประธานในเวที	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อสร้างความเข้าใจในปัญหาของกลุ่มน้ำ แม่ตาช้างร่วมกับภาครัฐ 2.เพื่อสร้างความร่วมมือในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาลงไปในพื้นที่ทางเดียวกัน 3.เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับปัญหา	1.หน่วยงานภาครัฐได้รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 2.หน่วยงานภาครัฐได้เข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 3.เห็นแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างภาครัฐและองค์กรชุมชนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 4.องค์กรชุมชนสามารถนำเสนอปัญหาของกลุ่มน้ำต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้
20 /10/45	-เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งและทิศทางการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนปัญหาระดับเครือข่ายกลุ่มน้ำ จ.แพร่ จ.พะเยา และ จ.เชียงใหม่	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำของกลุ่มน้ำ และทิศทางการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำ 2.เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ปัญหาและการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำร่วมกัน 3.เพื่อร่วมกันหาทิศทางแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำแบบบูรณาการ	1.เกิดเวทีแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำ 2.เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในปัญหาและประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำ 3.เกิดความร่วมมือกันคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหแบบบูรณาการและยั่งยืน

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
30 / 10 / 45	-เวทีประชุมคณะกรรมการฯ ประเด็น การรื้อถอน ของสถานประกอบการในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในประเด็นการ รื้อถอนน้ำแม่ตาช้างของสถานประกอบการ ที่ ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงให้เกิด ภาวการณ์ทวนกลับ เพราะลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และดิน เงิน 2.ร่วมกันคิดค้นหาวิธีการในการแก้ไขปัญห ร่วมกันอย่างสันติวิธี	4.เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ ที่เป็นระบบ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงที่ สอดคล้องกับพื้นที่ 1.คณะกรรมการฯ ได้รับทราบและเข้าใจถึงสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบ้านโป่งที่มีกลุ่ม สถานประกอบการอยู่ในพื้นที่มากในลุ่มน้ำแม่ ตาช้าง 2.คณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไข ปัญหาด้านสันติวิธี 3.สามารถกำหนดแผนในการลงพื้นที่ตรวจสอบ ลุ่มน้ำประจำปีได้ 4.คณะกรรมการฯ ได้เข้าใจขั้นตอนในการแก้ไข ปัญหายั่งยืน
12 / 11 / 45	-เดินสำรวจตรวจสอบสายน้ำประจําปีของคณะ กรรมการศึกษาพื้นที่ฟูๆ จุดเริ่มต้นจากโครงการบ้าน จัดสรรปางยาง 2 ม.7 ต.บ้านโป่ง ถึง ฝ่ายแป น.2 ต.หนองควาย	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อสำรวจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ ตาช้างตลอดสาย 2.เพื่อเห็นสภาพปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในลุ่ม น้ำแม่ตาช้าง 3.เพื่อตรวจสอบพื้นที่ที่มีปัญหาห้รื้อถอน	1.คณะกรรมการฯ ได้ เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างร่วมกัน 2.คณะกรรมการฯ ได้เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่ม น้ำแม่ตาช้างร่วมกัน 3.คณะกรรมการฯ ได้สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำ แม่ตาช้างร่วมกัน 4.คณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

ห้องสมุด

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
15/11/45	-เวทีประชุมคณะกรรมการเตรียมงาน “แอ่วป่าหาคาวรู้ Walk Rally” ในวันที่ 23 พ.ย.45	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อเตรียมความพร้อมของคณะกรรมการฯ ในการร่วมกิจกรรมกับเยาวชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 2.เพื่อสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์เป้าหมายของการจัดกิจกรรมร่วมกัน	ที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและผลกระทบที่ชุมชนจะได้รับ 1.คณะกรรมการเข้าใจกระบวนการในการจัดกิจกรรมร่วมกับเยาวชน 2.คณะกรรมการเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมร่วมกัน 3.คณะกรรมการฯ สามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชนและผู้ร่วมงานได้
23/11/45	-กิจกรรมเดินป่า โดยใช้ชื่อ “แอ่วป่าหาคาวรู้ Walk Rally” จุดเริ่มต้นกิจกรรมที่บ้านยอดคอรีสอร์ท ม.4 ไปน้ำตกตาข่าย ม.3 ต.บ้านปาง และขึ้นดอยไปสู่ลานบ่อแร่ ม.3 ต.บ้านปาง โดยมีทีมเยาวชนทั้ง 6 ตำบลในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง คณะกรรมการฯ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. กลุ่มแม่บ้าน ม.3 เจ้าหน้าที่ YMCA ทีมงานวิจัย ร่วมกิจกรรม	ทีมวิจัย คณะกรรมการ YMCA	1.เพื่อให้ทุกกลุ่มของลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้สัมผัสกับทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่อย่างแท้จริง 2.เพื่อให้กลุ่มองค์กรทุกกลุ่มในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ได้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 3.เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มองค์กร ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 4.เพื่อขยายฐานสมาชิกไปสู่กลุ่มองค์กรอื่นๆ และกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่	1.เยาวชนได้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 2.เยาวชนได้เข้าใจสภาพปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของลุ่มน้ำที่ไม่สมดุลระหว่างนายทุนกับชุมชน 3.เกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ร่วมกันในปัญหาการใช้ทรัพยากร 4.เกิดความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีกันระหว่างกลุ่มเยาวชน คณะกรรมการ และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
				4.เกิดการขยายฐานสมาชิกไปสู่กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ได้รับรู้ปัญหาการใช้ทรัพยากรของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
6/12/45	-เวทีประชุมคณะกรรมการ ประเด็นการแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้าของสถานประกอบการที่บริเวณพื้นที่ ม.3 ต.บ้านปาง	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในขั้นตอนการแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้าแม่ตาช้าง 2.เพื่อวางแผนป้องกันการใช้ทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เป็นระบบและให้เกิดความสมดุล	1.คณะกรรมการฯ เข้าใจขั้นตอนการแก้ไขปัญหาร่วมกันด้วยวิธีสันติ 1.คณะกรรมการฯ ร่วมกันคิดค้นหามาตรการในการวางแผนป้องกันปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่สมดุล
21-22/12/45	-เวทีสรุปบทเรียนและถอดความรู้ประสบการณ์การทำงานของคณะกรรมการศึกษาพื้นที่ฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง	ทีมวิจัย คณะกรรมการ	1.เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานของคณะกรรมการฯ ที่ผ่านมา 2.เพื่อถอดความรู้และประสบการณ์ของคณะกรรมการฯ ในการทำกิจกรรมแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้าแม่ตาช้าง 3.เพื่อวางแผนการทำงานในระยะต่อไป	1.คณะกรรมการฯ ได้มีบทเรียนการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้า 2.คณะกรรมการฯ มีความรู้และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้า 3.ได้พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้า 4.เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและความเข้าใจกันระหว่างคณะกรรมการฯ ในการร่วมกันทำงานแก้ไขปัญหการรูกลำนํ้า 5.ได้บทเรียนที่เป็นแนวทางในการทำงานในช่วงต่อไป

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
ก.ค.45-ธ.ค.45	-กิจกรรมวัดปริมาณน้ำทำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างทุกเดือน โดยในแต่ละเดือนจะมีคณะกรรมการฯ ร่วมศึกษาและเรียนรู้การวัดน้ำกับเจ้าหน้าที่กรมชลฯ โดยมีจุดวัดน้ำอยู่ 10 จุด เริ่มจากที่บริเวณในสวนลื่นที่บ้านม่วงคอกอยู่ มายังสบแม่ป่าไทร ที่ ม.3 ต.บ้านปง ที่ลำน้ำในบริเวณห้วยน้ำล้อมรีสอร์ท ม.7 ต.บ้านปง ที่บริเวณสบแม่ป่านบ้านจัดสรร ม่อนธารทอง ม.4 ต.บ้านปง ที่ฝายวังจั่น ม.2 ต.บ้านปง และ ฝายเปา ม.2 ต.หนองควาย	ทีมวิจัย คณะกรรมการฯ	1.เพื่อได้รับทราบถึงปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างในแต่ละเดือนว่ามีปริมาณมากน้อยอย่างไร ในแต่ละช่วงของฤดูกาล 2.เพื่อศึกษาและเรียนรู้การวัดน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมชลประทานที่ 1 3.เพื่อให้คณะกรรมการฯ ได้ศึกษาและสัมผัสกับทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ที่ยังคงมีอยู่ ณ ปัจจุบัน และความแตกต่างของธรรมชาติในแต่ละฤดูกาล	1.เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการวัดน้ำ และการหาปริมาณน้ำในแต่ละจุดว่าเป็นอย่างไร 2.คณะกรรมการฯ ได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติร่วมกัน ในแต่ละฤดูกาล และการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 3.ได้เข้าใจถึงการหาต้นทุนน้ำเพื่อนำมาใช้น้ำซื้อ มูลประกอบการจัดสรร แบ่งปัน การใช้น้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้เกิดความเป็นธรรม
ก.ค.-ธ.ค.45	-ลงพื้นที่ตรวจป่าเป็นระยะๆ ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ อบต.บ้านปง กลุ่มประชาคมหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการฯ ที่กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำมีแผนการตรวจสอบการใช้ป่าไม้ การขยายพื้นที่ทำกิน ของกลุ่มต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่ทางทีมวิจัยและคณะกรรมการฯ เข้าร่วมกิจกรรมนี้	กลุ่มอนุรักษ์ป่า ต้นน้ำ ต.บ้านปง	1.ศึกษาสภาพป่าไม้ และขอบเขตพื้นที่ทำกินของชุมชน 2.เพื่อศึกษาถึงการทำลายป่าไม้ การแผ้วถางป่า การตัดไม้ ของกลุ่มต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 3.เพื่อเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ในเรื่องการขยายพื้นที่ทำกิน การตัดไม้ขาย 4.เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่กระหว่างกลุ่มต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างกับนักวิจัย	1.ได้เห็นสภาพปัญหาของการใช้ป่าไม้ และที่ดิน ของชุมชนและสถานประกอบการในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมในระยะต่อไป 2.ได้รับรู้แนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มต่างๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่พยายามปกป้องดูแลพื้นที่ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน 3.ได้รับความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

บทที่ 2

บริบทชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นสายน้ำที่มีขนาดใหญ่มีลำน้ำสาขามากมายหลายสายปริมาณน้ำมีมาก ไหลลงมาจากเทือกเขาสุเทพ-ปุย และเทือกเขาที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติออบขานไหลลงมารวมกันเกิดเป็นน้ำแม่ตาช้างที่ไหลผ่านหุบเขาลงสู่ที่ราบอำเภอหางดง แล้วไหลลงสู่แม่น้ำปิง ปัจจุบันมีขอบเขตลุ่มน้ำ (พื้นที่รับน้ำ) ประมาณ 127.14 ตารางกิโลเมตร มีความยาวประมาณ 20.12 กิโลเมตร (ดูแผนภาพที่ 2.1 ประกอบ)

ขอบเขตของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ทิศเหนือ	จดเทือกเขาผาดำ-ผาลาด ต.โป่งแยง อ.แม่ริม
ทิศตะวันออก	จดเทือกเขาสุเทพ-ปุย ต.สุเทพ อ.เมือง
ทิศตะวันตก	จดอุทยานแห่งชาติออบขาน-แม่ขนิณ ต.น้ำแพร่ อ.หางดง
ทิศใต้	จดแม่น้ำปิง ต.สบแม่ข่า อ.หางดง

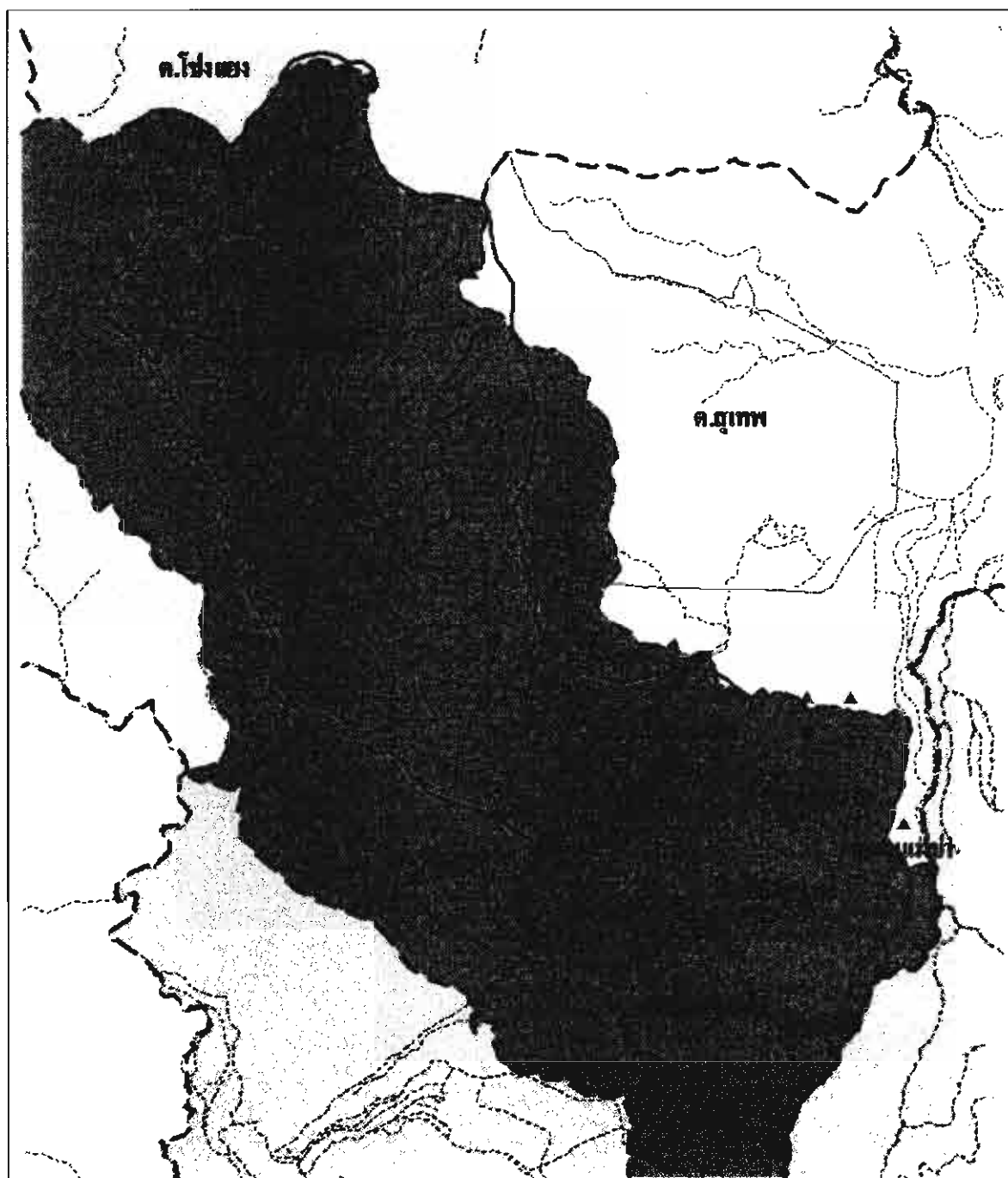
ในอดีตมีพื้นที่รับน้ำที่มีกลุ่มคนใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่ตาช้างถึง 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่ริม อำเภอหางดง และอำเภอเมือง รวม 3 อำเภอ 14 ตำบล 94 หมู่บ้าน ความยาวประมาณ 26.14 กิโลเมตร หรือพื้นที่รับน้ำ ประมาณ 179.48 ตารางกิโลเมตร (ดูแผนภาพที่ 2.2 ประกอบ)

ในปัจจุบันพื้นที่รับน้ำลดลงเหลือเพียง 3 อำเภอ 6 ตำบล 23 หมู่บ้าน ซึ่งสาเหตุเกิดจากหลายประการที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเอง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง โดยในลุ่มน้ำแม่ตาช้างสามารถจัดลำดับความสัมพันธ์ตามลักษณะพื้นที่แบ่งออกเป็นพื้นที่ได้ 3 พื้นที่คือ พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่กลางน้ำ และพื้นที่ปลายน้ำ ในการศึกษาครั้งนี้ได้พยายามศึกษาพื้นที่เป้าหมายคือกลุ่มผู้ใช้น้ำแม่ตาช้างใน 3 อำเภอ 6 ตำบล 23 หมู่บ้าน โดยข้อมูลจากการศึกษานี้ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยในระดับหมู่บ้าน เวทีระดับพื้นที่ เวทีระดับลุ่มน้ำ การเดินสำรวจพื้นที่ การเดินสำรวจสายน้ำและป่าไม้ การสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง รวมทั้งการใช้ชุดแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้

2.1 สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่เป็นลำน้ำที่มีขนาดใหญ่มีลำน้ำสาขามากมายหลายสายปริมาณน้ำมีมากไหลผ่านอำเภอหางดงที่เป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่และมีชุมชนอยู่มากมาย ถือเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนบนพื้นที่สูงและชุมชนพื้นที่ราบที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันสัมพันธ์กันที่ใช้น้ำร่วมกันอย่างมีความสุขในการเกษตร การอุปโภค และบริโภค

แผนที่พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างในปัจจุบัน

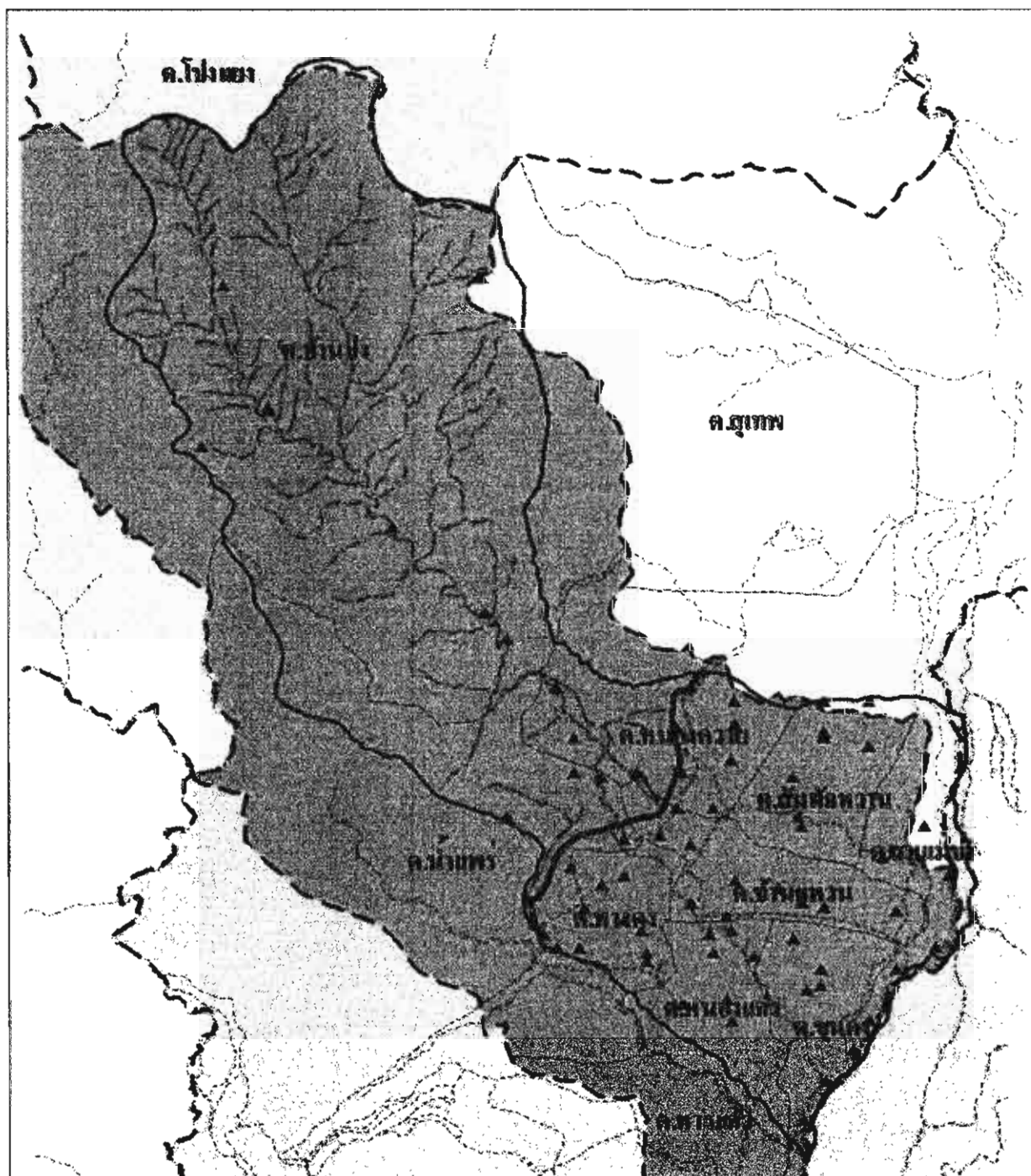
สัญลักษณ์

	พื้นที่รับน้ำ	อ.เมือง
	คลองชลประทาน	อ.แมริม
	แม่น้ำ	อ.แม่วาง
	หมู่บ้าน	อ.สะเมิง
	เส้นแบ่งเขตตำบล	อ.สันป่าตอง
	เส้นแบ่งเขตอำเภอ	อ.สารภี
		อ.หางดง

แผนภาพที่ 2.2

แผนที่พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างในอดีต

ស័ង្ខតកម្ម

	พื้นที่รับน้ำ	จ.เมือง
	คลองชลประทาน	จ.แม่ริม
	แม่น้ำ	จ.แม่ฮ่อง
	หมู่บ้าน	จ.สะเมิง
	เส้นแบ่งเขตตำบล	จ.สันป่าตอง
	เส้นแบ่งเขตอำเภอ	จ.สารภี
		จ.หางดง

3 0 3 6

ពិនិត្យ

กลุ่มผู้ใช้น้ำของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างในอดีตเป็นคนบนที่สูงคือชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และคนพื้นราบที่เป็นคนท้องถิ่นที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่เป็นเวลานาน ใช้น้ำในการเกษตร การอุปโภค และบริโภค ร่วมกันการปลูกพืชยังคงยึดหลักเพื่อยังชีพ โดยคนบนที่สูงปลูกพืชไร่คือข้าวไร่ ข้าวโพดและเลี้ยงสัตว์ ส่วนคนพื้นราบจะทำนาปลูกข้าว ทำไร่ปลูกถั่วเหลือง และหาของป่า ที่ไม่ต้องเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ คนอยู่กับธรรมชาติอย่างมีความสุขโดยไม่สร้างผลกระทบถึงกัน ต่อมาเมื่อเกิดการพัฒนาคมนาคมนโยบายของรัฐในด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และส่งเสริมในด้านการเกษตรสมัยใหม่ที่เป็นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าที่ต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่จึงเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเข้มข้นการใช้น้ำจึงเพิ่มขึ้นตามมาด้วย และส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนบนที่สูงกับคนพื้นราบที่ต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรเช่นเดียวกันแต่น้ำมีไม่เพียงพอ ในส่วนของภาคเอกชนได้มีกลุ่มทุนหรือกลุ่มธุรกิจเข้ามาใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณกลุ่มน้ำแม่ตาช้างเพื่อรองรับธุรกิจท่องเที่ยวโดยการสร้างรีสอร์ท โรงแรม บ้านพักตากอากาศ บ้านจัดสรร โรงเรียนนานาชาติ สวนเกษตร และใช้ที่ดินอย่างเข้มข้นไม่แพ้ด้านการเกษตรการใช้น้ำจึงเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐที่พยายามขยายความเจริญและความทันสมัยมาสู่ชนบทที่ชุมชนไม่อาจปฏิเสธได้ ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาจึงตกเป็นของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และทำให้เกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่ทำให้คนเกิดปัญหาทะเลาะกัน โดยเฉพาะน้ำซึ่งเป็นของสาธารณะหรือของหน้าหมู่บ้านที่ทุกคนมีสิทธิใช้น้ำได้อย่างเสรีและอิสระ การใช้น้ำได้อย่างเสรีและอิสระจึงทำให้เกิดปัญหาต่อระบบการใช้น้ำของชุมชนในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพราะคนในชุมชนไม่สามารถเข้าถึงน้ำได้เท่ากับกลุ่มธุรกิจที่มีทุนเป็นเครื่องมือในการดึงน้ำไปใช้ได้มากกว่า จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มธุรกิจและชุมชนกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

2.2 ประวัติความเป็นมาของสภาพปัญหาในพื้นที่

จากลักษณะสภาพพื้นที่ของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างสามารถแบ่งพื้นที่การใช้น้ำออกเป็น 3 ส่วนคือ

พื้นที่ต้นน้ำ	คือพื้นที่ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และอุทยานแห่งชาติเอราวัณ เป็นกลุ่มชนเผ่าม้งที่อพยพกันเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณต้นน้ำ
พื้นที่กลางน้ำ	คือพื้นที่ที่อยู่ในเขตตำบลบ้านปาง ที่อยู่ต่ำจากเขตป่าต้นน้ำลงมา คือคนพื้นราบหรือคนเมืองที่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ตั้งรกรากฐานมานานหลายชั่วอายุคน และกลุ่มธุรกิจสถานประกอบการที่เป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำรายใหม่
พื้นที่ปลายน้ำ	คือพื้นที่ที่อยู่ต่ำจากตำบลบ้านปางลงมา ประกอบด้วยพื้นที่ตำบลบ้านแหวน ตำบลหนองควาย ตำบลน้ำแพร่ ที่อยู่เหนือคลองชลประทาน และที่อยู่ด้านล่างคลองชลประทาน คือตำบลสันผักหวาน ตำบลหางดง ตำบลหนองแก้ว ตำบลขุนกง ตำบลหารแก้ว ตำบลสบแม่ข่า

2.2.1 พื้นที่คันน้ำ

ในอดีตก่อนพ.ศ.2492 ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ในพื้นที่คันน้ำเลย ต่อมาเริ่มมีชาวไทยภูเขาเผ่าม้งอพยพย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณคันน้ำซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามเขตการปกครองคือ

- กลุ่มที่ 1 ในปี พ.ศ.2497 ชนเผ่าม้งอพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณคันน้ำ ซึ่งปัจจุบันคือบ้านม้ง คอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- กลุ่มที่ 2 ในปี พ.ศ.2492 ชนเผ่าม้งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณคันน้ำ ซึ่งปัจจุบันคือบ้านผานกกก ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่
- ในปี พ.ศ.2508 ชนเผ่าม้งอีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณคันน้ำ ซึ่งปัจจุบันคือบ้านแม่สาใหม่ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรของหมู่บ้านในพื้นที่คันน้ำ

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
1.บ้านม้งคอยปุย	271	1,357
2.บ้านผานกกก	68	378
3.บ้านแม่สาใหม่	264	1,715
รวม	603	3,450

(ที่มาของข้อมูล : สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านทั้งสามหมู่บ้าน เดือนกรกฎาคม - เดือนสิงหาคม 2545)

กลุ่มชนเผ่าม้งทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้ใช้พื้นที่คันน้ำทำสวนผลไม้ในเขตน้ำแม่ป่านและน้ำแม่มาไพร ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาหลักของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่สามารถใช้น้ำได้ก่อนกลุ่มอื่นๆ และมีน้ำใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ตลอดปี

ลักษณะพื้นที่

พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ชนเผ่าม้งทั้งสามหมู่บ้านตั้งถิ่นฐานเป็นภูเขาสูงและที่ลาดชันมีป่าไม้มาก ไม่มีที่ราบ เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่ตาช้าง และเป็นแหล่งคันน้ำที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ จากลักษณะพื้นที่ที่เป็นป่าต้นน้ำจึงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้نانาพันธุ์จึงทำให้บริเวณนี้มีความชุ่มชื้นก่อให้เกิดตาน้ำ และบ่อน้ำซึมบ่อน้ำซับจำนวนมากที่สามารถใช้น้ำหล่อเลี้ยงคนในชุมชนในด้านการเกษตร การอุปโภค และบริโภคได้อย่างอุดมสมบูรณ์ตลอดปี

ปัญหาในพื้นที่

พื้นที่ต้นน้ำซึ่งชนเผ่าม้งได้ใช้เป็นที่ทำมาหากินด้วยการปลูกพืชไร่และเลี้ยงสัตว์เป็นวิถีการผลิตเพื่อยังชีพ การใช้พื้นที่ในการผลิตจึงมีน้อย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2509 โครงการหลวงเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจแทนการปลูกพืชไร่ของชนเผ่าม้งเช่นแต่เดิม โดยการส่งเสริมการปลูกพืชไม้ผลและไม้ล้มลุก เช่น ท้อ ลิ้นจี่ ข้าวโพด แครอท มันฝรั่ง ดอกไม้เมืองหนาว เป็นต้น จึงทำให้ชนเผ่าม้งเริ่มเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของตนเองจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นเพื่อการค้า การผลิตแบบไร้หมุนเวียนย้ายที่มาเป็นการผลิตอยู่กับที่ที่ต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการผลิตจึงส่งผลให้เกิดการขยายพื้นที่การเกษตรเข้าไปในเขตป่าไม้ ต่อมาในปี พ.ศ.2515 ชนเผ่าม้งทั้ง 3 หมู่บ้านจึงเริ่มปลูกลิ้นจี่อย่างจริงจังโดยการเข้าไปทำสวนลิ้นจี่ในเขตต้นน้ำแม่นาไทรและน้ำแม่ปาน และใช้พื้นที่ปลูกอย่างเข้มข้นพร้อมกับการใช้สารเคมีในการเพิ่มผลผลิตอย่างเข้มข้นเช่นกัน ในปี พ.ศ.2520 – 2535 และปลูกกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน การใช้น้ำจึงเพิ่มขึ้นเช่นกัน

การเปลี่ยนระบบการผลิตแบบยังชีพมาเป็นระบบการผลิตเพื่อตลาดการค้าจากชาวไร่มาเป็นชาวสวนผลไม้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้น้ำอย่างเห็นได้ชัด การทำสวนลิ้นจี่โดยเฉพาะในช่วงแรกของการติดดอกออกช่อดิดผล จะต้องใช้น้ำอย่างมากและเพียงพอ มิเช่นนั้นผลผลิตจะออกน้อยและผลจะเล็กไม่สวย จะขายไม่ได้ราคา ซึ่งช่วงของการใช้น้ำในสวนลิ้นจี่เป็นช่วงต้นฤดูแล้ง คือประมาณเดือนมกราคม และใช้น้ำจนถึงเดือนเมษายน ที่ตรงกับช่วงการผลิดตัวของผลและผลิของต้นพันธุ์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความต้องการใช้น้ำมากเหมือนกัน และช่วงเวลาของการใช้น้ำตรงกัน จึงทำให้ความต้องการใช้น้ำในช่วงเวลานี้มีมากกว่าช่วงฤดูกาลอื่นๆ และประกอบกับเป็นช่วงฤดูแล้งที่ปริมาณน้ำในลำน้ำแม่ตาช้างมีน้อย ทำให้น้ำมีไม่เพียงพอ และมีผู้ใช้น้ำรายใหม่คือสถานประกอบการในพื้นที่กลางน้ำเข้ามาช่วยใช้น้ำในการประกอบธุรกิจที่ไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเกษตร ปัญหาการใช้น้ำที่ไม่มีระบบจัดการจึงตามมา และเกิดความขัดแย้งระหว่างคนบนที่สูงกับคนพื้นราบ คนพื้นราบ กับสถานประกอบการ ที่เป็นปัญหาคอขวดกันเป็นลูกโซ่ตลอดลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ลักษณะเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของพื้นที่ต้นน้ำรายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผลผลิตด้านการเกษตรเป็นหลัก รองลงมาเป็นค้าขายและรับจ้าง และมีรายได้ที่เกิดจากธุรกิจใหม่คือธุรกิจท่องเที่ยวที่รัฐเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวเมื่อปี พ.ศ.2514 ที่หมู่บ้านม้งคอยปุย ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในด้านการท่องเที่ยว แต่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ทำให้ชนเผ่าม้งต้องปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

ระบบการผลิต

ชนเผ่าม้งใช้พื้นที่ในการผลิตกัญคำตลอดปีในช่วงเริ่มแรกของการปลูกลิ้นจี่ ที่ลิ้นจี่ยังไม่

เจริญเติบโตที่จะสามารถเก็บผลผลิตได้คือประมาณ 1-4 ปี จนเมื่อย่างจะปลูกข้าว และข้าวโพด หรือพืชอื่นๆ แซมในพื้นที่สวนลั่นจี่ตลอดปี แต่เมื่อลั่นจี่โคพอที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้คือประมาณปีที่ 5 จึงหยุดปลูกพืชแซมในสวนเพราะพืชจะไม่เจริญเติบโต และไม่ไ้ผลผลิตเพราะไม่ได้รับแสงแดดเพียงพอเพราะลั่นจี่โตแผ่กิ่งก้านสาขาเต็มบริเวณสวน จึงย้ายพื้นที่ปลูกพืชล้มลุกไปอีกพื้นที่หนึ่งที่สามารถปลูกพืชได้ตลอดปี เช่น ข้าวโพด ข้าวไร่ ผักกาดขาว กระหล่ำปลี แครอท มันฝรั่ง ดอกไม้เมืองหนาว เป็นต้น

2.2.2 พื้นที่กลางน้ำ

ชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนพื้นราบที่เป็นคนท้องถิ่นที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่เป็นเวลานาน คือ “คนเมือง” โดยใช้น้ำในการเกษตร การอุปโภค และบริโภค พื้นที่ปลูกส่วนใหญ่ในอดีตคือการทำนาปลูกข้าว และทำไร่ปลูกถั่วเหลือง

ลักษณะที่ตั้ง พื้นที่กลางน้ำตำบลบ้านโป่ง อยู่ในเขตอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอหางดงประมาณ 18 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 25 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จดตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง และตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริก
ทิศใต้	จดตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง
ทิศตะวันออก	จดตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	จดตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง

มีพื้นที่ประมาณ 117.34 ตารางกิโลเมตร หรือ 73,337 ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ลาดชันภูเขาสูงเป็นส่วนใหญ่มีป่าไม้มาก และพื้นที่ราบมีน้อย ชาวบ้าน ปลูกบ้านพักอาศัยตามที่ลาดภูเขาและที่ราบลุ่มบางส่วน มีลำห้วยสาขาของลำน้ำแม่ตาช้างไหลผ่านหลายสาย ทั้งสองฝั่งแม่น้ำจะเป็นเขตป่าไม้ถาวร

จำนวนหมู่บ้าน ตำบลบ้านโป่ง ณ ปัจจุบันประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 1,401 ครัวเรือน มีประชากรรวม 4,570 คน

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลจำนวนครัวเรือนและประชากรในตำบลบ้านโป่ง

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
หมู่ที่ 1 บ้านโป่งใต้	106	339

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
หมู่ที่ 2 บ้านปงเหนือ	258	879
หมู่ที่ 3 บ้านแม่สะใต้	158	468
หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งโป่ง	127	336
หมู่ที่ 5 บ้านแม่สะเหนือ	120	191
หมู่ที่ 6 บ้านแม่ขนิล*	69	245
หมู่ที่ 7 บ้านปางยาง	107	234
หมู่ที่ 8 บ้านน้ำซุ้ม	74	680
หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งโป่งใต้	122	601
หมู่ที่ 10 บ้านห้วยลึก	113	374
หมู่ที่ 11 บ้านสันชะยอม	67	223
รวม	1,401	4,507

(ที่มาของข้อมูลสำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ :ปรับข้อมูลให้เป็นปัจจุบันจากการสัมภาษณ์แกนนำชุมชน เดือนกรกฎาคม – เดือนตุลาคม 2545)

หมายเหตุ * หมู่ที่ 6 บ้านแม่ขนิล ไม่ได้ใช้น้ำแม่ตาช้างหรือลำห้วยสาขา แต่ใช้น้ำแม่ขนิลที่ไหลลงน้ำแม่ขาน

ปัญหาในพื้นที่

พื้นที่กลางน้ำแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1.การใช้ที่ดินในการเกษตรของชุมชน 2.การใช้ที่ดินในการประกอบธุรกิจของกลุ่มทุน

1. การใช้ที่ดินในการเกษตรของชุมชน พื้นที่การเกษตรของชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามลักษณะกายภาพพื้นที่ คือในที่ลาดชันทำไร่ และในที่ราบลุ่มทำนาดำ ในอดีตทำการผลิตเพื่อยังชีพ ทำนาดำปลูกข้าวในที่ราบลุ่ม ปลูกข้าวไร่บนดอย ซึ่งทำในช่วงฤดูฝน ในฤดูแล้งทำไร่ปลูกถั่วเหลืองในแปลงนาซึ่งเป็นการเกษตรเพื่อยังชีพมากกว่าหวังผลเพื่อการค้ามีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างอุดมสมบูรณ์ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2522 โครงการหลวง (ส่งเสริมเกษตรที่ราบสูง) ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านปง เข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชนอกฤดูซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น กระเจี๊ยบ มะระกือ มะเขือเทศ มะเขือม่วง ดอกดาวเรือง เป็นต้น ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบยังชีพมาเป็นเพื่อการค้า และขยายพื้นที่ปลูกอย่างรวดเร็วเพื่อตามให้ทันการขยายตัวของตลาดการเกษตร ส่วนไม้ผลคือลิ้นจี่เริ่มนำเข้ามาปลูกครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2517 และเริ่มปลูกกันอย่างจริงจังและใช้พื้นที่เข้มข้นเมื่อปี 2522-2535 ปลูกในเขตต้นน้ำแม่มาไทและต้นน้ำแม่ป่านที่เป็นพื้นที่ต่ำลงมาจากต้นน้ำ และในบริเวณกลางน้ำที่มีเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และอุทยานแห่งชาติออบขาน และปลูกกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

2. การใช้ที่ดินเพื่อประกอบธุรกิจของกลุ่มทุนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) ใช้ประโยชน์ที่ดินในการสร้างสถานประกอบการ

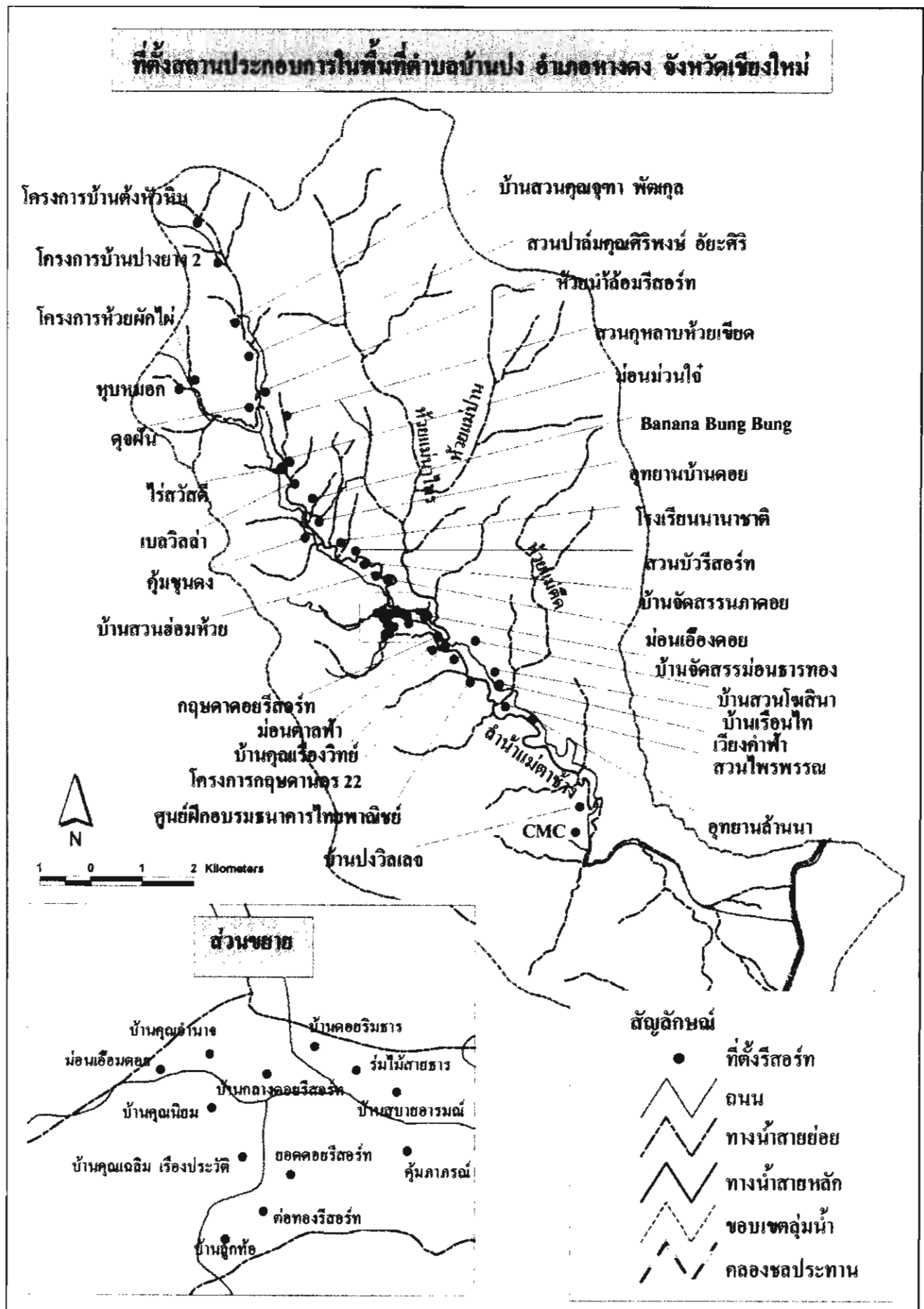
ที่เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2528 โดยการประกอบธุรกิจสถานประกอบการ ด้วยการสร้าง รีสอร์ท โรงแรม บ้านจัดสรร บ้านพักตากอากาศ สวนเกษตร เพื่อรองรับธุรกิจท่องเที่ยวที่กำลังขยายตัวตาม แผนพัฒนาประเทศของรัฐบาล ทำให้สถานประกอบการต่างๆ เกิดขึ้นอย่างหนาแน่น และใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างเข้มข้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 - พ.ศ.2538 และขยายธุรกิจเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ที่ชุมชนไม่สามารถหยุดยั้ง การเจริญเติบโตของกลุ่มธุรกิจสถานประกอบการได้ ซึ่งในปัจจุบันมีสถานประกอบการในพื้นที่กลางน้ำถึง 45 แห่ง (ดูแผนภาพที่ 2.3 ประกอบ)

2) ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเก็งกำไร

กลุ่มทุนได้เข้ามามากขึ้นซื้อที่ดินในเขตพื้นที่กลางน้ำเมื่อปี พ.ศ.2526 และซื้อกันมาก ในปี พ.ศ.2530 -2534 เพื่อขายต่อให้กับนักลงทุนที่จะเข้ามาประกอบธุรกิจ และผู้มีฐานะที่ต้องการทำบ้านพัก ส่วนตัว และในช่วงปี พ.ศ.2540 รัฐบาลประกาศค่าเงินบาทลอยตัวส่งผลกระทบกับการค้าที่ดิน และการลงทุนในด้านอสังหาริมทรัพย์เป็นอย่างมาก ธุรกิจต่างๆ หยุดชะงัก บ้านจัดสรร และรีสอร์ท หลายแห่งที่กำลัง สร้างต้องหยุดชะงักไปด้วย จึงทำให้ที่ดินดังกล่าวถูกปล่อยทิ้งรกร้างว่างเปล่า บ้านจัดสรรบางแห่งถูกทิ้งร้าง ทรุดโทรมโดยไม่มีใครมาดูแลปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น จึงเป็นการสูญเสียทรัพยากรโดยไม่เกิดประโยชน์

จะเห็นได้ว่าการใช้ที่ดินทั้งสองรูปแบบอย่างเข้มข้นไม่ว่าจะเป็นในด้านการเกษตร และการ ประกอบธุรกิจทำให้เกิดการใช้น้ำเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ที่ส่งผลกับการใช้น้ำอย่างชัดเจนในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำระหว่างกลุ่มสถานประกอบการ กับชุมชนในพื้นที่กลางน้ำ และพื้นที่ ปลายน้ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะพื้นที่ปลายน้ำซึ่งเป็นพื้นที่รองรับน้ำที่ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติม เต็มให้กับลำน้ำลำเหมืองจึงเกิดการขาดแคลนน้ำมากในช่วงฤดูแล้ง

แผนภาพที่ 2.3

ลักษณะเศรษฐกิจของพื้นที่กลางน้ำ

เศรษฐกิจในอดีตขึ้นอยู่กับผลผลิตในด้านการเกษตรเป็นหลัก รวมถึงอาชีพเรือไม้แปรรูปขาย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2506 มีไม้หินที่ได้รับสัมปทานในเขตพื้นที่หมู่ที่ 4 2 แห่ง คือ บริษัทเชียงใหม่คอนสตรัคชัน และบริษัทเทพนิมิต ชาวบ้านจึงมีอาชีพเพิ่มคือผลิตปูนขาวขาย และเป็นแรงงานรับจ้างในเหมืองแร่ และเมื่อปี พ.ศ.2515 โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) เข้ามาปรับปรุงเส้นทางล่อเกวียนให้เป็นถนนดินลูกรังทำให้รถยนต์สามารถแล่นไปมาได้สะดวก ทำให้เศรษฐกิจของตำบลบ้านโป่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากแลกเปลี่ยนผลผลิตเป็นเงินตรา และเปลี่ยนแปลงมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เมื่อมีกลุ่มทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจสถานประกอบการ และเก็งกำไร ทำให้การเงินของชาวบ้านในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2526 - พ.ศ.2534 สะพัด ชาวบ้านขายที่ดินทำกินให้กลุ่มทุนเป็นจำนวนมาก อาชีพที่เพิ่มขึ้นมาอีกคือนายหน้าค้าที่ดิน เศรษฐกิจที่เคยขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นหลักจึงเปลี่ยนไป และเมื่อเริ่มมีการก่อสร้างสถานประกอบการ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 จนถึงปัจจุบัน ทำให้ก่อเกิดรายได้แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยการเป็นแรงงานก่อสร้างและรับจ้างทั่วไปในสถานประกอบการ ขยายผลผลิตแก่นักท่องเที่ยว และรายได้ของกลุ่มธุรกิจจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในสถานประกอบการต่างๆ แต่การก่อเกิดรายได้นั้นทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นไป คือ ที่ดิน ป่าไม้ และสายน้ำแม่ตาช้าง

ระบบการผลิต

ระบบการผลิตของพื้นที่กลางน้ำมีการผลิตหมุนเวียนตลอดปีด้วยการปลูกพืชหมุนเวียนไปตามฤดูกาลและความเหมาะสมของพื้นที่ มีการใช้พื้นที่การผลิตตลอด 3 ฤดูกาล พื้นดินได้พักฟื้นประมาณ 2 เดือนต่อปี ทำให้การผลิตในบางพื้นที่ไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควรเนื่องจากดินไม่มีคุณภาพ ระบบการผลิตแบ่งตามลักษณะพืชที่ปลูกออกเป็น 3 ส่วน คือการทำสวน ทำนา และทำไร่

การทำสวน

สวนลิ้นจี่ จะเริ่มให้น้ำช่วงปลายเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนเมษายน และจะเก็บผลผลิตในช่วงปลายเดือนเมษายนถึงต้นเดือนมิถุนายน

สวนลำไย จะเริ่มให้น้ำมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม และจะเก็บผลผลิตปลายเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน

การทำไร่

การปลูกถั่วลิสงจะปลูกใน 2 ฤดู คือฤดูฝนและฤดูแล้ง

ในฤดูฝนจะเริ่มปลูกเดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายน และเก็บผลผลิตปลายเดือนพฤศจิกายนถึงปลายเดือนธันวาคม

ในฤดูแล้งจะเริ่มปลูกและให้น้ำเดือนมกราคมถึงต้นเดือนเมษายน และจะเก็บผลผลิตปลายเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤษภาคม

การทำนา

จะทำนาในพื้นที่สองลักษณะคือพื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่ลาดชัน

ในพื้นที่ราบลุ่มจะเริ่มทำนาเดือนกรกฎาคม และจะเก็บผลผลิตในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนมกราคม

ในพื้นที่ลาดชันจะเริ่มทำนาโดยเดือนมิถุนายนถึงเดือนต้นเดือนตุลาคม และจะเก็บผลผลิตในช่วงปลายเดือนตุลาคมถึงปลายเดือนพฤศจิกายน

จากระบบผลิตจะเห็นได้ว่าที่ดินถูกใช้ประโยชน์ตลอดปีแทบจะไม่มีเวลาพักเลยและเมื่อมีการผลิตตลอดปี การใช้น้ำก็มีความจำเป็นมากตามไปด้วย

2.2.3 พื้นที่ปลายน้ำ

ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงเหมาะสำหรับทำการเกษตร ในบางพื้นที่ยังเป็นทีลาดเล็กน้อยในอดีตชุมชนในบริเวณนี้ทำการเกษตรเป็นหลัก ทำนาในฤดูฝนบางปีน้ำมากสามารถทำนาได้ถึง 2 ครั้ง ในฤดูแล้งหลังจากการเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมกราคม ก็เริ่มปลูกต้นถั่วเหลือง ถั่วลิสง ยาสูบ และพืชอื่นๆ ซึ่งชุมชนในพื้นที่ปลายน้ำผูกพันกับสายน้ำแม่ตาช้างมาตลอด ชุมชนที่ใช้น้ำในอดีตนั้นมีรวมทั้งสิ้น 8 ตำบล 82 หมู่บ้าน ซึ่งลำเหมืองของสายน้ำแม่ตาช้างนั้น จะไปสิ้นสุดที่ปลายของอำเภอหางดง ไหลลงน้ำปิงที่ ตำบลขุนคอง และตำบลสบแม่ข้า

ความสำคัญของลุ่มน้ำแม่ตาช้างเริ่มลดน้อยลง เมื่อกรมชลประทานได้เริ่มสร้างคลองชลประทานแม่แตง-หางดง ตั้งแต่ปี 2509 เสร็จสิ้นเมื่อปี 2516 ซึ่งคลองชลประทานแม่แตง-หางดง ระบายน้ำมาจากน้ำแม่แตง ที่มีต้นกำเนิดที่เขานูกป่าแฉก ในเทือกเขาแดนลาวซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนไทย-พม่า ในพื้นที่อำเภอเชียงดาว มีความยาวทั้งสิ้น 135 กิโลเมตร ก่อนที่จะไหลลงแม่น้ำปิง ชลประทานแม่แตง-หางดง มีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงรับผิดชอบในการกระจายน้ำมายังพื้นที่การเกษตร ครอบคลุม 5 อำเภอ คือ อำเภอแม่แตง อำเภอแม่อรม อำเภอเมือง อำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตอง โดยระบบส่งน้ำมีทั้งสิ้น 23 คลองย่อย มีท่อพิเศษส่งน้ำเข้าอีก 3 สาย มีคลองแยกเข้าจำนวน 38 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 238,588 กิโลเมตร (เอกสารสำนักงานชลประทานที่ 1 เชียงใหม่) โดยพื้นที่ปลายน้ำใช้คลองย่อยที่ 20,21,22 โดยคลองย่อยที่ 21 จะตัดลอดผ่านสายน้ำแม่ตาช้างที่ ตำบลหนองควาย ตำบลน้ำแพร่ และตำบลบ้านแหวน ทำให้ชาวบ้านในตำบลเหล่านี้บางส่วนรวมจนไปถึง ตำบลที่เหนือของอำเภอหางดง ที่ใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่ตาช้างสามารถใช้น้ำจากชลประทานแม่แตงได้ ทำให้ชาวบ้านที่เคยใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีทางเลือกในการใช้น้ำได้อีกทางหนึ่ง และชาวบ้านบางส่วนของ ตำบลหนองควาย ตำบลน้ำแพร่ และตำบลบ้านแหวน เท่านั้นที่สามารถใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

จนกระทั่งปี 2528 เกิดการขาดแคลนน้ำเริ่มมีปัญหาน้ำในลำเหมืองไม่เพียงพอต่อการเกษตร ในช่วงฤดูแล้งที่มีการปลูกถั่วลิสง และถั่วเหลือง เพราะถั่วเหลือง และถั่วลิสงเป็นพืชที่ต้องการน้ำมาก ส่งผลให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มลดที่ทำการเกษตรลง เพื่อให้พอเหมาะกับปริมาณน้ำในลำเหมือง ทำให้ชาวบ้านบาง

ส่วนเริ่มขายที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรและชาวบ้านด้วยตนเอง บางส่วนก็เริ่มไปประกอบอาชีพรับจ้าง จนกระทั่งปี 2533 – 2534 เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนนํ้าอย่างหนัก ในฤดูแล้งนํ้าในลำเหมืองแทบจะไม่มีชาวบ้านจึงจำกัดพื้นที่ทำกินมากกว่าเดิม ประกอบกับช่วงที่เศรษฐกิจรุ่งเรืองสุดขีด ที่ดินมีราคาสูงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ขายที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกร บางหมู่บ้านเกือบ 90% ของพื้นที่ทำการเกษตรต้องขายให้แก่เกษตรกร บางส่วนขายที่ดินจนไม่มีที่ทำกิน จำเป็นต้องเช่าที่ดินที่เคยเป็นของตนเองกับเกษตรกร โดยเสียค่าเช่าเป็นเงินหรือผลผลิตทางการเกษตร บ้างก็ไปเช่าที่ทำกินนอกชุมชนตนเอง ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของปลายน้ำ กลายเป็นบ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรม เป็นพื้นที่เก็งกำไรเพื่อการขาย บางที่เป็นที่ดินติด NPL ในธนาคารทำให้ปล่อยทิ้งร้าง โดยไม่มีการใช้ประโยชน์

2.2.3.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมในระดับตำบล

1. ตำบลบ้านแหวน

1.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอหางดง ประมาณ 2 กิโลเมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 11.72 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,325 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จดตำบล หอนงควายและตำบลสันผักหวาน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จดตำบลน้ำแพร่ และตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จดตำบลหนองแก้ว และตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	จดตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ลักษณะภูมิประเทศ ตำบลบ้านแหวนมีลักษณะรูปร่างเป็นแนวยาวกว้างจากทางทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกลาดเอียงจากทางทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการเพาะปลูกและมีทางหลวงหมายเลข 108 (สายเชียงใหม่ – ฮอด) ตัดผ่านเขตตำบลทางทิศตะวันตกของตำบล
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตตำบลบ้านแหวนมี 13 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 2.3 จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านแหวน

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ประชากร	แหล่งน้ำของชุมชน
หมู่ที่ 1 บ้านไร่	244	768	ฝายเหมืองหมู่น้ำ
หมู่ที่ 2 บ้านแหวน	204	650	ฝายเหมืองหมู่น้ำ
หมู่ที่ 3 บ้านท้าวบุญเรือง	501	1,158	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 4 บ้านช่างคำน้อย	294	803	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 5 บ้านช่างคำหลวง	360	968	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 6 บ้านปากอง	145	351	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 7 บ้านหมาก	198	447	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 8 บ้านต้นเหือด	185	552	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 9 บ้านเคื่อ	183	576	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 10 บ้านจอมทอง	207	699	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 11 บ้านคู้	106	312	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 12 บ้านคอนไฟ	95	299	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 13 บ้านศรีสรร	221	610	ชลประทานแม่แตง

(ที่มาของข้อมูล : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหวน พ.ศ.2545)

5) จำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,193 คน จำนวน 2,943 ครัวเรือน

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ในอดีตชาวบ้านทำการเกษตรเป็นหลัก ทำนาในฤดูฝน โดยอาศัยน้ำมากน้ำฝนและเหมืองจากลำน้ำแม่ตาช้าง บางปีน้ำมีมากก็สามารถทำได้ปีละ 2 ครั้ง หลังฤดูเก็บเกี่ยวเข้าสู่หน้าแล้ง หันมาปลูกถั่วเหลืองและถั่วลิสง จนกระทั่ง ปี 2528 เริ่มเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่พอต่อการทำการเกษตร เพราะปลูกถั่วเหลืองและถั่วลิสง ต้องใช้น้ำมาก ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ลดพื้นที่ทำการเกษตร การทำไร่ ทำนา ก็ทำให้เพียงพอต่อปริมาณน้ำที่มีอยู่เท่านั้น ปี 2534 พื้นที่ทำการเกษตรก็ลดลงอีก เพราะน้ำขาดแคลนถึงขั้นวิกฤต บางหมู่บ้านแทบจะไม่มีน้ำในลำเหมือง ประกอบกับราคาที่ดินแพงทำให้ชาวบ้านขายที่ดินให้นายทุนเพื่อทำบ้านจัดสรรจำนวนมาก ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ยังมีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ปลูกข้าว ถั่วเหลือง และถั่วลิสง บางส่วนรับจ้างในเมืองและรับจ้างภายในชุมชน ถึงแม้มีบางหมู่บ้านจะขายที่ดินทำการเกษตรให้แก่รายทุนทำบ้านจัดสรรเกือบทั้งชุมชน แต่ภาพรวมทั้งตำบลอาชีพหลักก็ยังคงเป็นการทำการเกษตรกรรม

1.3 การใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างของตำบลบ้านแหวน

ในอดีตทุกหมู่บ้านใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างตั้งแต่มีระบบชลประทานเข้ามา ชาวบ้านบางส่วนหันมาใช้น้ำจากชลประทานแม่แดง -หางดง เพราะสายน้ำแม่ตาช้างแห้งและมีน้อยไม่พอเพียงต่อการเกษตร ถ้าในฤดูน้ำหลากทุกหมู่บ้าน สามารถใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างร่วมกับน้ำจากชลประทานแม่แดง -หางดง แต่ในฤดูแล้งมีเพียง 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 และ หมู่ 2 ที่สามารถใช้น้ำจากสายน้ำแม่ตาช้างได้ ส่วนที่เหลืออีก 11 หมู่บ้าน ไม่สามารถใช้น้ำจากสายน้ำแม่ตาช้างได้เพราะ น้ำไหลมาไม่ถึงหมู่บ้าน แต่จะใช้น้ำจากคลองชลประทานแม่แดง -หางดง เพียงอย่างเดียวที่ไหลผ่านลำเหมืองของสายน้ำแม่ตาช้าง

ตารางที่ 2.4 ปัญหาการใช้น้ำในตำบลบ้านแหวน

ปัญหาการใช้น้ำ	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1. น้ำไม่พอใช้ในฤดูแล้ง 2. มีการบุกรุกลำเหมืองสาธารณะ ทำให้น้ำไม่ไหล และลำเหมืองตื้นเขิน 3. ลำเหมืองเน่าเสีย มีขยะมูลฝอยและสารพิษ 4. น้ำไม่ไหลมาถึงชุมชน เพราะมีการตัดไม้กันมาก ในเขตต้นน้ำและกลางน้ำ 5. ชาวบ้านขาดที่กักเก็บน้ำ ในฤดูฝน 6. เกิดความขัดแย้งกับชาวบ้านบริเวณกลางน้ำที่ใช้ฝายร่วมกัน	1. เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าบนพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำ ทำให้สภาพดินน้ำอากาศเปลี่ยนแปลงไปฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล 2. มีกลุ่มนายทุนที่เป็นโรงแรม รีสอร์ท และชาวบ้าน บางส่วนกักน้ำเป็นช่วงๆตลอดลำน้ำ และยังเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำเพื่อนำน้ำไปใช้ในพื้นที่ตนเองทำให้ปริมาณน้ำไหลลงมายังพื้นที่ปลายน้ำน้อย หรือบางปีแห้งแล้งมากน้ำบนต้นน้ำ ไหลมาไม่ถึงปลายน้ำ 3. ลำน้ำแม่ตาช้างตื้นเขิน ทำให้ปริมาณน้ำมีน้อย 4. การใช้น้ำโดยขาดจิตสำนึก ที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม	1. หาแหล่งน้ำและสถานที่กักเก็บน้ำในฤดูแล้ง ไว้ใช้เพื่อการเกษตร 2. ควรมิกฏ กติกา ที่การใช้น้ำแม่ตาช้างให้ชัดเจน และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สามารถใช้ได้จริง 3. รื้อฝายที่กั้นลำน้ำแม่ตาช้างให้หมด แล้วสังเกตปริมาณน้ำว่าเป็นอย่างไร ถ้ายังแห้งอีกก็ช่วยกันวางแผนต่อไป 4. ขุดลอกลำเหมืองแม่ตาช้างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ น้ำไหลสะดวก 5. ขุดลอกฝายเหมืองหมู่น้ำและสำรวจขอบเขตลำเหมืองให้ชัดเจน 6. ชุมชนพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำที่ปลูกลิ้นจี่และลำไย ควรลดปริมาณการใช้น้ำ

ปัญหาการใช้น้ำ	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
	3. การใช้น้ำเป็นไปอย่างไม่มีระบบ ระเบียบขาดกติกาควบคุม	4. สถานประกอบการต่างๆ ควรรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่ขวางกั้นลำน้ำออกให้หมด และควรสร้างที่กักเก็บน้ำไว้ใช้เอง 5. ทำระดับฝายให้เท่ากันตลอดสายน้ำ 6. ห้ามมีการก่อสร้างฝายเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัวเพิ่มอีก 10. ไม่ให้มีการก่อสร้าง รีสอร์ทเพิ่มอีกในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

2. ตำบลน้ำแพร่

2.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอหางดงประมาณ 4 กิโลเมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 92.28 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 44,093 ไร่ มีอาณาเขตที่ติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จรดบ้านไร่ ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จรดบ้านจำปาลาว และบ้านป่าตึงใต้ ตำบลสันกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จรดบ้านกองและบ้านโรงวัว ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	จรดบ้านแม่ขนิลเหนือ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

- 3) ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบเชิงเขา พื้นที่บางส่วนจะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ตาช้าง-แม่ขนิล
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขต ตำบลน้ำแพร่ มี 11 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 2.5 จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลน้ำแพร่

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ประชากร	แหล่งน้ำของชุมชน
หมู่ที่ 1 บ้านบ่อ	152	349	ฝายบ่อ/ฝายเหมืองหมู่น้ำ
หมู่ที่ 2 บ้านศาลา	192	520	ฝายบ่อ/ฝายเหมืองหมู่น้ำ
หมู่ที่ 3 บ้านแพะขวาง	153	475	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 4 บ้านน้ำแพร่	346	1,046	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 5 บ้านป่าจี้	187	598	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 6 บ้านแสนตอ	242	702	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 7 บ้านท่าไม้ดุง	264	736	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 8 บ้านแม่ขนิลใต้	61	196	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 9 บ้านคอยถ้ำ	126	409	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 10 บ้านน้ำนุ่น	94	287	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 11 บ้านเวียงคัง	146	433	ฝายบ่อ/ชลประทานแม่แตง

(ที่มาของข้อมูล : องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำแพร่ พ.ศ.2545)

5) จำนวนประชากร 5,585 คน จำนวน 1,838 ครัวเรือน

2.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ในอดีตอาชีพหลักการทำนาและทำไร่ปลูกถั่วลิสง ถั่วเหลืองในฤดูแล้ง ปี 2531 น้ำขาดแคลนมาก ปริมาณไม่พอเพียงต่อการเกษตร ชาวบ้านจึงลดพื้นที่ทำไร่ ทำนา เริ่มหันไปปลูกลำไย และบางส่วนไปประกอบอาชีพรับจ้าง ต่อมามีกลุ่มนายทุนมากว้านซื้อที่ดิน กว่า 50% ของพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินและอาชีพของคนในชุมชน พื้นที่ทางการเกษตรเปลี่ยนมาเป็นบ้านจัดสรร และบางส่วนถูกปล่อยให้กร้างว่างเปล่าทำให้ปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั้งภายนอกชุมชน และภายในชุมชนด้วยตนเอง รองลงมาเป็นการทำการเกษตรกรรม

2.3 การใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างของตำบลน้ำแพร่

ในอดีตทุกหมู่บ้านใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ก็เหมือนกันทุกตำบลในชุมชนปลายน้ำ ก็คือการเข้ามาของชลประทานแม่แตง –หางดง ถ้าฤดูน้ำหลาก ทุกหมู่บ้านก็ใช้น้ำแม่ตาช้างร่วมกับชลประทานแม่แตง –หางดง แต่เมื่อฤดูแล้งมีเพียง 3 หมู่บ้าน คือ

หมู่ 1, หมู่ 2 และหมู่ 11 เท่านั้นที่สามารถใช้น้ำจากแม่ตาช้างได้ ส่วนที่เหลืออีก 8 หมู่บ้านใช้น้ำจากคลองชลประทานแม่แดงเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 2.6 ปัญหาการใช้น้ำในตำบลน้ำแพร่

ปัญหาการใช้น้ำ	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1. น้ำไม่พอใช้ ในการทำการเกษตร 2. ลำเหมืองดินเงิน น้ำมีไม่พอที่จะไหลซึมเข้าบ่อน้ำดินในบ้านเรือน 3. เกิดการแย่งชิงน้ำเข้าสวนกันมากในชุมชน 4. ลำเหมืองแคบและถูกรุกล้ำลำเหมือง 5. มีสิ่งเจือปนในลำเหมือง เช่น ขยะมูลฝอยและสารเคมี	1. การพัฒนาพื้นที่โดยการตัดถนนสายทางดง – สะเมิง เมื่อปี 2503 การลำเรียงไม้ออกจากป่าทำง่ายขึ้นทำให้มีการตัดไม้กันมาก ทั้งในเขตต้นน้ำและกลางน้ำ 2. พื้นที่ต้นน้ำสมัยก่อนมีการปลูกต้นกล้วย ไม้สัก ไม้เต็ง ซึ่งเป็นพืชอุ้มน้ำมากแต่ปัจจุบันปลูกสิ่งอื่นเป็นจำนวนมากและเป็นพืชที่ไม่อุ้มน้ำแต่ต้องการน้ำมากทำให้น้ำขาดแคลน 3. กลุ่มรีสอร์ทสร้างฝายปิดกั้นลำน้ำไว้ ทำให้น้ำไม่ไหลมาถึงผู้ใช้น้ำปลายน้ำ 4. ชาวบ้านขาดจิตสำนึกในการรักษาลุ่มน้ำ 5. ชาวบ้านขาดความรู้ในการจัดการน้ำให้เป็นธรรม และยั่งยืน	1. สร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ ในหน้าแล้ง 2. ขุดลอกลำเหมืองแม่ตาช้างทั้งสาย เพื่อให้น้ำไหลสะดวก 3. กลุ่มสถานประกอบการ สร้างที่กักเก็บน้ำไว้ใช้เอง 4. ทุกครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่ตาช้างควรช่วยกันลดการใช้น้ำลงบ้าง 5. รักษาพื้นที่ป่าไม้ในต้นน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อปริมาณน้ำจะมีมากตาม 6. ชุมชนที่ใช้น้ำแม่ตาช้าง ควรร่วมมือกัน สร้างกฎ กติกา การใช้น้ำร่วมกัน 7. ไม่ให้มีการตัดไม้บริเวณต้นน้ำและกลางน้ำ 8. ควรมีการให้ความรู้ และปลูกจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรน้ำ

3. ตำบลหนองควาย

3.1 สภาพทั่วไป

- ที่ตั้ง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอหางดงประมาณ 7 กิโลเมตร
- เนื้อที่ประมาณ 17.40 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 73.25 ไร่มีอาณาเขตติดต่อกับ

ตำบลไถ่เลี้ยงดังนี้

- ทิศเหนือ จรดอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศใต้ จรดตำบลบ้านแหวน และตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันออก จรดกับตำบลสันผักหวาน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

- 3) ลักษณะภูมิประเทศ มีรูปร่างแบนแนวยาวบริเวณกว้างขวางจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข108 เชียงใหม่-ฮอด ตัดผ่าน
- 4) จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองควายมี 12 หมู่บ้านดังนี้

ตารางที่ 2.7 จำนวนหมู่บ้านในตำบลหนองควาย

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ประชากร	แหล่งน้ำของชุมชน
หมู่ที่ 1 บ้านตอทราย	374	860	ฝายเปา
หมู่ที่ 2 บ้านฟ่อน	235	753	ฝายเปา
หมู่ที่ 3 บ้านไร่-กองจิง	226	593	ฝายเปา/ฝายเหมืองริน/ฝายเหมืองหมู่น้ำ
หมู่ที่ 4 บ้านคันแก้ว	334	650	ฝายเปา/ฝายคันแก้ว
หมู่ที่ 5 บ้านหนองควาย	229	716	ฝายเปา/ฝายหนองควาย
หมู่ที่ 6 บ้านร้อยจันทร์	170	494	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 7 บ้านเหมืองกุง	488	898	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 8 บ้านขุนเส	210	469	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 9 บ้านสันทราย	190	434	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 10 บ้านนาบุก	238	341	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 11 บ้านสันป่าสัก	137	447	ชลประทานแม่แตง
หมู่ที่ 12 บ้านตอทรายเหนือ	248	825	ฝายเปา/ฝายพญาใจ

(ที่มาของข้อมูล : องค์การบริหารส่วนตำบลหนองควาย พ.ศ.2545)

- 5) จำนวนประชากร 7,483 คน จำนวน 2,398 ครัวเรือน

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ในอดีตอาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร ทำไร่ ทำนา ปลุกข้าวในฤดูฝน บางปีน้ำมีมากสามารถทำนาได้ 2 ครั้ง และหน้าแล้งปลูกถั่วเหลือง บริบททางด้านเศรษฐกิจเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ในช่วง ปี 33-34 ที่ดินมีราคาสูง ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงขายที่ดินให้นายทุน บางหมู่บ้านขายที่ดินให้นายทุนเกือบ 90 % ของพื้นที่ทำการเกษตร บางส่วนขายที่ดินไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเช่าที่ดินที่เคยเป็นของตนกับนายทุนโดยเสียเป็นเงินหรือผลผลิตทางการเกษตร ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรกลายเป็นบ้านจัดสรร บางแปลงก็ปล่อยทิ้งร้าง โดยไม่มีการใช้ประโยชน์ เพราะนายทุนซื้อไว้เพื่อเก็งกำไร ปัจจุบันอาชีพส่วนใหญ่เป็นรับจ้างทั้งภายในชุมชนด้วยตนเอง และรับจ้างภายนอกชุมชนในตัวเมืองเชียงใหม่ รองลงมา ก็เป็นการเกษตร ค้าขาย

3.3 การใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างของตำบลหนองควาย

ในอดีตทุกหมู่บ้านใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เมื่อเกิดการขาดแคลนน้ำ ทำให้ลำเหมืองแม่ตาช้างแห้งและน้ำมีน้อย ชาวบ้านบางส่วนจึงหันไปใช้น้ำจากคลองชลประทานแม่แตงเพียงอย่างเดียว ถ้าฤดูน้ำหลากทุกหมู่บ้านสามารถใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง แต่ถึงฤดูแล้งเริ่มมีปัญหาขาดแคลนน้ำ มี 6 หมู่บ้านที่ยังใช้น้ำจากสายน้ำแม่ตาช้างอยู่ ก็คือ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 และหมู่ 12 ส่วนที่เหลืออีก 6 หมู่บ้าน ใช้น้ำจากคลองชลประทานแม่แตงเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 2.8 ปัญหาการใช้น้ำในตำบลหนองควาย

ปัญหาการใช้น้ำ	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1. น้ำไม่พอใช้ในการทำการเกษตร 2. ลำเหมืองตื้นเขินและการบุกรุกลำเหมืองสาธารณะทำให้น้ำไม่ไหล 3. บ่อน้ำตื้นแห้งดูแล้ง	1. กลุ่มริสอร์ท สร้างฝายกั้นขวางลำน้ำธรรมชาติ เพื่อดึงน้ำเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของตนเอง โดยไม่ปล่อยให้น้ำไหลไปตามธรรมชาติ ทำให้น้ำที่ไหลลงไปยังปลายน้ำมีปริมาณที่น้อย 2. ชาวเขาดัดไม้ทำลายป่า ทำให้พื้นดินแห้งแล้ง ไม่มีพืชซับน้ำ 3. ชาวเขาขยายพื้นที่เพาะปลูกที่ดินซึ่ง เป็นพืชที่ต้องการน้ำ	1. ช่วยกันดูแลสายน้ำทั้งสาย 2. หาแหล่งน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตรน้ำในฤดูแล้ง 3. ควรมีกฎ กติกา ที่การใช้น้ำแม่ตาช้างให้ชัดเจน และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สามารถใช้ได้จริง 4. จำกัดการปลูกสร้างริสอร์ทและบ้านจัดสรรของนายทุน 5. ขุดลอกลำเหมืองแม่ตาช้างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีน้ำไหลสะดวก

ปัญหาการใช้น้ำ	สาเหตุ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
	มาก 4. มีการรุกราล้ำล้นของกลุ่มนายทุนและชาวบ้าน ปลุกสร้างอาคารบ้านเรือนขวางกั้นลำน้ำ ทำให้ลำน้ำตื้นเขิน 5. บ้านจัดสรร ถมดินทับและกั้นลำน้ำ ลำเหมือง ทำให้น้ำไม่สามารถไหลมาได้ 6. การเพิ่มขึ้นของคนที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ทำให้มีการใช้น้ำมาก 7. มีการเจ่าน้ำบาดาลกันมากทำให้น้ำแห้ง 8. ชาวบ้านบางที่มีทุนมากก็กักเก็บน้ำไว้ใช้เอง	6. รีสอร์ตต่างๆ ควรรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่ขวางกั้นและสร้างที่กักเก็บน้ำไว้ใช้เอง 7. ห้ามมีการก่อสร้างฝายเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัว 8. ขุดลอกลำเหมืองแม่ตาช้างทั้งลำเหมือง 9. เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยกันดูแลและแก้ไขปัญหานี้

4. ตำบลสันผักหวาน

4.1 สภาพทั่วไป

- ที่ตั้ง ตำบลสันผักหวานอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอหางดงประมาณ 4 กิโลเมตร
- เนื้อที่ประมาณ 13 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,862 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จรดตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จรดตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จรดตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	จรดตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- ลักษณะภูมิประเทศ ตำบลสันผักหวาน เป็นที่ราบลุ่มใช้พื้นที่ทำการเกษตรทำนาเลี้ยงสัตว์ มีอาณาเขตติดกับชุมชนเมือง
- จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลสันผักหวานมี 6 หมู่บ้าน

หมู่ที่ 1	บ้านสันผักหวาน
หมู่ที่ 2	บ้านต้นจ้าว

หมู่ที่ 3 บ้านท้าวผาญ

หมู่ที่ 4 บ้านป่าตาล

หมู่ที่ 5 บ้านเบือ

หมู่ที่ 6 บ้านข้าวแต๋น

5) จำนวนประชากร 1,377 คน จำนวน 3,434 ครัวเรือน

4.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ในอดีตชาวบ้านทำการเกษตรเป็นหลัก ทำนาในฤดูฝน โดยอาศัยน้ำมากน้ำฝนและเหมืองหลังฤดูเก็บเกี่ยวเข้าสู่หน้าแล้ง หันมาปลูกถั่วเหลืองปัจจุบันอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ยังเป็นการทำการเกษตร รองลงมาเป็นการรับจ้าง ค้าขาย และอุตสาหกรรมครัวเรือนประเภทเซรามิค และมีอัตราการอพยพแรงงานสูง เนื่องจากอยู่ใกล้เขตติดต่ออำเภอเมืองเชียงใหม่ มีกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่นกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้ากลุ่มประดิษฐ์ของชำร่วย และกลุ่มเกษตรกรเป็นต้น

5. ตำบลหางดง

5.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลหางดง ตั้งอยู่ห่างจาก อำเภอหางดงประมาณ 1 กิโลเมตร และห่างจากถนนสาย เชียงใหม่ – ฮอด ประมาณ 700 เมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 2.63 ตารางกิโลเมตร (1,643.75 ไร่) มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้
 - ทิศเหนือ จรดตำบลบ้านแหวน และ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 - ทิศใต้ จรดตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 - ทิศตะวันออก จรดตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 - ทิศตะวันตก จรดตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเพาะปลูก
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตตำบลหางดง มี 2 เขตการปกครอง คือ เขต อบต.หางดง 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านท้าวคำวัง

หมู่ที่ 5 บ้านแม่จ๊ก

หมู่ที่ 6 บ้านดงหลวง

หมู่ที่ 7 บ้านป่าเป้-โรงวัว

หมู่ที่ 8 บ้านกอง

หมู่ที่ 9 บ้านดง

เขตการปกครองของเทศบาล ตำบลหางดง มี 3 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 2 บ้านสันฟ้างาม

หมู่ที่ 3 บ้านกำแพงงาม

หมู่ที่ 4 บ้านทรายมูล

5) จำนวนประชากร 2,304 คน จำนวนครัวเรือน 699 ครัวเรือน

5.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ทำสวน ทำไร่ ทำนา รับจ้าง บางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย และ รับราชการ

6. ตำบลขุนคอง

6.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหางดง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอหางดงประมาณ 5 กิโลเมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 6,250 ไร่ หรือ 10 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จรดตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จรดตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	จรดตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะพื้นที่มีความลาดเทจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขต ตำบลขุนคอง มี 8 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1	บ้านคันแก้ว
หมู่ที่ 2	บ้านถวาย
หมู่ที่ 3	บ้านหนองโจง
หมู่ที่ 4	บ้านสารภี
หมู่ที่ 5	บ้านขุนคอง
หมู่ที่ 6	บ้านกาด
หมู่ที่ 7	บ้านท่าขุนคอง
หมู่ที่ 8	บ้านท่ามะโก๋
- 5) จำนวนประชากร 4,724 คน จำนวนครัวเรือน 1,398 ครัวเรือน

6.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรในตำบลขุนคง ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม รองลงมาคือค้าขาย รับจ้าง ทำงานฝีมือ หัตถกรรม (งานแกะสลักไม้ ตกแต่งของแอนติค) และรับราชการ โดยเฉพาะประชากรในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางด้านหัตถกรรมแกะสลักไม้ ซึ่งในปีหนึ่งๆ สามารถทำรายได้เข้าหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาซื้อสินค้าประเภทหัตถกรรมในหมู่บ้าน ทำให้ประชากรในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 มีฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ดีกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลขุนคง

7. ตำบลหนองแก้ว

7.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอหางดง ประมาณ 2 กิโลเมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 9,625 ไร่ หรือ 15.40 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จรดตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จรดตำบลขุนคง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	จรดตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ลักษณะภูมิประเทศ มีรูปร่างเป็นแนวยาวกว้างจากทางทิศเหนือไปทางทิศใต้ลาดเอียงจากทางทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเพาะปลูก
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขต ตำบลหนองแก้ว มี 8 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1	บ้านละโว้
หมู่ที่ 2	บ้านสันปูเลย
หมู่ที่ 3	บ้านเหมืองง่า
หมู่ที่ 4	บ้านบวก
หมู่ที่ 5	บ้านร้องแห่
หมู่ที่ 6	บ้านยังปวน
หมู่ที่ 7	บ้านสันทราย
หมู่ที่ 8	บ้านหนองแก้ว
- 5) จำนวนประชากร 5,160 คน จำนวนครัวเรือน 1,349 ครัวเรือน

7.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรในตำบลหนองแก้ว ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนาทำไร่ รองลงมาเป็น รับจ้าง มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพค้าขาย และรับราชการ

8. ตำบลหารแก้ว

8.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลหารแก้ว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหางดง ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอหางดง ประมาณ 3 กิโลเมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 10.40 ตารางกิโลเมตร (6,500 ไร่) มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้
 ทิศเหนือ จรดตำบล หางดง และตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศใต้ จรดตำบล ขุนคง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันออก จรดตำบล หนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันตก จรดตำบล สันกลาง และตำบลทุ่งด้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ลักษณะภูมิประเทศ มีสภาพเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 (เชียงใหม่-ฮอด) ตัดผ่านเขตตำบล มีคลองชลประทานไหลผ่าน จึงเหมาะสำหรับส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขต 9 หมู่บ้าน ดังนี้
 หมู่ที่ 1 บ้านสันป่าสัก
 หมู่ที่ 2 บ้านหารแก้ว
 หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งฮ้อ
 หมู่ที่ 4 บ้านป่าเงาะ
 หมู่ที่ 5 บ้านไร่
 หมู่ที่ 6 บ้านกวน
 หมู่ที่ 7 บ้านวัวลาย
 หมู่ที่ 8 บ้านต้นแก
 หมู่ที่ 9 บ้านป่าเหียง
- 5) จำนวนประชากร 5,764 คน จำนวนครัวเรือน 1,645 ครัวเรือน

8.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม รองลงมาคือค้าขาย รับจ้าง ทำงานฝีมือ หัตถกรรม(ปั่นหม้อ) และรับราชการ

9. ตำบลสบแม่ข่า

9.1 สภาพทั่วไป

- 1) ที่ตั้ง ตำบลสบแม่ข่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ อำเภอหางดง ประมาณ 8 กิโลเมตร
- 2) เนื้อที่ ประมาณ 4.5 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้
 ทิศเหนือ จรดตำบล ป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศใต้ จรดตำบลขัวมุง และ ตำบลคอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันออก จรดตำบลบ้านแหวน ตำบลสันผักหวาน และตำบลขุนทองอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันตก จรดตำบลขุนทอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่ข่า และแม่น้ำปิง ไหลผ่านทิศทางทิศตะวันออกของตำบล ไม่มีพื้นที่ป่า เหมาะสำหรับปลูกพืชระยะสั้น
- 4) จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขต 5 หมู่บ้าน ดังนี้
 หมู่ที่ 1 บ้านท่าจี้ควาย (บ้านวังศรี)
 หมู่ที่ 2 บ้านน้ำโห่ง
 หมู่ที่ 3 บ้านเกาะ
 หมู่ที่ 4 บ้านท่าศาลา
 หมู่ที่ 5 บ้านหนองคำ
- 5) จำนวนประชากร 2,328 คน จำนวนครัวเรือน 741 ครัวเรือน

9.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่รับจ้างนอกตำบล และทำการเพาะปลูก มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีโทรศัพท์สาธารณะทุกหมู่บ้าน มีถนนคอนกรีตเกือบเต็มพื้นที่

ระบบการผลิต

เนื่องจากพื้นที่ปลายน้ำ โดยเฉลี่ยจะขายที่ในการทำการเกษตรให้นายทุนกว่า 80 % บางหมู่บ้าน 100% ไม่มีที่ดินในการทำการเกษตรเลย ทำให้โดยเฉลี่ยแล้ว อาชีพของคนส่วนใหญ่จึงกลายเป็นรับจ้าง แต่ระบบการผลิตก็ยังมีหมุนเวียนทั้งปี และปลูกพืชตามความเหมาะสมของฤดูกาลและของพื้นที่ มีการใช้พื้นที่ในการผลิตตลอด 3 ฤดูกาล คือ 1) ทำนาเริ่มทำนาเดือนกรกฎาคมสามารถเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมกราคม 2) การทำสวนลิ้นจี่จะเริ่มให้น้ำช่วงปลายเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนเมษายน จะเก็บผลผลิตในช่วงปลายเดือนเมษายนถึงต้นเดือนมิถุนายน 3) การทำสวนลำไยจะเริ่มให้น้ำมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม เก็บผลผลิตปลายเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน 4) การทำไร่อั่วลิสงจะเริ่มให้น้ำเดือนมกราคมถึงต้นเดือนเมษายน จะเก็บผล

ผลิตปลายเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤษภาคมและจะเริ่มให้น้ำเดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายนจะเก็บผลผลิตปลายเดือนพฤศจิกายนถึงปลายเดือนธันวาคม

ลักษณะระบบเศรษฐกิจ

ในอดีตชาวบ้านทำการเกษตรเป็นหลัก ทำนาในฤดูฝน โดยอาศัยน้ำมากน้ำฝนและเหมืองจากลำน้ำแม่ตาช้าง บางปีน้ำมีมากก็สามารถทำได้ปีละ 2 ครั้ง หลังฤดูเก็บเกี่ยวเข้าสู่หน้าแล้ง หันมาปลูกถั่วเหลืองและถั่วลิสง จนกระทั่ง ปี 2528 เริ่มเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่พอต่อการทำการเกษตร เพราะปลูกถั่วเหลืองและถั่วลิสง ต้องใช้น้ำมาก ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ลดพื้นที่ทำการเกษตร การทำไร่ ทำนา ก็ทำให้เพียงพอต่อปริมาณน้ำที่มีอยู่เท่านั้น ปี 2534 พื้นที่ทำการเกษตรก็ลดลงอีก เพราะน้ำขาดแคลนถึงขั้นวิกฤต บางหมู่บ้านแทบจะไม่มีน้ำในลำเหมือง ประกอบกับราคาที่ดินราคาแพงทำให้ชาวบ้านขายที่ดินให้นายทุนเพื่อทำบ้านจัดสรรจำนวนมาก บางหมู่บ้านขายที่ดินไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเช่าที่ดินที่เคยเป็นของคนกับนายทุนโดยเสียเป็นเงินหรือผลผลิตทางการเกษตร

ปัจจุบันพื้นที่ทางการเกษตรเปลี่ยนมาเป็นบ้านจัดสรร และบางส่วนถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ไม่มีการประโยชน์ เพราะนายทุนซื้อไว้เพื่อเก็งกำไร รวมทั้งติด NPL ในธนาคารประชากรทำให้ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั้งภายนอกชุมชนและภายในชุมชนด้วยตนเอง รองลงมาเป็นการทำการเกษตรกรรม ทำนาปลูกถั่วในฤดูแล้ง ปลูกลิ้นจี่ ลำไยบ้างเล็กน้อย และค้าขาย

ปัญหาการใช้น้ำ

1. น้ำไม่พอใช้ในการทำการเกษตรฤดูแล้ง โดยเฉพาะถั่วลิสง
2. มีการสร้างอาคารบ้านเรือนขวางกั้นลำน้ำ บุกรุกลำเหมืองสาธารณะทำให้น้ำไม่ไหล จากชาวบ้านด้วยตนเอง รวมทั้งคนนอกชุมชนที่เป็นนายทุนและผู้มีอิทธิพล
3. ลำเหมืองตื้นเขิน และแคบ ทำให้น้ำมีไม่พอที่จะไหลซึมเข้าบ่อน้ำตื้นในบ้านเรือน
4. ลำเหมืองเน่าเสีย มีขยะมูลฝอยและสารพิษ จากครัวเรือน บ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรม
5. ชาวบ้านขาดที่กักเก็บน้ำ ในฤดูฝน
6. ในฤดูแล้ง เกิดการแย่งชิงน้ำเข้าสวนกันในบางชุมชน
7. ชาวบ้านที่มีทุนมาก ก็จะมีการเจาะน้ำบาดาลกันมาทำให้น้ำแห้ง
8. บ้านจัดสรร ถมดินทับและกั้นลำน้ำ ลำเหมือง ทำให้น้ำไม่สามารถไหลมาได้
9. ชุมชนที่อยู่ส่วนท้ายๆ ของปลายน้ำในฤดูฝนเกิดปัญหาน้ำท่วม และมีแนวโน้มว่าจะท่วมมากขึ้นทุกปี

10. มีการสร้างฝายกั้นขวางลำน้ำธรรมชาติ เพื่อดึงน้ำเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของตนเอง โดยไม่ปล่อยให้ไหลไปตามธรรมชาติ ทำให้น้ำที่ไหลลงไปยังปลายน้ำมีปริมาณที่น้อย
11. การใช้น้ำในพื้นที่ปลายน้ำ เป็นไปอย่างไม่มีระบบ ระเบียบขาดกติกาควบคุม มีใช้น้ำโดยขาดจิตสำนึก ที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
12. ระบบเหมืองฝาย เริ่มเกิดการล่มสลาย เหมืองฝายเกินครึ่งหนึ่งในพื้นที่ปลายน้ำ ไม่มีแก้มืออง แก่ฝาย ควบคุมดูแล จัดสรรน้ำ ให้แก่ผู้ใช้น้ำ ชาวบ้านที่จะใช้น้ำก็จะจัดการกันเอง ทำให้การใช้น้ำไม่เป็นระบบ
13. เกิดปัญหาความขัดแย้งกับนายทุน ผู้มีอิทธิพลที่สร้างอาคารรูก้าล่าเหมือง

2.3. การเปลี่ยนแปลงในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

กลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพก็มีความหลากหลายเช่นกัน จากความหลากหลายในด้านต่างๆ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่ไม่สมดุล โดยจะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างดังนี้

ตารางที่ 2.9 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในพื้นที่กลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

พ.ศ.	ประเด็น	ผลกระทบ
พื้นที่ต้นน้ำ 2509	โครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมในด้านการเกษตร โดยแนะนำให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ แทนการปลูกพืชไร่ที่มีมาแต่เดิม เช่น ข้าวโพด มะเขือเทศ มันฝรั่ง แครอท ดอกไม้เมืองหนาว ห่อ ลิ่นจี่ เป็นต้น	-เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตแบบยังชีพ เป็นระบบผลิตเพื่อการค้า -เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการใช้ที่ดินขนาดเล็กเป็นใช้ที่ดินขนาดใหญ่ -เกิดการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่การผลิต -เกิดการใช้น้ำมากตามระบบการผลิตที่เพิ่มขึ้น -คนเกิดปัญหาค้นหาทะเลาะกันระหว่างคนบนที่สูงกับคนพื้นราบ เพราะน้ำไม่พอใช้
2514	รัฐเข้ามาส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยว	-คนจากถิ่นอื่นเข้ามาเพิ่มในพื้นที่ -เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนบนที่สูง -การใช้น้ำเพิ่มขึ้น

พ.ศ.	ประเด็น	แนวทางแก้ไขปัญหา
2524	กรมป่าไม้ประกาศเขตอุทยานสุเทพ-ปุย ทับพื้นที่ทำกินของหมู่บ้าน	-หมู่บ้านไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการ ใช้พื้นที่เกษตรกรรม -เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาว บ้าน
2520-2535	ชุมชนเพิ่มผลผลิตในการทำสวนลิ้นจี่กัน อย่างมากในพื้นที่ต้นน้ำ	-ป่าต้นน้ำถูกทำลายเพื่อขยายพื้นที่การผลิต -น้ำถูกนำมาใช้มากตามการเพิ่มของผลผลิต -คนเกิดปัญหาทะเลาะกันระหว่างคนบนที่สูงกับ คนพื้นราบ เพราะน้ำไม่พอใช้
พื้นที่กลางน้ำ 2506	เอกชนเข้ามาทำโรงโม่หิน 2 แห่งด้วย การระบุเขตที่บริเวณ หมู่ที่ 4 ตำบล บ้านโป่ง	-ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายทั้งระบบ - -ป่าไม้ถูกทำลายเพราะชาวบ้านนำไม้ไปทำฟัน เพื่อใช้ในการผลิตปูนขาว
2515	โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทเข้ามา (รพช.) พัฒนาพื้นที่	-ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายด้วยการเข้ามา ปรับปรุงถนนจากทางเดินเท้าที่เป็นทางลัดเกี่ยว เป็นถนนดินลูกรัง
2524	กรมป่าไม้ประกาศเขตอุทยานสุเทพ-ปุย ทับพื้นที่ทำกินของหมู่บ้าน	-หมู่บ้านไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการ ใช้พื้นที่เกษตรกรรม -เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาว บ้าน -เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทุนกับชุมชนที่เข้า มาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ -กรรมสิทธิ์ของที่ดินที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ของชุมชน -เกิดการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในป่าและจับจอง พื้นที่
2522	โครงการหลวง (ส่งเสริมการเกษตรพื้นที่ ที่สูง) โดยการส่งเสริมแนะนำให้ชุมชน ปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชดั้งเดิมที่เคย ปลูก เช่น มะเขือเทศ กระเจี๊ยบ มะระกือ	-เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตแบบยังชีพ เป็นระบบผลิตเพื่อการค้า -เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการใช้ที่ดิน ขนาดเล็กเป็นใช้ที่ดินขนาดใหญ่

พ.ศ.	ประเด็น	แนวทางแก้ไขปัญหา
	ดอกดาวเรือง เป็นต้น	-เกิดการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ผลิต -เกิดการใช้น้ำมากตามระบบการผลิตที่เพิ่ม -คนเกิดปัญหาทะเลาะกันระหว่างคนบนที่สูงกับคนพื้นราบ เพราะน้ำไม่พอใช้
2525-2526	การพัฒนาของรัฐในรูปแบบการสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น	-ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายโดยเฉพาะป่าไม้และสายน้ำ ด้วยการสร้างถนนสายทางดง-สะเมิง ผ่านพื้นที่ป่าไม้ และทับลำน้ำแม่ตาช้างบางช่วง ทำให้น้ำขาดหายไป -ที่ทำกินของหมู่บ้านเริ่มลดลงเพราะเริ่มมีกลุ่มทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดิน
2526-2534	การเข้ามาของเอกชนคือกลุ่มทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินทำกินของชุมชนเพื่อประกอบธุรกิจและเก็งกำไร	-พื้นที่ทำกินของหมู่บ้านลดลง -วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนไป -ชุมชนเริ่มฟุ้งเฟ้อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก -คนในชุมชนขาดความรู้ในด้านสาธารณะสุขจึงเกิดความสูญเสีย (ติดเชื้เอชไอวี) -พื้นที่บางแห่งไม่ได้ใช้ประโยชน์ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า -สายน้ำถูกครอบครองโดยการอ้างสิทธิในการซื้อที่ดินและน้ำที่ไหลผ่านที่ดิน
2528	ไฟฟ้าเริ่มเข้ามาในพื้นที่	-ชุมชนเริ่มฟุ้งเฟ้อเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก -ความสัมพันธ์ของชุมชนเริ่มห่าง เริ่มมีวิถีชีวิตแบบคนเมือง -กลุ่มธุรกิจสถานประกอบการเริ่มเข้ามาใช้ประโยชน์ที่ดิน
2528 ถึงปัจจุบัน	กลุ่มทุนเริ่มเข้ามาก่อสร้าง รีสอร์ท โรงแรม บ้านจัดสรร บ้านพักตากอากาศ โรงเรียนนานาชาติ และสวนเกษตร	-การใช้ประโยชน์ที่ดินผิดวัตถุประสงค์ -น้ำถูกครอบครองโดยการอ้างสิทธิการเป็นเจ้าของที่ดิน -เกิดการรุกรานน้ำและลำเหมืองสาธารณะด้วยการสร้างอาคาร และสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำ -เกิดการเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ

พ.ศ.	ประเด็น	แนวทางแก้ไขปัญหา
		-เกิดสารเคมีตกค้างทำให้น้ำเสีย -การใช้น้ำที่ไม่เป็นธรรมต่อชุมชน -ป่าไม้ถูกทำลายด้วยการขยายพื้นที่เข้าไปในป่า และชาวบ้านบางคนตัดไม้แปรรูปขายตามความต้องการของนายทุน -วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นวิถีแบบคนในเมือง -น้ำ ในฤดูแล้งไม่พอใช้ในการเกษตรของชุมชนกลางน้ำและปลายน้ำ
2522-2535	พื้นที่กลางน้ำโดยชุมชนขยายพื้นที่การทำสวนล้นจี่อย่างเข้มข้นและต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการผลิต	-ป่าไม้ถูกทำลายด้วยการขยายพื้นที่ทำสวนล้นจี่ -การใช้น้ำเพิ่ม
พื้นที่ ปลายน้ำ 2509-2516	กรมชลประทานได้เริ่มสร้างคลองชลประทานแม่แตง-หางดง ตั้งแต่ปี 2509 เสร็จสิ้นเมื่อปี 2516 และใช้ลำเหมืองของแม่ตาช้างส่งน้ำเข้าชุมชน	- ชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญของสายน้ำแม่ตาช้าง - ชุมชนที่อยู่เหนือคลองชลประทานไม่สามารถใช้น้ำชลประทานได้ - ชุมชนที่อยู่ล่างคลองชลประทานสามารถใช้น้ำชลประทาน ร่วมกับน้ำแม่ตาช้างได้
2523	น้ำจากคลองชลประทานแม่แตง-หางดงเกิดการขาดแคลนน้ำ	- เริ่มเกิดปัญหาการแย่งน้ำ ในชุมชนสามารถใช้ น้ำชลประทานแม่แตง-หางดง - หน้าแล้ง บางชุมชนเริ่มใช้ได้แต่น้ำของชลประทานแม่แตง-หางดงอย่างเดียว
2524	กรมป่าไม้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ออบขาน	- เกิดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ - บางครัวเรือนต้องอพยพออกจากเขตอุทยาน - หยุดการบุกรุกป่า
2528	เริ่มเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง	- ชาวบ้านบางส่วนเริ่มลดที่ทำการเกษตรลง - เกิดการแย่งน้ำเข้านา - เริ่มหยุดปลูกถั่วเหลือง เหลือแต่ปลูกถั่วลิสง ในช่วงฤดูแล้ง - เริ่มขายที่ให้นายทุน - เริ่มเปลี่ยนไปรับจ้างแทนการเกษตร

พ.ศ.	ประเด็น	แนวทางแก้ไขปัญหา
2533-2544	เกิดวิกฤตการขาดแคลนน้ำอย่างหนัก ทุกชุมชนชายที่ทำกินให้นายทุน แก่เหมือง แก่ฝ่ายเริ่มไม่มีผู้สืบทอด	- ชาวบ้านลดพื้นที่ทำการเกษตรลงมากกว่าเดิมและลดการปลูกถั่วเหลือง - ไม่มีที่ดินทำการเกษตร - เช่าที่ทำกินนายทุนในพื้นที่ - ซื้อหรือเช่าทำการเกษตรนอกชุมชน - ไม่มีแก่เหมือง แก่ฝ่าย ดูแลจัดสรรน้ำ ทำให้เกิดการแย่งชิงน้ำ และตัวเหมืองพัง - ที่ดินติด NPL - ที่ดินเปล่า รกร้างไม่ใช้ประโยชน์ รอเก็งกำไร
ปัจจุบัน	1. บ้านจัดสรรในพื้นที่ปลายน้ำ 2. ปัญหาความขัดแย้งบุกรุกลำเหมือง	- ถมดินทับและกันลำน้ำ ลำเหมือง ทำให้น้ำไม่สามารถไหลมาได้ - ในฤดูฝนเกิดปัญหาน้ำท่วม - นายทุนและผู้มีอิทธิพลภายนอกชุมชนที่เข้ามาซื้อที่เกิดความขัดแย้งกับคนในท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีผลกระทบเกี่ยวพันสัมพันธ์กันอยู่หลายส่วนที่เกิดจากแผนพัฒนาประเทศของภาครัฐ และการเข้ามาพัฒนาที่ดินของเอกชน รวมถึงชุมชนเอง ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของการพัฒนา และระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปและระบบสังคมชนบทล่มสลาย

2.5 สรุป

สำหรับชุมชนกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ได้มีการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งเขตพื้นที่สูงจะมีชาวไทยภูเขาเผ่าม้งอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ และเขตพื้นที่ราบจะมีคนท้องถิ่นอาศัยอยู่ ในอดีต ชาวบ้านทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยพื้นที่สูงจะมีการปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ข้าวไร่ และข้าวโพด เป็นต้น ส่วนพื้นที่ราบจะเป็นการทำนาปลูกข้าว และถั่วเหลือง เป็นต้น รวมทั้งมีการหาของป่าในบริเวณป่าใกล้บ้าน ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดปัญหาความขัดแย้งกันขึ้นระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำต่าง ๆ ในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของภาครัฐ ทั้งด้านสาธารณูปโภค และการเกษตรกรรม มีการใช้ที่ดินอย่างเข้มข้นทำให้น้ำไม่เพียงพอ มีการแย่งชิงการใช้น้ำระหว่างคนพื้นที่สูงกับคนพื้นราบกัน และมีความขัดแย้งการใช้น้ำระหว่างกลุ่มธุรกิจนายทุนต่าง ๆ กับชาวบ้าน

ในชุมชนด้วย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นทุกกลุ่ม ซึ่งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าวคือ การสร้างความร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง กลุ่มผู้ประกอบการกิจการเอกชนต่าง ๆ กลุ่มองค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

บทที่ 3

ระบบการใช้น้ำและการจัดการน้ำ

ลำน้ำแม่ตาช้างประกอบด้วยสายน้ำสาขาถึง 64 สาย ไหลรวมกันเป็นลำน้ำสายใหญ่คือแม่ตาช้างสามารถแบ่งตามแหล่งกำเนิดของสายน้ำสาขาหลักที่สำคัญได้ 3 สาย คือสาย A ประกอบด้วยลำห้วย 14 สาย สาย B ประกอบด้วยลำห้วยสาขา 46 สาย และสาย C ประกอบด้วยลำห้วยสาขา 4 สาย ดังนี้ (ตัวอักษร A B C D เป็นชื่อสมบัติในการเรียกชื่อสายน้ำสาขาหลักของน้ำแม่ตาช้างเพื่อที่จะได้เข้าใจได้ง่ายในการดูตารางสายน้ำ และแผนที่สายน้ำประกอบ)

ตารางที่ 3.1 สายน้ำสาขาของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ชื่อลำห้วย	แหล่งกำเนิด	พื้นที่รับน้ำ
สายน้ำสาย A		
1.ห้วยหวาย *	ต้นน้ำจากคอยห้วยข้าวหลาม	ไหลลงห้วยผักไผ่ ม.5
2.ห้วยข้าวหลาม *	ต้นน้ำจากคอยห้วยข้าวหลาม	ไหลลงห้วยผักไผ่ ม.5
3.ห้วยโป่ง *	ต้นน้ำจากคอยสันควายดอย ม.5	ไหลลงห้วยคอยขุมที่ ม.5
4.ห้วยผักไผ่ **	ต้นน้ำจากห้วยข้าวหลาม ม.5	ไหลลงห้วยปางห้าที่ ม.5
5.ห้วยห้าง *	ต้นน้ำจากคอยกิวคู่ม.5	ไหลลงห้วยผักคี่ที่โครงการหลวงห้วยผักไผ่ ม.5
6.ห้วยผักคี่ *	ต้นน้ำจากคอยปูกป่าเป่า ม.5	ไหลลงห้วยคอยขุมที่ทางเข้าโครงการหลวงห้วยผักไผ่
7.ห้วยปางห้า **	ต้นน้ำจากคอยห้วยคอยขุม ม.5	ไหลลงไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ ม.5
8.ห้วยแหนเคื่อ **	ต้นน้ำจากคอยขุนห้วยโป่ง ม.5	ไหลลงห้วยคอยขุมที่ทุ่งห้วยคอยขุม ม.5
9.ห้วยคอยขุม **	ต้นน้ำจากห้วยทุ่งคอยขุม ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านห้วยน้ำล้อม ม.7
10.ห้วยหอ **	ต้นน้ำจากคอยปูกป่าเป่า ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ไร่สวัสดิ์ ม.5
11.ห้วยเอี๊ยะ **	ต้นน้ำจากคอยผาประตู่ ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างด้านหลังวัดประชาเกษม ม.5
12.ห้วยปู้แกง *	ต้นน้ำจากคอยกิวเตาปูน ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านคอยเป่า ม.5
13.ห้วยเจียด **	ต้นน้ำมาจากคอยบวกเจียด ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ Belle Villa
14.ห้วยลึก **	ต้นน้ำมาจากคอยปูกหัวล้าน	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านวัด ม.5
สายน้ำสาย B		
15.ห้วยผาดำ **	ต้นน้ำมาจากคอยผาดำ	ไหลลงห้วยผึ่งที่ป่าต้นน้ำ ม.7
16.ห้วยตาเล่า *	ต้นน้ำมาจากคอยผาดำ	ไหลลงห้วยผึ่งที่ป่าต้นน้ำ ม.7
17.ห้วยต้นผึ่ง **	ต้นน้ำมาจากคอยผาดำ	ไหลลงแม่ตาช้างบริเวณ ม.7

ชื่อลำห้วย	แหล่งกำเนิด	พื้นที่รับน้ำ
18.ห้วยดินตลก **	ต้นน้ำจากคอยผาดำ	ไหลลงห้วยป่าเลาน้อยที่ ม.7
19.ห้วยปางฮี้ *	ต้นน้ำจากคอยผาดำ	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ ม.7
20.ห้วยผักสะ **	ต้นน้ำจากคอยผาดำ	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณสวนลิ้นจี่ ม.7
21.ห้วยบวกหมู **	ต้นน้ำจากด้านเหนือ (ปากกล้วย) บ้านจัดสรรโครงการ 2 บ้านปาง ยาง	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณบ้านจัดสรรโครงการ 2 ม.7
22.ห้วยปางวัว **	ต้นน้ำจากด้านเหนือ (ปากกล้วย) บ้านจัดสรรโครงการ 2 บ้านปาง ยาง ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณบ้านจัดสรรโครงการ 1 ม.7
23.ห้วยยาง *	ต้นน้ำจากคอยผาดำ	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณบ้านจัดสรรโครงการ 2 ม.7
24.ห้วยผาลาด *	ต้นน้ำจากคอยกัวผาหนัง ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณบ้านคุณจเร ม.7
25.ห้วยสี่แฮ *	ต้นน้ำอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณ ม.7
26.ห้วยสันกู่ **	ต้นน้ำจากคอยสันกู่ ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่สันกู่ ม.7
27.ห้วยไม้แดง *	ต้นน้ำอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณสะพานทางเข้าสวน ปาล์ม
28.ห้วยป่าเฮ่ว **	ต้นน้ำจากป่าช้า ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณ ม.7
29.ห้วยดินตลก **	ต้นน้ำจากคอยผานกกก	ไหลลงน้ำแม่ตาไทร ที่ ม.3
30.ห้วยปางขมุก **	ต้นน้ำจากคอยแม่สา	ไหลลงน้ำแม่ตาไทร ที่ ม.3
31.ห้วยหก **	ต้นน้ำจากคอยแม่สา	ไหลลงน้ำแม่ตาไทร ที่ ม.3
32.ห้วยเอี้ยะ **	ต้นน้ำจากคอยผากลอง	ไหลลงน้ำแม่ตาไทร ที่ ม.3
33.ห้วยมะไฟ **	ต้นน้ำจากคอยผากลอง	ไหลลงน้ำแม่ตาไทร ที่ ม.3
34.ห้วยสันป่าเหียง **	ต้นน้ำจากคอยแดน ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาไทรที่ห้วยน้ำนัก ม.3
35.ห้วยน้ำนัก **	ต้นน้ำจากคอยแดน ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาไทรที่สบห้วยน้ำนัก ม.3
36.ห้วยป่าเฮ่ว **	ต้นน้ำจากสันคอยผากลอง	ไหลลงน้ำห้วยงู ที่ ม.3
37.ห้วยป่าหอบ **	ต้นน้ำจากคอยผากลอง	ไหลลงห้วยป่าเฮ่ว ที่ ม.3
38.ห้วยเหล่าปู่ **	ต้นน้ำจากคอยผากลอง	ไหลลงห้วยงู ที่ ม.3
39.ห้วยงู **	ต้นน้ำจากคอยผากลอง	ไหลลงสู่แม่น้ำตาไทร ที่ทุ่งลุงจวง ม.3
40.ห้วยป่าหวาย **	ต้นน้ำจากสันคอยผากลอง	ไหลลงน้ำแม่ตาไทร
41.ห้วยแม่น้ำไทร **	ต้นน้ำจากคอยผานกกก	ไหลลงน้ำแม่ตานที่สบแม่น้ำไทร ม.3
42.ห้วยหวายโน **	ต้นน้ำจากสันคอยเขียดแดง ม.3	ไหลลงห้วยปางเจ้า ที่ ม.3

ชื่อตำห้วย	แหล่งกำเนิด	พื้นที่รับน้ำ
43.ห้วยปางเจ้า **	ต้นน้ำจากสันคอยแม่นาไทร	ไหลลงบ่อแร่ ม.3
44.ห้วยไม้เคื่อ **	ต้นน้ำจากคอยปุกห้วยล้าน	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเข้าบ้านเด่นกระต่าย ม.3
45.ห้วยชมพู **	ต้นน้ำมาจากห้วยหวาย ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเข้าบ้านเด่นกระต่าย ม.3
46.ห้วยหวาย **	ต้นน้ำจากสันคอยเขียดแดง ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่โรงเรียนนานาชาติ ม.3
47.ห้วยยาง *	ต้นน้ำจากสันคอยยาว ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณด้านใต้สวนบัวรีสอร์ท ม.3
48.ห้วยป่าเฮ่ว *	ต้นน้ำจากสันคอยห้วยป่าเฮ่ว ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ป่าช้า ม.3
49.ห้วยปรอด **	ต้นน้ำจากกัวพันเสือ ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณทางเข้าโรงเรียนนานาชาติ
50.ห้วยป็นหมอง **	ต้นน้ำจากคอยบวแกะ ม.8	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเหนือบ้านกลางคอย ม.3
51.ห้วยขุมคำ **	ต้นน้ำจากด้านใต้ของบ่อแร่ ม.3	ไหลลงน้ำแม่ป่านที่สภห้วยขุมคำตรงข้ามบ้านนาคอย
สายน้ำสาย C		
52.ห้วยอีค่าง **	ต้นน้ำจากคอยปูย ต.สุเทพ	ไหลลงน้ำแม่ป่านที่เขตสวนลื่นที่บ้านม้งคอยปูย ต.สุเทพ
53.ห้วยเตาหิน **	ต้นน้ำจากคอยปูย ต.สุเทพ	ไหลลงห้วยผาแดงที่เขตสวนลื่นที่บ้านม้งคอยปูย
54.ห้วยผาแดง **	ต้นน้ำจากคอยปูย ต.สุเทพ	ไหลลงน้ำแม่ป่านที่บริเวณเหนือน้ำตกศรีสังวาลย์ ม.4 ต.บ้านปาง
55.ห้วยแม่ป่าน **	ต้นน้ำจากห้วยอีค่าง	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณใต้สะพานทางเข้าบ้านจัดสรรม่อนธารทอง ม.4 ต.บ้านปาง
56.ห้วยดอกเข็ม **	ต้นน้ำจากสันป่าก่อลิ่ง	ไหลลงน้ำแม่ป่านที่ห้วยโค้ง ม.3
57.ห้วยกฤษณา **	ต้นน้ำจากขุนไม้สัก	ไหลลงน้ำทุ่งเก้ายางใกล้วัดป่าเทพนิมิต ม.3
58.ห้วยไร่ *	ต้นน้ำจากสันป่าสะหนุ	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเกาะผ่นัง ม.4
59.ห้วยโป่ง *	ต้นน้ำจากคอยสมโป่งช้าง	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านสวนโมลีนา ม.4
60.ห้วยผึ่ง **	ต้นน้ำจากผาใต้ ม.4	ไหลลงกฤษฎาคอยรีสอร์ท ม.4
61.ห้วยแก้ว **	ต้นน้ำจากห้วยแก้วป่าหย่าง	ไหลลงหลังวัดคีรีเขต ม.4
62.ห้วยสัมป่อย **	ต้นน้ำจากห้วยปางแหน ม.4	ไหลลงน้ำแม่ตาช้าง ม.9
63.ห้วยแม่คืด **	ต้นน้ำจากบวแกะคอยปูย	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณทางเข้าบ้านห้วยสัมป่อย ม.9
64.ห้วยเสียว **	ต้นน้ำจากห้วยหก ม.8	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเขตติดต่อ ต.น้ำแพร่ กับ ต.บ้านปาง

(ที่มาของข้อมูลสายน้ำ : เวทีประหฤหรรษ์พื้นที่กลางน้ำ เดือน มี.ค.45 สัมภาษณ์คณะกรรมการต้นน้ำ และ กลางน้ำ เดือน ก.ค.-ส.ค.45 สัมภาษณ์สายน้ำ)

หมายเหตุ ** เป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี

หมายเหตุ * เป็นลำห้วยที่มีน้ำเฉพาะหน้าฝน

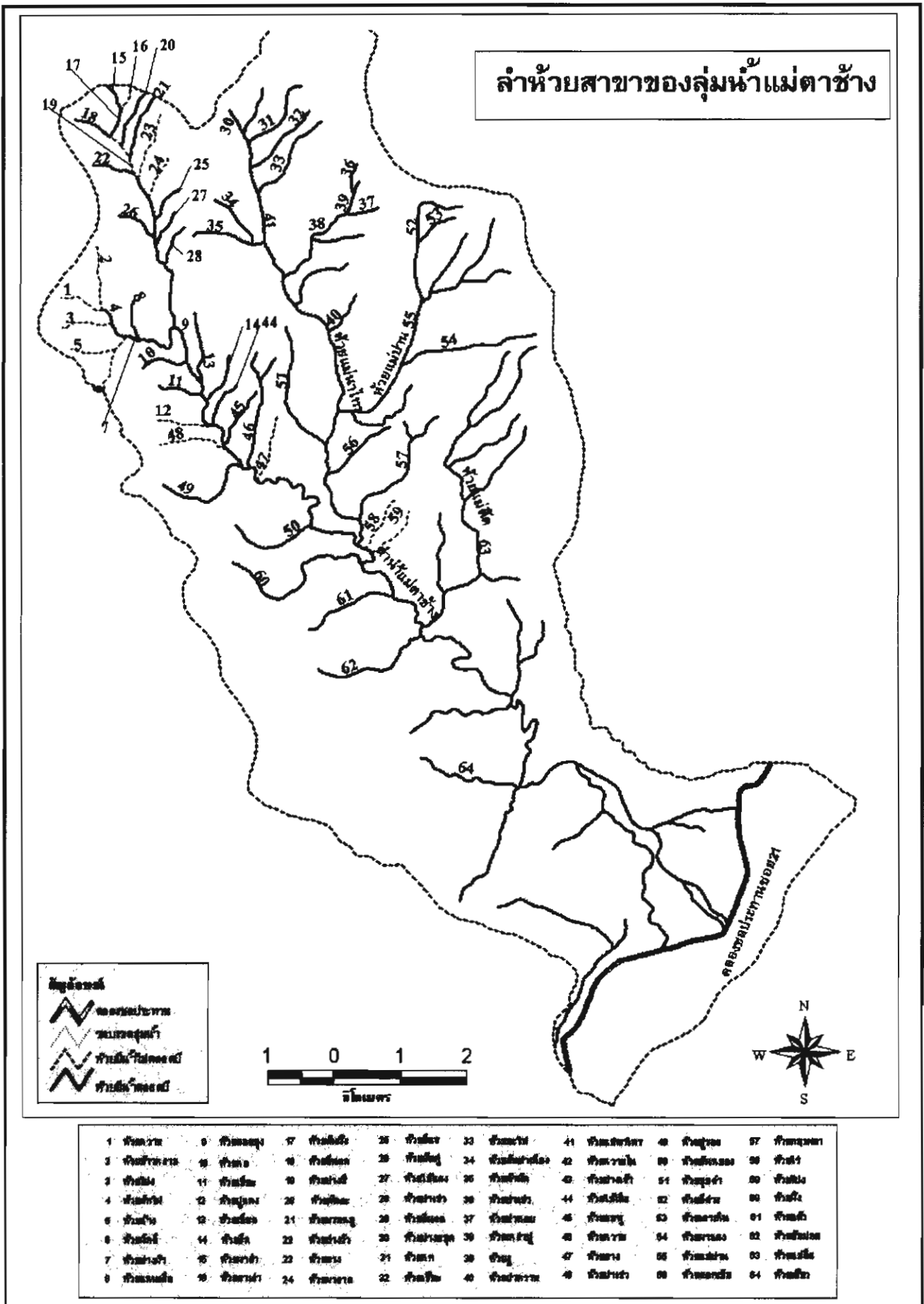
จะเห็นว่าลำน้ำแม่ตาช้างมีลำน้ำสาขามากมายหลายสายอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำ และกลางน้ำ โดยเฉพาะพื้นที่กลางน้ำมีลำห้วยสาขาหลายสายไหลผ่านและเป็นจุดรวมของลำน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มี กลุ่มธุรกิจสถานประกอบการอยู่ถึง 45 แห่ง ที่เข้ามาอยู่ร่วมกับชุมชน และร่วมใช้น้ำในวัตถุประสงค์ที่แตกต่าง จากชุมชน และมีเครื่องมือในการเข้าถึงน้ำได้มากกว่าชุมชน จึงทำให้การใช้น้ำที่ไม่เท่าเทียม และไม่เป็นธรรม ต่อชุมชน ที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำ (ดูแผนภาพที่ 3.1 ประกอบ)

3.1.รูปแบบและการจัดการการใช้น้ำ

3.1.1 พื้นที่ต้นน้ำ

มีรูปแบบการใช้น้ำมี 3 รูปแบบดังนี้

- 1.ทำฝายเล็กๆ กันน้ำในลำห้วยด้วยคอนกรีต หรือก้อนหินแล้วต่อท่อปล่อยน้ำออกมาเพื่อส่งน้ำเข้าสู่สวนลิ้นจี่โดยตรง
- 2.ใช้น้ำตามรูปแบบข้อที่ 1 แต่ขุดบ่อพักน้ำขนาดเล็กไว้ในสวนและต่อท่อออกมาจากบ่อพักน้ำเพื่อส่งน้ำเข้าสู่สวนและใช้สปริงเกอร์ในการให้น้ำ
- 3.ขุดบ่อรอบต้นลิ้นจี่กว้างประมาณ 100 เซนติเมตร ลึกประมาณ 30 เซนติเมตร (ตามความลาดชันของพื้นที่) เพื่อเป็นบ่อให้น้ำของต้นลิ้นจี่โดยการนำน้ำจากสายยางใส่ให้เต็มและทิ้งไว้ น้ำจะซึมลงดินไปหล่อเลี้ยงต้นลิ้นจี่ ระยะเวลา 7 วัน จึงเติมน้ำอีก วิธีนี้เป็นรูปแบบใหม่เริ่มทดลองใช้ในพื้นที่สวนของบ้านมั่งคองปุ๋ย และบ้านผานกกกซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชน

ตารางที่ 3.2 สายน้ำที่ใช้ในการเกษตรและพื้นที่การเกษตรของพื้นที่คันน้ำ

ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่ปลูกอินจี่		ชื่อลำห้วยที่ใช้น้ำในการเกษตร
	น้ำแม่ปาน	น้ำแม่นาไทร	
1.บ้านม้งคอบปุย	616.7 ไร่	153 ไร่	ห้วยอีค่าง ห้วยผาแดง ห้วยเตาเหิน ห้วยมะไฟ ห้วยเฮี้ยะ ห้วยดินตก ห้วยงู
2.บ้านผานกกก	-	379 ไร่	ห้วยมะไฟ ห้วยเฮี้ยะ ห้วยงู ห้วยดินตก ห้วยป้อปอาย
3.บ้านแม่สาใหม่	-	150 ไร่	ห้วยมะไฟ ห้วยเฮี้ยะ ห้วยงู ห้วยดินตก ห้วยป้อปอาย
รวม	616.7 ไร่	682 ไร่	

การจัดการน้ำของพื้นที่คันน้ำ

ลำน้ำสาขาหลักของแม่น้ำช้างในพื้นที่คันน้ำนั้นกลุ่มคันน้ำได้มีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อดูแลสายน้ำโดยแบ่งความรับผิดชอบออกเป็นโซน 2 โซน คือ

โซนแม่ปาน ประกอบด้วยห้วยอีค่าง ห้วยเตาเหิน ห้วยผาแดง กลุ่มบ้านม้งคอบปุยเป็นผู้ดูแล

โซนแม่นาไทร ประกอบด้วยห้วยดินตก ห้วยมะไฟ ห้วยเฮี้ยะ กลุ่มบ้านผานกกกและบ้านแม่สาใหม่ร่วมกันดูแล

กลุ่มคันน้ำซึ่งเป็นชนเผ่าม้งพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือในการปกป้องทรัพยากรน้ำที่อยู่ในเขตป่าต้นน้ำ และดูแลป่าไม้ไปพร้อมๆ กัน ที่จะสามารถนำสถานการณ์ความร่วมมือต่างๆ ในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างบอกกล่าวต่อสาธารณะชน และสังคมให้รับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และวิถีคิดในเรื่องการใช้น้ำและป่าไม้ในด้านการรักษา ดูแล พื้นที่ผืนป่ามากกว่าภาพการทำลายป่าไม้ดังเช่นแต่ก่อน และในการดูแลน้ำนั้นจะทำให้มีน้ำอยู่ตลอดปี หากมีปัญหาการใช้น้ำก็จะมีอนุกรรมการร่วมกันดูแลจัดสรรแบ่งปันน้ำให้ได้รับน้ำเพียงพอตามความเหมาะสมของพื้นที่นั้นๆ

3.1.2 พื้นที่กลางน้ำ

ลักษณะของการใช้น้ำแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการใช้น้ำเป็น 2 ลักษณะ คือ ใช้น้ำในการเกษตร และการประกอบธุรกิจสถานประกอบการ มีรูปแบบการใช้น้ำดังนี้

รูปแบบการใช้น้ำในการเกษตร

- 1.ต่อน้ำจากลำน้ำแม่ตาช้างโดยตรงเข้าสวนลิ้นจี่โดยใช้ระบบสปริงเกอร์
- 2.ระบบเหมืองฝายใช้กับสวนลิ้นจี่ และทำนาปลูกข้าว

การจัดการน้ำ

การจัดการน้ำของพื้นที่กลางน้ำในด้านการเกษตรเป็นการจัดการน้ำด้วยวิธีการแก้ไขปัญหาระยะสั้น คือเมื่อถึงฤดูแล้งน้ำไม่พอใช้จะจัดรอบเวรแบ่งน้ำใช้กำหนดวันตามความเหมาะสมที่น้ำจะพอใช้ในพื้นที่เดียวกัน และพื้นที่ต้นน้ำ ส่วนสถานประกอบการเมื่อน้ำไม่พอใช้ชาวบ้านจะรวมพลังกันเข้าไปในสถานประกอบการและขอให้เปิดน้ำให้ชาวบ้านได้ใช้

ตารางที่ 3.3 การใช้น้ำในพื้นที่กลางน้ำจากระบบเหมืองฝายดั้งเดิม

ชื่อฝาย	หมู่ที่	วัสดุก่อสร้าง	พื้นที่รับน้ำ	การใช้น้ำ		
				เกษตร	ครัวเรือน	ธุรกิจ
1.ฝายยาบู้ ฝายเอกชน	1	ไม้ไผ่ และ กระสอบทราย	30 ไร่	ทำนา+ปลูกถั่ว เหลือง 30 ไร่	5	-
2.ฝายต้นผึ้ง	2	ไม้ไผ่	16 ไร่	ทำนา	15	-
3.ฝายวังจั่น	2	คอนกรีต	60 ไร่	ทำนา+ปลูกถั่ว เหลือง และสวนลำไย 40 ไร่	50	บ้านปงวิลเลจ
4.ฝายออบป่าหก	3	ฝายหินและ กระสอบทราย	80 ไร่	ทำนา+ทำสวน ลิ้นจี่ 10 ไร่	158	สวนบัววิสัย นาคอย
5.ฝายแก้มวัง	3	คอนกรีต	10 ไร่	ทำนา	-	-
6.ฝาย ก.น.ช.	3	คอนกรีต	500 ไร่	ทำสวน 500 ไร่	45	บ้านกลางคอยรี สอร์ท ม่อนเอื้องคอยรี สอร์ท บ้านยอดคอย บ้านต่อทอง

ชื่อฝาย	หมู่ ที่	วัสดุก่อสร้าง	พื้นที่ รับน้ำ	การใช้น้ำ		
				เกษตร	ครัวเรือน	ธุรกิจ
8.ฝายปู่ตื้อ	4	ไม้ไผ่	40 ไร่	-	-	กฤษฎาดอยริสอร์ท
9.ฝายวังหลวง	4	ไม้ไผ่	74 ไร่	ทำนา+ปลูกถั่ว 40 ไร่ ทำสวนไม้ผล 34 ไร่	110	บ้านสวนโนลินา สวนปาล์ม
10.ฝายประชา อาสา 11. ฝายเกาะผนัง	4	ไม้ไผ่ คอนกรีต	45 ไร่	ทำนา+ปลูกถั่วลิสง 40 ไร่	8	สวนปาล์ม
12.ฝายสองแคว	4	คอนกรีต	30 ไร่	ทำนา+ปลูกถั่วลิสง	5	-
13.ฝายห้วยเขียด	7	กระสอบทราย	3 ไร่	ปลูกดอกกุหลาบ และไม้จัดสวน	1	สวนดอกกุหลาบ และไม้จัดสวน
14.ฝายวังแอ่	9	ไม้ไผ่	38 ไร่	ทำนา+ปลูกถั่วลิสง	5	-

ในเขตตำบลบ้านปงมีฝายถึง 14 ลูก ซึ่งเป็นฝายท่อน้ำเข้านา (ในอดีต) และสามารถดึงน้ำมาใช้ประกอบกิจกรรมในหลายด้าน จึงทำให้หน้าแล้งน้ำในระบบเหมืองฝายไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ เนื่องจากไม่มีแก้มือเหมือนฝายคูแล การใช้น้ำจึงต่างคนต่างใช้ต่างคนต่างจัดการ (ดูแผนภาพที่ 3.2 ประกอบ)

รูปแบบการใช้น้ำของธุรกิจสถานประกอบการ

- 1.การสร้างฝายกั้นน้ำเล็กๆ บริเวณต้นน้ำหรือตาน้ำแล้วนำท่อไปใส่เพื่อต่อน้ำออกมาเก็บไว้ในบ่อพักน้ำแล้วจึงนำไปใช้
 - 2.การสร้างฝายกั้นกลางลำน้ำแล้วสูบน้ำขึ้นมาเก็บไว้ที่บ่อพักน้ำ
 - 3.ใช้ลำเหมืองเก่าของหมู่บ้านในการส่งผ่านน้ำเข้ามาใช้ในสถานประกอบการ
 - 4.ใช้ลำเหมืองเก่าของหมู่บ้านด้วยการค่อน้ำจากลำเหมืองเข้าบ่อพักน้ำ
 - 5.การเปลี่ยนทางน้ำเดิมให้น้ำไหลเข้าพื้นที่ของตนเอง
 - 6.ทำฝายกั้นน้ำเพื่อให้ความชุ่มชื้นในบริเวณสนามหญ้าและไม้ดอกไม้ประดับที่สวยงาม
- น้ำเหล่านี้ถูกนำมาใช้สำหรับการอุปโภคบริโภคของผู้อาศัยในสถานประกอบการตลอดจนนักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อน รวมถึงการใช้น้ำเพื่อความสวยงามของพื้นที่ กลุ่มสถานประกอบการมีดังนี้

1. กลุ่มธุรกิจรีสอร์ท 12 แห่ง

ตารางที่ 3.4 กลุ่มธุรกิจรีสอร์ท

ชื่อรีสอร์ท	พื้นที่	ห้องพัก (โรงแรม)	บ้านพัก (รีสอร์ท)		สนาม หญ้า (ไร่)	แหล่งน้ำใช้
			จำนวนหลัง	จำนวน ห้อง		
1.สวนบัวรีสอร์ท	40	100	10	40	10	ห้วยหวาย ฝายออบป่า หก
2.เบตวลิลล่า	25	40	50		5	ห้วยแม่ตาช้าง
3.นุהלันบุรี	-	-	6	-	-	ห้วยแม่ตาช้าง
4.ม่อนเอี่ยมคอย	1	-	1	-	-	ฝาย ก.น.ช.
5.ม่อนเอื้องคอย	8	-	4	15	2	ฝาย ก.น.ช.
6.บ้านกลางคอย- รีสอร์ท	22	-	-	25	-	ฝาย ก.น.ช.
7.ยอดคอยรีสอร์ท	15	-	7	10	-	ฝาย ก.น.ช.
8.ต่อทองรีสอร์ท	27	-	4	12	5	ฝาย ก.น.ช.
9.กฤษดาคอยรีสอร์ท	21	-	14	29	-	ฝายปู่ตื้อ
10.ห้วยน้ำล้อมริ สอร์ท	25	-	6	-	-	ลำห้วยแม่ ตาช้าง
11.ศูนย์ฝึกอบรม ธนาคารไทยพาณิชย์	41-2-41	35	-	-	30	ลำห้วยแม่ ตาช้าง
12.อุทยานล้านนา	65 ไร่	-	-	38	-	ลำห้วยแม่ ตาช้าง

2. กลุ่มบ้านจัดสรร 7 แห่ง

ตารางที่ 3.5 กลุ่มบ้านจัดสรร

ชื่อบ้านจัดสรร	พื้นที่ (ไร่)	จำนวน หลัง	แหล่งน้ำใช้
1.ไร่สวัสดิ์	50	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง
2.ม่อนม่วนใจ๋	-	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง
3.บ้านจัดสรรนภาคอย	12	9	ฝายออบป่าหก
4.บ้านจัดสรรม่อนธารทอง	25	19	ลำห้วยแม่ตาช้าง
5.โครงการบ้านดั่งหัวหิน	50	10	ลำห้วยแม่ตาช้าง
6.โครงการบ้านปางยาง2	70	26	ลำห้วยแม่ตาช้าง
7.โครงการกฤษดานคร 22	30	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง

3. กลุ่มบ้านพักตากอากาศและสวนเกษตร 26 แห่ง

ตารางที่ 3.6 กลุ่มบ้านพักตากอากาศและสวนเกษตร

ชื่อ	พื้นที่ (ไร่)	บ้านพัก (หลัง)	แหล่งน้ำ
1.บ้านปงวิลเลจ	20	3	ฝายวังจั่น
2.สวนคุณคะเนน	300		ฝายวังจั่นและน้ำบาดาล
3.โรงเรียนนานาชาติ	-	-	ฝายออบป่าหก
4.อุทยานบ้านคอย	-	1	ลำห้วยแม่ตาช้าง
5.บ้านคุณอำนาจ	5	1	ฝาย ก.น.ช.
6.บ้านคุณนิยม	2	1	ฝาย ก.น.ช.
7.บ้านสวนหอมห้วย	3	2	ลำห้วยแม่ตาช้าง
8.คุ้มภรณ์	-	1	ฝาย ก.น.ช.
9.บ้านคุณเฉลิม เรืองประวัติ	-	1	ฝาย ก.น.ช.
10.บ้านคอยริมธาร	4	1	ลำห้วยแม่ตาช้าง

ชื่อ	พื้นที่	บ้านพัก (หลัง)	แหล่งน้ำใช้
11.ร่มไม้สายธาร	-	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง
12.บ้านลูกท้อ	30	2	ฝาย ก.น.ช.
13.ม่อนตาลฟ้า	40	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง
14.บ้านคุณเรืองวิทย์	2-1-0	1	ฝายวังหลวง
15.บ้านสวนโสมสีนา	6	1	ฝายวังหลวง
16.โครงการห้วยผักไผ่			ห้วยผักไผ่
17.คูงฝืน	23	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง
18.สวนกุหลาบห้วยเขียด	3	3	ห้วยเขียด
19.คุ้มขุนคง	5	1	ห้วยปรอด
20.คุ้มชนพล	5	-	ลำห้วยแม่ตาช้าง
21.สวนปาล์มคุณศิริพงษ์ อยะศิริ	10	6	ลำห้วยแม่ตาช้าง
22.บ้านสวนคุณจุฑา พัฒกุล	70	1	ลำห้วยแม่ตาช้าง
23.บ้านสบายอารมณ์	2	1	ลำห้วยแม่ตาช้าง
24.บ้านเรือนไท	4	4	ลำห้วยแม่ตาช้าง
25.เวียงคำฟ้า	4	4	แม่ต๋ึด
26.สวนไพรพรรณ	70	2	แม่ต๋ึด

(ที่มาของข้อมูล : ชุดแบบสอบถาม สัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ สํารวจพื้นที่ เดือน มิ.ย. – เดือน ต.ค.45)

พื้นที่กลางน้ำตำบลบ้านปงรองรับ รีสอร์ท บ้านพักตากอากาศ โรงแรม บ้านจัดสรร โรงเรียนนานาชาติ สวนเกษตร ถึง 45 แห่ง และจะมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งชุมชนไม่สามารถหยุดยั้งการเจริญเติบโตของกลุ่มธุรกิจนี้ได้ พื้นที่ทำกินของหมู่บ้านลดน้อยลงไปเรื่อยๆ เป็นเงาตามตัวที่มีสิ่งก่อสร้างของกลุ่มธุรกิจเพิ่มขึ้น และเมื่อกลุ่มธุรกิจเพิ่มขึ้นการใช้น้ำก็เพิ่มขึ้นตามมาด้วย หากดูจากสายน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่มีถึง 64 สาย ที่ปริมาณน้ำมีค่อนข้างมาก แต่กลับไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ในการเกษตรในฤดูแล้ง ทำให้ชาวบ้านตั้งแต่ตำบลบ้านปงลงไปถึงตำบลบ้านแหวน ตำบลหนองควาย และตำบลน้ำแพร่เกิดความเดือดร้อน แสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงการใช้น้ำที่ไม่เท่าเทียมกันและไม่เป็นธรรม ใครอยู่ใกล้น้ำและมีทุนมากจะได้ใช้น้ำก่อนและได้ใช้น้ำมาก

ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างไม่มีระบบการจัดการน้ำที่ดี ไม่มีกฎระเบียบ ในการจัดสรร แบ่งปันน้ำ การใช้น้ำจึงไม่เท่าเทียมกันและไม่เกิดความเป็นธรรม ต่างคนต่างใช้ตามความต้องการของตนเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น ปัญหาการใช้น้ำจึงเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำเดียวกันที่

ไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์การใช้น้ำ ทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3.1.3 พื้นที่ปลายน้ำ

การใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างของกลุ่มปลายน้ำ

ในอดีตทุกหมู่บ้านของ 8 ตำบล 82 หมู่บ้าน ในพื้นที่ปลายน้ำสามารถใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่การเข้ามาของชลประทานแม่แดง -หางดง ชาวบ้านบางส่วนจึงหันไปใช้ชลประทานแม่แดง -หางดงแทน ไม่ค่อยสนใจสถานการณ์ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ในฤดูน้ำหลาก ก็ใช้น้ำแม่ตาช้างร่วมกับชลประทานแม่แดง-หางดง เพราะใช้ลำเหมืองเส้นเดียวกัน ปัจจุบัน แต่เมื่อถึงฤดูแล้งจะมีเพียง 3 ตำบล 10 หมู่บ้านที่มีพื้นที่เหนือคลองชลประทานแม่แดง -หางดง ที่สามารถใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพราะน้ำไหลไม่ถึงหมู่บ้านที่เหลือ ทำให้ที่เหลืออีก 5 ตำบล 72 หมู่บ้าน จะใช้น้ำจากคลองชลประทานแม่แดง- หางดง เพียงอย่างเดียว แต่ก็ยังใช้ไม่เต็มที่ เพราะในฤดูแล้งน้ำคลองชลประทานแม่แดงก็เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเหมือนกัน โดยปัญหาการขาดแคลนน้ำของชลประทานแม่แดงเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2523 และเกิดวิกฤตหนักในปี 2528 เพราะคลองชลประทานมีการผันน้ำไปให้คนในอำเภอเมืองบางส่วนไปใช้ทำน้ำประปา

หมู่บ้านที่สามารถใช้น้ำแม่ตาช้างได้ในฤดูแล้ง

ตำบลหนองควาย มี 5 หมู่บ้าน

- หมู่ที่ 1 บ้านตองกาย
- หมู่ที่ 2 บ้านฟ่อน
- หมู่ที่ 3 บ้านไร่กองจิง
- หมู่ที่ 4 บ้านคันเกว้น
- หมู่ที่ 5 บ้านหนองควาย
- หมู่ที่ 12 บ้านตองกายเหนือ

ตำบลบ้านแหวน มี 2 หมู่บ้าน คือ

- หมู่ที่ 1 บ้านไร่
- หมู่ที่ 2 บ้านแหวน

ตำบลน้ำแพร่ มี 3 หมู่บ้าน คือ

- หมู่ที่ 1 บ้านบ่อ
- หมู่ที่ 2 บ้านศาลา
- หมู่ที่ 11 บ้านเวียงคั่ง

เนื่องจากพื้นที่ในส่วนปลายน้ำของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างจะเป็นที่ราบลุ่มรูปแบบการใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำก็คือ ระบบเหมืองฝาย โดยจะมีฝายที่สามารถที่ใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่ตาช้างมาหล่อเลี้ยงลำเหมืองทั้งสิ้น 10 ลูก ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลหนองควาย ตำบลน้ำแพร่ และตำบลบ้านแหวน

ตารางที่ 3.7 ระบบเหมืองฝายในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ชื่อฝาย	ที่ตั้ง	พื้นที่รับน้ำ	หมายเหตุ
1. ฝายเปา	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.หนองควาย-หมู่ 1,2,3,4,5 และ หมู่ 12 ใช้ในการทำนา ปลุกถั่ว ถั่วลิสงและลำไยบ้างเล็กน้อย รวมทั้งหล่อเลี้ยงบ่อน้ำดิน ฝายเปา ถือว่าเป็นฝายที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีลำเหมืองแยกออกเป็น 2 สาย เส้นแรกไปหล่อเลี้ยง ต. หนองควาย อีกเส้นไปไหลรวมกับฝายใน ต. น้ำแพร่	ไม่มีแก้มือ่งในการควบคุมผู้ใช้น้ำ จะช่วยกันดูแลรักษา มา 10 ปีแล้ว เนื่องจากฝายเปา เป็นฝายขนาดใหญ่ ที่มีลำเหมืองแยก 2 เส้น เป็นฝายอีก 9 ลูก ทำให้สมาชิกผู้ใช้น้ำจะขึ้นอยู่กับฝายเหล่านั้น
2. ฝายลม	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.น้ำแพร่-หมู่ 11 ใช้ในการทำนา ลำไยและมะม่วงเล็กน้อย รวมพื้นที่รับน้ำ 60 ไร่	แก้มือ่ง คือ นายคำแปง ราชสิทธิ์ สมาชิกผู้ใช้น้ำ 1 ตำบล หมู่บ้าน จำนวน 25 ครัวเรือน
3. ฝายบ่อ	หมู่ 11 บ้านเวียง ต. น้ำแพร่	ต. น้ำแพร่ - หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 11 ใช้ในการทำนามากที่สุด ปลุกถั่วลิสง ลำไย ถั่วลิสงเล็กน้อย รวมพื้นที่รับน้ำประมาณ 900 ไร่	แก้มือ่ง คือ นายต้น ใจพรม สมาชิกผู้ใช้น้ำ 1 ตำบล 2 หมู่บ้าน จำนวน 190 ครัวเรือน
4. ฝายเหมือง หมู่น้ำ	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.บ้านแหวน-หมู่ 1 และ หมู่ 2 ใช้น้ำในการทำนาและปลุกถั่ว ต.น้ำแพร่-หมู่ 2 พื้นที่ทำนา และปลุกถั่วและสวนลำไย ต. หนองควาย - หมู่ที่ 3 ใช้ในการทำนาและปลุกถั่ว รวมพื้นที่รับน้ำประมาณ 400 ไร่	แก้มือ่ง คือ กำนันอินทร ทิพย์คำ มา สมาชิกผู้ใช้น้ำ 3 ตำบล 4 หมู่ บ้าน จำนวน 152 ครัวเรือน

ชื่อฝ่าย	ที่ตั้ง	พื้นที่รับน้ำ	หมายเหตุ
5. ฝ่ายเหมือง ริน	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.หนองควาย - หมู่ที่ 3 ใช้น้ำ ในการทำนา ปลูกลำไยและปลูก ลำไยเล็กน้อย	ไม่มีแก้มือ้งในการควบคุม จะให้ ผู้ใหญ่บ้านรักษาการแทน ส่วนการ จัดสรรน้ำ ดูแลรักษา จะให้ชาวบ้าน ที่ต้องการใช้น้ำช่วยกันดูแล
6. ฝ่ายพญาใจ	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.หนองควาย - หมู่ที่ 12 ใช้น้ำ ในการอุปโภค - บริโภค และ เพื่อหล่อเลี้ยงบ่อน้ำคั้น ไม้ใช้ เพื่อการเกษตร เพราะพื้นที่ทำ การเกษตรไม่มี แต่จะมีชาวบ้าน 5 ครัวเรือนที่ทำการเพาะปลูก กล้วยไม้ พื้นที่รวมกันประมาณ 8 ไร่	ไม่มีแก้มือ้งในการควบคุม พื้นที่ ในการเกษตรในชุมชนไม่มี จะให้ผู้ ใหญ่บ้านรักษาการ คือ นายสุรินทร์ คำมวง จะให้ชาวบ้านที่ต้องการใช้ น้ำช่วยกันดูแล ขุดลอกลำเหมือง เพื่อหล่อเลี้ยงบ่อน้ำคั้น และการ อุปโภค บริโภค
7. ฝ่ายคันแก้ว	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.หนองควาย - หมู่ที่ 3 และ หมู่ 4 ใช้น้ำทำนาและปลูกลำไย	ไม่มีแก้มือ้งในการควบคุม จะให้ ผู้ใหญ่บ้านรักษาการแทน ส่วนการ จัดสรรน้ำ ดูแลรักษา จะให้ชาวบ้าน ที่ต้องการใช้น้ำช่วยกันดูแล
8. ฝ่ายเหมือง เหล่า	หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย	ต.หนองควาย-หมู่ 1 ใช้น้ำทำนา และเลี้ยงสัตว์	ไม่มีแก้มือ้งในการควบคุม ส่วน การจัดสรรน้ำ ดูแลรักษา จะให้ชาว บ้านที่ต้องการใช้น้ำช่วยกันดูแล
9. ฝ่ายหนอง ควาย(ฝ่ายไม้ ศรีสุข)	หมู่ 5 บ้าน หนองควาย ต. หนองควาย	ต.หนองควาย - หมู่ที่ 5 ใช้น้ำ ทำนา และลำไยเล็กน้อยรวมพื้นที่ ที่รับน้ำประมาณ 120 ไร่	ไม่มีแก้มือ้งในการควบคุม มีผู้ใช้ น้ำ 22 ครัวเรือน เกิน 90%จะเป็น การเช่าที่นา การดูแลรักษา จะให้ ชาวบ้านที่ต้องการใช้น้ำช่วยกันดูแล
10. ฝ่ายคันฝั่ง	หมู่ 4 บ้านคันแก้ว ต.หนองควาย	ต.หนองควาย - หมู่ที่ 9 ใช้น้ำทำนา และทำสวนมะละกอของนาย ทุนที่มาเช่าที่ของชาวบ้าน ประมาณ 25 ไร่	ไม่มีแก้มือ้งในการควบคุม ใช้ใน การทำนาไม่กี่ครัวเรือน แต่จะใช้ มาก ที่สวนมะละกอของนายทุน

(ที่มาของข้อมูล : เวทีประชุมระดับพื้นที่ สัมภาษณ์ แก้มือ้ง แก้มือ้ง และบุคคลในพื้นที่ เดือน มิ.ย.- ค.ศ.45)

ตารางที่ 3.8 หมู่บ้านจัดสรรที่มีอยู่ในพื้นที่ปลายน้ำ

ชื่อตำบล	ชื่อหมู่บ้าน
ต.หนองควาย	1. หมู่บ้านกุลพันธ์วิว โครงการ 8 2. หมู่บ้านในฝัน โครงการ 2-3 3. หมู่บ้านพฤษภาคยคำ 4. หมู่บ้านตาลฟ้า 5. หมู่บ้านเวียงพิงค์วิว 6. หมู่บ้านวิวสวย 7. หมู่บ้านคันทรี่ 8. หมู่บ้านโฮมอินปาร์ค 9. หมู่บ้านฟิวเจอร์แลนด์ 10. หมู่บ้านลานนาไฟน์เนอรี่โฮม
ต.บ้านแหวน	1. หมู่บ้านธารคง 2. หมู่บ้านธกฤตแลนด์ 3. หมู่บ้านบุษยา 4. หมู่บ้านโรสฮิลล์ 5. หมู่บ้านพรภักดิ์ 6. หมู่บ้านเดิมสุข 7. หมู่บ้านคุ้มผญา 8. หมู่บ้านมณฑนา
ต.น้ำแพร่	1. หมู่บ้านภัทรปาร์คโฮม 2. หมู่บ้านมยุรีริมน้ำ 3. หมู่บ้านหาดคงปาร์ค

หมู่บ้านจัดสรรเหล่านี้ปลูกสร้างแทนที่ทำการเกษตรเดิมของชาวบ้าน ลำเหมืองแม่ตาช้างที่ใช้ในการเกษตรเดิม บางแห่งถูกรุกล้ำด้วยตึกอาคาร และการถมดินปิดกั้นลำเหมืองทำให้น้ำในลำเหมืองแห้งและลำเหมืองแคบตื้นเขินน้ำไหลไม่สะดวก

3.2 สรุป

รูปแบบและการจัดการการใช้น้ำในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง แบ่งตามสภาพพื้นที่ คือพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งสำหรับ พื้นที่ต้นน้ำ มีรูปแบบการใช้น้ำ 3 รูปแบบคือ ท่อน้ำ บ่อพักน้ำและ ชุดบ่อรอบคัน ล้วนมีส่วนใหญ่เป็นการใช้น้ำในพื้นที่สวนไม้ผลของกลุ่มม้ง มีการจัดการน้ำโดยคณะกรรมการ แบ่งตามโซน ใน พื้นที่กลางน้ำ มีรูปแบบการใช้น้ำ 2 รูปแบบคือ ระบบท่อน้ำจากลำน้ำแล้วใช้ระบบสปริงเกอร์ในสวน และระบบเหมืองฝายใช้ในพื้นที่นาและสวนไม้ผล ซึ่งการจัดการการใช้น้ำเป็นการจัดแบ่งน้ำตามรอบเวร ที่เป็นปัญหาช่วงหน้าแล้งน้ำไม่เพียงพอ สถานประกอบการในพื้นที่กลางน้ำมีการใช้น้ำโดยมีการสร้างฝายเล็ก ๆ กันลำน้ำแล้วดึงน้ำไว้บ่อพักมาใช้หรือดึงมาจากลำเหมือง ซึ่งในฤดูแล้งหากน้ำไม่พอใช้ชาวบ้านก็จะเรียกร้องให้มีการจัดแบ่งรอบเวรกับสถานประกอบการด้วย ส่วนในพื้นที่ปลายน้ำ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม การใช้น้ำเพื่อการเกษตรจะใช้ระบบเหมืองฝายดั้งเดิม แต่ส่วนใหญ่จะไม่มีแก้มืองดูแลแล้ว ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบกันเองในกลุ่มสมาชิกผู้ใช้น้ำ และที่สำคัญบริเวณปลายน้ำพื้นที่การเกษตรลดน้อยลงเพราะมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ และหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มขึ้น ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการการใช้น้ำในพื้นที่ปลายน้ำจึงมีน้อยลง

บทที่ 4

องค์กรชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

การมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เท่าที่ผ่านมา นั้น ได้มีกระบวนการสร้างกติกาของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างขึ้น โดย มีการสร้างกติกาของกลุ่มต้นน้ำ กลุ่ม กลางน้ำและกลุ่มปลายน้ำ รวมทั้งการสร้างร่างกติกาของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งในแต่ละ กระบวนการจะมีขั้นตอนที่แตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปได้คือ กลุ่มชุมชนต้นน้ำ ได้มีการสร้างกติกาใน การจัดการทรัพยากรในระดับหมู่บ้านผ่านเวทีการประชุมร่วมกันแล้วได้มีการปรับกติกาในระดับ หมู่ บ้านผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนในระดับกลุ่มต้นน้ำเพื่อสร้างกติกาของกลุ่มชุมชนต้นน้ำขึ้น สำหรับ กลุ่มชุมชนกลางน้ำ ก็ได้มีการสร้างกติการ่วมกันโดยผ่านเวทีสัญจรในแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้กลไก ของคณะกรรมการกลางน้ำ แล้วนำข้อสรุปหรือส่งตัวแทนเข้าร่วมในการสร้างกติการะดับลุ่มน้ำแม่ ตาช้าง ส่วนกลุ่มชุมชนปลายน้ำ ก็ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนปัญหาและแนวทางแก้ไขต่าง ๆ แล้วสร้าง มาตรการร่วมกัน และสำหรับการสร้างมาตรการ กติกา ร่วมในระดับชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง นั้น มี กระบวนการ ดังนี้คือ การสร้างแนวทางการสร้างมาตรการ โดยการประชุมระดับลุ่มน้ำสรุปปัญหา ในภาพรวมร่วมกัน แล้วมีการร่างมาตรการการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างร่วมกัน โดยมีการนำ ร่างดังกล่าวเข้าสู่การประชุมในทุกครั้งที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อตกลงและปฏิบัติร่วมกันอย่างแท้จริง ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจในรายละเอียดของแต่ละกระบวนการดังกล่าวสามารถแยกแยะรายละเอียดดังนี้

4.1 กระบวนการสร้างกฎเกณฑ์ และกติกาในการจัดการทรัพยากร

สำหรับกระบวนการสร้างกฎเกณฑ์และกติกาในการจัดการทรัพยากรของลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น กล่าวได้มีการดำเนินการใน 2 ระดับ คือระดับลุ่มน้ำ และระดับเครือข่าย

4.1.1 ระดับลุ่มน้ำ

1. การประชุมสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- การประชุมในวันที่ 9 มิถุนายน 2545 ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างแบ่ง ได้เป็นสามระดับ คือระดับชุมชน ระดับพื้นที่ และระดับลุ่มน้ำ ในระดับหมู่บ้าน มีกระบวนการที่ พยายามในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและสามารถทำได้สำเร็จ เช่น กรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านหมู่ ที่ 4 ตำบลบ้านปง กับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เรื่องการบุกรุกป่า จะเห็นได้ว่าชุมชนมีการเรียนรู้ถึง กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีสันติที่ไม่สร้างความขัดแย้งหรือผลกระทบต่อกันเป็นบทเรียนและ ประสบการณ์ตรงของชุมชนกับปัญหาที่เกิดขึ้น ในระดับพื้นที่ กรณีการรุกกล้าลำน้ำของผู้นำซึ่ง เป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาซื้อที่ดินปลูกสร้างบ้านในเขตหมู่ที่ 9 ตำบลบ้านปง ที่ชาวบ้านได้ทำตามขึ้น

ตอนของกระบวนการแก้ไขปัญหาคือร้องเรียนไปที่พ่อหลวงบ้านหมู่ที่ 9 และพ่อหลวงร้องเรียนไปยัง อบต.บ้านปง และ อบต.บ้านปงได้ดำเนินการแต่ไม่เกิดผล ชาวบ้านจึงร้องเรียนมาที่ประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และได้จัดประชุมในวันที่ 9 พฤษภาคม 2545 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง โดยเชิญ ชุมชน พ่อหลวง กำนัน อบต.บ้านปง เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือหาแนวทางแก้ไขปัญหาคือ ผลสรุปได้ว่า เนื่องจากเจ้าของที่ดินและเจ้าของบ้านไม่ได้อยู่ในพื้นที่ การประสานงานแก้ไขปัญหาค่อนข้างยากแต่ทาง อบต.บ้านปง ก็ได้พยายามในการดำเนินการประสานงานกับเจ้าของที่ดินอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ปัญหายุติลง และจะพยายามประสานงานกับเจ้าของที่ดินอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิดต่อไป ใน ระดับลุ่มน้ำ เป็นกรณีปัญหาที่ต่อเนื่องมานานข้ามปีและยังไม่สามารถยุติปัญหาได้ คือกรณีปัญหาฝ่ายหมู่ที่ 2 หลังวัดอรัญญาวาส ตำบลบ้านปง ถูกท่วมนาทำลายเสียหายและไม่มีผู้รับผิดชอบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ปัญหาได้ถูกคลี่คลายลงในระดับหนึ่งด้วยการใช้เวทีปรึกษาหารือหาทางออกร่วมกันหลายครั้ง ที่พยายามให้ทุกฝ่ายสามารถยอมรับเงื่อนไขในการแก้ไขปัญหาย่างพอใจทั้งสองฝ่าย แต่ก็ยังไม่สามารถยุติปัญหาได้ ต้องใช้ความพยายามในการจัดเวทีเจรจายุติปัญหาย่างต่อเนื่องและเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมปรึกษาหารือ และหาทางออกที่สร้างความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข ในแต่ละจุดของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีดังนี้

ตารางที่ 4.1 ปัญหาและแนวทางแก้ไขในแต่ละพื้นที่

ปัญหา	แนวทางแก้ไขปัญหา
□ ปัญหา ฝ่าย หมู่ 2 หลังวัดบ้านปง ซึ่งเป็นปัญหาคต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2544 และยังไม่สามารถยุติปัญหาได้ □ ปัญหาการรุกรล้ำล้ำเหมืองของชาวต่างชาติที่ หมู่ 9 ต.บ้านปง ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคได้ □ กรณีพิพาทระหว่างชาวบ้าน หมู่ที่ 4 ต.บ้านปง กับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เรื่องการบุกรุกป่าไม้ □ ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน ม.12 ต.หนองควาย กับ อบต.หนองควายเรื่องงบประมาณ 60,000 บาท ขยายอ่างน้ำประปา □ กลุ่มสถานประกอบการยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร	-ให้ทำเรื่องเข้าประชุมพร้อมกัน ปัญหาฝ่ายหลังวัด หมู่ 2 วันที่ 14 มิถุนายน 45 -ได้แก้ไขและยุติปัญหาเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 45 โดยมีอำเภอ อบต. ป่าไม้ และชาวบ้านร่วมกันแก้ไข -ต้องจัดประชุมร่วมระหว่างชาวบ้านกับอบต.หนองควาย เพื่อยุติปัญหา -จัดเวทีประชุมร่วม ระหว่างคณะกรรมการศึกษาฯ สถานประกอบการ อบต. และป่าไม้ -จัดเวทีระหว่างคณะกรรมการศึกษาฯ อบต.บ้านปง สถานประกอบการ และป่าไม้

สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. พื้นที่ต้นน้ำ ในช่วงระหว่างนี้ไม่มีปัญหาในการจัดการทรัพยากรน้ำเนื่องจากเข้าฤดูเก็บผลผลิตไม่ต้องใช้น้ำมาก และปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นปัญหาระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองที่ไม่เข้าใจกัน ไม่มีผลประโยชน์ หรือธุรกิจในพื้นที่ ทำให้สามารถจัดการปัญหาได้อย่างเป็นจริง และได้รับความร่วมมือด้วยดีเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ และเพื่อนบ้าน เหตุผลอีกประการหนึ่งคือพื้นที่การใช้น้ำแม่ตาช้างและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการได้ง่ายเพราะมี 3 หมู่บ้าน ที่เป็นกลุ่มต้นน้ำ

2. พื้นที่กลางน้ำ

ปัญหากลุ่มกลางน้ำ

- ปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการ ที่รुक้าลำน้ำแม่ตาช้าง สร้างสิ่งกีดขวางลำน้ำ สร้างฝายส่วนตัวกั้นลำน้ำ และการปล่อยน้ำเสียลงลำน้ำ
- บทบาทของคณะกรรมการฯ กลุ่มน้ำไม่ชัดเจน (ไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่ามีแค่ไหน อย่างไร กับการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ปัญหาฝายหลังวัดบ้านปาง (วัดอรุณญาวาส หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปาง) เป็นปัญหาเรื้อรังข้ามปี
- ปัญหาการบุกรุกที่ดินและป่าไม้ (สวนสหายอารมณของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่)
- ปัญหาการรुक้าลำน้ำของหมู่ที่ 9 และ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปาง
- ปัญหาเหมืองฝายดินเงิน และแคบลง

3. พื้นที่ปลายน้ำ

ปัญหากลุ่มปลายน้ำ

- ปัญหาฝายหลังวัดบ้านปาง(วัดอรุณญาวาส หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปาง) เป็นปัญหาเรื้อรังข้ามปี
- ปัญหาการไม่มีที่สาธารณะที่จะสร้างที่เก็บน้ำในหน้าฝนไว้ใช้ในหน้าแล้ง
- ปัญหาลำเหมืองดินเงินและแคบลง
- ปัญหาขยะในลำเหมืองและลำน้ำ

จากเวทีประชุมของคณะกรรมการศึกษาฯ พอสรุปได้ว่า คณะกรรมการฯ มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่ปัญหาบางกรณีไม่สามารถที่จะแก้ไขให้เป็นไปตามความคาดหวังได้ เช่น กรณีการรुक้าลำน้ำของ หมู่ที่ 9 เนื่องจากติดเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการที่ทำให้การแก้ไขปัญหามิเกิดผล และโดยบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเองไม่ใช่เป็นผู้แก้ไขปัญหาโดยตรงแต่เป็นเพียงผู้ประสานงานให้เกิดเวทีเจรจาหาแนวทางหรือทางออกในการคลี่คลายปัญหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดสันติและความสามัคคี โดยคาดหวังว่าจะลดความขัดแย้งโดยใช้วิธีสันติทุกกรณีปัญหาแต่ต้องอาศัยระยะเวลา ความประนีประนอม ความสรัทธา และความไว้วางใจในการประสานงานแก้ไขปัญหากจากกลุ่มต่างๆ ในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

-ในวันที่ 14 มิถุนายน 2545 เวทีประชุมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นปัญหา 3 กรณี ดังนี้

กรณีแรก กรณีฝ่าย หมู่ที่ 2 หลังวัดบ้านปง(วัดอรัญญาวาส) ที่ถูกทုပ်ทำลายเกิดความเสียหาย และจะแก้ไขปัญหาด้วยการสร้างแต่กันลำเหมืองขึ้นใหม่

ข้อเสนอการสร้างแต่กันลำเหมืองวังจั่น มีสองประการที่ขัดแย้งกัน คือการเสนอให้สร้างและไม่ให้สร้าง มีเหตุผลดังนี้

กรณีเสนอให้สร้างแต่กันลำเหมือง

- ให้สร้างแต่ที่ลำเหมือง เพราะน้ำจะไหลลงทั้งสองทาง คือที่ฝ่ายใหญ่และลำเหมืองเสมอภาคกัน
- ให้สร้างที่ลำเหมืองและทำประตูปิด-เปิดด้วย
- ให้สร้างแต่ที่ลำเหมืองและทำประตูปิด-เปิด ที่แต่และที่ฝ่ายใหญ่
- ให้ขยายลำเหมืองให้กว้างกว่าเดิม

กรณีเสนอไม่ให้สร้างแต่กันลำเหมือง

- ไม่ให้สร้างเพราะน้ำจะไปไม่ถึงชาวนา หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปง
- ไม่ให้สร้างเพราะอาจเกิดการทုပ်ทำลายอีกเมื่อถึงหน้าแล้ง เพราะต้องการน้ำ

ข้อเสนองบประมาณ

- ของงบประมาณสนับสนุนจาก 4 อบต. อบต.บ้านปง อบต.บ้านแหวน อบต.หนองควาย และ อบต.น้ำแพร่
- ขอบริจาคโดยไม่ใช้เงินของ อบต.
- ของบสนับสนุนโครงการศึกษาวิจัยลุ่มน้ำแม่ตาช้างบางส่วน
- ของบสนับสนุนจากเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

ข้อสรุป

ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นได้มีการเจรจาติปัญหาหลายครั้ง และให้ทำแต่ด้วยไม้ทคลองใช้ไปก่อน ตามมติที่ประชุม เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 45 จากการดำเนินการดังกล่าวในระหว่างการทคลองใช้ไม่มีการประสานงานกันระหว่างอนุกรรมการกลางน้ำและปลายน้ำ จึงไม่สามารถรู้สภาพปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในระหว่างการทคลองใช้แต่ ผลจากความไม่ต่อเนื่องของการประสานงานของอนุกรรมการ จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและส่งผลให้ไม่สามารถที่จะสร้างแต่ที่ถาวรได้ (ทำด้วยคอนกรีต) ที่ประชุมมีมติให้พ่อนานมี (แก่เหมือง) กลับไปประชุมสมาชิก ชาวนา-ชาวไร่ ผู้ใช้น้ำในเรื่องการจะสร้างแต่ และหากได้ข้อสรุปในที่ประชุมอย่างไรให้แจ้งมายังอนุกรรมการเพื่อดำเนินการขั้นต่อไป

กรณีที่สอง กรณีสร้างสิ่งก่อสร้างรูกล้าลำน้ำแม่ตาช้างของชาวด่างชาติ หมู่ 9 ต.บ้านปง

ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในเขตความรับผิดชอบของ อบต.บ้านปง และอบต. ได้ดำเนินการติดตามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ เนื่องจากไม่สามารถติดต่อกับเจ้าของบ้านได้ ซึ่งเป็นชาวต่างชาติและไม่ได้อยู่ในพื้นที่ ที่ประชุมจึงมีมติให้ อบต. ประสานงานกับที่ดินอำเภอเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหให้แล้วเสร็จ

กรณีที่สาม กรณีสวนบัววิสูตรสร้างสิ่งก่อสร้างรुकล้าลำน้ำแม่ตาช้าง หมู่ 3 ต.บ้านปง

สวนบัววิสูตรสร้างสิ่งก่อสร้างรुकล้าลำน้ำแม่ตาช้าง ที่เป็นกำแพงล้าออกมาถึงกลางลำน้ำ เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และเอาเปรียบชาวบ้าน ชาวบ้านได้ร้องเรียนไปยัง อบต.บ้านปง ให้ดำเนินการแก้ไขปัญห และอบต. ได้ดำเนินการแก้ไขปัญห โดยทำหนังสือให้เจ้าของสถานที่ให้แก้ไขการก่อสร้างภายในหนึ่งสัปดาห์ หากเกินที่กำหนด อบต. จะดำเนินการในขั้นต่อไปคือสั่งให้ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนออก ที่ประชุมจึงมอบหมายให้ อบต. ดำเนินการติดตามแก้ไขปัญห ให้มีความก้าวหน้าต่อไป

จากปัญหาที่เกิดขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

- 1) การรุกล้าลำน้ำแม่ตาช้าง เป็นความขัดแย้งระหว่าง ชาวบ้านกับสถานประกอบการ(สวนบัวฯ) และ ชาวบ้านกับผู้มีฐานะที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น (ชาวต่างชาติ)
- 2) การทุบทำลายฝาย ม. 2 หลังวัดบ้านปง เป็นความขัดแย้งชานา ชาวไร่ ม.1 กับ ม. 2 (ต.บ้านปง) และ ชานา ชาวไร่ ม.1 และ ม.2 (ต.บ้านปง) กับกลุ่มผู้ใช้น้ำปลายน้ำ ต.น้ำแพร่ ต.หนองควาย และ ต.บ้านแหวน

สรุปการประชุมแก้ไขปัญหและสร้างความเข้าใจร่วมในปัญหาการจัดการทรัพยากรของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง พบว่ามีขั้นตอนดังนี้

- ระดับแรก การแก้ไขปัญหาระดับชุมชน
- ระดับที่สอง การแก้ปัญหาระดับพื้นที่
- ระดับที่สาม การแก้ไขปัญหาระดับลุ่มน้ำ

มีขั้นตอนในการแก้ไขจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน ชาวบ้านมีกระบวนการในการแก้ไขปัญหของชุมชนอยู่ระดับหนึ่ง หากปัญหานั้นไม่สามารถแก้ไขในระดับชุมชนได้จะส่งปัญหขึ้นมาในระดับพื้นที่ และระดับลุ่มน้ำคือคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นผู้ประสานงานหาแนวทางแก้ไข จากขั้นตอนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทำให้พบว่า ชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างให้ความเชื่อถือในศักยภาพของคณะกรรมการศึกษาฯ ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่ไม่มีกฎหมายรองรับมากกว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นที่เป็นกลไกของรัฐ และกรณีปัญหาที่ไม่สามารถยุติได้และเป็นปัญหต่อเนื่องข้ามปี คือกรณีฝาย ม.2 หลังวัดบ้านปง ถูกทุบทำลาย และได้จัดเวทีสร้างความเข้าใจเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหถึงสามครั้ง โดยที่ประชุมเสนอให้สร้างเขื่อนใหม่แทนของเดิมที่ถูกทุบทำลาย เพราะระดับฝายไม่เท่ากัน ทำให้น้ำไหลลงลำเหมืองมากกว่าหน้าฝายใหญ่ปัญหาดังกล่าวที่ไม่สามารถยุติได้เกิดจากแนวคิด และทัศนคติของแกนนำหรือแก่ฝ่ายที่ดูแลฝายถูก

นี้ ที่ไม่ยอมปรับเปลี่ยนทัศนคติให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป จึงส่งผลให้การแก้ไขปัญหาไม่เป็นจริง และกรณีปัญหาที่ 2-3 ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลบ้านปงที่เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาซับซ้อนเนื่องจากมีกลุ่มธุรกิจหรือกลุ่มผลประโยชน์อยู่ร่วมด้วย เกิดจากการพยายามอ้างสิทธิในการครอบครองที่ดินและน้ำที่ไหลผ่านที่ดินโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบของผู้ใช้น้ำร่วม หรือส่วนรวมแต่อย่างใด

สรุปกลุ่มธุรกิจสถานประกอบการ คือ อาจจะรู้หรือไม่รู้ หรือไม่สนใจในข้อกฎหมายเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรร่วมซึ่งเป็นหน้าหมู่ จึงเกิดการสร้างสิ่งก่อสร้างรุกล้ำลำน้ำอยู่เนื่อง ๆ วิธีคิดของสถานประกอบการที่มีต่อชุมชน คือ หนึ่ง คิดว่าชุมชนไม่รู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร สอง คิดว่าชุมชนไม่มีอำนาจในการจัดการปัญหา สาม คิดว่าชุมชนไม่มีสิทธิ หรือไม่รู้สิทธิของตน สี่ ชุมชนยังต้องอาศัยสถานประกอบการเป็นแหล่งรายได้คือแรงงานรับจ้าง ห้า ใช้ความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์กับชุมชน หก เกิดจากฐานคิดเรื่องผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก เจ็ด ขาดจิตสำนึกร่วมในการใช้ของหน้าหมู่หรือของส่วนรวม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกำลังถูกคลี่คลายด้วยอำนาจของชุมชนที่พยายามสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

-ในวันที่ 7 สิงหาคม 2545 การประชุมข่วงการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง กลุ่มปลายน้ำ ณ วัดบ้านพ่อน ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ซึ่งประเด็นในการประชุม คือ การร่วมกันคิดค้นวิธีแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งการใช้น้ำในฤดูแล้งที่มีการขาดแคลนน้ำเพื่อสร้างเป็นกตึกาของกลุ่มปลายน้ำ และลุ่มน้ำ และกรณีปัญหาฝ่ายวังจั่น หลังวัดบ้านปง หมู่ 2 ต.บ้านปง โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แก่เหมือง แก่ฝ่าย และเกษตรกรผู้ใช้น้ำ สามารถสรุปประเด็นดังนี้

1. ความหลากหลายของความคิดที่แตกต่างกันในประเด็นแก้ไขเพิ่มเติมข่วงมาตรการการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่เกิดจากสองกลุ่มคือ *กลุ่มที่หนึ่ง* เป็นกลุ่มที่ติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างสม่ำเสมอ *กลุ่มที่สอง* เป็นกลุ่มใหม่ที่ไม่ค่อยได้ติดตามสถานการณ์ของกลุ่มน้ำ จึงทำให้ไม่เข้าใจกระบวนการแก้ไขปัญหาในประเด็นปัญหาที่นำมาคุยกัน จึงต้องมีการนำเสนอภาพรวมของสถานการณ์ของมาตรการที่สำคัญของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่มาจากกลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ สถานประกอบการ และปลายน้ำ เพื่อให้ที่ประชุมเห็นภาพและเข้าใจตรงกัน และได้ร่วมกันนำเสนอข้อคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหากลุ่มปลายน้ำ

ปัญหา	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1.เวลาทำกิจกรรมเกี่ยวกับลุ่มน้ำไม่ค่อยมีสมาชิก ผู้ใช้น้ำให้ความสนใจเท่าใดนัก	-หากผู้ใดที่ใช้น้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างไม่เข้าร่วม กิจกรรมให้มีการทำโทษ โดยการปรับเป็นเงิน แล้วแต่คณะกรรมการจะกำหนด
2.ฝ่ายของปลายน้ำมีระดับไม่เท่ากันทำให้น้ำ ไหลผ่านไม่เท่ากัน 3.ลำเหมืองตื้นเขินและคับแคบ 4.ที่เก็บกักน้ำของพื้นที่ปลายน้ำไม่มี ทำให้ น้ำฝนน้ำไหลผ่านไปโดยไม่เกิดประโยชน์ 5.น้ำขาดแคลนและไม่พอใช้ในช่วงหน้าแล้ง ทุก ๆ ปี	-ทำระดับฝายให้เท่ากันทุกฝาย -ให้ขุดลอกลำเหมืองทุกปี -หาแหล่งเก็บกักน้ำเพื่อใช้ช่วงหน้าแล้ง เช่น ขุดอ่างขนาดเล็ก หรือขุดสระขนาด 20 ไร่ บริเวณฝายเปา -ให้มีการแบ่งรอบเวรใช้น้ำ

จากข้อเสนอถือเป็นข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มปลายน้ำที่จะสามารถเป็นแนวทางแก้ไขปัญหของพื้นที่ปลายน้ำได้ในหน้าแล้ง และเสนอให้จัดทำร่างมาตรการให้เสร็จโดยเร็วและให้ลงทำประชาพิจารณ์ทุกหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านผู้ใช้น้ำทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมในร่างมาตรการและสามารถใช้เป็นกติกาของกลุ่มน้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. กรณีฝายวังจั่น หลังวัดบ้านปง หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปง

เป็นกรณีปัญหาข้ามปีที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติที่ลงตัวและสร้างความพอใจให้ทั้งสองฝ่ายได้ จากเวที ที่ประชุมเสนอให้มีการประชุมยุติปัญหาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยมีข้อเสนอดังนี้

- 1.ให้สร้างทดแทนอันเดิมที่ถูกทาบทำลายไป
- 2.หากสร้างไม่ได้ให้แบ่งรอบเวรใช้น้ำอย่างเป็นธรรม
- 3.หากตกลงกันไม่ได้ให้ทาบฝายใหญ่ลงให้มีระดับเท่ากับลำเหมือง

สรุปแล้วพบว่าในการมองปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นยังมองปัญหาเฉพาะที่ และมองสาเหตุจากพื้นที่อื่นเป็นผู้สร้างปัญหาให้ แต่อย่างไรก็ตามก็มีความพยายามที่จะคิดหาวิธีแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ตนที่ใช้หลักของการแบ่งปัน และความเอื้ออาทรต่อกัน และกลุ่มปลายน้ำคาดหวังว่าจะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถคลี่คลายลงได้ด้วยการมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน

- ในการประชุมวันที่ 8 กันยายน 2545 ประชุมยกร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุมศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และ ตัวแทน อบต.บ้านปง ร่วมประชุม สรุปปัญหาลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ดังนี้

ปัญหาของลุ่มน้ำ มี 3 กรณี

1.กรณีสวนบัวรีสอร์ทปลูกสิ่งก่อสร้างรुकล้าลำนน้ำแม่ตาช้างยังหาข้อยุติไม่ได้และไม่มีการรื้อถอนสิ่ง ก่อสร้างออก ตามคำสั่งของอบต. บ้านปง ที่ได้ดำเนินการแล้ว ตามคำชี้แจงของปลัด อบต. แต่ชาวบ้านได้ร้องเรียนมายังประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ ให้ดำเนินการดูแลในกรณี ปัญหาี้ เพราะสวนบัวรีสอร์ทไม่ได้รื้อสิ่งก่อสร้างจริงดังคำชี้แจง และอบต.มิได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นจริง มติที่ประชุมคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯเสนอให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.3 ต.บ้านปง นายอิน สม สิงห์คำ ติดตามเรื่องดังกล่าวมีผลอย่างไรให้แจ้งคณะกรรมการศึกษาฯ รับทราบ จะได้หาแนวทางแก้ไขในขั้นต่อไป

2. กรณีปัญหาฝายวังจั่น หมู่ 2 ต.บ้านปง

เป็นปัญหาต่อเนื่องที่คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ พยายามหาแนวทางแก้ไขให้ปัญหายุติโดยมีการจัดเวทีเจรจาเพื่อยุติปัญหาขึ้นหลายครั้ง และมีการทดลองทำแต่ด้วยไม้เพื่อทดลองใช้น้ำมาระยะหนึ่งที่ไม่เกิดปัญหาการใช้ น้ำของ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปง ในส่วนของปลายน้ำต้องการให้เกิดการแก้ไขปัญหาย่างถาวร โดยสร้างแต่ด้วยคอนกรีตแทนอันเดิมที่เสียหายไป ที่ประชุมมีมติให้มีการจัดประชุมเพื่อยุติปัญหาในวันที่ 15 ก.ย. 45 ณ วัดบ้านปง ม.2 ต.บ้านปง อ.หางดง โดยให้เชิญตัวแทนผู้ใช้น้ำ แก่เมือง แก่ฝ่าย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม

3.กรณีปัญหาการกั้นลำห้วยสาธารณะและการบุกรุกป่าไม้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพลของกลุ่มทุนที่เข้ามาซื้อที่ดิน ที่ บ้านปางยาง ม.7 ต.บ้านปง ที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนและลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และเป็นพื้นที่ปิด การประสานงานค่อนข้างยากลำบากเนื่องจาก หนึ่ง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อยู่ในมอับโอบล้อมด้วยภูเขา สอง ชาวบ้านในพื้นที่จะไม่ให้ข้อมูลรายละเอียดใดๆ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะชาวบ้านใน ม.7 ส่วนใหญ่เกือบ 100% เป็นแรงงานรับจ้างในทั้งสองโครงการ คือโครงการบ้านดั่งหัวหิน และโครงการบ้านจัดสรรปางยาง 2 ที่ประชุมเสนอให้มีตัวแทนประสานงานข้อมูลพื้นที่ให้ได้ข้อมูลเป็นจริงจะได้นำมาประกอบการแก้ไขปัญหาได้

- ในวันที่ 30 ตุลาคม 2545 มีการประชุมแก้ไขปัญหาการรुकล้าลำนน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุม ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จึงพอจะสรุปการประชุมคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ได้ดังนี้

สถานการณ์

พื้นที่กลางน้ำ ตำบลบ้านปง

1. ปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติ ฝนตกหนักในช่วงอาทิตย์ที่ผ่านมาทำให้เกิดความเสียหายในหลายหมู่บ้าน

- ดินถล่มเป็นบางจุด
- ถนนได้ในหมู่บ้านได้รับความเสียหาย ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
- ม.3 น้ำท่วม บ้านแกเคื่อ น้ำมาจากห้วยปรอด
- ได้แจ้งเรื่องแก่ อบต.บ้านปงให้รับทราบและให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. กรณีปัญหาของสวนบัววิสูตร หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

- ในกรณีปัญหาการรुक้าลำน้ำแม่ตาช้างของสวนบัววิสูตรเหตุเกิดเมื่อหลายเดือนก่อนโดยชาวบ้าน ม.3 ได้ร้องเรียนไปที่ อบต.บ้านปง ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และอบต.ได้ทำหนังสือสั่งให้ทางสวนบัววิสูตรหรือถอนกำแพงที่สร้างลำลำน้ำออก และ ทางฝ่ายก่อสร้างของสวนบัวฯ ได้รื้อถอนตามหนังสือ อบต.ได้ถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน แต่หลังจากนั้นหนึ่งอาทิตย์ ฝ่ายก่อสร้างของสวนบัวฯ ก็ได้ก่อสร้างกำแพงลำลำน้ำเหมือนเดิม และ อบต.บ้านปงก็ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ ทำให้ประธานกรรมการบริหารต้องลาออกจากตำแหน่ง คือนายจตุรนต์ พันธุ์ยานนท์

- ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังจากการก่อสร้างกำแพงรुक้าลำน้ำแล้วเสร็จ คือ จะเกิดน้ำท่วมที่บริเวณบ้านแกเคื่อ บ้านดง และบ้านโง้งป่าหมาก ม.3 ด.บ้านปง เพราะลำน้ำจะแคบลงและจะตื้นเขิน เมื่อฝนตกลงมาจะทำให้มีน้ำระบายน้ไม่ทัน และเอ่อล้นขึ้นมาท่วมบ้านเรือนเสียหายและน้ำจะเสาะถนนสายสะเมิง-หางดง ให้ได้รับความเสียหายเช่นกัน ส่วนในหน้าแล้งปริมาณน้ำในลำน้ำจะน้อยลงกว่าหน้าฝนค่อนข้างมากและจะไหลผ่านเส้นทางนี้ได้น้อยเพราะลำน้ำตื้นเขินและแคบลง

ข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคณิศสวนบัววิสูตร

- ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น และดำเนินการแก้ไขเป็นขั้นตอน
- ขอศึกษาแบบแปลนก่อสร้างอาคารของสวนบัววิสูตร ที่ อบต.บ้านปง
- ทำหนังสือถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่
- ทำหนังสือถึง อบต.บ้านปง อีกครั้ง
- ใช้พลังมวลชน และชาวบ้าน ม.3 ด.บ้านปง
- ให้ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 ทำประชาคมหมู่บ้าน กรณีปัญหาสวนบัวฯ พร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านไว้เป็นหลักฐานในการดำเนินเรื่องต่อไป
- ลงดูพื้นที่เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงในการสร้างกำแพงรुक้าลำน้ำแม่ตาช้าง

- สวนบัวรีสอร์ท ปล่องน้ำเสีย และขยะลงลำน้ำ ทำให้น้ำบริเวณดังกล่าวเน่าเสีย
- ในพื้นที่มีอิทธิพลมาก

มติที่ประชุม คือ

- 1.ให้ประธานคณะกรรมการศึกษาฯ ทำหนังสือถึงพ่อหลวงหมู่ที่ 3 ให้จัดประชุมประชาคมหมู่บ้านกรณีปัญหาสวนบัวรีสอร์ท
- 2.ลงพื้นที่ตรวจสอบสวนบัวฯ โดยใช้กิจกรรมตรวจสอบสายน้ำประจำปีของคณะกรรมการศึกษาฯ เป็นเครื่องมือในการหาข้อมูลของสวนบัวฯ และทุกระยะที่มีปัญหา
- 3.จัดทำแผนป้องกันการใช้ทรัพยากร
 - 3.1.ทำป้ายรณรงค์ในการรักษาลำห้วย ลำน้ำแม่ตาช้าง
 - 3.2.สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

ปัญหา

3.ปัญหาป่าไม้ถูกทำลายและการขยายพื้นที่ทำกิน

-ในปัจจุบันยังมีชาวบ้านบางกลุ่มขยายพื้นที่ทำกินโดยเฉพาะในพื้นที่ ม.8 บ้านน้ำจุ่ม ต.บ้านปาง ขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าด้วยการตัดถางป่า

-พ่อหลวงบ้าน ม.8 ไม่สามารถควบคุมสมาชิกหมู่บ้านของตนได้

-ภายใน ม.8 มีความขัดแย้งกันระหว่างห่อมบ้าน 3 ห่อมบ้าน ที่ต้องการเป็น

อิสระแยกเป็นหมู่บ้านใหม่

มติที่ประชุม คือ สำรวจพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกิน และจัดทำขอบเขตให้ชัดเจน

2.การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหาในระดับลุ่มน้ำ

- สำหรับในวันที่ 9 มิ.ย. 45 มีการประชุม คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ณ ห้องประชุม 1 ตึกศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้นมีผู้เข้าร่วมประชุม คือ ตัวแทนของรีสอร์ท จำนวน 1 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน คณะกรรมการฯ จำนวน 24 คน ทีมวิจัย จำนวน 4 คน และนักศึกษา จำนวน 1 คน รวมทั้งหมด 31 คน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาและสร้างความเข้าใจร่วมในปัญหาการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ทำให้เห็นถึงกระบวนการของชุมชนที่พยายามหาวิธีจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้างแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง การแก้ไขปัญหาทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ส่วนที่สอง การแก้ไขปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการที่ไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

สถานการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เสนอภาพรวมของสถานการณ์ กลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และกลุ่มสถานประกอบการดังนี้

สถานการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เป็นสถานการณ์ที่อยู่ในช่วงผ่อนคลายไม่มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำเพราะความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรลดลง และเป็นช่วงที่ผลผลิตกำลังออกทั้งลิ้นจี่ ถั่วเหลือง และถั่วลิสง ชาวบ้านจึงมีภาระกิจในการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ไม่ต้องเกี่ยวพันกับการใช้น้ำ ประกอบกับเป็นช่วงฤดูฝนๆ ตกมาก ทำให้ปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างเพิ่มขึ้นส่งผลให้น้ำในบ่อน้ำตื้นของหมู่บ้านเพิ่มขึ้นไปด้วย ทำให้มีน้ำใช้เพียงพอและเหลือเพื่อ

สถานการณ์ของกลุ่มสถานประกอบการ

กลุ่มสถานประกอบการเริ่มต้นตัวต่อกระบวนการแก้ไขปัญหของชุมชนที่พยายามสร้างการมีส่วนร่วมในการ “ร่างมาตรการ” ที่จะทำให้สามารถจัดสรรและแบ่งปันน้ำได้อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และทำให้กลุ่มสถานประกอบการเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของชุมชนที่กำลังร่วมกันแก้ไขปัญหของลุ่มน้ำที่พยายามหาแนวทางจัดการปัญหาการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งในระยะเริ่มแรกของการแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มสถานประกอบการเท่าที่ควร องค์กรชุมชนมีการจัดเวทีร่วมกันหลายครั้งทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับพื้นที่ และระดับลุ่มน้ำ เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหามีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันทั้งลุ่มน้ำ แนวทางหนึ่งที่ชุมชนคิดว่าจะสามารถแก้ไขปัญหได้ คือการ สร้าง กติกา หรือ มาตรการ ที่ให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม ที่จะสามารถแก้ไขปัญหได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของลุ่มน้ำ จากกระบวนการภาคประชาชนดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มสถานประกอบการออกมาเคลื่อนไหวด้วยการจัดประชุมเฉพาะกลุ่มถึงสามครั้ง และเชิญตัวแทนชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และ ปลายน้ำ กลุ่มละหนึ่งคนเข้าร่วมประชุม จากเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการ ทำให้พบว่ากลุ่มสถานประกอบการที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วยการเสนอแนวคิดในการแบ่งปันน้ำโดยเสนอขอใช้น้ำตอนกลางคืนส่วนตอนกลางวันจะปล่อยน้ำให้ชาวบ้านได้ใช้อย่างเต็มที่ และมีข้อท้วงติงใน “ร่าง” อยู่ สามประเด็น คือ ประเด็นแรก สิทธิส่วนบุคคลในการจัดการทรัพยากร ดิน และน้ำ ประเด็นที่สอง ความไม่เชื่อถือในศักยภาพขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหา ประเด็นที่สาม ความไม่เชื่อถือในศักยภาพของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการดูแลจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ประเด็นที่สี่ การจัดการทรัพยากรควรเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นคือ อบต. และมีข้อเสนอแนะอยู่สองประเด็นคือ ประเด็นแรก ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมในการแก้ไขปัญหาโดยเสนอให้พื้นที่ปลายน้ำชูดบหรือสระในพื้นที่ด้วยเหมือนกัน ประเด็นที่สอง เสนอ

สนับสนุนงบประมาณของกลุ่มสถานประกอบการในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำด้วยการให้หาแหล่งเก็บน้ำใหม่

ข้อสังเกตพบว่ากลุ่มสถานประกอบการยังคิดเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจของตนเป็นหลักอยู่คือการกั้นน้ำเพื่อความสวยงามของสถานที่ลืมนึกถึงความเดือดร้อนของชุมชนที่ใช้น้ำร่วมกัน และละเลยต่อข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกั้นน้ำในที่สาธารณะเพื่อค้ำน้ำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว และพยายามที่จะใช้ระบบอุปถัมภ์ในการแก้ไขปัญหา แต่อย่างไรก็ตามถือว่าเป็นผลสำเร็จของกระบวนการประชาชนในระดับหนึ่งที่สามารถกระตุ้นให้กลุ่มสถานประกอบการออกมามีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้

- ในการประชุม วันที่ 8 กันยายน 2545 ณ ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ต.บ้านปง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ จากเวทีประชุม มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยและเสนอความคิดที่หลากหลายในแต่ละประเด็น และสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. สถานการณ์กลุ่มต้นน้ำ

สถานการณ์ของกลุ่มต้นน้ำโดยรวมช่วงนี้ไม่มีปัญหาเนื่องจากมีฝนตกมาก ลินจีที่ปลูกในเขตแม่น้ำไพร และทุ่งจั่ว ตำบลบ้านปงเริ่มติดดอกซึ่งเป็นลिनจีนอกฤดู จะเก็บผลผลิตได้ในช่วงเดือนม.ค. – ก.พ. 46 ไม่ได้ใช้น้ำแม่ตาช้าง ใช้น้ำฝนในการผลิต

กลุ่มต้นน้ำไม่มีปัญหาแต่มีข้อเสนอแนะ คือการแก้ไขปัญหาต่างๆ ควรเตรียมการแต่เนิ่นๆ เพื่อรับมือสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. สถานการณ์กลุ่มกลางน้ำ

สถานการณ์โดยรวมมีปัญหาเรื่องดังนี้

- น้ำท่วมปริมาณน้ำที่มีมากเกินไปทำให้น้ำพื้นที่ ม.3 บ้านเก่าเคื่อ บ้านเด่นกระต่าย ซึ่งเป็นน้ำที่มาจากห้วยปุ่รอด

- ฝ่ายวังหลวง พื้นที่ ม.4 ขาดเป็นช่วงๆ เพราะฝ่ายแคบและตื้นเขินไม่สามารถรับปริมาณน้ำที่มีมากได้

- บริเวณแคมป้าไม้ ระดับน้ำอยู่ต่ำกว่าระดับท่อทำให้น้ำไหลล้นท่อและไหลนองถนน

- ซอยบ้านร่มเย็น ม.4 ถนนพังได้รับความเสียหาย

- มีชาวบ้านบางคนเข้าไปแผ้วถางป่าด้านเหนือบ้านกลางดอยรีสอร์ท หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- ประสานงาน อบต.บ้านปง

- ประสานงานอำเภอหางดง

- ประสานงานพ่อหลวงบ้านและลูกบ้านให้ช่วยกันซ่อมแซมฝ่ายวังหลวงที่พัง

สถานการณ์สถานประกอบการ

- บริเวณพื้นที่บ้านกลางคอยรีสอร์ทตึงพัง
- เบตวลิตา และสวนบัวรีสอร์ทได้รับความเสียหายมาก
- การประสานงานกับกลุ่มสถานประกอบการในการร่วมกิจกรรมของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างมี 3

ลักษณะ

- 1.ให้ความร่วมมือด้วยดี เช่น ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ กฤษดา คอยรีสอร์ท บ้านยอดคอยรีสอร์ท เป็นต้น
- 2.อย่างไรก็ได้แล้วแต่คณะกรรมการศึกษา ฯ
- 3.ไม่ให้ความร่วมมือ เช่น ไร่สวัสดิ์ อุทยานล้านนา เป็นต้น

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- 1.แจ้งให้ทราบทุกครั้งเวลาจัดกิจกรรม
- 2.ให้ตัวแทนเข้าไปสำรวจพื้นที่ปัญหา

สถานการณ์ของ อบต.บ้านปง

สถานการณ์ของ อบต.บ้านปง เป็นช่วงถ่ายโอนเปลี่ยนกรรมการบริหารและประธานกรรมการบริหาร ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่องบางกรณี แต่ประธานคณะกรรมการบริหารคนใหม่ คือนายวิญญูพงศ์ คงพฤกษ์ ก็พยายามเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการฯ ทุกครั้งเท่าที่จะมีเวลา และมีกรณีปัญหาเร่งด่วน อยู่ 2 กรณี คือ ปัญหาน้ำท่วม ม.3 ม.4 และ ม.8 และปัญหา กรณีสวนบัว ฯ ปลุกสิ่งก่อสร้างรुक้ำลำน้ำ ที่ อบต.กำลังพยายามติดตามเรื่องเพื่อแก้ไขปัญหา

-งบประมาณกลางของอบต.บ้านปงมีอยู่ 95,000 บาท แต่ขณะนี้เงินเหลืออยู่ 10,000 บาท ซึ่งไม่พอกับการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมฝ่ายพัง

-ชาวบ้านร้องเรียนมาทางประธานคณะกรรมการฯ ให้ช่วยดำเนินการดูแล กรณีสวนบัวรีสอร์ทปลุกสร้างสิ่งก่อสร้างรुक้ำลำน้ำแม่ตาช้าง และกล่าวหา อบต. บ้านปง ละเลยการปฏิบัติหน้าที่

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- อบต. ทำเรื่องเสนอขอของบกลางของอำเภอมาช่วย สนับสนุนแก้ไขปัญหา น้ำท่วม
- กรณีสวนบัว ฯ ได้มีการติดตามแก้ไขปัญหายังต่อเนื่องแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ให้

3. สถานการณ์กลุ่มปลายน้ำ

สถานการณ์โดยรวมส่วนใหญ่จะประสบปัญหาน้ำท่วม เพราะปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามีมากเกิดปัญหา คือ

- ฝ่ายเปาขาด
- ขยะไหลมาตามลำน้ำมากและมาขังอยู่ที่ฝายข้างล่างเป็นจำนวนมาก
- ฝ่ายบ่อ มีดิน ทราบ ถูกน้ำพัดมากองเต็มหน้าฝาย

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- ข้อเสนอให้สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กไว้ในพื้นที่ปลายน้ำป้องกันน้ำท่วมและเก็บไว้ใช้ในหน้าแล้ง
- ฝ่ายเป่า พ้อหลวงได้เกณฑ์ลูกบ้านมาช่วยกันซ่อมแซมฝายด้วยการนำกระสอบทรายมาถ่วงในส่วนที่พังเอาไว้ เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน
- ฝ่ายบ่อ ชาวบ้าน แก่เหมือง แก่ฝายได้ออมเงินกันคนละ 40 บาท เพื่อจ้างรถมาขุด ดินทรายที่ถูกน้ำพัดมากองหน้าฝายออก

3. การประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม ร่างมาตรการ ในระดับหมู่บ้าน

- ในวันที่ 9 มิถุนายน 2555 มีการพิจารณา “ร่างมาตรการ” ที่ประชุมมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่หลากหลาย ซึ่งเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไข “ร่าง” ให้สมบูรณ์และครอบคลุมถึงปัญหาในทุกพื้นที่ ดังนี้

เนื้อหา

บททั่วไป

แก้ไข ข้อ 4,5,7,8,9, และเพิ่มเติมข้อ 10,11

หมวดที่ 1

แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 3,4,8,11

หมวดที่ 2

แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 1,2,3

ข้อ 4 – 5 -ให้เป็นไปในเรื่องของการรณรงค์สร้างจิตสำนึก

- การศึกษาผลกระทบของบริบทพื้นที่ของกลุ่มธุรกิจก่อนที่จะสร้างสถานประกอบการ หากจะสร้างหรือขยายกิจการต้องมีการศึกษาถึงความเหมาะสม และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน และทรัพยากรมีหรือไม่

แนวทางการพัฒนา

-นำเข้าสู่ อบต.

-ทำความเข้าใจ พ.ร.บ. หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ. ชลประทานราษฎร์. ชล

ประธานหลวง, คันและกู

-ทำความเข้าใจกับหน่วยงานป่าไม้

-เข้าร่วมการโซนนิ่งพื้นที่ จัดทำผังเมือง

-ประสานงานความร่วมมือกับอบต.ทุกพื้นที่

-ทำความเข้าใจและประสานงานกับชาวบ้านผู้ใช้น้ำ

สถานการณ์ความเคลื่อนไหวของแต่ละกลุ่มผู้ใช้น้ำแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มชาวสวนลิ้นจี่ (ต้นน้ำและกลางน้ำ) ใช้น้ำในการทำสวนลิ้นจี่ลดลงมาก (ปลายเมษายน – กลางมิถุนายน) จะใช้น้ำเฉพาะล้างตะกร้าใส่ลิ้นจี่เท่านั้นเพื่อให้ลิ้นจี่สด
2. กลุ่มชาวไร่ถั่ว (กลางน้ำและปลายน้ำ) ไม่ได้ใช้น้ำ (เมษายน – พฤษภาคม) เพราะเป็นช่วงเก็บถั่ว
3. กลุ่มผู้ใช้น้ำบ่อ (กลางน้ำและปลายน้ำ) ไม่มีปัญหาในการใช้น้ำอุปโภค บริโภค เพราะฝนตกมาก ปริมาณน้ำในลำน้ำแม่ตาช้างมากและไหลซึมมาหล่อเลี้ยงบ่อน้ำดิน

4. กลุ่มสถานประกอบการ

รวมกลุ่มเคลื่อนไหวด้วยการจัดประชุมกลุ่มสถานประกอบการ 3 ครั้ง เพื่อร่วม กันหา แนวศึกษาปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้น้ำ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่นอนอย่างไรในเรื่อง "ร่างมาตรการ" กลุ่มสถานประกอบการมีข้อ ท้วงติงและเสนอแนะอยู่ดังนี้

- ในเรื่องการขุดสระน้ำหรือบ่อน้ำ ในพื้นที่ของตัวเอง เสนอให้ขุดบ่อหรือสระในพื้นที่ ปลายน้ำ
- การใช้ที่ดิน หมวดที่ 3 ข้อ 5 ไม่เห็นด้วยโดยอ้างเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคลระหว่าง ผู้ซื้อและผู้ขาย และอ้างอำนาจหน้าที่ของป่าไม้ ซึ่งมีหน้าที่ควบคุม ดูแลยังไม่สามารถควบคุมได้
- เสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไข "ร่างมาตรการ" ให้สามารถมีผลบังคับใช้ได้
- ในเรื่องการใช้น้ำ ยินดีให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการฯและชาวบ้าน โดยขอใช้น้ำใน ช่วงกลางคืน ส่วนกลางวันจะให้เกษตรกรและชาวบ้านเป็นผู้ใช้น้ำ
- การลดทอนน้ำลงครึ่งหนึ่ง มีความเป็นไปได้ยากกับสถานประกอบการ
- การกักน้ำของสถานประกอบการ เช่น Belle Villa สวนบัวรีสอร์ท และไร่สวัสดิ์ อ้างว่ากักน้ำเพื่อความชุ่มชื้นของไม้ประดับและความสวยงาม

ปัญหา "กติกา" หรือ "มาตรการ" ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- กฎหมายเรื่อง "ฝ่าย" คณะกรรมการศึกษาฯ ยังไม่เข้าใจเป็นแนวทางเดียวกัน
- การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ (ลำเหมือง ฝ่าย ลำน้ำ ที่ดิน ป่าไม้)
- การกักเก็บน้ำ
- บทบาท อบต. ต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรของท้องถิ่น
- การแก้ไขปัญหาลำน้ำ
- แนวทางการใช้น้ำที่แตกต่างระหว่างกลุ่มทุนกับชุมชน

-ในวันที่ 30 มิ.ย. 45 มีการประชุมยกร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ขึ้น ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กฎหมายการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ร่วมกับ อาจารย์สมชาย ปรีชาศิลป์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สรุปประเด็นได้ดังนี้

1) การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของประเทศไทยในอดีตรัฐเป็นผู้กำหนดแผนการจัดการทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นการจัดการที่มีข้ออ่อนอยู่หลายประการเนื่องจากการกำหนดแผนการจากรัฐไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ลักษณะพื้นที่ของป่า และวิถีชีวิตระหว่างคนกับธรรมชาติทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และในปัจจุบันรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมจัดการดูแลทรัพยากรมากขึ้นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ.2540 ประชาชนสามารถร่วมกันดูแลจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเองได้ตามมาตรา 46 สิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลป หรือ วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) เรื่องที่ดิน ในสถานการณ์ปัจจุบันการใช้สิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนบุคคลมีแนวโน้มจะลดลงเพราะจะมีการจัดการร่วมมากขึ้น

3) กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมีหลายฉบับแต่ไม่ได้ถูกบังคับใช้ให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพราะรัฐไม่มีกลไกที่แท้จริงในการจัดการดูแลเรื่องนี้ จึงทำให้ในบางพื้นที่ผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีอำนาจใช้ช่องว่างที่มีอยู่เอาเปรียบและเบียดเบียนชาวบ้านผู้ไม่รู้กฎหมายและใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยไร้ขอบเขต

4) น้ำ เป็นปัญหาสำคัญระดับประเทศ ในลุ่มน้ำใหญ่ๆ เช่น ปิง วัง ยม น่าน รัฐเป็นผู้เข้ามาดูแลจัดการเอง ชุมชนผู้ใช้น้ำจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นคือต้องเสียภาษีน้ำให้กับรัฐ ส่วนลุ่มน้ำเล็ก เช่น ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ชุมชนสามารถร่วมกันเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเองดังที่กำลังร่วมกันสร้างมาตรการการจัดการทรัพยากรซึ่งจะใช้เป็น กติกา หรือ กฎ ระเบียบ ของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่สามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การใช้กติกา หรือมาตรการ ที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นนั้นมีแนวทางให้เกิดผลบังคับใช้ได้สองทางคือแนวทางที่หนึ่ง เสนอ ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากร เข้าสู่ อบต. เป็น กฎ ข้อบังคับ อบต.มีอำนาจบังคับใช้ในระยะเริ่มแรก และสามารถโอนการใช้อำนาจคืนให้กับองค์กรประชาชนเป็นผู้ดูแล แนวทางที่สอง เสนอผ่านกฎหมายชลประทานราชฎร์

สำหรับแผนการดำเนินการให้ "ร่าง" มาตรการการจัดการทรัพยากรเป็นที่ยอมรับของทุกกลุ่มและมีผลบังคับใช้ได้จริงในการจัดการแก้ไขปัญหการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น ชุมชนพยายามที่จะสร้าง กฎ กติกา หรือข้อบังคับของกลุ่มน้ำ และพยายามผลักดันเข้าสู่ อบต.ให้เป็น กฎ ข้อบังคับของท้องถิ่นที่ทุกกลุ่มยอมรับและสามารถบังคับใช้ได้อย่างเป็นจริง ในการดำเนินการสร้าง

มาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง มีปัญหาที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่ชุมชนพยายามที่จะแก้ไขดังนี้

ปัญหาในระดับชุมชน

- การทำฝายกั้นน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัว
- การกักเก็บน้ำในพื้นที่ของตนเองมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น
- การเปลี่ยนแปลงเส้นทางสายน้ำ
- การรुकล้าลำนํ้าสาธารณะด้วยการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขวางลำนํ้า
- ไม่มีแนวเขตริมตลิ่งที่ชัดเจนทำให้ไม่มีทางเดินสาธารณะ
- การทิ้งสิ่งปฏิกูลลงลำนํ้า
- การใช้ท่อนํ้าขนาดใหญ่ของสถานประกอบการเพื่อดึงนํ้าเข้าพื้นที่ตนเอง

ปัญหาระดับลุ่มน้ำ

- ลุ่มน้ำแม่ตาช้างครอบคลุมพื้นที่ 8 ตำบล 8 อบต.ที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกัน และปัญหาในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและสร้างความเข้าใจร่วมในทุกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำแม่ตาช้างเพื่อให้ กฎ กติกา ที่ชุมชนกำลังดำเนินการ ผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่น โดย อาศัยอำนาจของ อบต.ในแต่ละพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการประสาน ความร่วมมือที่จะทำให้ การจัดการทรัพยากรมีผลบังคับใช้ได้โดยองค์กรชุมชนเป็นผู้ใช้อำนาจ

- การจัดการทรัพยากรของลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นการจัดการโดยองค์กรชุมชนที่ไม่มีกฎหมายรองรับหรือบังคับใช้ ชุมชนจะต้องบัญญัติ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาบังคับใช้ หากมีผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ให้กำหนดบทลงโทษเอาไว้

- การกั้นฝายในลำนํ้าสาธารณะเพื่อดึงนํ้าไปใช้ส่วนตัว ถือว่ามีความผิด ตามกฎหมายสองทาง คือ ผิด พ.ร.บ. การเดินเรือ และผิดกฎหมายแพ่งมีบทลงโทษทั้งจำ และปรับ

- อบต. มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาพื้นที่ทรัพยากรท้องถิ่นหาก เกิดปัญหาในท้องถิ่นเมื่อมีชาวบ้านหรือสมาชิก อบต.มาร้องเรียน และอบต.ไม่ปฏิบัติหน้าที่ สมาชิกสามารถทำเรื่องร้องเรียนเอาผิด อบต.ได้ ถือว่าละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

สรุปแผนการดำเนินการของ “ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง”

ในระยะต่อไป ให้แต่ละกลุ่มกลับไปแก้ไข เพิ่มเติม ขอบทพร้อม ให้สมบูรณ์ และรอบรอบครอบคลุมทุกประเด็นปัญหา และให้นำกลับมาทบทวนรายละเอียดกันอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในครั้งนี้ “ร่างมาตรการ” ในรายละเอียดจะต้องเป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันทุกกลุ่มที่ร่วมกันสร้าง เมื่อทุกกลุ่มเข้าใจและมีความเห็นพ้องต้องกันแล้วจึง ส่ง “ร่าง” ให้ อาจารย์สมชาย ปรีชาศิลปกุล ช่วยดูแลหลักการรายละเอียดในเนื้อหาว่าขัดต่อกฎหมายหรือไม่อีกครั้งหนึ่ง และเรียกประชุมใหญ่ระหว่างองค์กรชุมชน

ชน กับ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและให้ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน โดยจะยังไม่กำหนดเวลาในการดูรายละเอียดร่วมกัน แต่ให้ดูความพร้อมของแต่ละกลุ่มและประสานงานอีกครั้งหนึ่ง

ในการประชุม วันที่ 8 ก.ย. 45 มีการแก้ไขเพิ่มเติม “ร่างมาตรการการจัดการทรัพยากร” อ้างถึงเมื่อมีการประชุมครั้งที่แล้วคณะกรรมการศึกษาฯ ร่วมกันดูรายละเอียดในแต่ละหมวด เพราะให้ทุกกลุ่มกลับไปอ่านเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม และนำเข้าที่ประชุม สำหรับหมวดที่ 6 “การใช้น้ำ”

ข้อ 18 “บุคคลใดมีความประสงค์จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวม จะต้องขออนุญาตต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการดำเนินงานลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” คำว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ระบุว่า คือ หน่วยงานไหน หมายเหตุให้เพิ่มในหน้า 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ชุมชนและคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นผู้มีหน้าที่ดูแลควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ข้อ 21 “การก่อสร้างที่เก็บกักน้ำในพื้นที่ของตนเอง จะต้องคำนึงถึงปริมาณการใช้น้ำในการนั้นๆ ให้พอเหมาะสมสมควร การเก็บกักน้ำไว้มากเกินความจำเป็นจะกระทำมิได้ เว้นแต่ฤดูที่มีน้ำมาก” เพิ่มให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ข้อ 23 “การใช้ท่อน้ำเพื่อนำน้ำไปใช้ในสวนเกษตรส่วนบุคคล จะต้องใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้วระยะทางจากต้นน้ำถึงที่เก็บกักน้ำ 4 เมตร และให้เกษตรกรวางท่อบนหลังที่เก็บกักน้ำไว้ด้วยเพื่อระบายน้ำกลับไปยังลำห้วย หรือตีควาวลูกลอยไว้ด้วย หรือในกรณีพื้นที่ทำการเกษตรลาดชันให้เกษตรกรวางท่อน้ำในระดับ 70 องศา – 75 องศา” ให้เพิ่มเติมตอนท้ายว่า เฉพาะพื้นที่ต้นน้ำและกลางน้ำ

ข้อ 24 “การใช้น้ำในพื้นที่การเกษตรที่มีจำนวนไม่เท่ากัน เกษตรกรจะต้องปฏิบัติดังนี้ 1. บุคคลมีพื้นที่การเกษตรไม่เกิน 20 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้ว 2. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 40 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 1 นิ้วครึ่ง 3. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรมากกว่า 40 ไร่ ขึ้นไป ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 2 นิ้ว” ให้เพิ่มเติมในกรณีที่ใช้น้ำด้วยระบบท่อส่งน้ำ

ข้อ 29 “ในฤดูขาดแคลนน้ำให้กลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ และสถานประกอบการลดการใช้น้ำลง 50% เพื่อประโยชน์ของผู้ใช้น้ำ” ให้เพิ่มในกรณีสถานประกอบการ ให้ ปิด – เปิดน้ำเป็นเวลา โดยในช่วงกลางคืนปิดปากท่อน้ำมิให้น้ำไหลเข้าท่อปล่อยให้น้ำไหลตามธรรมชาติ และเปิดปากท่อน้ำให้น้ำไหลเข้าในดอนเขา

ข้อ 40 “การใช้สารเคมี หรือการกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ มีผลกระทบต่อชุมชน หรือประชาชนผู้ใช้น้ำ จะต้องมีความผิดตาม พ.ร.บ.” *เพิ่มเติมตาม พ.ร.บ. ที่เกี่ยวข้อง*

หมวดที่ 8 “ฝ่าย”

ข้อ 44 “การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายกั้นดี อ่างน้ำกั้นดี หรือคันกั้นน้ำกั้นดี หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นไป เพื่อประโยชน์โดยส่วนตัวในเขตลำห้วยหรือลำเหมืองสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จะกระทำมิได้” *ให้เพิ่มเติมรายละเอียดในบทเฉพาะกาลเป็นข้อ 61 หน้า 14 การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายกั้นดี อ่างน้ำกั้นดี หรือคันกั้นน้ำกั้นดี หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวในเขตลำห้วยหรือสร้างที่สาธารณะที่ประชาชนใช้ร่วมกันที่มีการก่อสร้างมาก่อนหากมีการปรับปรุง ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการกำหนดตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการฯ*

ข้อ 52 “ประชาชนทุกคนย่อมมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้” *เพิ่มเติม และมีส่วนร่วมในการจัดทำผังเมืองในนโยบายผังเมือง*

ข้อ 58 “ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง ดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในเขตและเขตใกล้เคียงลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” *เพิ่มเติม ประชาชนทุกกลุ่มของ คำนน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และสถานประกอบการ*

4.1.2 ระดับเครือข่าย

1) เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

-ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลาว่าการอุทยานฯ ม.2 ต.บ้านโป่ง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ของคณะกรรมการศึกษาฯ ร่วมกับคณะทำงานจากลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดลพบุรี
ประเด็นปัญหาในการแลกเปลี่ยน

- การใช้ที่ดิน
- การขยายพื้นที่กินของหมู่บ้านกลุ่มต้นน้ำและกลางน้ำ
- การขยายพื้นที่ประกอบธุรกิจสถานประกอบการของพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง
- การเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินจากเกษตรกรรมเป็นสถานประกอบการ
- การใช้ทรัพยากรน้ำที่ไม่เท่าเทียม
- การใช้น้ำของกลุ่มสถานประกอบการ (กลุ่มทุนหรือกลุ่มธุรกิจ)
- การใช้น้ำของเกษตรกร
- การใช้น้ำของชุมชน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นการใช้ที่ดิน

- ป่าไม้ถูกทำลายและลดลง
- พื้นที่ประกอบธุรกิจเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่การเกษตรของหมู่บ้านลดลง
- เกิดปัญหาน้ำไม่พอใช้
- เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับสถานประกอบการเรื่องการใช้น้ำ

การใช้ทรัพยากรน้ำที่ไม่เท่าเทียม

- เกษตรกรมีน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการของพืช
- ชาวบ้านไม่มีน้ำเพียงพอในการอุปโภคและบริโภค
- เกิดความขัดแย้งเชิงทรัพยากรน้ำ

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

- ใช้วิธีสันติในการแก้ไขปัญหา จัดประชุมปรึกษาหารือหาทางออกร่วมกัน
- จัดกิจกรรมร่วระหว่างชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- สร้างกติกา การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า โดยชุมชน

จากเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และเรียนรู้กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบสันติวิธีที่สามารถลดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง โดยมีกระบวนการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกครั้ง เพื่อให้ทุกกลุ่มได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ ที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้าง กติกา ของลุ่มน้ำเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรของลุ่มน้ำอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ที่ทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม คือกลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ กลุ่มสถานประกอบการ และอบต. และจะสามารถสร้างศักยภาพให้กับองค์กรชุมชนในการจัดการปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และคณะกรรมการศึกษาฯ ได้เรียนรู้ปัญหาของกลุ่มน้ำป่าสักที่มีลักษณะปัญหาที่คล้าย ๆ กัน และคณะกรรมการศึกษาพื้นที่ฯ ได้เสนอแนะข้อคิดเห็นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เพื่อเป็นบทเรียนและประสบการณ์ให้กับกลุ่มน้ำป่าสัก ที่จะสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้

- วันที่ 20 ตุลาคม 2545 "เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งและทิศทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำ" ณ ห้องวชิรธาร ชั้น 2 โรงแรมฮอลิเดย์การ์เดน อ.เมือง จ.เชียงใหม่

สรุปประเด็นปัญหาเร่งด่วน จ.แพร่ คือ

- เป็นโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบ มีความยาว 700 กิโลเมตร ตั้งแต่ลำน้ำยมถึงนครสวรรค์และก็มีแม่น้ำสาขารวมกันอยู่ทั้งหมด 88 สาขา คือแม่น้ำยมมี

ความลาดชันสูงมากและในช่วงเวลาที่น้ำหลากจะมีความแรงของน้ำเชี่ยวแรงมากที่สุด เพราะว่าลำน้ำยมมีภูเขาล้อมรอบ สาเหตุแม่น้ำล้นตลิ่งก็คือการที่นายทุนที่มีอำนาจมักจะเอาดินไปถมเป็นพื้นที่ของตัวเองและก็เข้าไปทำประโยชน์สร้างรีสอร์ทหรือการสร้างสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ อีกสาเหตุหนึ่งก็คือ การพัฒนาของภาครัฐ เช่น การสร้างสะพานแห่งหนึ่งเพื่อจะให้เสียงบประมาณน้อยที่สุดก็คือเอาดินมาถมเบียด ๆ ริมน้ำไปเหลือเพียงแค่ 100-200 เมตรจากเดิมที่มีขนาดความกว้างของเหมือง 300-400 เมตร

- แม่น้ำสาขาของแม่น้ำยมมี 88 สาขา ถ้าหากมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นขึ้น แก่งเสือเต้นจะสามารถรับน้ำได้เพียง 11 สาขาเท่านั้น และจากแก่งเสือเต้นลงไปถึงนครสวรรค์ยังมีแม่น้ำสาขาอยู่อีก 77 สาขา โดยวิเคราะห์การสร้างว่าไม่คุ้มทุน เพราะส่วนหน้าอ่างแก่งเสือเต้นนั้นเป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติแม่น้ำยม เป็นป่าไม้ธรรมชาติมีพื้นที่มากกว่า 30,000 ไร่ แล้วก็แยกออกเป็น ป่าไม้สักทองอีกเกือบ 20,000 ไร่ ถ้าหากว่ามีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นป่าทั้งหมดจะถูกน้ำท่วมแล้ว ทางกรมชลประทานหรือผู้ที่สร้างเขื่อนบอกว่าถ้าหากมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นแล้วจะป้องกันน้ำท่วมได้ ซึ่งไม่จริง เพราะว่าเหมือนกับปีนี้ เห็นชัดว่าหลายเขื่อนผลกระทบหน้าเขื่อนก็ถูกน้ำท่วมและหลังเขื่อนก็ถูกน้ำท่วม ในส่วนที่เสียไปก็คือป่าไม้ถูกทำลาย หากลองเปรียบเทียบดูว่าป่าไม้ทั้ง 30,000 ไร่ และก็ยังไม้สักทองอีก 20,000 ไร่ ไม้ทั้งหมดนี้ลองมาตีมูลค่า จากมูลค่าของป่าเป็นจำนวนเงินที่เท่าไร โดยที่ตัดไม้หน้าเขื่อนไปขายจะได้ประโยชน์หรืองบประมาณกว่าการสร้างเขื่อนอีกหลายร้อยเท่า เช่น เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาในช่วงที่บริษัท เอกชนกำลังสัมปทานป่าอยู่ในช่วงนั้นชาวบ้านกับนายทุนก็แย่งกันเอาไม้จากป่าแล้วก็นายทุนอีกหลายคนที่มาปลูกบ้านในพื้นที่แล้วก็ขาย บ้านหลังหนึ่งที่เคยวิเคราะห์ดูว่าถ้าหากตัดไม้มาปลูกบ้านในพื้นที่หลังละ 500,000 บาทก็จะตัดไม้มาทุกต้นงานหนึ่งก็ไม่ถึง ถ้าหากมาวิเคราะห์ดูว่ามูลค่าของไม้สักทองทั้งคั้นนั้น ตารางหนึ่งประมาณ 500,000 บาท นี่ในราคาประมาณในพื้นที่ 500,000 บาทต่อไร่และก็มาคำนวณดูว่า ป่าไม้ 20,000 ไร่ จะมีมูลค่ามากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะไม้สักทองตรงนี้ ที่รัฐบาลจะสร้างเขื่อนแต่ไม่มองถึงผลกระทบที่จะเสียไปคืออาจจะมองมาว่าเห็นผลประโยชน์ที่เชื่อว่ามีมากกว่าชุมชนได้คัดค้านเรื่องการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำมาเกือบ 10 ปี แต่ก็ยังการเสนอทางออกให้กับทางรัฐบาลอีกด้วยหลายแนวทาง เช่น แม่น้ำสาขาที่มีอยู่อีก 77 สาขา ข้างล่างก็ขอให้พัฒนาโครงการแบบขนาดเล็กที่ไม่ให้ได้รับผลกระทบต่อป่า ต่อชุมชน ต่อสังคม ก็ให้ทำไปแบบการสร้างฝายเป็นขั้นเป็นตอนของแม่น้ำทุกสาขาเพื่อบรรเทาความเร็วของน้ำ ที่ไหลในช่วงของฤดูฝน มีหนังสือตอบรับมาว่าถ้าจะทำอย่างที่เสนอ ก็จำเป็นที่จะต้องทำตั้ง 30 กว่าแห่ง เคยเสนอมาโดยตลอด 13 ปีที่ผ่านมาเสนอทุกปี แต่ไม่ทำตามที่เสนอ

- หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็มี 4 หมู่บ้านโดยที่มีประชากร 800 กว่าครัวเรือน และก็ยังมีที่อำเภอ เชียงม่วนอีก 11 หมู่บ้านที่จะได้รับผลกระทบเช่นกัน เพราะเนื่องจากว่าสร้าง

เขื่อนแต่ละที่ต้องมีน้ำท่วมน้ำอยู่และหากสมมุติว่าน้ำต้นทุนมีอยู่แบบนี้หน้าเขื่อนมีวิกฤติหากปล่อยไปข้างล่างก็จะกระทบตัวเขื่อนคือขัดกันตอนที่ว่าสร้างเขื่อนแล้วจะให้ผลประโยชน์ต่อคนข้างล่างคือได้ทำการเกษตรอันนี้ก็ขัดกันเลย แต่ปีไหนที่น้ำไม่มากก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาก็ได้ของ คนข้างล่างได้ แต่ว่าจะเป็นการป้องกันน้ำท่วมเป็นไปไม่ได้เพราะว่าในเขื่อนมีน้ำต้นทุนอยู่สมมุติว่า หน้าฝนน้ำต้นทุนมีเท่านี้เมื่อฝนตกมาก ๆ น้ำในเขื่อนมีมากก็ต้องปล่อยออกเมื่อปล่อยคนข้างล่างก็ ถูกน้ำท่วมและถ้าหากไม่ปล่อยคนข้างบนก็จะถูกน้ำท่วม

- สรุปได้ว่าในอนาคตข้างหน้าในการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของรัฐอยากจะขอให้ถ้าหากจะพัฒนาลุ่มน้ำแต่ละลุ่มน้ำก็ขอให้มีการขุดลอกลำน้ำที่มีตะกอนมาทับถมและอยากจะขอให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างแม่น้ำกับหนองบึงให้มาเชื่อมกันเพื่อที่จะฟื้นฟูสภาพให้ลำน้ำและให้น้ำ ไหลไปตามปกติและคืนสู่ธรรมชาติและก็จะไม่มีผลกระทบต่อชาวบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ คลังอีกต่อไป

- ผลกระทบชาวบ้านในการสร้างเขื่อน คือ 1. การอยู่ร่วมกันในชุมชนมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย มาแบบอุดมสมบูรณ์ 2. เรื่องวัฒนธรรมประเพณีที่เคยถือปฏิบัติกันมาที่ว่าเมื่อมีงานบุญงานกุศล เกิดขึ้น ก็จะไปช่วยเหลือกันถ้าหากมีการจัดทำเขื่อนขึ้นมาก็จะต้องมีการอพยพออกจากพื้นที่จะทำให้ชุมชนแตกสลาย ยกตัวอย่างโครงการเขื่อนป่าสัก

2. สรุปประเด็นปัญหาลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา

- เริ่มโครงการตั้งแต่ท้ายกว๊านพะเยาลงมาลำน้ำอิงเป็นรูปยวรีจากทางทิศใต้ไปสู่ทิศเหนือ ก่อนไปทางตะวันออกโดยมีความยาวอยู่เป็นจำนวน 69 กิโลเมตรโดยมีภูเขาวางเป็นแนวยาวกับ ลำน้ำอิงอยู่ 2 ด้านคือด้านตะวันออก คือคอยแม่ธิ คอยแม่นะ และคอยขุนกึ่งแก้ว ทิศตะวันตกมี คอยร่องโพธิ์และคอยสันกลางจากระยะความยาว 69 กิโลเมตรนั้นมีฝ่ายที่ลำน้ำอิงนี้เป็นจำนวน 27 ฝ่าย สองฝั่งของลำน้ำอิงเป็นที่ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่นา เป็นที่อยู่อาศัยบางส่วน ลำน้ำอิงผ่านจากท้ายกว๊านพะเยาผ่านเข้ามาสู่ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา ผ่านลงไป ตำบลแม่อิงตำบลงเจน ถึงภูกามยาวและก็ผ่านไปยังตำบลปาลาน และตำบลห้วยซางของอำเภอ ดอกคำใต้ สภาพทั่วไปของลำน้ำอิงทิศเหนือติดต่อกับอำเภอจุนของจังหวัดพะเยา และอำเภอป่าแดดของจังหวัดเชียงราย ทางทิศใต้ติดต่อกับอำเภอดอกคำใต้และอำเภอเมือง พะเยา ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอจุน อำเภอโง้ง และดอกคำใต้จังหวัดพะเยาทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอ เมืองพะเยา สภาพพื้นที่ที่ทำการเกษตร มี 17 ฝ่ายมีพื้นที่ประมาณ 22,900 ไร่ การประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ติดลำน้ำอิง ในช่วงฤดูทำนาหรือฤดูฝน ในช่วงหน้าแล้งก็มีการปลูกพืชผัก ปลูกหอม ปลูกกระเทียมบ้างตามลำน้ำอิง

- สภาพปัญหาของลำน้ำอิง คือในช่วงฤดูแล้งน้ำก็จะแห้ง บางฝ่ายต้องปิดฝาย เพื่อให้ใช้น้ำ กักเก็บในการที่จะทำการเกษตรของตนเองและปัญหาอาจจะมีในบางส่วนที่ไม่ได้กระทบต่อผู้คน แต่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเวลาน้ำแห้งทางกว๊านพะเยาก็ไม่ได้ปล่อยมาในฤดูแล้งจะมีปัญหากับ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลาอาจจะลอยคอ หรือไหลหัวขึ้นมานี้ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ปัญหาที่ กระทบกับผู้คนที่อยู่ข้างลำน้ำ ที่จะทำนา จาก 27 ฝ่ายจะมีปัญหากับพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ ฝ่ายท้าย ๆ เช่นจะขอน้ำมาทำการเกษตรเช่น ตกกล้า หรือปักดำในนาที่ลุ่มบางครั้งน้ำก็จะไหลไป หาที่ท้ายฝายช้ามากและอาจจะมีฝายบางตัวที่ไม่ใช่ฝายมาตรฐานจะมีปัญหาดกเถียงเช่นว่า ฝายที่มี อยู่อาจจะเป็นฝาย หินก่อ ฝายคอนกรีตบ้าง บางที่ท้ายฝายขอน้ำไปถึงช้า บางที่อาจจะมีหัวหน้มา ดูแลฝายหรือบางที่ไม่มีหัวหน้ที่ดูแลฝายต้น ก็จะมีการเอา หินทิ้งลงไปทางท้ายฝายบ้างก็จะเกิด ปัญหาขึ้นขึ้นอาจจะทำให้ทรัพยากรสินของฝายต้น ๆ เสียหาย เช่นไม้ที่เอาวางทับระดับเพื่อที่จะให้เอา น้ำไหลออกจากปากเหมืองเขาเสียหาย ปัญหาในฤดูน้ำหลาก เมื่อถึงเวลาน้ำหลากฝายทั้ง 27 ลูก ทำให้การไหลของน้ำช้ามาก น้ำที่มาเยอะตัวฝายบางที่แคบ เจอขอนไม้หรืออะไรที่ไปปิดกั้นก็เป็น ปัญหาอีก ในเมื่อมีสิ่งปิดกั้น ปัญหาที่ตามมาคือ ฝายแตก ไร่นาของชาวบ้านเสียหาย บางทีก็มี ผักตบชวาที่ไหลมากับน้ำ ไปทับข้าวของชาวบ้านเสียหายอีกและเกิดผลกระทบต่อผู้ที่ทำการเกษตร สะพานที่สร้างข้ามลำน้ำอิงก็เป็นปัญหาอีกส่วนหนึ่งเพราะสะพานที่เห็นส่วนมากจะเป็นสะพาน ระดับตรงไม่มีระดับโค้งเมื่อเวลาน้ำขึ้นสูงก็ไปปิดกั้นลำน้ำอีกเช่นกัน ตัวนี้ก็จะสร้างปัญหา ส่วน ฝั่งของลำน้ำอิงที่มีปัญหาที่ประสบอยู่ก็เจอ เพราะว่าฝั่งที่ไม่ทนเวลาน้ำมาเยอะจะทำให้เกิดการพัง ทลายของฝั่งอีกน้ำที่ไหลทะลักก็ไปท่วมข้าวชาวบ้านที่ปลูกอีก นอกจากนั้นยังมีการสร้างถนนของ โครงการต่าง ๆ ตรงนั้นเวลาที่ลำน้ำอิงแตกมันจะไหลออกไร่นาแล้วไปเจอถนนที่สร้างแล้วนี่ก็เป็น ปัญหาอีกเช่นกันทำให้ไร่นาเสียหายเป็น 10,00 ๆ ไร่

- แนวทางแก้ไข คิดว่าการขุดลอกลำน้ำอิงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะว่าหากมีการขุด ลอกสามารถที่จะมีน้ำจุอยู่ในลำน้ำอิงเยอะมากและนำดินที่ขุดขึ้นมาทำเป็นคันดินเลียบบลำน้ำอิง ได้เป็นอย่างดีเลยทีเดียวครับ

3. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำจอมทอง คอยอินทนนท์

- อำเภอจอมทองทางตะวันตกเป็นภูเขาใหญ่คอยอินทนนท์จะอยู่ติดอำเภอแม่วาง อำเภอแม่แจ่ม ฝั่งตะวันตกจะเป็นอำเภอแม่แจ่ม และฝั่งตะวันออกจะเป็นอำเภอแม่วาง และอำเภอ จอมทอง ชนเผ่าอยู่ 2 เผ่าคือเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยง เผ่าม้งจะมีอยู่ประมาณ 3 หมู่บ้าน และ อีกหนึ่งที่อยู่ ใน ขุนตด ประมาณ 20-30 ครัวเรือน และก็มีหมู่บ้านปากะยอ ประมาณ 13-14 หมู่ บ้าน และในเทือกเขาของจอมทองจะมีแม่น้ำแม่กลาง ยาวประมาณ 50 กิโลเมตรถึงน้ำแม่ปิง และ น้ำแม่ปอนที่มีความยาวรองลงมาอีก และก็เป็นน้ำแม่ยะยาวประมาณ 50 กิโลเมตรเหมือนกัน และ ก็เป็นน้ำแม่เต็กยาวประมาณ 40 กิโลเมตร เพราะฉะนั้นเทือกเขาเหล่านั้นที่มีชาวเขาอยู่มานานจะมี

การทำไร่ข้าว ผืน ไร่ข้าวโพด ภูเขาโดยส่วนใหญ่จะมีภูเขาสูง น้ำแม่กลาง น้ำขุนเค็ด ก็ถูกสัมปทานต้นไม้ก็ถูกตัด จากชีวิตความเป็นอยู่ที่ผ่านมาหลังจากการสัมปทานเสร็จ ช่วงนั้นรัฐบาลมีนโยบายการส่งเสริมการทำไร่ผืนไหนคนทั้งข้างล่างข้างบนทั้งจอมทองทั้งหมดก็ขึ้นไปทำไร่ผืนด้วยกันหมดและไปมาหากันตลอด พอหลังจากปี 2528 เป็นต้นมา ก็มีความขัดแย้งที่รัฐไม่ให้อำเภอไรผืนเพราะเป็นนโยบายของรัฐบาล พอไม่มีการทำไร่ผืนกันการแบ่งคนข้างล่างกับคนข้างบนก็ห่างกันไม่ได้ไปมาหาสู่กัน ทางข้างบนก็ปลูกกะหล่ำปลี ไม้ดอก มันสำปะหลัง ก็รู้จักใช้น้ำ ส่วนข้างล่างไม่ได้ทำก็เกิดปัญหาขึ้น ต่อจากนั้นก็มียุทธศาสตร์พัฒนาเข้ามา เนื่องด้วยแผนพัฒนาของรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ที่มีคนอยู่เพื่อให้ได้ใช้ในการเกษตรและลดน้ำที่ไม่ได้มีคนอยู่ในพื้นที่ก็มีโครงการเกิดขึ้นก็มีความขัดแย้งเกิดขึ้น ในช่วงที่คุนไฟโรจน์ สวรรณกร ที่เป็นอธิบดีกรมป่าไม้ในขณะนั้น และมีโครงการโลกสีเขียวด้วยบวกกับการที่มีมูลนิธิธรรมนาถที่จะฟื้นฟูป่า ก็ไปปลูกป่าพอปลูกป่าขึ้นมาก็ไปทับที่ของชาวบ้านจึงเกิดความขัดแย้งขึ้นมา คนข้างล่างก็กล่าวหาคนข้างบนว่าทำลายป่า ว่าคนข้างบนทำลายต้นน้ำ

- กลุ่มน้ำของจอมทองไม่มีปัญหาอะไรมาก แต่พอถึงหน้าแล้งน้ำรู้สึกละน้อยพอเหมืองฝายเยอะน้ำก็ไหลไม่ถึงน้ำปิง ชาวบ้านก็กล่าวหาว่าคนข้างบนใช้น้ำมาก และเมื่อปี 2515 มีการประกาศเขตอุทยานดอยอินทนนท์เป็นแห่งแรก และก็มีดอยอุทยานรอบหลวงครอบคลุมไปทางทิศใต้ก็ถือคือดอยอินทนนท์เป็นเขตอุทยานทั้งหมด ฉะนั้นจึงเป็นความขัดแย้งระหว่าง รัฐหน่วยปลูกป่า กับชาวบ้านเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

- แนวทางการแก้ไขคือต้องการที่จะให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่จะให้มีความเห็นร่วมกันในการใช้น้ำแต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เมื่อข้างล่างมีกลุ่มอนุรักษ์น้ำจอมทองข้างบนก็มีกลุ่มอนุรักษ์น้ำบนพื้นที่สูงและของม้งก็มี และเสนอว่าน่าจะมีคณะกรรมการร่วมกัน คนข้างบนพร้อมที่จะทำอยู่ แต่ไม่มีการตกลงจากคนข้างล่าง ก็คิดว่าคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ตาช้างคงจะเป็นแม่แบบให้ทุกลุ่มน้ำได้ใช้เป็นเป็นประโยชน์ต่อไป หวังว่านักวิชาการทั้งหลายคงจะหาทางการแก้ไขอยู่และหวังว่าสักวันจอมทองข้าง ล่างข้างบนจะมาเป็นจอมทองเดียวกัน คนข้างล่างและข้างบนจะเข้าใจกัน

4. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ขอบเขตของลุ่มน้ำแม่ตาช้างในอดีต ครอบคลุมไปทั้ง 3 อำเภอ คืออำเภอแม่อริม อำเภอเมือง และอำเภอหางดง 12 ตำบล แต่ปัจจุบันตั้งแต่ 2516-2545 พื้นที่รับน้ำในฤดูแล้งเหลือเพียง 3 อำเภอ 6 ตำบล 23 หมู่บ้าน ลุ่มน้ำแม่ตาช้างเกิดปัญหาความขัดแย้งกันดังนี้คือ บนดอยมีชาวไทยภูเขา มีแม่สาใหม่ ผานกกก ดอยปู่ขึ้นกับอำเภอแม่อริม กับอำเภอเมือง ส่วนตรงกลางของแม่ตาช้างก็คือตำบลบ้านปง มี 10 หมู่บ้าน มีสถานประกอบการ 45 แห่ง รอการพัฒนาอีกมากมาย ส่วนมากเป็นเนินเขา มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ ส่วนปลายน้ำเป็นที่ราบ คือตำบลบ้านแหวน

ตำบลน้ำแพร่ ตำบลหนองควาย มีปัญหาในฤดูแล้ง โครงการศึกษาฟื้นฟูลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้รับการสนับสนุนจาก สกว. มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อศึกษาถึงการสร้างกฎ กติกา ในระเบียบของกลุ่มผู้ใช้น้ำ
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการลุ่มน้ำของกลุ่มที่ใช้น้ำที่แตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาถึงการปรับตัวเองในชุมชนเกี่ยวกับเรื่อง ดิน น้ำ ป่า
4. เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขในการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับรัฐ

กิจกรรมของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่ได้ทำ

1. เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์
2. เวทีสรุปบทเรียนการทำงาน
3. เดินสำรวจสายน้ำเพื่อเป็นการหาข้อมูลสายน้ำ
4. วัดปริมาณน้ำทุกเดือน

5. ศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้

6. ทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูล

สถานการณ์ของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างก่อนการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการฯ

- ปี 2492 ชาวไทยภูเขาที่มำตั้งถิ่นฐานอยู่บนดอยสุเทพ
- ปี 2506 มีการตั้งโรงโม่หินในเขตบ้านปาง
- ปี 2509 มีโครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมชาวไทยภูเขา
- ปี 2515 ส่งเสริมการปลูกถั่วลิสง
- ปี 2516 ชลประทานแม่แตง-หางดงเข้ามา
- ปี 2522 โครงการหลวงเข้ามาที่บ้านปาง
- ปี 2525-2526 ร.พ.ช เข้าไป ทำถนนสะเมิง-หางดง
- ปี 2528 กลุ่มทุนเข้ามามีการพัฒนาพื้นที่มากมาย
- ปี 2530 – 2538 การขยายตัวของรีสอร์ท
- ปี 2533-2534 มีปัญหาแห้งแล้งถึงขั้นวิกฤต
- ปี 2541-2545 มีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ตาช้างโดยประชาชนคนแรกคือ

พ่อกำนันต๋อน การดำเนินงานจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของลุ่มน้ำที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับการแย่งน้ำของคนต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ รีสอร์ท มี 4 กลุ่มด้วยกันและมีความขัดแย้งมาหลายปีพอสมควรจนกระทั่งมี ทางอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะกรรมการเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาปัญหาในช่วงปลายปี 41 และจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำชุดแรก

และปรับเปลี่ยนคณะกรรมการชุดที่ 2 เมื่อ วันที่ 26 พฤษภาคม 2544 และเริ่มมีการศึกษาปัญหา และหาแนวทางแก้ไขโดย จัดกระบวนการของระดับแกนนำ การสร้างกระบวนการพัฒนาของชุมชน การแลกเปลี่ยนแนวความคิดของคนในองค์กรและในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงหลังจากการดำเนินกิจกรรม คือ

- มีมาตรการ การใช้น้ำเป็นของตัวเอง ตอนนี้กำลังดำเนินการ
- เกิดการเคลื่อนไหวในการดูแลน้ำ ป่า ดิน ขององค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง และชุมชน
- คณะกรรมการฯ ได้รับการยอมรับจากองค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง และชุมชน ในการแก้ไขปัญหากว่ามีปัญหาชาวบ้านจะมาแจ้งที่ศูนย์ประสานงานเองโดยที่ไม่ต้องไปแจ้งที่ องค์กรท้องถิ่น
- เกิดองค์กรชุมชนที่มีประชาชนดูแลกันเอง ในการจัดการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำหากมีรัฐมา ร่วมจะมีปัญหาเรื่องการเก็บค่าคืนทุนและจะมีผลกระทบต่อประชาชน
- กลุ่มมีความสัมพันธ์มีความเห็นใจกันและเข้าใจกันมากกว่าเดิม
- สถานประกอบการยอมรับกฎ กติกา ข้อตกลงต่าง ๆ และมีส่วนที่ไม่ยอมรับก็มีบ้าง
- เกิดเอกสารเผยแพร่ให้กับกลุ่มอื่น ๆ ได้รับทราบ

แนวทางการดำเนินการต่อไป คือ

- 1.สร้างกฎ กติกา สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ทุกกลุ่มยอมรับ
- 2.แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่คำช้างให้เป็นรูปธรรมชัดเจน
- 3.พัฒนาแกนนำให้เกิดสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำแม่มิม

- ลักษณะของน้ำริม เป็นที่ภูเขาล้อมรอบมีคอกเป็นต้นน้ำคอกที่ว่ามี 2 คอก คือ คอยงาม และคอกตัวโดยไหลลงพื้นที่ทางการเกษตรเป็นจำนวน หนึ่งหมื่นสองพันไร่ ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน 4 ตำบล ปัจจุบันทางท้องถิ่นเป็นต้นเรื่องในการจัดการน้ำ ในปี 2537 มีกาบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำเพื่อตัดทำไร่เลื่อนลอย ไร่ลั่นจี่ ประมาณเกือบพันไร่ องค์กรระดับท้องถิ่นได้ระดมความคิดเพื่อที่จะยุติปัญหาว่หากปล่อยให้เป็นไปในลักษณะนี้ ต้นน้ำคงจะถูกทำลายไปเยอะเพื่อไม่ให้ เกิดปัญหา จึงจัดตั้งให้มีเครือข่ายขึ้นมาตอนแรกมีแค่ 8 หมู่บ้านแต่นั้นเองต่อมา ในปี 2540 ต้นน้ำ แห่งนี้ผู้ที่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงมีแค่ 4 ตำบล 17 หมู่บ้านจึงได้จัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อเป็นการต่อต้านชาวเขาหรือคนบนคอก โดยมีทั้งในส่วนของการ อ.บ.ค. ผู้นำท้องถิ่นและในส่วนของการราชการที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยส่วนราชการ (เจ้าหน้าที่ผู้รักษาน้ำแทน)เข้ามา

เป็นตัวหลักประสานความร่วมมือทั้งในส่วนต่าง ๆ และส่วนราชการ แรก ๆ ก็มีปัญหาและอุปสรรคมาก ขอบังคับบางตัวก็ไม่สามารถที่จะควบคุมได้ ชาวเขาก็ไปขยายพื้นที่ทำกินอีกโดยที่ทางเราก็ได้แต่เพียงเตือนว่าหากมีการบุกรุกพื้นที่อีกก็จะมีผลดำเนินการคดี และต่อมาก็ได้มีการเชิญชาวเขาเข้ามาแบบสันติวิธี ระหว่างทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้บุกรุกทั้งหมด มีข้อบังคับที่จำเป็นต้องใช้เพิ่มเติมขึ้นมา ให้ผู้บุกรุกได้ทำตามหากมีการบุกรุกอีกก็จะให้ออกจากพื้นที่ที่นั่นเลย ก็ถือว่าสำเร็จในบางส่วน แต่ก็มีกรณีฝ่าฝืนไปบ้างในส่วนนี้ (ปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มแม่น้ำริมก็คือการบุกรุกของชาวเขา) โดยการที่จะแก้ไขปัญหาก็คืออยากให้รัฐเข้ามามีบทบาท องค์กรท้องถิ่นมีความเข้มแข็งบางครั้งความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่นก็ไม่ได้ผล

- การทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการสร้างมาตรการต่าง ๆ ชาวเขาได้มีส่วนร่วมในการทำงานหรือแก้ไขปัญหาหรือไม่ ในส่วนนี้ทางแม่น้ำริมจะเชิญชาวเขาเข้าร่วมทุกครั้ง ครั้งล่าสุดได้มีการแต่งตั้งให้ชาวเขาได้เข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมกับคณะกรรมการเครือข่าย และได้มีการเข้าชื่อเพื่อขอรับข้อตกลงทุกครั้ง แต่ปัญหาก็เกิดขึ้นบ้างในจุดนั้น มีการฝ่าฝืนกันบ้างแต่การประชุมนั้นก็มีการเชิญทุกครั้ง

- พื้นที่ลุ่มน้ำริม 70 ตารางกิโลเมตรมีพื้นที่ 48,125 ไร่ เป็นพื้นที่ทำกินประมาณ 12,442 ไร่ เป็นพื้นที่ธรรมชาติประมาณ 4,282 ไร่ เป็นป่าชุมชนประมาณ 1,500 ไร่เป็นป่าเสื่อมโทรม 29,101 มีคอกอยู่ข้างบนและมีคันท่ออยู่ข้างล่าง มีคนอยู่สองกลุ่ม คือกลุ่มข้างบน และกลุ่มที่อยู่ข้างล่างและการบุกรุกที่กล่าวมาจะเป็นการบุกรุกข้างบน พื้นที่ที่ได้รับผลประโยชน์มี 17 หมู่บ้าน คนข้างบนมี 2 หมู่บ้านคือบ้านปากกลาง อ.ปัว ไม่มีกลุ่มรีสอร์ท

- ป่าในพื้นที่เป็นป่าสงวน เป็นของชาวพื้นราบทั้งหมด และก็ได้มีการขายให้นายทุนซึ่งก็เป็นการขายแบบให้ไปใช้ประโยชน์ต่อเพราะเนื่องมาจากว่าเป็นการที่ชาวบ้านรู้เท่าไม่ถึงการ

6. ประเด็นปัญหาลุ่มน้ำแม่งัด

- ตำบลที่มีต้นน้ำของแม่งัด ผ่านอำเภอพร้าว 11 ตำบล ผ่านแค่ 6 ตำบล น้ำที่มาจากภูเขาผืนน้ำโดยระยะทาง 50 กิโลเมตรผ่าน 6 ตำบลคนแม่งัดได้ใช้ประโยชน์จากสายน้ำเส้นนี้น้อยมาก และน้ำเส้นนี้จะไหลลงสู่เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล พื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่ทางการเกษตร มีรีสอร์ทน้อย รีสอร์ทส่วนมากจะไม่มีการรุกราล้ำเลาะและไม่ขยายพื้นที่ลำน้ำแม่งัดตอนนี้น้ำจะแห้ง ไม่โทษชาวเขาแต่ชาวเขาก็ทำ เช่นการตัดไม้ทำลายป่า ชาวเขาเขามีความรู้น้อยกว่าแต่ชาวเราก็มียานทุนส่งคนขึ้นไปตัด หรือแม้กระทั่งว่าหน่วยงานของรัฐที่ว่าส่งคนขึ้นไปจับชาวบ้านที่ตัดไม้ทำลายป่าแท้ที่จริงก็เป็นฝีมือของเขทั้งนั้น

- การจัดเวทีของกลุ่มน้ำแม่งัดจะจัดกันขึ้นในเดือน พฤศจิกายนที่จะถึง โดยจะจัดให้มีการจัดเวทีเวียนขึ้นที่ตำบล จะทำทรัพยากรให้มันต่อเนื่องกันทั้งหมด จะไม่ทิ้งปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใด

ของพรวัวที่มีปัญหา ก็คือการทำไร่เลื่อนลอยบ้าง การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นชาวเขาหรือชาวเรา เพราะว่าการแก้ไขปัญหาดอนนี้กำลังเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น และการมาร่วมปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน โดยจะไม่โทษคนใดคนหนึ่งว่าเป็นผู้ทำ ทุกคนต่างให้ผลประโยชน์จากทรัพยากร ดิน ป่า น้ำ กันทั้งหมด จะช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน กรมทรัพยากรเข้าไปแล้วเขาจะคัดเลือกแค่ชาวบ้านบางส่วนเท่านั้น อ.บ.ต.บางส่วน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่เขายังไม่รู้ด้วยซ้ำ และในการจัดการน้ำนั้นหน่วยงานของรัฐไม่มีสิทธิด้วยซ้ำ ทำไมไม่ให้คนในท้องถิ่น คนในท้องถิ่นที่เขาจัดการน้ำมากันเป็น พัน ๆ ปี มีการจัดการน้ำมาช้านานมีการจัดการทรัพยากรน้ำที่ดี ทำไมไม่นำมาประสมประสานให้เขาได้มีความรู้ความเข้าใจแจ้งข้อมูล แจ้งข่าวสารที่ถูกต้องเข้าไปทำในเขตพื้นที่ของเขาควรที่จะให้เขาได้รับรู้ และทราบด้วย ไม่ใช่ต่างคนต่างเข้าไปทำ ในการจัดเวทีของอำเภอพรวัว ก็พูดแต่พูดคำถามเอกสารทั้งหมดที่พ่อหลวงได้มา เป็นแค่บางส่วนเท่านั้นเอง แต่ส่วนใหญ่จะเก็บเอาไว้ก่อนไม่ได้ให้ชาวบ้านรู้ ที่เข้าไปติดตามทั้งหมดก็เพื่อที่จะให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงกันไม่ใช่ปล่อยให้คนใดคนหนึ่งรับรู้ ก็จะกลับไปขยายความให้ชาวบ้านได้รับรู้ เพราะยังไม่มีประชาชนหรือเครือข่ายที่แน่นอนตอนนี้ก็เพราะว่าตอนนี้ยังไม่ได้มีการจัดการประชุม ตอนนี้ยังเป็นการเริ่มต้นเท่านั้นเอง

- ปัญหาส่วนใหญ่ก็เป็นปัญหาพื้น ๆ ชาวบ้านบอกว่าน้ำไม่มีน้ำแห้งแต่ชาวบ้านไม่ถามว่าต้นน้ำนั้น มีปัญหาอะไรบ้าง ป่าหายไปไหน มีการใช้น้ำเกินความจำเป็นหรือไม่ โดยที่ไม่ได้คิดถึงทางต้นน้ำ รู้แต่ว่า น้ำแห้งตอนนี้ต้องการเขื่อน หากมีการสร้างเขื่อนต้นน้ำตอนนี้เสร็จเลย น้ำที่อยู่ข้างล่างรับรองแห้งแน่ ๆ อย่างเก็บน้ำแม่งดสมบูรณ์ชลจะเป็นที่แรกที่โดนกระทบก่อน เป็นเพียงการแย่งน้ำกันแต่ก็ไม่รุนแรง ภูมิปัญญาที่มีอยู่ แก่เหมือง แก่ฝายมีการจัดการน้ำที่ดีเรื่องอ่างเก็บน้ำมีอยู่ 5 อ่าง มีปัญหาคือน้ำไม่มีในอ่าง มีอ่างแต่ไม่มีน้ำ หน้าแล้งก็ใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่เนื่องจากไม่มีน้ำ

7. ลุ่มน้ำปิงตอนบน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

- แหล่งกำเนิดแม่น้ำปิงโดยเกิดที่อำเภอเชียงดาว น้ำปิงที่เกิดที่อำเภอเชียงดาวเขตติดต่อกับพม่าที่เรียกว่าคอยด้วยทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอเชียงดาว ในเขตอำเภอเชียงดาวมีความยาวถึง 97 ตารางกิโลเมตรจากขุนน้ำมาสิ้นสุดที่เขตติดต่อกับที่แม่แตงที่ติดลำน้ำปิงมี 16 ตำบล 28 หมู่บ้านและที่อำเภอเชียงดาวมีอยู่ 7 ตำบล อีกตำบลหนึ่งเป็นตำบลเมืองคลองเป็นตำบลที่มีเขตติดต่อกับลำน้ำแดงแหล่งกำเนิดของลำน้ำแดงอยู่ที่อำเภอเวียงแหง ที่อำเภอเวียงแหงฝากมาว่าเรื่องที่เกี่ยวกับน้ำก็ฝากว่าถ่านลิกไนท์จะมาทำลายที่กำเนิดต้นน้ำแดง ผู้ใช้ลำน้ำแดงจะต้องเดือดร้อนกัน ในเขตของน้ำปิงตอนบนมีเนื้อที่ 1,350,000 ไร่ คิดเป็นตารางกิโล ได้ 2,160 ตารางกิโลเมตร มีชนเผ่าอยู่หลายเผ่าครับ เช่น กะเหรี่ยง ลาหู่ ลีซอ อาข่า จีนหื้อ ไทยใหญ่ และคนไทยพื้นราบ ถ้าพูดถึง

ปัญหาต้องมีแน่ ๆ คือตอนนี้ดันกำเนิดแม่น้ำปิงโดยเฉพาะตำบลเมืองนะที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำปิง ตอนนี้มีนายทุนเข้าไปจับจองซื้อเพื่อทำสวนส้ม กลัวประสบปัญหาอย่างที่ว่าเกอฝางคือเป็นแหล่งต้นน้ำและสารพิษต่าง ๆ ก็ไหลลงสู่แม่น้ำปิง สังเกตได้ว่าสารพิษมีหรือไม่มีคือบริเวณที่มีสวนส้มอยู่ห่างเป็นกิโล ถึงจะมีปลา บริเวณใกล้ ๆ นั้นไม่มีสัตว์น้ำในลำน้ำเลยนี่คือปัญหา สารพิษที่ไหลลงมาเมื่อสารพิษที่อยู่ข้างบนไหลลงมาแล้วคนข้างล่าง

- ข้อสำคัญปัญหาใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วที่ประสบกันอยู่ คือปัญหาการจัด การเหมืองฝายของทางภาครัฐมีตัวอย่างให้เห็น เช่นที่เชียงดาว ฝายโป่งอาง ช่วงเมื่อปี 2535 มาถึงปีนี้นับย้อนหลังตอนนี้ประสบปัญหาแล้ว คือ ลำน้ำต้นเงิน หน้าฝายไม่ได้กักเก็บน้ำ เป็นกักเก็บทราย ตะกอน เต็มหน้าฝาย แล้วก็ปลา หน้าฝายกับหลังฝายไปมาหาสู่กันไม่ได้แล้ว เพราะสูงมากและที่หน้าฝายก็เป็นพีเพอพันธ์ป่าอย่างดี คือป่าไมยราบยักษ์ พอตะกอนต้นเงิน ไมยราบยักษ์ก็ขึ้น เป็นกักเก็บตะกอนทรายแทน และปัญหาฝายยาง ตอนนี้กำลังเป็นข้อคิดกับที่อำเภอเชียงดาว ตำบลเชียงดาว ใช้งบประมาณ 100 ล้าน ที่แรกต้องการฝายที่ไม่ใช่ฝายยางแบบนี้คือเป็นฝายเพื่อชลอการไหลของน้ำไม่ใช่ทำให้ใหญ่โตขนาดนี้ มีแบบแปลนก็ยังไม่เห็นการส่งน้ำอย่างไร การใช้ประโยชน์อย่างไร และได้รับผลประโยชน์ เป็นหมื่น ๆ ไร่ ก็ไม่มี จากได้ฝายลงมาที่เชียงดาว ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ฝายวังไฮ ที่หลงเหลืออยู่ ตอนนี้ก็เกือบที่จะถูกฝายยางกลืนไป เป็นฝายที่จัดการทรัพยากรมาเป็นร้อย ๆ ปีโดยชุมชน ระบบแก้มืองแก้มายโดย 3-4 หมู่บ้านร่วมกันคือ พ่อแม่พี่น้องในเขตพื้นที่รับน้ำไปร่วมกันร่วมใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันช่วยกันคิดกันว่าเราจะใช้วิธีใดเพื่อที่จะเอาน้ำมาใช้แบบภูมิปัญญาดั้งเดิม นับไปเป็นร้อยกว่าปีเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ใช้ระบบเหมืองฝายทั้งใช้ดอกหลัก ใช้ไม้มาถัก เอาหินมาใส่ เอากระสอบทรายมาข้าง เพราะฉะนั้นฝายภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นแหล่งขยายพันธ์สัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา และตะกอนหน้าฝายหน้าเขื่อนนั้นไม่มีเป็นร้อย ๆ ปีไม่มีการคืนเงิน ไม่ต้องการขุดลอก ใช้อยู่ทุกวันนี้เพราะฉะนั้นปัญญาท้องถิ่นกับปัญญาดั้งเดิมในหมู่บ้านในชุมชนนั้น ๆ น่าจะเอามาผสมผสาน การจัดการลุ่มน้ำเป็นแหล่งสืบสานประเพณีการเลี้ยงฝายที่ดี การร่วมแรงร่วมใจกันที่ดี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ถ้าระบบเหมืองฝายการชลประทานแบบแม่แดงคลองส่งน้ำแม่แดง ปล่อยน้ำ 7 วันไปสายนั้น ทางนี้ปิดใส่กุญแจ ไม่มีการเอื้ออาทรกันทุกคนเห็นแก่ตัว

ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการ

1. ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ ถูกมองให้เห็นว่าเป็นปัญหาของคนพื้นราบกับคนที่สูง เป็นปัญหาของชาวบ้าน ต้นน้ำ ปลายน้ำ เป็นปัญหาของคนระดับล่าง แต่ถ้าดูให้กว้างขวางไปนั้นเป็นเรื่องของการที่ไม่มีความเท่าเทียมกันของอำนาจในการจัดสรรทรัพยากร ตัวอย่างที่เล่ามา ก็จะสะท้อนการไม่เท่าเทียมกันในการจัดการของภาครัฐ แต่ที่สำคัญก็คือได้สะท้อนให้เห็น

ถึงวิธีของการมองที่ต่างกันระหว่างชาวบ้านด้วยกันหรือรัฐกับชาวบ้าน คือที่ผ่านมาก็มีปัญหาขัดแย้งกันอยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมาก็ได้ยื่นหรือที่ได้ฟังมาซึ่งทำให้ปัญหาเกิดความซับซ้อนกันอีกมากขึ้น และเกิดความรุนแรงมากขึ้น ก็คือการเข้ามาของแหล่งทุน คือผู้ประกอบการจะเน้นภาพที่เห็นคือความขัดแย้ง ระหว่างชาวบ้าน กับประชาชนในท้องถิ่นกับอีกฝ่ายหนึ่งก็คือฝ่ายรัฐร่วมมือช่วยเป็นใจกับกลุ่มของนายทุนและกลุ่มของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น

2. การเข้าใจในการจัดการปัญหาของกลุ่มน้ำต่าง ๆ นี้ต้องทำความเข้าใจในภาพรวมเอาไว้ก่อน เป็นการเคลื่อนตัวบนรากฐานมาจากความขัดแย้งกัน คือรัฐเองก็ไม่ได้มีการไว้ใจว่าชาวบ้านจะมีการจัดการกับทรัพยากรได้ดี แต่ก็อย่าลืมที่ว่า รัฐธรรมนูญฉบับที่ 40 ก็เกิดขึ้นโดยการที่รัฐเข้ามาบีบหนทางน้อยทำให้มีการหักท้วงของทางภาคประชาชนหรือว่าต้องการที่จะให้รัฐเข้าใจหรือรับฟังประชาชนให้มากขึ้นอยากให้ชาวบ้านมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรน้ำ ประเด็นที่สำคัญคือ ข้อมูลพื้นฐานในกลุ่มน้ำมีการพัฒนาหรือทำให้เกิดความชัดเจนเป็นต้นว่า รายละเอียดระบบนิเวศน์ ของกลุ่มน้ำต่าง ๆ มีการนำเสนอที่เป็นผลดีโดยที่มีการเตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดี ก็เพราะว่ามีการทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งข้อมูลก็เป็นส่วนที่สำคัญที่จะสามารถใช้เพื่อต่อสู้ปัญหาได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าข้อมูลจะเป็นระบบดีแล้วแต่ก็ต้องเตรียมการนำเสนอที่มีประสิทธิภาพด้วย บางทีอาจจะพูดเป็นภาษาเหนือก็ได้แต่ก็ต้องเอาข้อมูลจริงหรือข้อมูลที่แน่นขึ้นมาพูด ทำอย่างไรจึงจะสามารถที่จะนำข้อมูลเหล่านี้ออกไปสู่สาธารณะให้มากขึ้น คือ ถ้าเก็บข้อมูลเฉย ๆ ก็ไม่มีใครรู้ ฉะนั้นการนำเสนอข้อมูลออกสู่ที่ต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ดำเนินการต่อไปอย่างง่ายและมีความเข้าใจกันมากขึ้น

3. เรื่องของเครือข่ายว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ก็เกิดจากการผลักดันก็คือหรือว่าสาเหตุอื่น ๆ ก็คือซึ่งก็เกิดจากการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม หรือบางกลุ่มที่ไม่เข้าร่วม การโยงประเด็นการจัดการเรื่องน้ำให้คนในเมืองได้รับรู้ปัญหา ในกรณีของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีการใช้น้ำของกลุ่มสถานประกอบการ เป็นจำนวนมาก มีการสูบน้ำขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมาก แล้วทำอย่างไรจึงจะมีการขยายเครือข่ายให้คนชั้นกลาง หรือคนในเมืองมีความเข้าใจ แล้วทำอย่างไรที่เราจะนำข้อมูลที่มีอยู่ออกมาเปิดโปงหรือให้คนอื่นได้เห็น อย่างเช่นของแม่ตาช้างที่สถานประกอบการมีการใช้น้ำมากแต่ไม่ได้มีการให้ความร่วมมือในการที่จะจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ฉะนั้นจากที่จะมีการจัดการประชุมสถานประกอบการเหล่านี้ก็ต้องหาที่ประชุมใหม่ เพราะฉะนั้นจะไม่สามารถที่จะมีพลังกดดันได้ จะหาข้อมูลอย่างไรให้ละเอียดและเผยแพร่ให้มากขึ้นเรื่องในการจัดการน้ำ ที่สำคัญก็คือ ภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ กระทรวงทรัพยากรน้ำ จะต้องมีการอย่างไร มีหลายมาตราในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ยังไม่ได้มีการนำมาใช้ ที่เกี่ยวกับทรัพยากรในองค์กรท้องถิ่น ทำอย่างไรจะเอาพลังของเครือข่าย และข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ในการผลักดันให้รัฐธรรมนูญมีประโยชน์ จากคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ได้มีการขยายเป็นเครือข่ายและเป็นกรณีศึกษาที่ทำให้กลุ่มน้ำ

อื่น ๆ ได้เรียนรู้และศึกษาเป็นเครือข่าย และการพูดถึงเรื่องลุ่มน้ำ สิ่งสำคัญเมื่อพูดถึงลุ่มน้ำ ได้พูดถึงถึง คนข้างบน คนต้นน้ำ คนท้ายน้ำ คนที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวไทยภูเขา และคนที่หลากหลายและไม่แสดงให้เห็นว่าเฉพาะเป็นพื้นที่ที่อยู่หรือเป็นภูเขา ซึ่งจะโยงมาเป็นเครือข่าย ซึ่งการคิดแบบนี้เป็นการคิดที่เป็นระบบ ชาวบ้านพูดถึงลุ่มน้ำในภาพรวม รวม ๆ ของทรัพยากรมีในระบบนิเวศน์ทั้งทรัพยากรทางชีวภาพ และกายภาพและผู้คนที่อาศัยในลุ่มน้ำเหล่านั้น ปัญหาในลักษณะลุ่มน้ำทั้งหมด

4. ความรู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่น น่าจะนำมาจัดการน้ำทั้งระบบลุ่มน้ำได้ จะต้องเรียกร้อง ถึงคนที่ใช้น้ำที่อยู่ในเมืองว่าจะเข้ามามีส่วนในเรื่องนี้อย่างไรเพราะคนเหล่านี้เวลาน้ำท่วมก็จะเสี่ยงดัง หรือเวลาที่น้ำไม่พอก็จะเสี่ยงดัง และก็จะเป็นคนที่กำหนดนโยบาย ทำให้ความสัมพันธ์ไม่เท่าเทียมกัน มีรากฐานมาจากความรู้และวิถีคิด เรื่องลุ่มน้ำด้วย ตอนหลังก็มีการจัดการน้ำเป็นส่วนมากที่ว่าคนที่อยู่ใกล้น้ำไม่มีสิทธิใช้ก่อนตรงนี้ที่ทำให้เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบาย เรื่องกติกาสื่อ เรื่องกฎหมาย ว่าใครจะมีอำนาจในการออกกฎหมาย โยงกับเรื่องความรู้ก็คือ เมื่อเรามองน้ำแบบแยกส่วน

5.การจัดการน้ำมุ่งไปถึงเรื่องประสิทธิภาพ เรื่องน้ำน้อย การขาดแคลนน้ำ แนวโน้มที่ได้ยินยังมีการถกเถียงกันอยู่ที่เน้นในความสำเร็จในประสิทธิภาพการใช้น้ำได้ง่าย ๆ คือ เมื่อคนใช้ประโยชน์ไปจะต้องเสียต้นทุน ก็จะต้องรู้สึกรู้ว่าต้องอนุรักษ์ ต้องประหยัด

6.ปัญหาเรื่องของความยุติธรรม โดยเฉพาะในสังคมที่ต้นน้ำ ท้ายน้ำ อำนาจในทางสังคมไม่เท่ากันตรงนี้ก็โยงมาถึงระบบที่เกี่ยวข้องอีกอันหนึ่งก็คือระบบราชการ ระบบราชการก็เป็นเครื่องมือของรัฐในการที่จะเข้ามาจัดการในเรื่องน้ำ ลุ่มน้ำขนาดเล็กเมื่อมีวิสัยทัศน์ที่เป็นมวลรวมข้อดีคือได้คิดถึงความเป็นเครือข่าย ทำให้เห็นถึงว่าลุ่มน้ำขนาดเล็กจะนำไปที่ไหน มีผลกระทบต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งอย่างไร เมื่อมองเห็นอย่างนี้แล้วก็จะสามารถที่จะมองให้เห็นว่าเป็นเครือข่ายที่สามารถที่จะสร้างขึ้นมาได้ อันนี้ซึ่งไม่มีในการจัดระบบการจัดการน้ำของทางราชการเลย

7. ในระบบลุ่มน้ำก็จะเป็นได้ด้วยดี ในแง่ของการมองปัญหา ตอนนี้ภาครัฐกำลังจะจับมือกับภาคประชาชน ภาคเอกชน เดินไปด้วยกัน ถ้าหากว่าทุกคนที่เดินไปที่ละก้าวหรือถอยไปที่ละก้าว หรือเดินบ้าง ลุกบ้าง ระบบการจัดการต่าง ๆ จะดีขึ้น ซึ่งเป็นเพียงแค่การเริ่มต้น กรมชลประทานก็มองภาพเพียงว่าน้ำมากเกินไป เชื่อนจะเสีย ป่าไม้ก็คำนึงถึงเรื่องป่าไม้ก็อยากจะให้อนุรักษ์ไว้ เพราะว่าระบบมันจำเป็นที่จะต้องมองภาพรวม คือเมื่อนโยบายกำหนดมาแบบนี้ก็ต้องทำเพราะว่าเป็นภารกิจหลัก ต่างคนก็ต่างทำให้ภารกิจของตนเองสำเร็จและเมื่อมองภาพรวมแล้วก็จะไปทำให้ประเทศเจริญ วันนั้นนโยบายดี หรือคนปฏิบัติไม่ถูกต้องเราก็ต้องช่วยกันปรึกษาหารือร่วมกัน อย่างนี้แหละครับ ถูกต้องแล้ว หวังว่าในการจัดการลุ่มน้ำก็จะเป็นไปอย่างดีเหมือนลุ่มน้ำแม่ตาช้างและในส่วนของการทรัพยากรก็จะเข้าไปช่วยบริการประชาชนต่อไป อย่างของเชียงดาวที่เขาบอกว่าทำไมไม่เข้าไปผมไม่รู้ในส่วนของการเขาเข้าไปถึงหรือเปล่า

เพราะว่า ตั้งแต่ที่ผมได้มาประชุมร่วมกับ สทช. ตอนนั้นผมยังไม่ได้อยู่กรมน้ำ ก็เห็นว่าเขาจะเข้าไปโดยตั้งคณะกรรมการโดยที่ให้แกเหมือนแก่ฝ่ายมารวมกันเพื่อจัดการน้ำ แต่ของเขียงคาวคงยังไม่ไปถึง คิดว่าต่อไปคงจะมีและได้ช่วยกันพัฒนาเป็นระบบลุ่มน้ำต่อไปครับ

8. ครั้งต่อไปเรื่องของคนเมืองทำอย่างไรที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของคนเมืองในการที่มีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ

9. แนวทางแก้ไขปัญหารูปธรรม ควรจะต้องเสนอหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการเป็นธรรมระหว่างผู้ใช้น้ำทั้งข้างบนและล่าง และ ต้องสอดคล้องกับระบบนิเวศน์ ต้องสอดคล้องกันและสอดคล้องกันกับวิถีชีวิตของชุมชน

- เกี่ยวกับการจัดการน้ำในชุมชนเรื่องเดียวไม่ได้ ต้องดูทรัพยากรอื่น ๆ ร่วมกันไปด้วย ทั้ง น้ำ ป่าไม้ และดิน และถามว่าใครที่ควรจะได้ ใครที่จะมาเกี่ยวข้อง ก็คือ ต้องมีผู้แทนของแต่ละส่วนที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง

- กติกาที่ได้มาเป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งกติกาที่ได้มาทำอย่างไรที่จะให้เป็นที่ยอมรับ กติกาที่สร้างขึ้นมาโดยองค์กรชุมชนของเป็นที่ยอมรับ ถ้าหากไม่เกิดเป็นกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ บางครั้งไม่สามารถที่จะเอาผิดกับผู้ละเมิดได้ นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ขึ้นมาใช้ ปัจจุบันจึงมีปัญหาท้องถิ่นเข้ามาประสมประสานกัน แต่ทำอย่างไรที่จะดึงผู้แทนของภาครัฐเข้ามา ถึงจะประสบความสำเร็จ เพราะต้องใช้งบประมาณ

- ทิศทางกับการจัดการลุ่มน้ำ ในอนาคตมีความคิดเห็นว่าจะต้องเป็นไปโดยใช้เครื่องมือดังนี้ 1. ทิศทางของความร่วมมือ ร่วมมือกับกลุ่มที่ไม่เคยให้ความร่วมมือมาก่อนเลย กลุ่มคนเมือง กลุ่มธุรกิจ กลุ่มที่ใช้ผลประโยชน์ ซึ่งจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมหรือเรื่องของการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้นมีความซับซ้อนมันมีเรื่องของการใช้ทรัพยากรมันมีเรื่องของการใช้ที่ดิน และการจัดการทรัพยากรหลายๆตัว มันมีมิติทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเมืองท้องถิ่น การเมืองทุกระดับ เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น แผนและประสบการณ์ของผม จึงเป็นเครื่องมือที่จะดึงความร่วมมือ วัตถุประสงค์ เป้าหมายของภาครัฐ ภาคประชาชน เอกชน ภาควิชาการให้เข้ามามีส่วนร่วมกันได้ และก็เป็นเครื่องมือของชุมชนคือเป็นตัวตั้ง ฉะนั้นจึงคิดว่าแผนการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ

2. เรื่องของการสร้างเกณฑ์และตัวชี้วัดในการติดตาม การจัดการ การใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำ มักยากที่จะพิสูจน์ว่าใช้แล้วกระทบหรือไม่กระทบ ใช้แล้วยั่งยืน หรือไม่ยั่งยืน โดยเฉพาะข้างหน้าต่อไป ความขัดแย้ง การแก่งแย่งทรัพยากรนั้นย่อมมีมากขึ้น ฉะนั้นจำเป็นจะต้องมีกติกา หรือกลไก บางอย่างที่จะเป็นหลักประกันของการใช้ทรัพยากร คือถ้าไม่มีหลักประกันตัวนี้นั้น ก็จะใช้ในรูปแบบส่วนหนึ่งใช้ ส่วนหนึ่งเก็บ จะไม่มีรูปแบบการใช้ทรัพยากรอย่าง

ยั่งยืน หรือการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนจะเน้นในเรื่องของการสร้างเกณฑ์และตัวชี้วัดทั้งในระดับกลุ่ม
น้ำ ในระดับท้องถิ่นหรืออาจจะเป็นในระดับชาติจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

3. เรื่องของข้อตกลง ข้อตกลงนี้เป็นเครื่องมือที่จะใช้ได้ในระยะสั้น และพื้นที่ที่
ตกลงกันไม่ได้ เพราะว่าอำนาจการตัดสินใจไม่เท่ากัน เป็นการตกลงฝ่ายเดียว เพราะฉะนั้นคนสูญเสีย
เสียก็จะสูญเสียโดยตลอด ได้สูญเสียก็จะสูญเสียไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นตรงนี้ต้องมีข้อตกลงในการใช้
ทรัพยากรเพื่อในระยะสั้นมักจะได้ลดปัญหาความขัดแย้งในระดับสูงให้มาอยู่ในระดับที่คุยกันได้
เรื่องของพุทธศาสตร์ที่อยากจะผลักดันให้เกิดขึ้นก็คือโครงการนำร่องภาคประชาชนทุกกลุ่มน้ำเพื่อ
เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาคประชาชนกับรัฐ หมายความว่ารัฐต้องลดบทบาท
บทบาทในการเข้าไปจัดสรรทรัพยากร รัฐต้องลดบทบาทหรือเปลี่ยนบทบาทหรือเลิกบทบาทและต้อง
ปรับบทบาทมาสนับสนุนโครงการนำร่อง เพื่อให้เป็นกระบวนการเรียนรู้และขยายผลไปแนวราบก็
คือการสร้างเครือข่ายอย่างที่ทำกันอยู่และก็ขยายผลไปทางแนวดิ่งก็คือ พวกนโยบายที่เกี่ยวข้องจะ
ต้องลงมาเรียนรู้กับชาวบ้าน เพราะที่ผ่านมาโครงการตามนโยบายไม่ได้ลงมาเรียนรู้เท่าที่เห็น แต่ว่า
สมัยก่อนไม่ได้ทำนโยบายแบบนี้ เครื่องมือตัวนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าหน่วยงานของรัฐไม่ปรับ
เปลี่ยนทัศนคติ

- ประเด็นที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องทำอันแรกคือ จะต้องลงมาเรียนรู้กับ
ชาวบ้าน ประเด็นแรก ในการปรับเปลี่ยนที่จะให้เจ้าหน้าที่รัฐลงมาทำงานสนับสนุนชาวบ้าน
ประเด็นที่สอง คือจะต้องลงมาทำงานร่วมกับชาวบ้าน เลิกการตั้งหน่วยเป็นระบบให้หมดเลย
ทำงานในกระบวนการของชาวบ้าน ประเด็นที่สาม เรื่องการสนับสนุนหลายชาวบ้านหลายองค์กร
หลายเครือข่ายเข้มแข็งจริงอยู่ เรื่องการสนับสนุนเป็นสิ่งจำเป็นและงบประมาณของรัฐเป็นสิ่งที่
เหลือเฟือเกินพอ เพราะฉะนั้นเรื่องของการจัดแบ่งทรัพยากรกันใหม่เพื่อสนับสนุนชาวบ้านโดยภาค
รัฐขอสนับสนุน และประเด็นที่สี่ ก็การบังคับใช้กฎหมายให้เป็นธรรม

- ประเด็นก็คือเรื่องของการต่อสู้แบบนี้เป็นเรื่องของสิทธิของชุมชน ในที่ดิน ใน
ระบบนิเวศน์ อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวไปถึงระดับสิทธิ ของสิทธิชุมชนจะพูดเรื่องสิทธิ เมื่อ
อำนาจไม่เท่ากัน เช่นอำนาจประชาชนกับอำนาจของภาครัฐ ไม่เท่ากัน จะต้องเอาเรื่องของสิทธิมา
พูดเพื่อที่จะเป็นเรื่องที่จะถ่วงดุล ประเด็นเป็นเรื่องของการขาดระบบของการบริหารจัดการที่จะ
สร้างการมีส่วนร่วมที่จะดูแลทรัพยากรร่วมกัน ให้สมประโยชน์ต่อทุกฝ่าย เรื่องหลัก ๆ ต้องเป็น
เรื่องของการสร้างกลไก และต้องเป็นกลไกของการมีส่วนร่วม สรุปก็คือสิ่งที่ต้องการมี สอง ตัว
คือ หนึ่ง กลไกการจัดการ และ สอง ข้อมูล ต้องมองภาพรวมให้ออกกว่าที่จริงปัญหาในท้องถิ่น
อยู่ที่ไหนแล้วปัญหาปัญหาของใคร เพื่อจะได้ตั้งเข็มได้ถูกว่าตกลงว่าเราจะไปสร้างอะไร ในเบื้อง
ต้นย่อมต้องการข้อมูลอยู่แล้ว เอาข้อมูลเข้ามาแล้วก็มานั่งคุยกันเชื่อมโยงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สุด
ท้ายต้องมีการสร้าง กติกา หรือข้อตกลง ต่อมาต้องมีการทดลองใช้และปรับกติกา

-กรณีของแก่งเสือเต้น มองปัญหาใหญ่ให้ออกแล้วก็ตั้งเข็มให้ชัดว่าต้องการตั้งระบบการจัดการระบบนิเวศในท้องถิ่น เรื่องการขุดลอกลำเหมืองฝาย หรือขุดลอกแม่น้ำ สามารถจ้างมาขุดได้เลย ไม่จำเป็นที่จะต้องรอเจ้าหน้าที่ ท้องถิ่นมีอำนาจที่จะดูแลได้ สภาพการเอาข้อมูลมาแล้วมองปัญหาใหญ่ร่วมกันให้ออก ซึ่งไม่ใช่ว่ามองคนเดียวแต่มองร่วมกันของคนในกลุ่มน้ำของเจ.น่าน กับ อ.จอมทอง ก็คล้าย ๆ กันคือการขาดการสร้างกลไกกลไกที่มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมกัน ของเม้งจะเป็นการต้องการการพัฒนากลไกขึ้นมาดูแลการจัดการที่เพราะปัญหาใหญ่กว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น กลไกเดิมที่มีแค่แก่งเหมืองแก่งฝายจะดูแลไม่พอ ปัญหาเริ่มใหญ่ขึ้น ต้องการคนที่กว้างขึ้น แผนของคนที่จะเข้ามาร่วมมือน่าจะกว้างขึ้น

- ข้อสังเกต 6 ประเด็น 1. ถ้าถามว่าจะจัดการปัญหาความขัดแย้งอย่างไร คำถามแรกคือว่าอะไรคือที่มาของความขัดแย้ง ก็ต้องมาทำความเข้าใจว่าปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ การวิเคราะห์หาข้อมูลต้องเป็นเรื่องที่ทำให้ชัดเจน ทั้งในระดับที่เป็นข้อมูลพื้นฐานแล้วก็ วิเคราะห์ว่าใครมีส่วนความขัดแย้ง และต้องอาศัยความร่วมมือที่มีพี่เลี้ยงที่มั่นคง หรือต้องอาศัยหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้มากพอสมควร 2. คือ เมื่อมองดูปัญหาคือมองที่ตัวเองด้วย มีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนคือเป้าหมายชุมชนจะอย่างไรให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืน 3. เรื่องของการมีส่วนร่วม ในขณะนี้มักจะมีความคิดว่าจะต้องใช้ พหุภาคี เอาคนหลายฝ่ายมาร่วมกัน ในด้านหนึ่งก็มีข้อดี แต่ว่าการมาพิจารณาบางทีคนที่เป็นตัวแทนเหล่านี้มีอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกับชาวบ้านหรือสูงกว่าชาวบ้าน อยากจะให้เกิดการเรียนรู้ที่จะสร้างอำนาจการต่อรอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเรียนรู้จากประสบการณ์ จะต้องมีการเรียนรู้ หรือแลกเปลี่ยนให้มากขึ้นเพื่อนำมาสร้างกระบวนการต่อรอง ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมาจากพลัง หรือกำลังใจ มาจากการสร้างองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง และมาจากข้อมูลที่ชัดเจน 4. เชื่อมโยงกับการสร้างอำนาจการต่อรอง ซึ่งในขณะนี้องค์กรภาคประชาชน หรือเครือข่ายก็ยังไม่เห็นด้วยแน่นอน เพราะว่าบางทีขาดการเชื่อมโยงการติดต่อกัน ขาดข้อมูล หรือข่าวสาร พัฒนาไปอีกก้าวที่อาจจะกลายเป็นสถาบัน หรือองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นหัวหอกหรือที่มีหน้าที่จัดการน้ำโดยชาวบ้านหรือภาคประชาชน แต่ต้องมีอีกหลายอย่างที่เข้มแข็งนอกจากข้อมูลที่ผ่านมา ทำอย่างไรจะให้เกิดสำนึกร่วมกัน 5. งานด้านการจัดการทรัพยากร ถ้าหากว่าจะมีการจัดการทรัพยากรภายในแล้ว ยังไม่พอต้องหาความชอบธรรมในด้านการเมืองระดับชาติด้วย จะทำอย่างไรที่จะสร้างกลไกเพื่อที่จะใช้เชื่อมโยงกับ กระทรวงทรัพยากร แต่ว่าจะทำอย่างไรที่จะทำให้มีช่องทางที่จะสามารถทำให้เข้ากันได้ ทำให้นำเอาข้อมูลจากท้องถิ่นผ่านไปสู่นโยบาย ซึ่งต้องเลือกเอาข้อมูลที่ดี ๆ 6. เรื่องทางด้านวิชาการ ถ้าจะให้มีการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งต้องมีการส่งเสริมทางวิชาการ ให้การส่งเสริมเพื่อที่จะลดความขัดแย้ง ซึ่งจะปฏิเสธไม่ได้คือบทบาทของ สกว. ที่เขาใช้งานวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวบ้าน จะสามารถที่จะเชื่อมข้อมูลที่จะให้ลุ่มน้ำเล็ก ๆ เป็นลุ่มน้ำขนาด

ใหญ่ และนำข้อมูลจากข้างล่างนำไปสู่ข้างบนและการเรียนรู้ และประสบการณ์ชาวบ้านเพื่อที่จะลดปัญหาความขัดแย้งได้

- การกิจในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรลุ่มน้ำ จะมีเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ เครือข่ายองค์กรชาวบ้านลุ่มน้ำภาคเหนือโดยที่จะเชื่อมลุ่มน้ำทั้งหมดเท่าที่จะสามารถที่จะรวมกันได้ซึ่งมีการกิจที่สำคัญอยู่ 2-3 เรื่อง คือ จะต้องแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ โดยจะผนีกกำลังกันต่อต้านหมดและก็จะบอกว่าทางเลือกที่ดีในการพัฒนาลุ่มน้ำควรจะเป็นอย่างไร ทางเลือกที่สองคือผลักดันในเชิงนโยบาย นโยบายน้ำจะต้องมีตัวแทนชาวบ้านเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือเข้าไปร่วมร่างกฎหมายน้ำขึ้นมาใหม่ เมื่อมีคณะกรรมการลุ่มน้ำภาคประชาชนทุกลุ่มน้ำแล้วจะมีการยกร่างกฎหมายทรัพยากรน้ำขึ้นมาใหม่ ตอนนี้มีเครือข่ายองค์กรชาวบ้านลุ่มน้ำภาคเหนือ มีกลุ่มนักวิชาการหลาย ๆ มาเป็น พันมิตรภาคประชาชน และมีแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนเหมือนกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คือการสร้างการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา จะต้องเอาองค์ความรู้ ซึ่งองค์ความรู้จะสามารถหาได้จากประสบการณ์ ต้องจัดทำแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแต่ละลุ่มน้ำเพื่อที่จะนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการในระดับลุ่มน้ำได้

2) เวทีสัมมนาวิชาการและดูงาน

- ในวันที่ 12-15 กรกฎาคม 2545 ณ หาดทรายแก้ว เกาะเสม็ด และนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

ประเด็นปัญหาแลกเปลี่ยน กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของ จังหวัดระยอง

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับสถานประกอบการที่หน่วยงานรัฐ(กรมป่าไม้) พยายามเข้ามาจัดการและควบคุมการใช้ที่ดินและการใช้ทรัพยากรของรีสอร์ทความหนาแน่นของกลุ่มสถานประกอบการบนเกาะมีมากทำให้ไม่มีพื้นที่สาธารณะใช้ เพราะทุกหาดถูกรอบครองโดยเจ้าของ

รีสอร์ท การใช้น้ำบนเกาะมีปัญหาเนื่องจากน้ำจืดมีน้อยมาก ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว กลุ่มรีสอร์ทแก้ไขปัญหาโดยการซื้อน้ำจืดจากฝั่งบ้านเพ จ.ระยอง ที่มีราคาค่อนข้างสูงเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ปัญหาที่พบคือ

-ปัญหาขยะและน้ำเน่าเสียของชายฝั่งทะเล

-ปัญหามลพิษในอากาศบริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

-การทำมาหากินของชุมชนดั้งเดิมที่ไม่มีโอกาสได้เป็นเจ้าของชายหาดเมื่ออยู่มานานจนชั่ว

อายุคน

การแก้ไขปัญหาของเกาะเสม็ด

-ใช้กลไกจากภาครัฐเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาเป็นหลัก

- มีความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานรัฐ สถานประกอบการและชุมชนใน-
- การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้วยการจ้างบริษัทกำจัดขยะและกำจัดน้ำเสีย
- มีมาตรการในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแต่ไม่ชัดเจนและไม่สามารถใช้ได้เป็น

จริง

จากปัญหาต่าง ๆ ที่ได้รับทราบข้อมูลทางคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟู ฯ เกิดความกระตือรือร้น ที่จะสร้างกระบวนการจัดการโดยชุมชน วิเคราะห์ประเด็นขัดแย้งดังนี้

- เกิดจากการสูญเสียผลประโยชน์ของสามกลุ่ม คือริสอร์ท ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ
- เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขตของกลุ่มธุรกิจ
- เกิดจากอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจและกลุ่มนักการเมืองที่เข้ามาทำธุรกิจบนเกาะ
- เกิดจากการเข้ามาควบคุมจัดการปัญหาของรัฐที่ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของ
- กลุ่มที่อยู่อาศัยบนเกาะ การเข้ามาจัดการปัญหาโดยรัฐ ทำให้ ทรัพยากร
- ธรรมชาติที่ถูกใช้อย่างไร้ขอบเขตถูกจำกัด และควบคุมการใช้เพื่อฟื้นฟูและ
- รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ยังคงมีอยู่อย่างถาวร

จากการดูงานทำให้ยกระดับคณะกรรมการได้ 2 ระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง การยกระดับความรู้ของคณะกรรมการศึกษาฯ ด้วยการเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้เห็นสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง ลักษณะพื้นที่ และลักษณะอากาศที่แตกต่างกัน แต่มีปัญหาล้ำก้น สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ระดับที่สองการยกระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มคณะกรรมการศึกษาฯ ที่สามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดี ได้อีกระดับหนึ่งที่มีความก้าวหน้าและดีกว่าเดิม ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำที่ง่ายขึ้น เพราะทุกกลุ่มต่างมีประสบการณ์และบทเรียนร่วมกัน และยอมรับซึ่งกันและกัน และเข้าใจปัญหาของแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในด้านพื้นที่ กลุ่มผลประโยชน์ สภาพแวดล้อม แนวคิด และวัฒนธรรมประเพณี ที่จะสามารถทำให้ปรับแนวคิดหรือทัศนคติของแต่ละกลุ่มให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันในการจัดการปัญหาทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ในวันที่ 5-7 ตุลาคม 2545 มีการจัด มหกรรมวิถีคนรักป่า-ดิน-น้ำ "รักป่า รักคนอยู่ป่า เพราะภูมิปัญญาอยู่ป่าคู่คน" ณ ลานชุมชนริมน้ำปิง อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ จัดโดยเครือข่ายป่าชุมชน มีการดำเนินรายการ ดังนี้

1. เวทีเสวนาเรื่อง "ความสัมพันธ์ของคนกับป่า-ดิน-น้ำ: ใครควรจัดการและอย่างไร" โดย

พระมหาดร.บุญช่วย สิริธโร	มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
คุณวีระ สฤตทัต	อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
คุณประสาน มฤคพิทักษ์	ตัวแทนกลุ่มนักธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
คุณแสงดาว ศรีทามัน	ตัวแทนกลุ่มศิลปินนักเขียน

อาจารย์ไพรัช ใหม่ชมพู

ตัวแทนสำนักงานประถมศึกษา อ.เชียงดาว

คุณพิกุล นิมนันท์

ตัวแทนชาวบ้าน จ.เพชรบูรณ์

คุณพิชิต ชัยมงคล

ตัวแทนสมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

ผู้ดำเนินรายการ

2. เวทีนำเสนอประสบการณ์การจัดการป่าในต่างประเทศ กรณีประเทศ

เนปาล กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย

คุณก้องกร นรินทรกุล ณ อยุธยา ผู้ดำเนินรายการ

3. มีสถานกิจกรรม จัดกิจกรรมกีฬาและการละเล่นเกี่ยวกับวิถีคนอยู่กับป่า เพื่อชมชื่นนิทรรศการ
การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

4. เวทีวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน จากโฮงเฮียนสืบสานล้านนา สลับกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
การจัดการจัดการป่า

5. กิจกรรมนอกสถานที่: กิจกรรมลงพื้นที่สำรวจป่าชุมชนตัวอย่าง 5 หมู่บ้าน

6. เวทีวิชาการเรื่อง “โลกาภิวัตน์กับการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบัน”

โดย

ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อ.สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์

สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

ดร.ปริษา เปี่ยมพงษ์สานต์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณทวีศิลป์ ศรีเรือง

บ้านห้วยแก้ว อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่

ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ดำเนินรายการ

7. คุณประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์บรรยายพิเศษ
เรื่อง “การปฏิรูประบบราชการกับการจัดการป่า-ดิน-น้ำ”

8. เสวนาวงย่อยประเด็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น: สิทธิและบทบาทในการจัดการทรัพยากร”

9. ขบวนการแก้สืลปวัฒนธรรมของเยาวชนและเครือข่ายต่างๆ

10. พิธีบายศรีสู่ขวัญ และพิธีรำลึกผู้เสียสละชีวิตในขบวนการต่อสู้เพื่อป่าชุมชน

11. คุณอานันท์ ปันยารชุน ประธานคณะกรรมการสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
บรรยายพิเศษเรื่อง “ดิน-น้ำ-ป่า ในสายตาคนเมืองหลวง”

12. การแสดงคอนเสิร์ต โดย คุณสุนทรี เวชานนท์ และคุณพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

13. เวทีติดตามวิเคราะห์สถานการณ์ พ.ร.บ.ป่าชุมชน

โดย

คุณไพโรจน์ พบเพชร สมาคมสิทธิเสรีภาพประชาชน

คุณสุรพล ดวงแข

เลขธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย
ไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

ดรสมศักดิ์ สุขวงศ์

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติ
เอเชียแปซิฟิก

คุณมังกร ชัยชนะดารา

ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ต.เชียงดาว

คุณนิคม พุทธา

ผู้ดำเนินรายการ

ตัวแทนเครือข่ายองค์กรพันธมิตรและองค์กรประชาชนกล่าวแสดงจุดยืนการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ ป่า-ดิน-น้ำ โดยองค์กรประชาชนการประกาศเจตนารมณ์ของประชาชนต่อ
การจัดการทรัพยากรป่า-ดิน-น้ำ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา ร่วมรับคำประกาศ
เจตนารมณ์

- ในวันที่ 28 – 29 พ.ย. 45 การประชุมประจำปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ ครั้งที่ 2 ปี 2545
"ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความรู้โดยอิสระ" ณ ห้องแกรนด์ภูคำ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ
จ.เชียงใหม่

ในการประชุมครั้งนี้ เป็นการประชุมทางวิชาการ เพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่น หน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง และผู้นำประชาคมในท้องถิ่นต่าง ๆ จะ
ได้มาแลกเปลี่ยนความรู้ในทางวิชาการและการปฏิบัติ เพื่อยกระดับกิจกรรมทางสังคม ด้านงาน
วิจัยเพื่อท้องถิ่นให้สามารถขยายผลเพื่อท้องถิ่นให้สามารถขยายผลออกสู่วงกว้างต่อไป
ผลที่คาดว่าจะได้จากการประชุม

1. มีผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และยกระดับองค์ความรู้จากงานวิจัยและการพัฒนา
ในท้องถิ่น นำไปสู่การขยายผลในลักษณะต่าง ๆ

2. มีความชัดเจนมากขึ้นในแนวทางการสร้างความรู้จากฐานชุมชนในรูปแบบ
ต่างๆ

3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือการวิจัยและพัฒนาเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนนักวิจัยชุม
ชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- รูปแบบการประชุม มีการบรรยายพิเศษ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ การประมวลภาพรวมของผล
งานวิจัยที่ผ่านมา การนำเสนอและอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ในห้องย่อย การเสวนาปัญหาและแนว
ทางสู่ความสำเร็จของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการนำเสนอในงานในพื้นที่บริเวณ
งาน และงานแสดงสินค้าของชุมชน

-ผู้เข้าร่วม เป็นกลุ่มนักวิจัย สกว. ประมาณ 200 คน และอีก 300 คนจากหน่วยงานราชการ
ต่าง ๆ

3) เวทีเครือข่ายลุ่มน้ำ

- ในวันที่ 27 กันยายน 2545 เรื่อง เวทีปอยหลวงว่าด้วยเรื่องน้ำ ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จ.เชียงใหม่ จัดโดยสภาผู้รู้ ภาคเหนือ ผู้ร่วมประชุมเป็นตัวแทนจาก 16 ลุ่มน้ำ จำนวนประมาณ 300 คน เวทีเสวนา 9:00 น ดำเนินรายการโดย คุณนิคม พุทธา ผู้ร่วมเสวนาบนเวที

- 1.คุณประทีป พุทธิศรี
- 2.คุณสมศักดิ์ โยอินชัย
- 3.คุณเฉลิม อันวิเศษ
- 4.คุณไสว ปุ๊กคาม
- 5.อาจารย์ ดร.ชยันต์ วรรณะภูติ
- 6.ร.ศ.ดร.มิ่งสรรพ ขาวสอาด
- 7.คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
- 8.คุณพรทิพย์ บุญครอบ

ลุ่มน้ำที่เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย 16 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำน้ำกก ลุ่มน้ำแม่ลาว ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ลุ่มน้ำแม่กวัง ลุ่มน้ำแดงบน ลุ่มน้ำแดงล่าง ลุ่มน้ำแม่ขาน ลุ่มน้ำแม่วาง ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำปิงบน ลุ่มน้ำลี้ ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำสมุน ลุ่มน้ำน่าน และลุ่มน้ำแม่จิด

ประเด็นที่จะพูดคุยกันในวันนี้มี 3 ประเด็นคือ

- 1) พุดคุยกันถึงสถานการณ์เชิงนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำ
- 2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย
- 3) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงวิธีการจัดการน้ำที่ดีควรเป็นอย่างไร

สรุปการออกนโยบาย อย่างเร่งรีบเพื่อให้ทันกู้เงิน ADB มีทั้งหมด 9 ข้อ เร่งรัดให้มี พรบ.

ทรัพยากรน้ำ หรือให้มีกฎหมายฉบับหนึ่งที่ครอบคลุมทุก

อย่างและที่น่าสนใจคือเมื่อจะมีกฎหมายอันนี้แล้ว ทราบว่ากรมชลประทานก็พยายามจะออกกฎหมายอีกฉบับของกรมชลประทานก็พยายามจะออกกฎหมายอีกฉบับของกรมชลประทานออกมาก็ยังไม่ทราบว่าประกาศใช้กี่ฉบับกันแน่

2. จัดให้มีองค์กรบริหารจัดการน้ำในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น โดยมีกฎหมายรองรับ

รับซึ่งก็ได้มีการทดลองโครงการในลุ่มน้ำปิงตอนบน ปิงตอนล่างและลุ่มน้ำป่าสักและจะมีการขยายออกไปให้ทั่วประเทศ

3. ให้มีกติกาการจัดสรรน้ำที่ชัดเจน แต่ก็ยังไม่มี ความชัดเจนในตัวนโยบายว่าจะให้ใครใช้น้ำก่อน

4. กำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการหาแหล่งน้ำ พัฒนาแหล่งน้ำ อย่างเช่นการสร้างเขื่อน การเป็นน้ำจากเขื่อนหนึ่ง ไปอีกเขื่อนหนึ่ง

5. จัดหาพัฒนาแหล่งน้ำให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เช่นเดียวกับการให้บริการขั้นพื้นฐานของรัฐด้านอื่น

6. บรรลุความรู้เรื่องน้ำในหลักสูตรการศึกษา

7. ส่งเสริมการมีส่วนร่วม กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมและสิทธิหน้าที่อย่างชัดเจนของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างชัดเจน

8. เร่งรัดให้มีการวางแผน บรรเทาแก้ไขปัญหาคอขวดและภัยแล้ง

9. ให้มีการสนับสนุนงบประมาณให้ปฏิบัติการตามนโยบายอันนี้อาจตีความได้ว่า

รัฐจะมีการส่งเสริมการจัดการลุ่มน้ำโดยองค์กรท้องถิ่นมากขึ้นกว่าเดิมก็เป็นได้

สรุปเรื่องความคิดการจัดการน้ำระหว่างรัฐกับชาวบ้าน

- รัฐกระจุ๊กของเราระบาย
- รัฐเป็นระบบเผด็จการชาติ เอาชนะธรรมชาติ ของเรานั้นเคารพและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
- รัฐเป็นระบบธุรกิจ เป็นระบบกำไร ของเราเป็นระบบอยู่รอดร่วมกัน

สรุปประเด็นร่วมกันอยู่ 3 ประเด็น

- การจะมองปัญหาเรื่องน้ำนั้นเราต้องมองร่วมกับปัญหาอื่นๆด้วย อย่างเช่น เรื่องทุนข้ามชาติที่ร่วมมือกับรัฐในการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติ
- การจัดการน้ำต้องมีความเป็นธรรม
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเด็นปัญหาของทุกพื้นที่ที่เกิดจากโครงการรัฐและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำ

กลุ่ม 1 : สถานการณ์ปัญหาในแต่ละลุ่มน้ำ

1.แม่วาง

- มีการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า ทำให้น้ำแม่เตียนลดลง
- โครงการหลวง สูบน้ำเข้าโครงการจำนวนมาก
- นายทุนกว้านซื้อที่ปลูกพืชได้มีการกักเก็บน้ำไว้มาก
- การผันน้ำแม่เมื่อไปเป็นประปาหมู่บ้าน
- การสร้างฝายคอนกรีต

2.แม่ลาว

- น้ำไม่พอใช้

3.ปึงดอนบน

- มลพิษในน้ำ เนื่องจากการทำสวนส้ม
- ฝายขวาง ฝายคอนกรีต

4.กก – อิง – น่าน

ข้อเสนอ

- 1) จัดตั้งคณะกรรมการแต่ละลุ่มน้ำ
- 2)ต่อต้านการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่
- 3)ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ

5.แม่ตาช้าง

- การเข้าไปของโครงการรัฐค่อนข้างน้อย
- ชาวบ้านเห็นถึงผลเสียของ พรบ.น้ำ จึงมีการรวมกลุ่มจัดการน้ำกันเอง
- รวมกลุ่มกันในชุมชนให้เหนียวแน่นก่อนจึงจะมีอำนาจไปต่อรองกับรัฐ

6.ลี้

- น้ำท่วม เกิดจากฝายคอนกรีตรับน้ำไม่ไหว
- การขุดลอกลำน้ำลี้ ทำให้เกิดน้ำท่วม ตะกอนข้างลำน้ำ

7.แม่กวง

- ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของพวคนายทุน
- น้ำในเขื่อนแม่กวงถูกส่งไปให้ในเมืองเชียงใหม่ ไม่ค่อยได้ใช้ในพื้นที่

8.แม่ลาว

- ADB
- การขุดลอกลำเหมือง เปลี่ยนขนาดท่อ เกิดปัญหา น้ำไม่เข้าท่อ
- กลุ่มผู้ใช้น้ำควรมีการรวมกลุ่มเรียกร้องให้มีการปรับปรุงการก่อสร้าง

9.แม่ขาน

- โครงการเขื่อนแม่ขาน

10.แก่งเสือเต้น

- การสร้างเขื่อน ทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ป่า

11.แดงตอนบน

- เหมืองแร่ กฟผ.
- การสร้างเขื่อนเพื่อสนับสนุนการทำเหมือง

12.แดงตอนล่าง

- น้ำไม่พอใช้
- หน้าฝายตื้นเขิน

สรุปปัญหาผลกระทบในระดับพื้นที่

การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ระดับการแก้ไขปัญหาในโครงการของรัฐขนาดใหญ่ ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาได้ยากหรือไม่ได้เลย

การมองปัญหาในชุมชน มาจากคนข้างนอกหรือรัฐ, รวมถึงวิธีในการแก้ไขปัญหาด้วยความไว้วางใจต่อรัฐ จึงเปลี่ยนความเชื่อเดิม คิดว่าตัวเองไม่มีความรู้ในการแก้ไขปัญหาแยกความสัมพันธ์ วิธีชีวิตของชุมชนออกจากฐานทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จึงเชื่อมโยงปัญหาไม่ออก มองเห็นแต่ตัวน้ำคนนอกชุมชนเข้ามาร่วมกันใช้ทรัพยากรไม่เคารพกฎของชุมชน การส่งเสริมเกษตรแผนใหม่ เป็นตัวเร่งการทำลายทรัพยากรในวงกว้างคอยการแก้ไขปัญหาจากคนข้างนอก รัฐบาลโดยประมาณ

แนวทางแก้ไข

-จัดตั้งคณะกรรมการร่วมกัน โดยมีตัวแทนทุกกลุ่มน้ำ (อยากเห็น โครงร่างวันนี้ในเวทีใหญ่เลย)

-จัดการทรัพยากรด้วยตัวเอง ชุมชนกำหนดวิถีชีวิตตัวเอง

กลุ่ม2 :ผลกระทบจากนโยบายน้ำ

อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก

- ความขัดแย้งภายในชุมชน
- ดาน้ำแห้ง บางพื้นที่ขาดแคลน

เขื่อน

-วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง ระบบ เครือญาติล่มสลาย

-ความขัดแย้งภายในชุมชน

-น้ำท่วม

-ล้าเหมือนตื่นเงิน

-โรงติดต่อ น้ำเน่าที่เชื้อโรคอาศัยอยู่

-ขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวกับน้ำ สงกรานต์

-การขุดลอกลำน้ำ (อุโมงค์)

-ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง

-ที่ดินทำกินถูกขับไล่

-ผลกระทบจากนโยบายอื่น ที่ส่งผลให้การจัดน้ำเปลี่ยนแปลง

-การพัฒนาสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น ถนน ไฟฟ้า ทำให้มีการกว้านซื้อ ที่ดิน ทางน้ำสาธารณะไปด้วย

-การส่งเสริมพืชพาณิชย์ ทำให้มีการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ส่งผลให้น้ำขาดแคลน

-อำนาจเหนือรัฐ เช่น ADB, WORSD ที่มากำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการใช้น้ำและการไม่ตรวจสอบ

-ข้อมูล ของรัฐแล้วมาสร้าง โครงการต่าง ๆ เขื่อน อ่าง

แนวทางแก้ไข

-จัดทำแผนชุมชน

- แก้กฏหมายที่ไม่สนองตอบต่อชุมชน
- ศึกษาปัญหาร่วมกันอย่างมีระบบ
- ให้ความรู้ความสำคัญของทรัพยากรน้ำอย่างกว้างขวาง
- มองปัญหาโดยรวม
- สร้างเครือข่ายลุ่มน้ำเพื่อมีอำนาจต่อรอง

กลุ่มที่ 3 : ประเด็นการพูดคุย

- สภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่
- แนวทางการแก้ไขที่เป็นรูปธรรม

พื้นที่ลุ่มน้ำแดงตอนบน : เกิดปัญหา

- สภาพพื้นที่แห้งแล้ง เพาะปลูกพืชไม่ได้
- ตะกอนน้ำทับถมพืช เนื่องจากการพัฒนาแหล่งน้ำ (เปลี่ยนฝายเป็นฝายคอนกรีต)
- มลภาวะจากการขุดเหมืองลิกไนต์

2. พื้นที่ลุ่มน้ำกวัง มีปัญหา

- ปริมาณน้ำจาเขื่อนแม่กวงแห้งแล้ง ไม่เพียงพอเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร (มีพ.ท ติดเขื่อน)
- งบประมาณในการซ่อมแซมฝายไม่เพียงพอ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง : มีปัญหา

- ทำการเกษตรในพื้นที่อย่างเข้มข้น ตลอดจนการขยายธุรกิจของนายทุน เช่น รีสอร์ท เกิดสถานการณ์แย่งชิงน้ำระหว่างนายทุนกับชุมชน
- การแย่งชิงการใช้น้ำระหว่างชุมชนกับชุมชนทำให้เกิดความขัดแย้ง

4. พื้นที่ลุ่มน้ำวาวง : เกิดปัญหา

- ธุรกิจทำปาล์วงเกิดอย่างเข้มข้น ทำลายทรัพยากรแหล่งน้ำของชุมชน และขาดการจัดการ

5. พื้นที่ลุ่มน้ำขาน : เกิดปัญหา

- มีโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ขานจะเกิดในพื้นที่ส่งผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชน เช่น อุทยานออบขาน

6. พื้นที่ลุ่มน้ำสี : เกิดปัญหา

- การรับรู้ ข้อมูล ข่าวสารยังไม่ทั่วถึง ทั้งเรื่องโครงการพัฒนาของรัฐต่างๆและ เรื่องกฎหมายน้ำ

- ขาดการฝึกกำลังในชุมชน , เครือข่าย

7. กลุ่มน้ำจืด : มีปัญหา

- ขาดแคลนน้ำ เพื่อการอุปโภค – บริโภค และการเกษตร (สาเหตุเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าของชาวบ้าน)
- ปัญหาจากการสร้างฝาย ทำให้ลำเหมืองของชุมชนตื้นเขิน (ตะกอน) ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

8. พื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน : เกิดปัญหา

- ปริมาณน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการเกษตร
- สร้างฝายกั้นลำเหมืองของชุมชน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ

9. พื้นที่ลุ่มน้ำแดงตอนล่าง : เกิดปัญหา

- นายทุน ส่วนราชการ และองค์กรอื่นๆแย่งชิงการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนไปใช้ เช่น การประปาเชิงใหม่ สนามกอล์ฟ เป็นต้น โดยเฉพาะหน้าแล้ง

สภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ สรุปดังนี้

- ปริมาณน้ำไม่เพียงพอสำหรับทำเกษตร
- มีการทำเกษตรในพื้นที่อย่างเข้มข้นและถูกรุกพื้นที่ทำกินของกลุ่มนายทุน ทำให้ทรัพยากรน้ำ , ป่า ของชุมชนถูกทำลาย

- การเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ของชุมชนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กม.น้ำ
- ขาดการฝึกกำลังของชุมชน และ เครือข่าย
- ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการซ่อมแซมฝาย
- เกิดตะกอนทับถม ทำให้ลำน้ำตื้นเขิน และ ทับเส้นทางน้ำเดิมของชุมชน
- ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆที่จะเกิดขึ้นในชุมชน
- นายทุน ส่วนราชการ และ องค์กรอื่นๆแย่งชิงการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนไปใช้ เช่น
- การประปา , สนามกอล์ฟ , รีสอร์ท โดยเฉพาะหน้าแล้ง
- เกิดความขัดแย้ง แย่งชิงการใช้น้ำระหว่างนายทุนกับชุมชน , ชุมชนกับชุมชน

เสนอ/แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. การสร้างเครือข่ายพี่น้อง เป็นระดับที่กว้างเพื่อร่วมประสานความร่วมมือช่วยเหลือกันในแต่ละ พื้นที่ → ระดับลุ่มน้ำ
2. การปลูกป่า เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำ
3. การสนับสนุนเรื่องงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ
4. มาตรการที่เป็นรูปธรรม/ชัดเจนออกมาบังคับการใช้น้ำของนายทุน

5. มีรูปแบบการจัดการของชุมชนที่มาจากชุมชนเอง สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน

6. ชุมชนควรช่วยเหลือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆของชุมชนด้วย

ตัวแทนกลุ่มน้ำ น้ำกก แม่ลาว แม่ตาช้าง แม่กวง แดงบน แดงล่าง แม่ขาน แม่วาง อิง ยม ปิงบน ลี ผ่าง สมุน น่าน แม่จืด ร่วมกันแสดงเจตนารมณ์ **ประกาศเจตนารมณ์โดยพี่น้องสงฆ์ ชินะวงศ์**

“เครือข่ายประชาชนและกลุ่มน้ำภาคเหนือประกาศจัดตั้ง เครือข่ายองค์กรชาวบ้านจัดการทรัพยากรน้ำภาคเหนือขึ้น เพื่อร่วมกันในการพัฒนา และปรับใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำที่มีอยู่และสืบทอดมาอย่างยาวนานให้มีความเป็นธรรม และยั่งยืน สอดคล้องกับ ลักษณะทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ที่มีความหลากหลายในปัจจุบัน และจะร่วมผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐกระจายอำนาจ สนับสนุน และรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการดำเนินงานตามนโยบาย น้ำของรัฐ ที่คุกคามสิทธิชุมชนท้องถิ่น อย่างถึงที่สุด ด้วยความสมานฉันท์ ”

4.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือและการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

4.2.1 การสร้างฐานข้อมูล

ในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลถือว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่น่าไปสู่

การจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน โดย การเก็บข้อมูล นั้นมีวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บข้อมูล ดังนี้คือ

- 1.เพื่อทราบถึงจำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างในปัจจุบัน
- 2.เพื่อรวบรวมข้อมูลบริบทการใช้ที่ดินของผู้ใช้น้ำในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างเป็นระบบ
- 3.เพื่อรวบรวมข้อมูลรูปแบบการใช้น้ำของชุมชนที่สามารถใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่างเป็นระบบ
- 4.เพื่อรวบรวมข้อมูล ระบบการผลิตของชุมชนที่ใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างอย่าง เป็นระบบ
- 5.เพื่อรวบรวมข้อมูลการใช้ที่ดินและการใช้น้ำของสถานประกอบการที่ใช้ ประโยชน์จากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล คือการใช้แบบสอบถาม (Question naive) เป็นคำถามปลายปิด

(Close-ended question) โดยผู้ตอบคำถามสามารถเลือกตอบคำถามที่ตั้งไว้เท่านั้น สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การคัดเลือกประชากร เป็นการคัดเลือกจากประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นครัวเรือน

และ สถานประกอบการ ที่ใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้จริงในปัจจุบัน

ประชากรในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ครัวเรือน และสถานประกอบการ ดังนี้

ตำบลบ้านปาง

- 1.บ้านปางใต้ หมู่ที่ 1

- 2.บ้านปงเหนือ หมู่ที่ 2
- 3.บ้านแม่ฮะได หมู่ที่ 3 (รวมหมู่ที่ 11 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่แยกใหม่)
- 4.บ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4
- 5.บ้านแม่ฮะเหนือ หมู่ที่ 5 (รวมหมู่ที่ 10 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่แยกใหม่)
- 6.บ้านปางยาง หมู่ที่ 7
- 7.บ้านน้ำซุ้ม หมู่ที่ 8
- 8.บ้านทุ่งโป่งใต้ หมู่ที่ 9

ตำบลหนองควาย

- 1.บ้านดองกาย หมู่ที่ 1
- 2.บ้านฟ่อน หมู่ที่ 2
- 3.บ้านไร่-กองจิง หมู่ที่ 3
- 4.บ้านด้นแก้วน หมู่ที่ 4
- 5.บ้านหนองควาย หมู่ที่ 5
- 6.บ้านสันทราย หมู่ที่ 9
- 7.บ้านดองกายเหนือ หมู่ที่ 12

ตำบลน้ำแพร่

- 1.บ้านบ่อ หมู่ที่ 1
- 2.บ้านศาลา หมู่ที่ 2
- 3.บ้านเวียงคัง หมู่ที่ 11

ตำบลบ้านแหวน

- 1.บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ 1
- 2.บ้านแหวน หมู่ที่ 2

ตำบลสุเทพ

- 1.บ้านม้งคอยบุย หมู่ที่ 11

ตำบลโป่งแยง

- 1.บ้านแม่สาใหม่ หมู่ที่ 6
- 2.บ้านผานกกก หมู่ที่ 9

ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูล

- 1.หาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์จากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 2.คัดเลือกผู้เก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัย โดยผู้ร่วมเก็บข้อมูลจะต้องเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนที่สามารถใช้น้ำจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

3.เมื่อได้ผู้ช่วยในการเก็บข้อมูลที่เป็นชาวบ้านในชุมชนแล้วก็ทำความเข้าใจในคิวแบบสอบถาม และประเด็นที่ต้องการเก็บข้อมูล

4.เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม 2545 – วันที่ 10 พฤศจิกายน 2545

การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

จากข้อมูลที่รวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง มีการตรวจเช็คและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จะนำมาแปลผลเป็นรหัสข้อมูลและทำการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Microsoft Visual และแสดงผลของข้อมูลตามคำถามของชุดแบบสอบถาม (ดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ 2)

- วันที่ 7 กรกฎาคม 2545 มีการประชุมสร้างความเข้าใจการจัดเก็บข้อมูล ณ หมู่บ้านผานกกก ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นกลุ่มแกนนำบ้านผานกกกและบ้านแม่สาใหม่

ผลการประชุม คือแกนนำได้เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการจัดเก็บข้อมูลจากชุดแบบสอบถามที่สามารถตั้งคำถามและอธิบายคำถามหรือความหมายของคำถามที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนอาจไม่เข้าใจ ให้มีรายละเอียดมากขึ้น และสามารถสร้างความเข้าใจกับกลุ่มในหมู่บ้านของตนเองได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือในการตอบคำถามได้ดีและเป็นจริงมากกว่าคนนอกพื้นที่เข้ามาจัดเก็บข้อมูล

การเคลื่อนไหวของกลุ่ม ในช่วงฝนตกมากตลอดทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ ชาวบ้านเริ่มปลูกข้าวไร่ และทำสวนผัก เพื่อยังชีพและค้าขาย และบางส่วนเป็นแรงงานรับจ้างตามสวน ส่วนกตึกา การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างในส่วนพื้นที่ต้นน้ำชาวบ้านเห็นด้วยและมีความเข้าใจในการสร้าง กตึกา และต้องการมีมาตรการ หรือกตึกา ออกมาควบคุมหรือจัดการน้ำให้ทุกกลุ่มได้มีน้ำใช้อย่างยุติธรรมและไม่ทะเลาะกัน ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาระยะยาว

ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดเก็บข้อมูล

- 1.จำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างมาก ทำให้เกิดความล่าช้าในการจัดเก็บข้อมูล
- 2.ช่วงเวลาในการจัดเก็บข้อมูลต้องเก็บในช่วงเช้า ประมาณ 07.00 น.-08.00 น. และเริ่มในช่วงเย็นคือประมาณ 18.00 น. – 21.00 น. ในช่วงระหว่างวันชาวบ้านไปทำการเกษตร คือเป็นช่วงเข้าหน้าฝนต้องไถนา คำนานา ปลูกข้าว และปลูกถั่วลิสง และรับจ้าง
- 3.ช่วงฤดูฝนมีปัญหาในการเดินทางมากฝนตกเป็นระยะๆ
- 4.ผู้ช่วยเก็บข้อมูลมีภาระ กิจในการทำนา และภาระ กิจอื่นๆ ในหมู่บ้าน การจัดเก็บค่อนข้างล่าช้า

5.การสื่อสารระหว่างผู้ช่วยเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลบางประเด็นไม่เข้าใจในคำถาม จึงต้องมีการซ่อมข้อมูลใหม่

6.ไม่สามารถเรียกผู้ช่วยเก็บข้อมูลมาพร้อมกันทุกหมู่บ้าน และร่วมประชุมชี้แจงในรายละเอียดของชุดแบบสอบถามได้ ต้องอธิบายรายละเอียดเป็นรายบุคคล มีเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำที่สามารถอธิบายเป็นกลุ่มได้

7.ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนไม่เข้าใจว่าเอาข้อมูลไปทำอะไร

ข้อเสนอแนะของผู้ช่วยเก็บข้อมูลต่อทีมงานในการจัดเก็บข้อมูล

1.ในการจัดเก็บข้อมูลให้เก็บในช่วงหน้าแล้ง ถึงสิ้นเดือนพฤศจิกายน หากเริ่มเข้าเดือนธันวาคม ชาวบ้านจะต้องเกี่ยวข้าว และมีงานอื่นๆ อีกมากจะไม่มีเวลาเพราะจะไปติดช่วงปีใหม่

2.คำถามในการใช้ถามควรเป็นคำถามที่ไม่ต้องให้ชาวบ้านเขียนให้ชัดเจนหรือผิด เพราะง่ายต่อการจัดเก็บ

3.ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากๆ และต่อเนื่องในการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลเพราะผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่เข้าใจว่าจะเอาข้อมูลไปทำอะไร และไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริง

4.2.2 เวทีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ

ใน“เวทีการมีส่วนร่วมการจัดทำแผนชุมชน” วันที่ 11 ตุลาคม 2545 ณ ห้องประชุม 2 ตึกอำนวยการ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมคือคณะกรรมการพื้นฟูฯ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

1.สภาพปัญหาพื้นที่ของต้นน้ำ

เป็นพื้นที่บนเขา มีต้นทุนน้ำที่น้อยก็ถือเป็นส่วนที่มีตาน้ำ ที่ผ่านมาชาวบ้านจะใช้น้ำอย่างตามใจตัวเองโดยไม่คำนึงว่าข้างบน ข้างล่าง มีปัญหาอย่างไร บางครั้งคนข้างบนคอยด้วยกันเองยังขัดแย้งกันเรื่องน้ำ และในช่วงไหนที่หน้าแล้งมากๆ ก็จะมีปัญหาขัดแย้งกับคนที่ราบ อดีตที่ผ่านมาจะมีการขัดแย้ง มีการทบทอ โดยอ้างว่าคนบนคอยใช้น้ำมาก ทำลายป่าไม้ ฝนตกน้ำก็ท่วมอีกเหมือนเป็นตัวทำลายตัวที่ 1 ส่วนตัวทำลายตัวที่ 2 ก็คือพวกนายทุน จึงเกิดปัญหาต่างๆ นานา ตอนหลังก็มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมา มีการประชุมกัน ตอนแรก ทุกคนยังเห็นแก่ตัวกันอยู่ แต่ต่อมาก็ทำใจบ้างก็เริ่มสู่กระบวนการ และยังมีส่วนของโครงการฯ เข้ามาช่วย ตอนนี้คนบนคอยไม่มีการขยายพื้นที่ทำกินกันแล้ว แล้วมีการทำแนวกันไฟตลอดทุกปีร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน ปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้คืออยู่ในเขตอุทยานจะทำอะไรก็ผิดไปหมด แม้กระทั่งเคยเอาปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกขึ้นไปทางอุทยานเขาไม่ให้ขึ้น กฎกติกาที่พวกผมร่างจะให้เอามาใช้กับข้างล่างก็คงจะไม่ได้เพราะสภาพพื้นที่แตกต่างกัน จะสร้างสระ หรืออ่างน้ำ ที่เอาไว้อรองรับก็สร้างไม่ได้ในเขตพื้นที่ต้นน้ำ ตั้งแต่มีการตั้งคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างขึ้นมา ได้มีการประชุมกัน มีการนำปัญหาต่างๆ ไป

ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน และชาวบ้านก็เข้าใจในระดับหนึ่งแล้ว อาจจะมีบางส่วนที่ไม่เข้าใจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหของคณะกรรมการแล้ว แต่สิ่งที่อยากจะเสนออีกคือในช่วงหน้าฝนน้ำจะมีมาก แต่ไม่มีที่หรือสระเก็บน้ำตรงนี้เอาไว้ปล่อยให้น้ำไหลไปโดยไม่ได้อกเก็บเอาไว้ก็เป็นที่น่าเสียดายอยู่ พอพ้นหน้าฝนไปแล้วก็จะมีปัญหาน้ำไม่พอใช้อีก พอจะมีแนวทางไหนบ้างไหมที่เราจะสร้างสระเก็บน้ำขนาดไหนก็ได้ ที่จะเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ขาดแคลน ปัญหาคือมีคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่ตาช้างกลุ่มหนึ่งได้เอาป้ายกันแนวเขตไปติดในเขตตำบลสุเทพ แต่ป้ายเป็นชื่ออบต.บ้านปง ผมได้รับฟังจากชาวบ้านว่ามีความสับสน ผมก็ได้บอกให้ชาวบ้านใจเย็นๆ แต่ไม่ทราบว่าได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างหรือยัง ประเด็นของต้นน้ำมีความกำกวมมาก เช่นมีการทำแนวกันไฟ มีรายงานว่ามีการหยุดขยายพื้นที่ ในเรื่องของน้ำก็มีการสร้างคณะกรรมการในพื้นที่ต้นน้ำเอง แล้วยังมาร่วมในคณะกรรมการใหญ่ เป็นการรายงานถึงความพยายามในการเก็บกักน้ำ พยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้านมากขึ้น ประเด็นเหล่านี้คิดว่ามีความกำกวมที่น่าสนใจ และข้อติดขัดบางประการที่บอกว่าอยากสร้างสระน้ำ แต่ติดขัดตรงประเด็นกฎหมาย ก็เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะพิจารณาว่าการที่ชาวบ้านทำเป็นการจัดการลุ่มน้ำหรือไม่ เป็นการช่วยในการรักษาน้ำต้นน้ำหรือไม่ ถ้าเป็นแต่กฎหมายไม่เอื้ออำนวยจะทำอย่างไร

2. สภาพปัญหาคลองน้ำ

ผู้ใช้น้ำจะอยู่ในเขตบ้านปง มีอยู่ 10 หมู่บ้าน ปัญหาสำคัญมีการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้ เป็นเขตที่มีผู้มีอิทธิพลอยู่ในเขตบ้านปงมาก มีการบุกรุกล่าห้วยยังมีอยู่ ริมดั่งไม่มีเหลือ คนที่มีที่ดินอยู่ใกล้ล่าห้วยเขาก็จะปรับที่ลงไปในล่าห้วย แล้วปลูกหญ้าปลูกต้นไม้ บางแห่งชาวบ้านไม่สามารถไปหาปลูกปลาได้เลย การแก้ไขปัญหาก็จะมีการตรวจป่า ผมมีแนวคิดที่จะสร้างคนรุ่นใหม่สร้างจิตสำนึกในการรักทรัพยากร สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน ทำกิจกรรมฟื้นฟูลุ่มน้ำ ผลที่ได้รับคาดว่าคนรุ่นใหม่จะเกิดสำนึกที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรในประเด็นของกลุ่มกลางน้ำมีทั้งประเด็นในด้านกฎหมาย และประเด็นกฎเกณฑ์กติกาของชาวบ้านเอง ถ้ามาดูในประเด็นกฎเกณฑ์กติกาของชาวบ้านถึงแม้ว่าร่างยังไม่สมบูรณ์แต่ก็มีเรื่องการบุกรุกล่าห้วยอยู่นั่นเมื่อมีการรุกราล่าห้วย มีมีการเปลี่ยนสภาพลำน้ำ ก็สะท้อนให้เห็นว่ากฎเกณฑ์กติกาตรงนี้ไม่ได้รับการยอมรับ ข้อสำคัญก็คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการกรมเจ้าท่า กรมชลประทาน มีกฎหมายอยู่แล้วทำไมถึงบังคับใช้ไม่ได้ อีกประเด็นหนึ่งคือระเบียบกฎหมายการรุกราล่าห้วยหรือเปลี่ยนสภาพลำน้ำ แล้วก็เรื่องการตัดไม้ทำลายป่าเป็นเรื่องของการผิดกฎหมาย ทั้งสองอย่างนี้มีกฎหมายบังคับใช้อย่างชัดเจนคงไม่ต้องเถียงกัน แต่ในเมื่อมีการกระทำที่ผิดกฎหมายทำไมไม่มีเจ้าหน้าที่ออกมาคุ้มครองออกมาดูแล ไม่ได้ยกประเด็นว่าเจ้าหน้าที่

ไม่คิดหรือเจ้าหน้าที่รู้เห็นกับผู้กระทำ แต่เป็นประเด็นที่ว่าทำไมมีกฎหมายมากมายแต่ไม่สามารถควบคุมกิจกรรมให้มันเป็นไปตามกฎหมายได้

2.1 ปัญหาของกลุ่มสถานประกอบการ

คือก่อนข้างจะเป็นผู้ร้ายในสายตาของชาวบ้านไม่ว่าจะเป็น ดันน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ แต่การเข้ามาของสถานประกอบการก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือสร้างเศรษฐกิจในชุมชนสร้างรายได้ให้ภาคประชาชน การค้าขายในชุมชนของท้องถิ่นก่อนข้างจะดีขึ้น ข้อเสียก็คือด้านสิ่งแวดล้อม การใช้น้ำ อันนี้ก็ต้องยอมรับ ปัญหาหลักๆของสถานประกอบการ การเข้ามาของกลุ่มทุน เมื่อเริ่มมีการเข้ามาของกลุ่มทุนโดยการซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างสถานประกอบการอย่างไม่คำนึงถึงสภาพสิ่งแวดล้อม และผลกระทบของการใช้น้ำของภาคชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะมองว่ามีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม มีน้ำใช้ดี แนวทางแก้ไขก็อยากจะฝากให้ทุกส่วนไม่ว่าจะเป็นเจ้าของที่ดินเดิม ชาวบ้านก่อนที่จะมีการซื้อขายที่ดินให้กับกลุ่มทุนก็น่าจะมีการชี้แจงเรื่องผลกระทบการใช้น้ำ ไม่ใช่ไม่เห็นแก่เงินอย่างเดียว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นฝ่ายปกครองท้องถิ่น พ่อหลวง กำนัน อบต. น่าจะชี้แจงปัญหาภายในหมู่บ้านให้ผู้ที่จะซื้อที่ดินทราบด้วย ตรงนี้ก็จะแนวทางแก้ไขปัญหาได้ ตอนนี้ก็ต้องยอมรับว่ามีการซื้อขายที่ดินกันอยู่ มีการสร้างรีสอร์ท และสถานประกอบการขึ้นเรื่อยๆ ถ้าไม่ชี้แจงให้ผู้เข้ามาทราบถึงปัญหาในพื้นที่ ปัญหาการใช้น้ำและปัญหาเรื่องที่ดินก็จะมีต่อไปเรื่อยๆ

การเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ต้องขอยอมรับว่าในช่วงที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดแรกขึ้นมา ทางสถานประกอบการไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเลย ฟังจะเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อมีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการในชุดที่สอง เพราะมีโครงสร้างของตัวแทนรีสอร์ทเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการด้วย โดยมีตัวแทนสถานประกอบการอยู่ 2 ท่าน ได้พยายามที่จะประสานงานทำความเข้าใจกับทุกสถานประกอบการที่อยู่ใน ตำบลบ้านโป่ง ที่มีกว่า 40 แห่ง ให้ตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งปัจจุบันทางสถานประกอบการก็ส่งตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการเข้ามารับทราบปัญหา เข้ามาแสดงความคิดเห็น เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และในอนาคตคิดว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในตรงนี้น่าจะมีมากขึ้น

2.2.การใช้น้ำของสถานประกอบการ ก็ขอยอมรับว่าใช้น้ำมากเท่าที่มองเห็น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการใช้เพื่ออุปโภค บริโภค การใช้เพื่อการบริการ การใช้เพื่อความสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของหญ้าในสนาม ไม้ดอก ไม้ประดับ แต่ละที่ก็ยอมรับว่าใช้น้ำมาก แต่ทุกที่ก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ กรณีถ้าทางปลายน้ำมีการขาดแคลนน้ำและร้องขอมาแต่ละแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดการใช้น้ำโดยการเปิด-ปิดน้ำเป็นเวลา หรือการสร้างอ่างเก็บน้ำไว้ใช้ในแต่ละที่ การกักเก็บน้ำของสถานประกอบการ อันนี้ก็ยอมรับอีกว่ามีการกักเก็บน้ำในลักษณะฝายคอนกรีต การกั้นขวางลำน้ำ เพื่อความสวยงาม โดยส่วนใหญ่จะเป็นการกั้นเพื่อความสวยงามมีน้ำตก น้ำพุ บางแห่งก็มีที่กั้นเพื่อใช้ การแก้ปัญหาด้านคณะกรรมการส่วนใหญ่มีมติว่าที่ใดมีการกั้น

ลำนํ้ามาก่อนแล้วให้ทำประตูปิด – เปิดน้ำได้ สามารถที่จะเปิดน้ำให้ชาวบ้านได้ในช่วงที่ขาดแคลนน้ำ สถานประกอบการแต่ละแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ และแก้ไข สถานประกอบการใดที่จะสร้างขึ้นมาใหม่ มติที่ประชุมคณะกรรมการไม่ให้มีการกั้นลำนํ้า แต่ละแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือเช่นกัน

สรุปภาพรวมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ในอดีตมีการแก้ไขปัญหาแบบเผชิญหน้ากัน ช่วงที่ชาวบ้านขาดแคลนน้ำชาวบ้านก็จะพากันขึ้นไปเจอที่ไหนมีท่อมีที่กักเก็บน้ำก็จะทำลาย ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับสถานประกอบการ ถึงกับมีการหยิบอาวุธมาข่มขู่กัน แต่ปัจจุบันการแก้ไขปัญหาค่อนข้างจะดีขึ้นจากการประสานงาน มีการใช้การขอความร่วมมือกัน ปัญหาการเผชิญหน้าตอนนี้ไม่มีแล้ว เปลี่ยนเป็นการขอความร่วมมือกันแทน ถ้าพื้นที่บางพื้นที่ไม่มีน้ำใช้ก็แจ้งผ่านมาทางประธานคณะกรรมการฯ และตัวแทน รีสอร์ท บอกว่าตอนนี้ไม่มีน้ำใช้ขอความร่วมมือจากรีสอร์ทให้เปิดประตูน้ำที่กักเก็บไว้ให้ชาวบ้านด้วย ทุกแห่งก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ผู้บริหารของสถานประกอบการหลายแห่งเสนอแนวคิดมาว่าจะเป็นไปได้ไหมในช่วงหน้าฝนที่มีปริมาณน้ำมากๆ ให้แต่ละพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นนั้นๆ ในช่วงฤดูแล้ง และสถานประกอบการเองก็จะสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กไว้ใช้ในพื้นที่ของตนเองในช่วงฤดูแล้งเหมือนกัน โดยไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และไม่มีผลกระทบต่อชุมชน อันนี้เป็นข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานประกอบการ ผมก็ขอฝากไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพราะบางพื้นที่ไม่มีที่สำหรับจะสร้างอ่างเก็บน้ำก็ฝากถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าจะแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านได้อย่างไร

3. สภาพปัญหาพื้นที่ปลายน้ำ

พื้นที่ปลายน้ำ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตร ปลูกข้าวในฤดูฝน ปลูกถั่วในฤดูแล้ง ต่อมาในปี 2528 เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างหนักน้ำที่ใช้ทำการเกษตรไม่พอใช้ ชาวบ้านต้องลดการทำการเกษตรในฤดูแล้งลง ต่อมาในปี 2538 การขาดแคลนน้ำเริ่มวิกฤตมากขึ้นทำให้ชาวบ้านทะเลาะกันเพื่อแย่งน้ำใช้ในการเกษตร แล้วประกอบกับขณะนั้นที่ดินมีราคาแพงชาวบ้านที่ทำการเกษตรหันมาขายที่ดินแทน นอกจากปัญหาการขาดแคลนน้ำแล้วปลายน้ำยังมีปัญหาในช่วงฤดูฝนอีกคือถ้าฝนตกหนักน้ำก็จะไหลไปท่วมบ้านเรือน ที่ทำกินของชาวบ้านส่วนปลายน้ำอีก นอกจากนี้ปัญหาที่มีมากในปลายน้ำอีกเรื่องหนึ่งก็คือการรुकลำนํ้าเหมือง ทำให้ลำนํ้าเหมืองตื้นเขิน และคับแคบ ซึ่งขณะนี้องค์กรปกครองท้องถิ่นไม่ได้ทำตามหน้าที่ปล่อยให้มีการรुकลำนํ้าเหมืองต่อไป จึงขอให้หน่วยงานฝ่ายปกครองท้องถิ่นเข้ามาช่วยดูแลตรวจสอบในสวนปลายน้ำด้วยในเรื่องของการรुकลำนํ้าเหมือง

4. ประเด็นอื่น ๆ

- เรื่องการทำป่าयरบุกพื้นที่ทำกินของราษฎร ในปี 2540 ตำบลบ้านปงได้มีปัญหาการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่ามาก ทางอบต. และผู้นำหมู่บ้าน ปลุกป่าคือโครงการพระราชเสาวนีย์ที่อุดหนุนงบประมาณมาให้ และชาวบ้านเองก็มีความประสงค์ที่จะจัดทำป่ากันพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่านำไปคิดในพื้นที่ทำกินของพี่น้องบนคอยที่มีการขยายพื้นที่ทำกินมากและอยู่ในเขตตำบลบ้านปง หมู่ที่ 10 , 11 , 5 , 4 ในการดูแลรักษาป่าเราก็มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ขึ้นไปตรวจตลอด แต่เราก็ไม่สามารถที่จะเข้าไปตรวจได้ทุกพื้นที่ ป่าส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะนำไปคิดในเขตเริ่มพื้นที่ทำกินและเขตสิ้นสุดในพื้นที่ทำกิน เพื่อป้องกันป่าไม้จะติดตั้งแต่หมู่ที่ 1 - หมู่ที่ 10 และขณะนี้ก็มีชาวบ้านที่ยังต้องการป่าที่จะนำไปคิดอีกหลายหมู่บ้านแต่ทางอบต.เองก็มีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะทำป่าโดยตรงนี้ หลังจากมีการติดป่ากันแนวเขตไปก็แก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

- การที่นำป่าย อบต. ไปปักในเขตพื้นที่ของสุเทพนั้น ไม่ได้มีปัญหาอะไรมากนอกจากทางคอยปุย ต.สุเทพมีการสืบสนเรื่องพื้นที่กัน แผนที่ของพื้นที่ ต.สุเทพ นั้นค่อนข้างที่จะชัดเจนอยู่แล้วแต่กลับมีป่ายของ อบต.บ้านปง ก็เลยทำให้เจ้าหน้าที่อบต.สุเทพเกิดความสับสนในเรื่องเขตพื้นที่

- เรื่องอ่างเก็บน้ำ นึกว่าทางอบต.สุเทพได้ไปคุยกันแล้ว ทาง อบต.สุเทพ มาคุยเรื่องการห้ามทำอ่างเก็บน้ำมันก็ไม่ถูกไปร้อยเปอร์เซ็นต์ อันดับแรก ต้องทำความเข้าใจในเขตอุทยานแห่งชาติก็มีกฎหมายในการก่อสร้างอยู่ ไม่ได้หมายความว่าห้ามก่อสร้าง เพียงแต่ว่าการก่อสร้างในเขตอุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ้าเกิดมีการสร้างไปก็จะมีปัญหามากมายต้องรื้อกันไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่ของเดิมที่สร้างไว้ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ไม่ได้ซ่อมแซม แต่ถ้าเป็นการสร้างอ่างเก็บน้ำมันก็ต้องมีรูปแบบมีขั้นตอนวิธีการขออนุมัติ ไม่ใช่ห้ามสร้าง ในกรณีที่มีการซ่อมแซมของเดิมก็ได้มีการอนุมัติไม่ว่าจะเป็นการซ่อมอ่างเก็บน้ำเดิม ถนน ทำถังประปาที่บ้าน เพียงแต่จะต้องมีการประสานกัน เพราะการก่อสร้างบางอย่างสร้างในพื้นที่ราบได้แต่สร้างในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้ อันที่สอง ทำความเข้าใจในเรื่องการขวนขวัดชนิดหนึ่ง ต้องเข้าใจว่าถนนสายคอยสุเทพเป็นแหล่งท่องเที่ยว และต้องมียกท่องเที่ยว ทางอุทยานต้องทราบว่าท่านขวนขวัดอุปกรณ์อะไรขึ้นไปบ้าง บางตัวขวนขึ้นไปได้ แต่ตัวสบางตัวขวนขึ้นไม่ได้ เพียงแต่ต้องแจ้งและชี้แจงให้ทราบก่อนเท่านั้น

- ในการจัดสรรน้ำในแต่ละแห่ง ก็ต้องมีคนหลายกลุ่มเข้ามา ในขณะที่จะให้ชุมชนมาจัดการน้ำเพื่อให้เป็นของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมอะไรต่างๆ สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นและเป็นของปัญหาชลประทานก็คือความล้าหลังของกฎหมายชลประทาน ชลประทานได้ใช้กฎหมายชลประทานราช พ.ศ.2482 ซึ่งกฎหมายก็ไม่ได้พัฒนาไปตามเวลา ในส่วนต่างๆก็ต้องยอมรับว่ากฎหมายบางอย่างก็ไม่ได้ครอบคลุมไปทั้งหมด เช่น ทางน้ำ ก็จะมีกรมเจ้าท่ารับผิดชอบอยู่ เช่นแม่น้ำปิง ก็อยู่ในเขตรับผิดชอบของกรมเจ้าท่า ถ้ากรมชลประทานจะเข้าไปรับผิดชอบเรื่องริมตลิ่งก็ไม่ได้เพราะอยู่ในความรับผิดชอบของกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง ส่วนของชลประทานสิ่งที่ทำจะมีแปลน

ก่อนว่าตรงนี้คือทางน้ำ ตรงนี้คือทางน้ำชลประทาน เช่นคลองชลประทานก็สามารถเข้าไปดูแลได้ แต่เขตทางน้ำสาธารณะไม่สามารถเข้าไปดูแลได้เพราะอยู่ในกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง เมื่อมีผู้กระทำผิดก็ไม่สามารถที่จะเข้าไปรับผิดชอบได้ ที่จริงเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วม การร่ำงกติกา ซึ่งกติกาส่วนนี้จะได้นำเรียนต่อผู้บริหารระดับสูง จะให้เห็นว่าอย่างน้อยก็มีลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้พยายามสร้างกฎระเบียบเพื่อไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายต่างๆที่ล้าหลังของชลประทาน พูดถึงการจัดสรรน้ำ มีข้อคิดเห็นอย่างหนึ่งจากที่ดูรายงานก็พบว่าในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างร้อยละ 7.2% มีน้ำไหลตลอดปีใน ส่วนตอนบนของกลุ่มน้ำ ถ้าสามารถทำให้น้ำอยู่ในพื้นที่ได้นานๆ ก็จะเป็นการเก็บกักน้ำได้ดีที่สุด อาจจะทำฝายน้ำ ส่วนรูปแบบคณะกรรมการก็สามารถไปดูแลได้ที่ห้วยฮ่องไคร้ ในส่วนของกลางต้องยอมรับว่าคนที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจมากก็จะได้ใช้น้ำมาก คนที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจน้อยก็จะได้น้ำน้อยฉะนั้นเราจะต้องมีการเก็บกักน้ำในพื้นที่ที่สมควรสร้างสมควรทำ ปลายน้ำในเรื่องของแถบหางดง อยู่ในเขตแม่แตงถ้าเราสามารถเก็บกักน้ำไว้พอในช่วงหน้าแล้งเราก็ปล่อยน้ำลงคลองแม่แตงเพื่อให้คนปลายน้ำได้น้ำได้ ในส่วนของบ้านม้งคอยปุยทางกรมชลประทานก็จะเข้าไปศึกษาถึงความเป็นไปได้เท่านั้น ที่ไปทำแผนในส่วนของการเกษตรต่างๆ ที่แรก ที่ไปดูแลคือลำห้วยแก้ว จะไปดูแลมีความพร้อมและทำให้น้ำมีคุณค่ามากที่สุด

- จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาคนที่ดูแลในเรื่องทางน้ำต่างๆ ได้ดีที่สุดก็คือกลุ่มผู้ใช้น้ำ และอบต.ต่างๆ ถึงเห็นด้วยกับการร่ำงมาตรการตรงนี้ที่มีการกำหนดการลงโทษ ถ้ามีการบุกรุกก็มีการปรับไหม จะออกมาเป็นลักษณะของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบ้าน

- สมัยก่อนเขามีคณะกรรมการขุดลอกลำเหมืองเขาเรียกแก่เหมืองแก่ฝาย ตอนนั้นคนไม่ทำนามันก็ไม่มีคนขุดลอกน้ำก็ไม่มีที่ไปลำเหมืองก็ตื้นเขินและเกิดน้ำท่วมมันก็เป็นธรรมดา ถ้ามีการขุดลอกเหมืองฝายน้ำมันก็จะไหลไปได้สะดวก

- ประเด็นการบุกรุกมาถึงสาธารณะก่อน สถานการณ์ปัจจุบันอาจจะไม่ได้เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวข้องคือกรมเจ้าท่า แต่กรมเจ้าท่าไม่ได้มาประชุมมันก็หมายความว่าก็พูดเรื่องนี้กันได้ทุกเวทีประชุม แต่ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข มันน่าจะต้องมีแนวทางแก้ไข

- ในลักษณะที่มันเกินขีดความสามารถของกฎกติกาของชาวบ้านที่จะดูแลแล้ว บางเรื่องบางอย่าง และในขณะนี้ที่ประชุมก็มีการรายงานในลักษณะนี้มาทุกครั้ง ในส่วนที่มีการบุกรุกรายใหญ่ๆ กฎเกณฑ์ชาวบ้านเขาไม่อยู่ ก็ต้องพึ่งหน่วยงานของรัฐ แล้วท่านจะมีข้อเสนออย่างไรเพื่อคลี่คลายปัญหาต่างๆ อย่างน้อยก็ไม่ให้เกิดขึ้นใหม่แล้วก็มาแก้ไขปัญหามีอยู่เดิมอยากจะได้ทางออกชนิดหนึ่ง

- ในเรื่องแม่น้ำลำคลองนี้จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ คงจะแค่ฝายชาวบ้านไว้ว่าน้ำขนาดไหนใครเป็นผู้ดูแลรักษา ถ้ามันเป็นแม่น้ำใหญ่ๆนี้กรมเจ้าท่าแน่นอน แต่ถ้าเป็นแม่น้ำสายเล็กๆก็ต้องเป็นคนในพื้นที่ดูแลอยู่ สมมุติถ้ามีการบุกรุกแม่น้ำลำคลอง หรือลำห้วยต่างๆ เราก็

ต้องมาคิดว่าใครเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบตรงนั้น แล้วก็เดินตั้งแต่ตรงนั้นไป สมมุติว่าเป็นหน้าที่ของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหน้าที่ของอบต. ก็ทำการฟ้องร้องดำเนินคดีไป แต่ถ้าอย่างที่ว่ามันเกินกำลัง
จำเป็นที่จะต้องเป็นกำลังของทุกส่วนเข้าไปช่วยกันมีส่วนร่วมกัน

แนวทางการแก้ไข

- 1.อยากให้ตั้งคณะกรรมการชุดใหญ่ขึ้นมา เอาเสียงส่วนใหญ่ว่าผิดหรือถูก
- 2.กฎหมายเรื่องลำเหมืองลำห้วย ทางอำเภอได้มอบหมายให้ฝ่ายปกครองท้องถิ่น แต่เมื่อมี
คำสั่งกระทรวงให้ออบต.จัดการได้ แต่บางอบต.ก็จัดการได้ บางอบต.ก็จัดการไม่ได้ เพราะว่าข้าราชการ
การระดับน้อยไปอยู่กับผู้มีอิทธิพลระดับใหญ่ เขาพูดถึงรู้จักคนในรัฐบาลพูดถึงการผิดกฎหมาย นี่
เป็นประเด็นที่แก้ไขปัญหามิได้ ที่จะใช้ได้ดีก็คือใช้ชาวบ้านปิดถนน แต่ก็ผิดกฎหมายอีกมันมี
ปัญหาแบบนี้
- 3.ในเรื่องบ่อน้ำที่ทางอุทยานบอกว่ามีบ่อน้ำอยู่แล้ว คิดว่าแก้ไขปัญหาก็ไม่มากนัก ได้เป็น
จุด อย่างผานกกก แม่สาใหม่ ส่วนเหล่านี้ก็จำเป็นจะต้องใช้วัสดุในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก
ซึ่งพอที่จะใช้บรรเทาได้ในช่วงหนึ่ง
- 4.การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กนี้เราก็สร้างในสวนไม่ได้สร้างในป่าไม่การขนวัสดุอุปกรณ์
ในการสร้างก็ขอให้ท่านนำไปพิจารณาด้วย
- 5.รณรงค์เรื่องแนวกันไฟ ใกล้เคียงถึงหน้าแล้งแล้วทางคอยปุย แม่สาใหม่ ผานกกก คือ
บ้านแม่สาใหม่เป็นจุดศูนย์กลาง ปีนี้ฝนตกหนักถนนที่เข้าไปทำการทำแนวกันไฟเสียหายมาก ถ้า
หน้าแล้งเกิดไฟป่าขึ้นมาอีกก็ไม่สามารถเข้าไปดับไฟป่าได้ทัน ก็อยากจะขอทางอุทยานว่าถ้าเราลงไป
ทำทางก็ขอให้ช่วยสนับสนุนด้วย ทำเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้

คำถามของตัวแทนบ้านแม่สาใหม่ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้

- 1.ทราบมาว่าบ้านแม่สาใหม่ กับบ้านขุนช้างเคียน จะถูกย้ายไม่ทราบว่าเป็นความจริงหรือไม่

คำตอบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ถ้าคนไม่จุดไฟมันก็ไม่ไหม้ ถ้าประชาชนให้ความร่วมมือ ไม่จำเป็นต้องมีหน่วยนี้
ก็ได้ ส่วนเรื่องถนนจะทำอะไรก็ขอให้มาบอกไม่มีปัญหาโดยเฉพาะถ้าทำในที่เดิม แต่ถ้าทำใหม่
อำนาจมันก็ต้องขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง

ผลสรุป และข้อเสนอแนะของ อาจารย์เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (RECOFTC)

สรุปปัญหา

- ตัดไม้ทำลายป่า
- ซื้อ/ขายที่ดิน
- ถือครองที่ดินสาธารณะเป็นกรรมสิทธิ์
- สร้างสถานประกอบการเพิ่ม
- บุกรุกริมตลิ่ง , ลำเหมือง
- ใช้น้ำเพิ่ม

เหตุปัจจัย

- การยอมรับ กฎ กติกาของกลุ่มน้ำ
- การบังคับใช้กฎหมาย
- การยอมรับ ความเข้าใจของชาวบ้าน

ประเด็นความขัดแย้ง

- แนวเขต
- การเก็บน้ำ / การใช้น้ำ
- การใช้ที่ดิน
- การพัฒนา
- การมีส่วนร่วมของภาครัฐ สถานประกอบการ ประชาชน

ตารางที่ 4.3 สภาพปัญหาและการแก้ไขอย่างมีส่วนร่วม

สภาพปัญหา	ปฏิบัติการแก้ไข	การมีส่วนร่วม				
		ภาครัฐ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ	ริตอร์ท
ป่าไม้ - ตัดไม้ขาย	ตรวจป่า	?	/	/	-	?
	แนวกันไฟ	?	/	-	-	?
ที่ดิน ถือครองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	- การเข้าร่วมแก้ไขปัญหา	?	/	/	?	?

สภาพปัญหา	ปฏิบัติการแก้ไข	การมีส่วนร่วม				
		ภาครัฐ	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ	รีสอร์ท
ซื้อที่ดิน / ขายที่ดิน สร้างสถานประกอบการ	- ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน	?	/	/	?	?
น้ำ - บุกรุกริมตลิ่ง	จัดการใช้น้ำ เก็บกักน้ำ	? ?	/ ?	/ ?	? ?	? ?

สรุป

- ไม่มีพระเอก ไม่มีผู้ร้าย ทุกคนเป็นผู้ร่วมพัฒนากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนากลุ่มน้ำ
- กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องชัดเจน โปร่งใส เท่าเทียมกัน และยุติธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. กระตุ้นการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย
2. แผนการใช้ / จัดการที่ดินร่วมประชาชน + ภาครัฐ
3. ศึกษาข้อมูลการใช้ไม้ ต. บ้านปาง เพื่อนำมาสู่เวทีการพูดคุยและวางแผนการจัด
การเป็นตัวอย่าง
4. เสริมการประสานงานให้ใกล้ชิดขึ้น
5. ทบทวนกฎ กติกา การใช้น้ำและแรงจูงใจเพื่อการยอมรับ
6. ศึกษาข้อมูลการรุกรานลำน้ำ

วิธีการ / กระบวนการ

- หาแผนทุกฝ่ายมาคุยกัน
- ใช้เวทีคณะกรรมการกลุ่มน้ำในการถกเถียงให้ได้แผนร่วม
- จังหวัดช่วยประสานหน่วยงานรัฐและสถานประกอบการ
- คณะกรรมการกลุ่มน้ำฯ กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากขึ้น
- ตั้งคณะกรรมการร่วมศึกษาการใช้ไม้

กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม

- วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา
- วางแผน
- ปฏิบัติการ
- ศึกษารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล
- สรุปบทเรียน

4.2.3 การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่งานกิจกรรม ผลการดำเนินงานและแผนการดำเนินการ

- แผ่นพับ โบว์ชัวร์ และจดหมายข่าว (รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3)
- เอกสารประกอบการประชุม กลุ่มน้ำแม่ตาช้าง (รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3)

4.2.4 การอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน

- ในวันที่ 24-25 ส.ค. 2545 มีโครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ผู้นำ

ผู้นำ มีการจัดให้การศึกษาอบรม "หลักการอ่านแผนที่" ก็เป็นวิธีหนึ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของแกนนำที่จะนำไปใช้แก้ไขปัญหาทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนและกลุ่มน้ำ เพราะที่ผ่านมาชุมชนถูกเอาเปรียบจากผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลเหนือชาวบ้านในกลุ่มน้ำนี้ในเรื่องการกันพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่ป่าไม้ โดยชุมชนไม่สามารถรู้ได้เลยว่า การกระทำเช่นนั้นถูกต้องหรือเป็นจริงแค่ไหน เพราะชาวบ้านไม่รู้เรื่องแผนที่ ไม่รู้เรื่องการจับพิกัด ซึ่งตำแหน่งที่เป็นพื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่าไม้ที่แน่นอนทำให้ชาวบ้านตกเป็นผู้เสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา

กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จำนวน 15 คน ผู้นำหมู่บ้านแกนนำในกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จำนวน 40 คน

- ในวันที่ 24 ก.ย. 2545 โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ผู้นำ

เป็นการอบรมเรื่องการกระจายอำนาจและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

ในการคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาป่าไม้ ปัญหาการใช้ที่ดิน ปัญหาการใช้น้ำ หรือปัญหาอื่น ๆ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่หลากหลายและประสบการณ์เข้ามาช่วยเสริมให้เกิดการพัฒนาแนวคิดที่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน โดยเฉพาะกลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติคงเหลืออยู่บ้างซึ่งอาจจะไม่สมบูรณ์เท่าเดิม แต่ชุมชนจะหาอย่างไรให้ทรัพยากรไม่ลดลงหรือสูญหายไปจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้างและชุมชนสามารถเข้าอำนาจ สิทธิและบทบาทของตนเองในการดูแลจัดการปัญหาด้วยตนเองที่จะสามารถสร้างศักยภาพและความเชื่อมั่นให้กับตนเองและผู้อื่นได้

เป้าหมาย เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้เรื่องอำนาจของชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันที่จะทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และเข้าใจ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นได้

กลุ่มเป้าหมาย คือคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. แกนนำชุมชนทุกองค์กรและแกนนำเครือข่ายประชาชนอำเภอหางดง จำนวน 60 คน

4.2.5 กิจกรรมร่วมของกลุ่มน้ำ

1) กิจกรรมร่วมของกลุ่มปลายน้ำ ในการเลี้ยงฝัฟ่าย

-ในวันที่ 13 มิถุนายน 2545 ณ ฝายเหมืองหมู่น้ำ บริเวณหมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ฝายเหมืองหมู่น้ำ ซึ่งเป็นฝายคอนกรีตที่ทางชลประทานจัดทำให้ มีพื้นที่รับน้ำด้วยกัน 3 ตำบล คือ ต.บ้านแหวน หมู่ 1 และหมู่ 2 ต.น้ำแพร่ หมู่ 2 ต.หนองควาย หมู่ 3 ส่วนใหญ่จะใช้ทำนาและปลูกถั่ว และลำไยบ้างเล็กน้อย รวมพื้นที่รับน้ำทั้งหมด ประมาณ 400 กว่าไร่ มีแก้มือคือกำนันอินทร ทิพย์คำพา มีสมาชิกผู้ใช้น้ำ ประมาณ 89 ครัวเรือน โดย กำนันอินทร จะเป็นคนที่ประสานกับกลุ่มสมาชิกผู้ใช้น้ำมาช่วยกันขุดลอกลำเหมือง ซ่อมแซมตัวฝายและเลี้ยงฝัฟ่าย โดยจะเก็บเงินจากสมาชิกผู้ใช้น้ำทุกคน คนละ 10 บาท เพื่อมาซื้อ หัวหมู เนื้อหมู เหล้า และเครื่องประกอบพิธีกรรมในการไหว้ฝัฟ่าย พิธีกรรมจะเริ่มจัดเตรียมของเซ่นไหว้ในช่วงเช้า ตอน 9 โมง โดยมีสมาชิกผู้ใช้น้ำในลำเหมืองหมู่น้ำ ประมาณ 20 คน มาช่วยกัน และมีผู้เฒ่าซึ่งเป็นหัวหน้าเหมืองฝาย ก่อนหน้านี้จะเป็นผู้ดำเนิน พิธีกรรมทั้งหมด ในช่วงบ่ายก็จะเป็นการทานอาหารร่วมกัน โดยจะทำจากเครื่องเช่นฝัฟ่ายในตอนเช้า

ท้ายสุด พ่อกำนันอินทรเล่าว่า "เนื่องจากวันนี้ เป็นวันที่มีงานศพในชุมชน ทำให้มีคนมาช่วยกันน้อย และไม่ค่อยได้ทำอะไรมาก แคนำขะและเศษไม้ออกจากลำเหมืองเท่านั้น เพราะเหมืองหมู่น้ำ จะมีชาวบ้านช่วยกันดูแลตลอด และเนื่องจากเป็นฝายคอนกรีต ทำให้ไม่ต้องดูแลรักษามาก" พ่อกำนันยังเล่าต่ออีกว่า "ตั้งแต่ชุมชนปลายน้ำขายที่ ขายนา ให้แก่นายทุนทำบ้านจัดสรร และเก็งกำไรที่ดิน ทำให้ความสนใจที่จะดูแลลำเหมืองลดน้อยลง เพราะไม่มีพื้นที่ที่จะปลูกข้าว ทำให้ไม่สนใจน้ำ บางทีเกิดการทะเลาะกับนายทุนที่เป็นเจ้าของบ้านจัดสรรที่ไปปลูกลำเหมือง ความเห็นอกเห็นใจกัน มีน้อย แก้มือเมื่อก่อนมีคนนับถือเกรงใจมาก สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกันได้ ไม่ยาก แต่เดี๋ยวนี้ บารมีของแก้มือไม่สามารถจะด้านอิทธิพลนายทุนได้ ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยกันไม่ค่อยได้ผล เกิดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ "

-ในวันที่ 4 สิงหาคม 2545 ณ ฝายบ่อ บริเวณ หมู่ 2 บ้านฟ่อน ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่

ฝายบ่อ เป็นฝายคอนกรีตขนาดใหญ่ รองจากฝายเปา มีสมาชิกผู้ใช้น้ำกว่า 190 ครัวเรือน มีพื้นที่รับน้ำ ต.น้ำแพร่ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านบ่อและหมู่ 12 บ้านเวียงดั่ง ส่วนใหญ่ เกือบ 90 % จะใช้ทำนา ที่เหลือจะเป็นพื้นที่ปลูกถั่วลิสงในหน้าแล้ง และลำไย ลิ้นจี่ มะม่วงเล็กน้อย มีแก้มือคือ

พ่อตัน ใจพรม โดยที่พ่อตัน เป็นแก่เหมืองมาเกือบ 20 ปี แล้ว เคย ออกจากการเป็นแก่เหมืองหลายครั้ง แต่ว่า คนที่มารับหน้าที่ต่อ มักเกิดปัญหาหลายอย่างไม่ว่า ไม่มีเวลาประสานกับสมาชิกผู้ใช้น้ำ จัดสรรน้ำไม่ทั่วถึงและบางครั้งไม่สามารถใกล้เคียง กรณีพิพาทเรื่องน้ำในชุมชนได้ ทำให้ลาออกแล้วสมาชิกก็ ขอให้พ่อตันกลับมาเป็นเหมือนเดิม

ได้นัดหมายให้ชาวบ้านมาช่วยกันทำพิธีเลี้ยงผีฝ่าย มาช่วยกันขุดลอกลำเหมืองซ่อมแซมตัวฝ่าย มีสมาชิกผู้ใช้น้ำมาช่วยกันเกือบ คน โดยจะเริ่มทำพิธีกันประมาณ 9.00 น. ขณะการขุดลอกลำเหมืองและตรวจตราดูแลความเสียหายของตัวเหมือง พบว่า ทรายที่ไหลมากับสายน้ำมาตกที่หน้าฝ่ายจำนวนมาก ทำให้ลำเหมืองตื้นเขิน และทรายมีจำนวนมากไม่สามารถที่จะขุดลอกด้วยกำลังคนได้ จึงปรึกษารือรือกันว่าควรจะทำรถแมคโครมาช่วยขุดลอกลำเหมืองที่เป็นทราย โดยจะเก็บเงินคนละ 40 บาท เพื่อจ้างรถมาขุด

ในสมัยก่อนไม่จำเป็นต้องใช้เงินในการเลี้ยงผีฝ่าย การระดมแรงงานก็มาช่วยกันมาก ทรายที่ตกหน้าฝ่าย ก็จะไหลไปกับสายน้ำ ถ้ามีน้ำหลาก เพราะเป็นฝ่ายธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมก็จะให้สมาชิกคนไหนที่มีที่นามาก ก็จะให้น้ำไก่ หมู มาช่วยประกอบพิธี ถ้าใครมีน้าน้อยก็จะเป็นพวก ข้าวสาร ข้าว ดอก ดอกไม้ รูปเทียน ต่าง ๆ ไม่ต้องใช้เงินเหมือนสมัยนี้ กิจกรรมเกี่ยวกับเหมืองฝ่ายแต่ละปี สมัยก่อนชาวบ้านมักจะทำในเดือนมีนาคม ของทุกปี สมาชิกจะมัดกันนำไม้และหินไปตีฝ่าย คือการซ่อมแซมฝ่าย บางปีถ้าน้ำท่วม ตัวฝ่ายมากก็จะมาร่วมกันหลายครั้ง โดยถ้าใครมีน้านามาก ก็จะนำไม้หรือหินมากตามจำนวนที่นาของตน"

สำหรับคนเหนือสมัยปัจจุบัน มักจะมองคนเมือง กรุงเทพฯ หรือคนฝรั่ง มักคิดว่าพิธีเลี้ยงผีฝ่าย เป็นเรื่องงมงาย ที่จริงแล้ว ความสำคัญของพิธีกรรมนี้ เป็นความผูกพันของคนและน้ำอย่างช่วยเหลือกัน มีเหตุผลคนที่มาช่วยกัน ก็จะมั่นใจว่าจะต้องมีน้ำเข้านาของตนแน่นอน คนมาร่วมกันก็จะได้อยู่กัน ปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ทำให้ชุมชนแน่นแฟ้น อยากให้คนมาสนใจดูแลลำเหมือง สายน้ำ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

- การสำรวจสายน้ำ ใน วันที่ 4 กรกฎาคม 2545สำรวจสายน้ำสาขาแม่ตาช้าง
พื้นที่ต้นน้ำ หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของสายน้ำสาขาแม่ตาช้างและแหล่งกำเนิด
- 2.เพื่อศึกษาขอบเขตพื้นที่ทำกินของหมู่บ้าน หมู่ที่ 8
- 3.เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากสายน้ำสาขาแม่ตาช้าง

ผลจากการลงพื้นที่สำรวจสายน้ำ

ทำให้พบว่า พื้นที่ต้นน้ำในบริเวณหมู่ที่ 8 บ้านน้ำซุ้ม ตำบลบ้านปง หมู่บ้านได้ใช้พื้นที่ในเขตป่าอุทยานแห่งชาติออบขานเป็นพื้นที่ปลูกกระหล่ำปติ ผักกาดขาว ข้าวโพด และข้าวไร่ กินอาณา

บริเวณผืนป่าถึงประมาณ 2,000 กว่าไร่ และทำลายป่าบนยอดคอยหลายลูกที่เป็นป่าต้นน้ำ แกนนำตำบลบ้านปางเล่าให้ฟังว่าเคยทำแนวเขตพื้นที่ทำกินไว้แล้ว แต่ก็ยังมีการบุกรุกและขยายพื้นที่อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากหมู่บ้านต้องการเพิ่มผลผลิต และเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีน้อยไม่สามารถเข้ามาควบคุมดูแลพื้นที่ได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการทำลายป่าอยู่ตลอดเวลา และถึงแม้ว่าตำบลบ้านปางจะจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูดูแลป่า แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการกระทำของหมู่บ้านได้ เพราะอาสาสมัครที่เข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยและเวลาในการที่จะมาตรวจสอบดูแลมีอย่างจำกัด ทำให้ในด้านการอนุรักษ์หรือดูแลไม่เกิดผลเท่าที่ควร และชาวบ้านที่อยู่บริเวณนี้ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาป่า และยังขาดสำนึกในการรักษาและต้นน้ำเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองเพียงอย่างเดียวจึงทำให้ผืนป่าที่เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำหายไ

สายน้ำที่มีแหล่งกำเนิดในเขตป่าต้นน้ำหมู่ที่ 8 นี้ มีอยู่ 4 สาย คือ

1. ห้วยปรูด เป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปีปริมาณน้ำมีมากในช่วงหน้าฝน และปริมาณน้ำน้อยในหน้าแล้งสายน้ำนี้ไหลผ่านสวนลิ้นจี่ของหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 3 และไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณทางเข้าโรงเรียนนานาชาติ หมู่ที่ 3 บ้านปางใต้ ต.บ้านปาง

2. ห้วยปันหมอง เป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปีปริมาณน้ำมีมากในช่วงหน้าฝน และปริมาณน้ำน้อยในหน้าแล้ง สายน้ำนี้ไหลผ่านสวนลิ้นจี่หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 4 และไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเหนือบ้านกลางคอยริสอร์ท หมู่ที่ 3

3. ห้วยเสี้ยว เป็นแหล่งน้ำที่มีปริมาณน้ำไม่มากนักพื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านห้วยเสี้ยวได้ใช้น้ำทำสวนลำไย และสายน้ำไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเขตติดต่อ ตำบลน้ำแพร่กับตำบลบ้านปาง

4. ห้วยน้ำจุ่ม เป็นน้ำขีมน้ำซับที่อยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ใช้น้ำนี้ในการเกษตรทำสวนลิ้นจี่และอุปโภค

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ป่าต้นน้ำหมู่ที่ 8 เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยหลายสายที่ชาวบ้านในหมู่บ้านอื่นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และยังมีบ่อน้ำขีมน้ำซับอีกหลายแห่งที่เกิดขึ้นในบริเวณนี้ ที่ชาวบ้านในพื้นที่หมู่ที่ 8 ได้อาศัยแหล่งน้ำเหล่านี้หล่อเลี้ยงชีวิตพืชผักและคนให้มีชีวิตอยู่ร่วมกันได้ แต่หากชาวบ้านยังไม่หยุดทำลายป่าในบริเวณนี้ในอนาคตแหล่งน้ำขีมน้ำซับตามธรรมชาติที่เคยมีก็จะหมดไปยอดเขาเขียวๆ ก็จะกลายเป็นเขาหัวโล้นและแห้งแล้งในที่สุด

- กิจกรรมสำรวจป่า

ใน วันที่ 7 สิงหาคม 2545 และวันที่ 15 สิงหาคม 2545 ณ ตำบลบ้านปาง

อำเภอหางดง จ.เชียงใหม่ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ อบต.บ้านปาง กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ประชาคมหมู่บ้าน พ่อหลวงบ้าน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้อุทยานสุเทพ-ปุย และอุทยานออบขาน

พื้นที่เป้าหมายในการสำรวจและตรวจสอบ

วันที่ 7 สิงหาคม 2545 บริเวณพื้นที่ทำกินบ้านน้ำซุ้ม หมู่ที่ 8 ต.บ้านปง

วันที่ 15 สิงหาคม 2545 บริเวณพื้นที่บ้านห้วยเสียว ม.9 ต.บ้านปง

จากการเข้าร่วมสำรวจพื้นที่เป้าหมายทั้งสองพื้นที่ร่วมกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างทำ
ให้พบว่า มีการขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มจากเดิมที่จัดทำขอบเขตไว้แล้ว และมีการตัดไม้เป็นหย่อมๆ
ในบริเวณที่ลี้ภัยคนด้านในป่าซึ่งหากมองจากภายนอกเข้ามาจะเป็นป่าไม้ที่สมบูรณ์ ประธานกลุ่ม
อนุรักษ์ได้แจ้งเรื่องกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ร่วมตรวจสอบด้วย และทำหลักฐานด้วยการถ่ายภาพ และ
ทำเรื่องส่ง อบต.บ้านปง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อดำเนินการต่อไป

ชาวบ้านที่ร่วมเดินทางไปด้วยเล่าให้ฟังว่า การตัดหรือทำลายป่าไม้ทำได้ 4 วิธี คือ

1. ขยายพื้นที่ทำกินทีละนิดเข้าไปในเขตป่าจากพื้นที่ทำกินเดิม
2. ตัดถางป่า และเผาป่า ให้โล่ง จะได้พื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น
3. ตัดไม้เป็นหย่อมๆ ตามที่ต่างๆ ที่เป็นป่าสมบูรณ์และที่ลี้ภัยคน หลังจากนั้นนำ

กล้าไม้มาปลูกไว้ ในระยะ 6 เดือนถึงหนึ่งปี ก็จะขายให้นายทุน

4. ตัดไม้ทำลายป่าอย่างชัดเจน และนำขายให้นายทุนที่ต้องการซื้อ โดยมีการสั่งซื้อ
จากนายทุนเป็นระยะๆ

- ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2545 มีโครงการปลูกป่าทดแทน สถานที่เปิดกิจกรรม ณ บริเวณด้านหน้า
ศาลาประชาธิปไตย หมู่ที่ 4 ต.บ้านปง (เปิดกิจกรรมปลูกป่าไม้)

โดยมีหลักการและเหตุผล พื้นที่ป่าไม้ของตำบลบ้านปงในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มากเนื่องจาก
มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ลาดชันภูเขาสูงพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และป่าดงน้ำ เป็นแหล่งกำเนิดลำห้วย
สาขาของน้ำแม่ตาช้างหลายๆ สาย และเป็นแหล่งกำเนิดชีวภาพต่างๆ ของป่า แต่เมื่อมีการพัฒนา
พื้นที่ตามนโยบายของรัฐทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น ที่ดิน การผลิต วิถีชีวิต ป่า
ไม้ และสายน้ำ ทุกสิ่งคือทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกที่ถูก
เปลี่ยนแปลงโดยมนุษย์ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างไร้ขอบเขตโดยไม่มีระบบการดูแลและ
จัดการควบคุม ทำให้ทรัพยากรที่เคยมีมากกลับเหลืออยู่อย่างจำกัดบางครั้งไม่เพียงพอต่อความ
ต้องการ ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรและเกิดความขัดแย้ง ที่ดินที่มีอยู่ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบ
การใช้ที่ไม่ถูกวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ใช้เพื่อการเกษตร ป่าไม้ถูกทำลายด้วยการขยายผลผลิตพืช
เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า และการตัดไม้แปรรูปขาย น้ำถูกดึงไปใช้เพื่อธุรกิจการค้านอกเหนือจากการ
เกษตร จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชาวบ้านให้ความสำคัญกับป่าไม้มากเพราะคิดว่าป่าไม้เป็น
แหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร และสร้างความร่มรื่นให้กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตทั้ง
หลายที่อยู่ในโลกใบนี้ จึงร่วมกันจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทนป่าที่เสื่อมโทรมเพื่อฟื้นคืนชีวิตให้กับ
ป่าไม้ สายน้ำ และชีวิตสัตว์ป่าให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป

- เป้าหมาย** เพื่อฟื้นคืนสภาพป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้มีชีวิตกลับคืนมาดังเดิม
- พื้นที่เป้าหมาย**
1. พื้นที่ป่ารกน้ำ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ฮะใต้ ต.บ้านปง
 2. พื้นที่บริเวณน้ำตกแก้วตาช้าง หมู่ที่ 5 บ้านแม่ฮะเหนือ ต.บ้านปง
 3. พื้นที่บริเวณหลังบ้านกลางคอบริสอร์ท หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งโป่ง ต.บ้านปง
 4. พื้นที่บริเวณเหมืองหิน หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งโป่งใต้ ต.บ้านปง
- กลุ่มเป้าหมาย**
1. คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
 2. องค์การชุมชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
 3. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.
 4. กลุ่มเยาวชน
 5. กลุ่มสถานประกอบการ
 6. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร
 7. กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ
 8. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ทุกหน่วยงาน
 9. จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 100 คน
- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและป่าที่ถูกทำลายฟื้นคืนสภาพดังเดิม
 2. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนป่าไม้
 3. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลจัดการป่าไม้
 4. เพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนให้เกิดพลังปกป้องผืนป่าของชุมชน
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ**
1. สภาพป่าเสื่อมโทรมจะสามารถฟื้นตัวได้
 2. เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้างในการรักษาป่า และดูแลป่าไม้
 3. เกิดความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่จะช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้
 4. เกิดกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ช่วยกันปกป้องดูแลรักษาป่าไม้
- ผู้สนับสนุนกล้าไม้** ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ห้วยดินดำ ต.น้ำแพร่ อ.หางดง จ.เชียงใหม่

สรุปกิจกรรม "ปลูกป่าทดแทน"

รูปแบบกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 ช่วง

-ช่วงแรก รวมกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่บริเวณหน้าศาลาประชาธิปไตย หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำพิธีเปิดกิจกรรม "ปลูกป่าทดแทน" โดยมีท่านนายอำเภอ

อำเภอหางดง เป็นประธานเปิดกิจกรรม และประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างกล่าวรายงานการจัดกิจกรรมปลูกป่าทดแทน

-ช่วงที่สอง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตามพื้นที่เป้าหมาย 4 พื้นที่ เพื่อนำกล้าไม้ไปปลูกตามพื้นที่ที่กำหนด โดยทุกกลุ่มให้ความร่วมมือด้วยดีและประสานงานกันอย่างดี

จากการเข้าร่วมกิจกรรม “ปลูกป่าทดแทน” ทำให้พบว่า ชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ฝ่ายปกครองท้องถิ่น กลุ่มสถานประกอบการ อบต. และหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทุกหน่วยที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างให้ความร่วมมือด้วยดี ด้วยการร่วมปลูกป่ากับทุกกลุ่มทุกพื้นที่ ที่กำหนดไว้ตามแผนการปลูกป่าทดแทน ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่จะนำไปสู่การดูแลรักษาป่าไม้ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างความตระหนักให้เกิดสำนึกแก่ชุมชนในการปกป้อง ห่วงแหน รักษาป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- กิจกรรมตรวจป่าในวันที่ 26 กรกฎาคม 2545 ณ เขตพื้นที่ หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ 1.เพื่อตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ทำกินของหมู่บ้านและขอบเขตของป่าไม้
2.เพื่อสำรวจพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าไม้
สรุปกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมของ อบต. กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติออบขาน

จากการเดินสำรวจป่าทำให้พบว่าการขยายพื้นที่ทำกินของหมู่บ้าน การตัดไม้ และแผ้วถางป่าของชาวบ้านในเขตหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 7 รวมทั้งคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาถางป่าขยายพื้นที่ทำเกษตรทำให้พื้นที่ป่าลดลงเรื่อยๆ เพราะมีการขยายพื้นที่เป็นหย่อมๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำร่วมกับ อบต.บ้านปาง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้เคยทำขอบเขตพื้นที่ทำกินให้กับหมู่บ้านแต่ก็ยังมีขยายพื้นที่และแผ้วถางป่าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเจ้าหน้าที่หรือกลุ่มฯ ไม่สามารถควบคุมดูแลได้ทุกจุด ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนในการช่วยกันดูแลรักษาป่า ปัญหาและอุปสรรคในการดูแลรักษาป่าไม้

- 1.ขาดอาสาสมัครในการติดตามตรวจสอบดูแลพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
- 2.เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่เข้ามาติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

3.กลุ่มฯ ไม่มีอำนาจในการที่จะทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือ หรือเอาผิดกับผู้กระทำผิดได้

4.ชาวบ้านบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า

5.ชาวบ้านขาดสำนึกร่วมในการดูแลรักษาป่าซึ่งเป็นของส่วนรวม

6.เจ้าหน้าที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่กับกลุ่มคนบางกลุ่มที่เข้ามาหาผลประโยชน์จากป่าไม้

ในการดูแลรักษาป่าของชุมชนนั้นกลุ่มมีความพยายามทำกิจกรรมเดินสำรวจป่าอย่างต่อเนื่องระยะสามเดือนและหกเดือน แต่มีกำลังคนไม่เพียงพอที่จะสอดส่องดูแลอย่างทั่วถึงทำให้เกิดปัญหาคือการขยายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถจัดการได้

ในการทำลายป่านั้นมีหลายวิธีและวัตถุประสงค์ของการถางป่าของชาวบ้านมีอยู่สองประการ *ประการแรก* เพื่อที่จะได้ครอบครองที่ดินไว้เป็นที่ทำกินของตนเอง *ประการที่สอง* เพื่อที่จะได้ครอบครองที่ดินเป็นของตนเองและขายที่ดินนั้นให้กับผู้มีฐานะหรือนายทุนโดยไม่ต้องมีเอกสารสิทธิ จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้นายทุนสามารถครอบครองที่ดินที่อยู่ในเขตป่าได้มากและสามารถออกเอกสารสิทธิได้ คือ โฉนด ได้ก่อนชาวบ้าน แม้จะเข้ามาอยู่ที่หลัง

- กิจกรรม “แอ่วป่าหาความรู้ Walk Rally” ในวันที่ 23 พ.ย. 45 เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เข้าหุนเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ที่จะทำให้อกลุ่มต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากร และสามารถร่วมกันคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นจริง ที่จะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ในการแก้ไขปัญหาจึงต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ กลุ่มเยาวชน อบต. และกลุ่มประกอบการ จำนวน 150 คน

เป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มองค์กรต่าง ๆ และกลุ่มเยาวชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้สัมผัสได้เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง (ข้อมูลประกอบฐานกิจกรรมอยู่ในภาคผนวก ที่ 5)

- กิจกรรมวัดปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นกิจกรรมที่จัดทำทุกเดือนในช่วงปลายเดือนคือวันที่ 25 หรือ วันที่ 26 เพื่อที่จะได้ทราบปริมาณน้ำในแต่ละเดือนว่ามีปริมาณมากน้อยอย่างไร ในแต่ละฤดูกาลปริมาณน้ำมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำมาข้อมูลเปรียบเทียบคำนวณปริมาณน้ำทั้งปีและวิเคราะห์ต้นทุนน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างว่าเป็นอย่างไร มีปริมาณน้ำอยู่เท่าไร เพื่อจัดสรรน้ำให้เหมาะสมกับต้นทุนที่มีอยู่ และกลุ่มแกนนำได้ร่วมกันศึกษาลักษณะทางกายภาพของสายน้ำย่อย

และสายน้ำหลัก และได้เรียนรู้เทคนิคการวัดน้ำ และการคำนวณหาปริมาณน้ำในแต่ละจุดที่วัด ปริมาณน้ำของกลุ่มน้ำที่สามารถสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปขยายผลกับกลุ่มในพื้นที่ของตน ได้ (ดูแผนภาพที่ 4.1 ประกอบและภาคผนวกที่ 6)

4.3 สรุป

1. ในกระบวนการสร้างกฎเกณฑ์และกติกาในการจัดการทรัพยากร ได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือในระดับลุ่มน้ำและระดับเครือข่าย โดยใช้รูปแบบการประชุมในลักษณะต่าง ๆ สำหรับในระดับลุ่มน้ำจะมีการประชุมสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหาและการประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรการ ซึ่งในแต่ละกระบวนการดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน

- ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการปัญหา ชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหาระบบนิเวศ ดิน น้ำ ป่า ของลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และแก้ไขปัญหากลุ่มสถานประกอบการที่ไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาน้ำ

- การประชุมสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยรวมมีปัญหาน้ำท่วมมากเกินความจำเป็น ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมและการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่า ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ และการกระทำของคน ในปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติสามารถหาวิธีป้องกันได้ มีเหตุมีผลในการรับฟังและร่วมมือกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือกันในยามประสบภัยซึ่งไม่มีหลักการของผลประโยชน์เข้ามาแทรก แต่ในส่วนของการกระทำที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของคนต้องใช้กฎระเบียบของชุมชน และการสร้างสำนึกให้ตระหนักถึงส่วนรวมให้มาก ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน และต้องมีความหวังมีเช่นนั้นคนที่ทำความดีจะเกิดความท้อแท้เพราะสังคมมีแต่เรื่องผลประโยชน์และความเห็นแก่ตัว

- การประชุมพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างมาตรการ จะเห็นได้ว่าองค์กรชุมชนมีความพยายามที่จะทำให้ “ร่าง” มีความสมบูรณ์และครอบคลุมปัญหาทุกประเด็นที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และจะเป็นมาตรการที่สามารถแก้ไขปัญหที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความเป็นจริงของลุ่มน้ำซึ่งยังมีรายละเอียดที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายประเด็นในแต่ละส่วน ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งทีมอนุกรรมการยก “ร่าง” โดยให้มีตัวแทนทุกกลุ่มเข้าร่วมจัดการร่างให้แล้วเสร็จ และนำเสนอให้ทุกกลุ่มได้ศึกษารายละเอียดที่ทุกกลุ่มยอมรับและจะทำประชาพิจารณ์ทุกหมู่บ้านในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และผลักดันเข้าสู่ อบต.บ้านโป่ง ให้เป็นกฎระเบียบของชุมชนต่อไป

2. ในกระบวนการสร้างความร่วมมือและการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง เน้นกิจกรรม เรื่อง การสร้างฐานข้อมูล มีการใช้การสำรวจข้อมูลชุมชนโดยกลุ่มองค์กรชุมชนเอง

- เวทีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาน้ำ มีการยกระดับแนวคิดหรือวิธีคิดที่กว้างและรอบด้านมากขึ้น ทุกส่วนพยายามมองปัญหาหลายมุมที่จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาน้ำอย่างรอบคอบและครอบคลุม เพื่อนำไปสู่การสร้างกฎ กติกา ของชุมชนและลุ่มน้ำแม่ตาช้างและเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหาน้ำในการจัดการทรัพยากรมากขึ้น

- การประชาสัมพันธ์ ในรูปของเอกสารต่าง ๆ ของโครงการ ถือได้ว่าเป็นเผยแพร่

ข้อมูลการทำงานของโครงการและผลงานที่เกิดขึ้น ก่อให้แนวทางการทำงานและแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

- การอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการจัดการ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ น้ำ และที่ดิน แผนที่และการจัดการทรัพยากรชุมชนในระดับพื้นที่อย่าง ชัดเจน กิจกรรมร่วมของกลุ่มน้ำ เกิดการพัฒนาทางความคิดในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรที่เป็นระบบ ร่วมกันของชุมชนและการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา

บทที่ 5

บทสรุป: การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ของคนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

จากการศึกษาของโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างระยะที่ 2 (15 กรกฎาคม-14 มกราคม 2545) นั้น มีกระบวนการศึกษาโดยองค์กรชาวบ้าน “เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” เป็นผู้ศึกษาหรือดำเนินงานเป็นหลักและนักวิชาการ, สถาบันสิทธิชุมชนเป็นผู้หนุนเสริม รวมทั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนนี้ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันอย่างเข้มข้น

การเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่นและแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วม ได้เกิดมาจากการปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในการใช้น้ำ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ กลุ่มปลายน้ำ และปฏิบัติการการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนให้ใช้องค์ความรู้ของตนเองที่นำไปสร้างความเข้มแข็งเพื่อสร้างพลังอำนาจท้องถิ่น รวมทั้งปฏิบัติการการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในทุกระดับ (การปกครองท้องถิ่น, ภาค, การเคลื่อนไหวภาคประชาชน) ทั้งยังมีปฏิบัติการการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเพื่อให้เกิด “การคุ้มครอง” “แบ่งปัน” ทรัพยากรที่เหมาะสมสอดคล้องต่อความยั่งยืนทั้งด้านนิเวศและด้านสังคมอย่างเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

จากการเคลื่อนไหวและแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วม และปฏิบัติการดังกล่าวนี้ ได้เกิดจากการสร้างกระบวนการศึกษาดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง ชุมชนได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกของหมู่บ้านผู้ใช้น้ำและศึกษาข้อมูลรูปแบบการใช้น้ำของทุกกลุ่มทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ขั้นตอนที่สอง ชุมชนแลกเปลี่ยน/เรียนรู้/ศึกษาร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการน้ำ เช่น ปัญหาฝ่าย(การแบ่งสรรน้ำ, ฝ่ายพัง, คั้น , ดู, แตร ,เหมือง) ปัญหาสิทธิมีสิทธิพลใช้น้ำเหนือชุมชนปัญหาการจัดการใช้น้ำของคนต้นน้ำ คนกลางน้ำ คนปลายน้ำ ปัญหาการบุกรุกลำน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำ ปัญหาสร้างสิ่งกีดขวางลำน้ำ ปัญหาการเปลี่ยนเส้นทางน้ำ ปัญหาการทำลายป่า ปัญหาการขยายที่ดิน ฯลฯ

ขั้นตอนที่สาม ชุมชนสร้างแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมโดยสร้าง “กติกา” เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดการยอมรับการจัดการทรัพยากรร่วมกัน และกติกาเป็น กฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีการปรับใช้เพื่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่นำมาสู่การจัดการทรัพยากรอย่าง “แบ่งปัน” และทุกกลุ่มคน(คนจน) สามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ตลอดจนเกิดการคุ้มครองทรัพยากรท้องถิ่น

ขั้นตอนที่สี่ ชุมชนศึกษาถึงการสร้าง การยอมรับร่วมกัน ในกติกา ซึ่งการยอมรับนั้นเป็น “สัญลักษณ์”ของการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากรหรือสร้างอำนาจชุมชนท้องถิ่นและสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากร

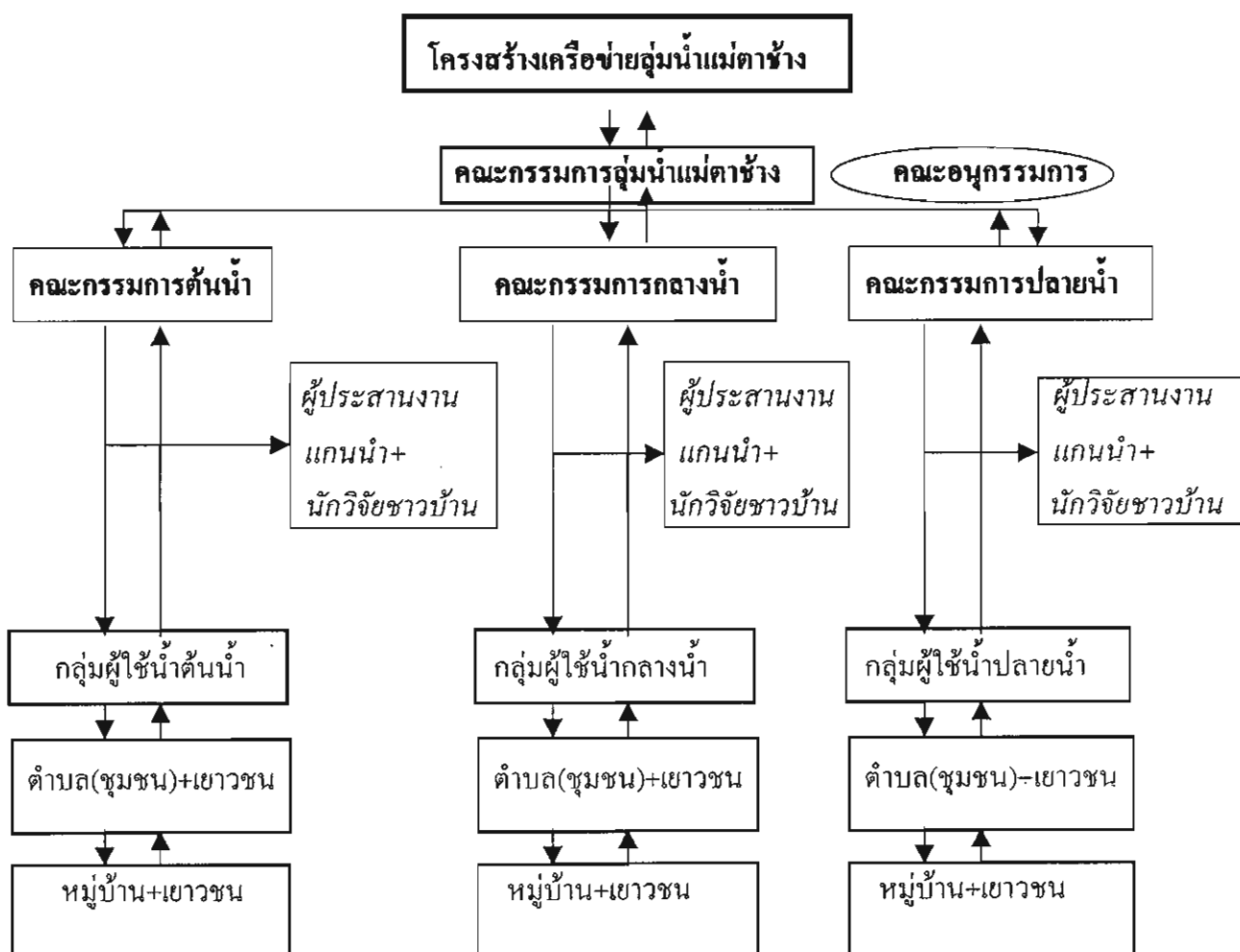
ขั้นตอนที่ห้า ชุมชนศึกษาถึงกระบวนการใช้ทรัพยากรที่สามารถคุ้มครองดูแลทรัพยากรท้องถิ่น โดยจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรในระดับลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งการจัดทำแผนจะเป็นเครื่องมือของชุมชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจร่วมในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น

ด้วยกระบวนการศึกษาดังกล่าวนั้นได้ดำเนินการผ่านกิจกรรม 18 กิจกรรม(โปรดดูเอกสารรายงาน Phase2 หน้า14-22)ภายในระยะเวลา 6 เดือนนี้ สามารถสรุปให้เห็นผลที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรได้ใน 2 ระดับ คือ

ระดับที่หนึ่ง เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

จากการศึกษาและการดำเนินงานของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างโดยทำกิจกรรมร่วมกันนั้นทำให้เกิดการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการแก้ไขปัญหาหรือกำหนดการจัดการทรัพยากรน้ำนั้น มีปฏิบัติการหรือการสร้างดังนี้ คือ

ประการที่หนึ่ง เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้สร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง โดยมีการสร้างกลไก โครงสร้างการทำงานที่สามารถยืดหยุ่น ทั้งมีรูปแบบที่เป็นทางธรรมชาติสังคมลุ่มน้ำและรูปแบบที่เป็นทางการ ทั้งสองรูปแบบดังกล่าวชุมชนได้ปรับประยุกต์ ผสมผสานหนุนเสริมซึ่งกันและกัน เนื่องจากการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เกี่ยวข้องกับรัฐส่วนกลาง รัฐท้องถิ่น ผู้ประกอบการ(ทุน) และชุมชนที่แตกต่างทางชาติพันธุ์ ในปัจจุบันเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีโครงสร้างการทำงาน ดังนี้

การทำงานของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีความเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน – ตำบล-ชุมชนจนกระทั่งรวมเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำแต่ละส่วน ในปัจจุบันชุมชนได้จัดตั้ง**ศูนย์ประสานงานเครือข่ายลุ่มน้ำตาช้าง**ขึ้นเพื่อให้เป็นสถานที่หรือจุดประสานงานการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและยังเป็นการ**สร้างต้นตอ**ให้กับเครือข่ายในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ ในขณะที่ชุมชนได้พยายามสร้างการสืบทอดเจตนารมณ์การจัดการและรักษาทรัพยากรไปยังลูกหลานของตนเอง และในอนาคตเยาวชนเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นฐานสมาชิกที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

การรวมกลุ่มคนในลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างทำให้เกิดผลที่สำคัญ คือ หนึ่ง เกิดการแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนบนคอกกับคนพื้นราบได้ดียิ่ง **ปัจจุบันคนทั้งสองกลุ่มหันหน้าเข้าหากันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และมีเป้าหมายจัดการทรัพยากรร่วมกัน** โดยมีการกำหนดพื้นที่ทำกิน มีการอนุรักษ์ป่าไม้ การจำกัดการขยายของสถานประกอบการและเกิดการเคลื่อนไหวในการดูแลน้ำ ป่า ดิน การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง และชุมชน สำหรับกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนตัวอย่างแรกคือฝ่ายหมู่ 2 ตำบลบ้านโป่ง

ประการที่สอง เครือข่ายลุ่มน้ำได้สร้าง “กติกา” ในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

การสร้างกติกาของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นพยายามทำเนื้อหาที่ทุกกลุ่มได้รับประโยชน์ร่วมและทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมบนฐานคิดหรือแนวคิดของ “การแบ่งปัน”และ“การคุ้มครอง” ทรัพยากรร่วมกัน รวมทั้งเป็นการสร้างสำนึกการจัดการทรัพยากรร่วมร่วม(สิทธิชุมชน)

การร่างกติการะดับเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้นมีการปฏิบัติการจากฐานของหมู่บ้าน→ชุมชน→กลุ่ม (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) → เครือข่ายลุ่มน้ำ

ในขณะที่ชุมชนมีความพยายามที่จะทำให้ “ร่าง” มีความสมบูรณ์และครอบคลุมปัญหาทุกประเด็นที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำ และจะเป็นมาตรการที่สามารถแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความเป็นจริงของกลุ่มน้ำซึ่งยังมีรายละเอียดที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายประเด็นในแต่ละส่วน ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งทีมอนุกรรมการยก “ร่าง” โดยให้มีตัวแทนทุกกลุ่มเข้าร่วมจัดการยกร่างให้แล้วเสร็จ และนำเสนอให้ทุกกลุ่มได้ศึกษารายละเอียดที่ทุกกลุ่มยอมรับและจะผลักดันเข้าสู่ อบต. ทำประชาพิจารณ์ในแต่ละพื้นที่ให้ทุกกลุ่มยอมรับมาตรการที่จัดทำขึ้น ประเด็นใน“ร่าง” ที่สำคัญคือการพยายามที่จะสร้างจิตสำนึกของคนในลุ่มน้ำให้มีสำนึกร่วมในการใช้น้ำ ใช้ดิน ใช้ป่า อย่างสมดุล โดยที่มีคนกลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ กลุ่มสถานประกอบการ กลุ่มปลายน้ำ มาช่วยกันร่างและปรับ แล้วจึงนำมาารวมกัน ซึ่งจะได้นำร่างนี้ไปทำประชาพิจารณ์ในระดับหมู่บ้านต่อไป

จากกระบวนการร่างกติกาทำให้ผู้นำชุมชนหรือคณะอนุกรรมการเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ในการจัดการปัญหาการใช้ทรัพยากรของลุ่มน้ำแม่ตาช้างในประเด็นหลักต่างคือ เรื่องกฎหมายการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า กระบวนการผลักดันกฎหมายเข้าสู่อบต. อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรแบบ

เดิมและแบบใหม่ สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร ซึ่งจากการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้คณะกรรมการหรือผู้นำ ได้รับประสบการณ์ที่สามารถยกระดับความรู้และพัฒนาแนวคิดในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรมากขึ้น เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ น้ำ และที่ดิน ที่ชัดเจน เกิดการพัฒนาทางความคิดในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรที่เป็นระบบ และการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา

ประการที่สาม การสร้างการยอมรับและการสร้างความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องในการใช้และจัดการทรัพยากร

เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้ร่างกติกาและพยายามสร้างการยอมรับกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการทรัพยากร โดยสร้างการยอมรับในระดับดังนี้ คือ

- หนึ่ง ระดับชุมชนกับชุมชน
- สอง ระดับชุมชนกับรัฐท้องถิ่น
- สาม ระดับชุมชนกับสถานประกอบการ (ทุน)
- สี่ ระดับการยอมรับร่วมกันทุกกลุ่ม คือ (ชุมชน)ชาวบ้าน+สถานประกอบการ-รัฐท้องถิ่น (เช่น อบต.)

ผลของการสร้างการยอมรับในระดับต่างนั้นสามารถดูได้จากปรากฏการณ์ ดังนี้ คือ

ผลที่เกิดขึ้นระดับชุมชนกับชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้น้ำเกิดความเข้าใจไม่ขัดแย้งและไม่ใช้ความรุนแรง เกิดองค์กร,เครือข่าย,แนวคิด,แผนการทำงานและการแก้ไขปัญหาพร้อม,เป้าหมาย,ทิศทางจัดการทรัพยากรร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้นระดับชุมชนกับรัฐท้องถิ่น (การปกครองท้องถิ่น) ได้แก่ คณะกรรมการฯ สามารถสร้างการยอมรับจากชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสามารถสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง.การยอมรับการดำเนินงานของคณะกรรมการต่อชุมชน องค์กรชุมชน ฝ่ายปกครองท้องที่ องค์กรท้องถิ่น ในการดำเนินการแก้ไขปัญหา เช่น กรณีฝ่าย ม.2 ต.บ้านปงถูกทုပ်ทำลาย เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2544 และ กลุ่มชาวบ้านได้ร้องเรียนมายัง คณะกรรมการฯ ๆ จึงแจ้งเรื่องยัง อบต. ที่รับผิดชอบในพื้นที่ อบต.จึงส่งเรื่องกลับมาให้คณะกรรมการฯ จัดการแก้ไขปัญหาเอง คณะกรรมการจึงแจ้งเรื่องไปยัง กำนัน พ่อหลวง ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และกลุ่มเกษตรกร ให้ดำเนินการไต่เถียงกรณีพิพาท แต่ไม่เป็นผล เรื่องจึงกลับมาที่คณะกรรมการ จากนั้นคณะกรรมการได้จัดเวที เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2545 ที่ห้องประชุมอำเภอหางดง โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมเจรจาและเชิญท่านปลัดอำเภอหางดงมาร่วมเป็นพยานและให้ข้อเสนอแนะ แต่ยังไม่สามารถยุติปัญหาได้ และจัดเวทีเจรจาย่างต่อเนื่อง และครั้งสุดท้ายที่ เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2545 ณ วัดอรุณญาวาส ต.บ้านปง ที่เป็นบริเวณใกล้เคียงกับฝ่ายที่เกิดปัญหา จึงสามารถยุติปัญหาได้

และเกิดความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยจะสร้างแท่งกั้นน้ำในลำเหมืองวังจั่นในฤดูแล้ง ใช้งบประมาณ จาก 4 อบต. คือ บ้านปง บ้านแหวน น้ำแพร่ และหนองควาย จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการมีความพยายามในการจัดเวทีเจรจาแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องและสามารถยุติปัญหาได้ โดยไม่ต้องมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง และกรณี สวนบัววิสัยก่อสร้างกำแพงรูก้ำลำน้ำแม่ตาช้าง ชาวบ้านร้องเรียนมาที่คณะกรรมการฯ แทนที่จะร้องเรียนที่ อบต. ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

ผลที่เกิดขึ้นระดับชุมชนกับสถานประกอบการ(ทุน) ได้แก่ สถานประกอบการเริ่มตระหนักถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาและเริ่มเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนมากกว่าเดิม และเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้างซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ดีในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทุกกลุ่มเริ่มเข้าใจและปรับตัวเข้าหากันเพื่อให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาสำเร็จด้วยดี

ระดับการยอมรับร่วมกันทุกกลุ่ม คือ (ชุมชน)ชาวบ้าน+สถานประกอบการ+รัฐท้องถิ่น(เช่น อบต.) ในระดับนี้อยู่ในระหว่างดำเนินการอยู่

จากการสร้างการยอมรับทั้ง 4 ระดับแล้วชุมชนได้สร้างการยอมรับโดยกลวิธีต่างๆ เช่น

กลวิธีสร้างฐานข้อมูลรูปแบบการใช้น้ำซึ่งมีการจัดเก็บด้วยแบบสอบถาม ในการจัดเก็บข้อมูลนี้ทำให้เกิดกลไกการประสานงาน(คนทำงาน,อาสาสมัคร)การระดมความคิด เวทีแลกเปลี่ยน การตื่นตัว การเรียนรู้ในชุมชนและระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่งผลทำให้เครือข่ายจัดองค์กรที่เข้มแข็งขึ้น

กลวิธีสร้างเวทีหาแนวทางแก้ไขหรือจัดทำแผนการจัดการทรัพยากร ซึ่งการสร้างดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาในหลายด้าน ดังเช่น ปัญหาการพังทลายของหน้าดิน ปัญหาการตัดไม้ในบ้านปง ปัญหา น้ำท่วม ปัญหาเหมืองฝายขาดการจัดการ ฯลฯ

กลวิธีสร้างองค์ความรู้ของชุมชน ดังเช่น **มีการปรับวิธีคิด**ในเรื่องรูปแบบการใช้ในสวนล้นจีของคนบนที่สูงบ้านม้งคอยปุยและผานกกก ด้วยมีวิธีคิดที่จะใช้น้ำอย่างประหยัด จึงทดลองเปลี่ยนรูปแบบการใช้น้ำจากสปริงเกอร์ที่ต้องสูญเสียน้ำที่เป็นฟอยไปในอากาศเป็นจำนวน มาสู่วิธีการขุดแอ่งรอบต้นล้นจีกว้างประมาณ 100 เซนติเมตร ลึก 30 เซนติเมตร โดยนำน้ำจากสายยางมาใส่ในแอ่งให้ได้ระยะเวลาให้น้ำ 7 วัน น้ำจะซึมลงไปดินหล่อเลี้ยงต้นล้นจี ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านได้ทดลองทำในสวนและได้ผลดีจึงขยายแนวคิดไปยังสวนข้างเคียงและเริ่มใช้วิธีนี้เกือบทุกสวน **มีการถอดความรู้**การจัดการปัญหาความขัดแย้งการใช้ทรัพยากร **มีการถอดความรู้**การจัดการเหมือง-ฝาย/ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดการน้ำ **มีการถอดความรู้**การสร้างเสริมความเข้มแข็งองค์กรในการจัดการทรัพยากรน้ำ **มีการถอดความรู้**การปกครองท้องถิ่นกับการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร

กลวิธีสร้างกิจกรรมร่วมและใช้ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นฐานการรวมกลุ่ม เช่น การเลี้ยงผีฝาย, การสืบชะตา, การเดินตรวจสายน้ำ, การสำรวจป่า, การปลูกป่า

จากกระบวนการสร้างและการเคลื่อนไหวการแก้ไขปัญหของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น ชาวบ้านได้บทเรียนร่วมกันว่า ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงตั้งแต่ชีวิตระดับครัวเรือน ชุมชน

กลุ่มลุ่มน้ำ และระดับภาคเหนือ จนถึงระดับชาติ เพราะ “น้ำ คือสายใยแห่งชีวิตที่หล่อเลี้ยงให้มนุษย์มีลมหายใจ” น้ำยังสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมทุกชั้นชน ดังนั้นชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้างจึงเรียนรู้ว่า การแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้นั้น คนและชุมชนและทุกส่วนที่เกี่ยวข้องจึงต้องมาเรียนรู้ร่วมกันว่าจัดการน้ำอย่างไรจึงจะสร้างความเป็นธรรมและเท่าเทียมในการใช้น้ำ รวมทั้งต้องใช้อย่างสมดุลต่อธรรมชาติ จึงมีแนวคิดในการเชื่อมร้อยเครือข่ายลุ่มน้ำ โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญและเริ่มจาก 18 ลุ่มน้ำภาคเหนือ

ระดับที่สอง เครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ (16 ลุ่มน้ำ)

การสร้างเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือนั้น เป็นการสร้างการรวมตัวของลุ่มน้ำต่างๆ ที่เคยอยู่อย่างกระจัดกระจาย ต่างคนต่างประสบปัญหาต่างคนต่างแก้ไขปัญหาค้าง เช่น ปัญหาการสร้างเขื่อน ปัญหาการจับเก็บค่าน้ำ ปัญหาการแย่งชิงการใช้น้ำ ปัญหาชาวบ้านไม่สิทธิจัดการน้ำได้ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการขาดแคลนน้ำ,น้ำแห้ง ปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำของรัฐ ปัญหาการผลักดันให้ออกพรบ.น้ำฯลฯ

การรวมกลุ่มในแต่ละลุ่มน้ำในภาคเหนือได้มีการรวมตัวในระดับลุ่มน้ำของตนเองเท่านั้นและในบางครั้งได้พยายามเรียนรู้ข้ามลุ่มน้ำแต่ขาดการเคลื่อนไหวหรือการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เนื่องจากขาดโอกาส/เงื่อนไขและการหนุนเสริมในการรวมตัวกัน

ในขณะที่ เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้พยายามหาเพื่อน โดยเริ่มจากมีการศึกษาดูงานในกลุ่มน้ำแม่ปิง แม่ป๋าว น่าน จากนั้นลุ่มน้ำตาช้างได้จัดเวทีการเรียนรู้และเวทีถอดความรู้ ร่วมกับลุ่มน้ำแม่ปิง ลุ่มน้ำแม่วาว ลุ่มน้ำแม่ต๋น ลุ่มน้ำแม่แดง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่ลาว ลุ่มน้ำแม่แจ่ม ประมาณ 5 ครั้ง ซึ่งการถอดความรู้มีเรื่องหลัก ๆ คือ

1. ความรู้การจัดการเหมือง-ฝาย
2. ความรู้วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีการจัดการน้ำของชุมชน
3. ความรู้การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่เชื่อมโยงกัน
4. ความรู้การสร้างผู้นำท้องถิ่น
5. ความรู้การจัดการองค์กรชุมชน/เครือข่ายลุ่มน้ำ
6. ความรู้การสร้างอำนาจท้องถิ่นในการปกครองท้องถิ่นเพื่อจัดการทรัพยากรชุมชน

จากการถอดความรู้ทำให้เครือข่ายในลุ่มน้ำที่เข้ามาร่วมกันนั้นได้เกิดการสังเคราะห์ความรู้ และทำให้เห็นความรู้ที่สำคัญในด้านต่างๆ ของชุมชน ดังนี้ คือ

หนึ่ง แนวคิด/อุดมการณ์ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ

สอง กระบวนการและขั้นตอนที่ปฏิบัติการ

ตาม ผลของการปฏิบัติการและเงื่อนไข/บริบท ที่ทำให้เกิดผลนั้นๆ

๕ รู้ถึงบทเรียนและองค์ความรู้ของชุมชน

จากการการสังเคราะห์ความรู้ร่วมกันและทำให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆ ร่วมกันนั้น ชุมชนได้เห็นถึงศักยภาพตนเอง จึงเกิดการประชุมใหญ่ “เวทีปอยหลวงว่าด้วยเรื่องน้ำ”ของเครือข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ 16 ลุ่มน้ำ ผู้เข้าร่วมประมาณ 400 คน ในวันที่ 27 กันยายน 2545 ได้แก่ ลุ่มน้ำแม่แตงบน ลุ่มน้ำแม่แตงล่าง ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำลี้ ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่ตื่น ลุ่มน้ำแม่วาง ลุ่มน้ำแม่งัด ลุ่มน้ำสมุน ลุ่มน้ำแม่ลาว ลุ่มน้ำแม่ขาน ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง และทั้ง 16 ลุ่มน้ำได้รวมตัวกันประกาศเป็น “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านจัดการทรัพยากรน้ำภาคเหนือ” ซึ่งในปัจจุบันมีคณะกรรมการและคณะทำงาน รวมทั้งกลไกการประสานงาน

จากนั้นได้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในวันที่ 20 ตุลาคม “เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งและทิศทางการแก้ไขปัญหาของลุ่มน้ำ” โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำแม่งัด ลุ่มน้ำสมุน ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เวทีนี้ได้สร้างความชัดเจนยิ่งขึ้นในการสร้างทิศทางร่วมในการประสานเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกัน และภาระกิจร่วมกัน คือ

แก้ไขปัญหาที่ลุ่มกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ และจะเสนอทางเลือกที่ดีในการพัฒนาลุ่มน้ำโดยองค์กรชุมชน รวมทั้งเสนอทางเลือกเชิงนโยบายการจัดการน้ำ

จากเวทีการเรียนรู้ร่วมกันในครั้งนี้ ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการรวมตัวของชาวบ้าน เครือข่ายพันธมิตรนักวิชาการ ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างองค์ความรู้ การสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาและนำสู่การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรโดยภาคประชาชน

จากการเรียนรู้ของเครือข่ายลุ่มน้ำและพัฒนาการรวมตัวกันเป็น “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านจัดการทรัพยากรน้ำภาคเหนือ”นั้นเป็นการผกผันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ คือ

- ◆ การเรียนรู้ในระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ปัญหาที่หลายหลายซับซ้อน
- ◆ การเรียนรู้แบบข้ามลุ่มน้ำ ที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ จนเกิดองค์ความรู้การจัดการน้ำร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการตระหนัก สำนึกการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันของภาคประชาชน
- ◆ การเรียนรู้เชื่อมร้อยเครือข่ายลุ่มน้ำ คือการเรียนรู้ที่ผกผันของภาคประชาชนในตระหนักในปัญหาและสิทธิชุมชน พลเมืองในการแก้ไขปัญหา “น้ำ”

การผกผันครั้งนี้ เป็นจุดกำเนิดเริ่มต้นจาก 16 ลุ่มน้ำแสดงถึง ภาคประชาชนได้ตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันโดยใช้ความคิด ความรู้ วิทยาศาสตร์อันกรีกต้องฉีกเป็นแกนหัวใจในรวมพลังเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจอำนาจในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่ “แบ่งปัน” “เป็นธรรม”และ “เท่าเทียม”ในสังคมไทย.

จากกระบวนการศึกษาของโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างระยะที่สองนี้ **ได้เน้น**
การสร้างการเรียนรู้ใน 2 ระดับ คือ การเรียนรู้ในเครือข่ายลุ่มน้ำ และการเรียนรู้เครือข่ายข้ามลุ่มน้ำหรือเครือ
ข่ายลุ่มน้ำภาคเหนือ ซึ่งในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำเป็นปัญหาที่หนักหน่วงทั้งระดับชุมชนจน
 ถึงระดับโครงสร้างทางสังคม/การเมือง/วัฒนธรรม ดังนั้นกระบวนการศึกษาจึงเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเพื่อ
 ให้เกิดองค์ความรู้เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาร่วมกันของภาคประชาชนในการจัดการทรัพยากร

ภาคผนวก

ภาคผนวก ที่ 1

ร่าง

หลักการและเหตุผล

ประกอบระเบียบข้อบังคับ (กติกา)

ของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

หลักการ

เพื่อต้องการให้มีระเบียบข้อบังคับหรือ กฎ กติกา อันเป็นมาตรการที่จะนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

เหตุผล

โดยที่เป็นการสมควรที่จะให้มีระเบียบข้อบังคับ หรือ กฎ กติกา อันจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ เพราะทั้งในอดีตและปัจจุบันมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยไม่คำนึงถึงความสมดุล ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ซึ่งไม่มีมาตรการอันใดที่จะนำมาใช้ให้ได้ผล ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายของรัฐหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีเจ้าหน้าที่พร้อมจะปฏิบัติงาน แต่ก็ได้ผลเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดในปัจจุบัน เริ่มมีน้อยลงคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ จึงต้องการให้มีระเบียบข้อบังคับ (กติกา)นี้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมายความว่า หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

หมวดที่ 2

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรประชาชน

ข้อ 4 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรประชาชนในนามของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง มีดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อความสามัคคีของกลุ่มคนผู้ใช้น้ำในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน
3. เพื่อสร้างคน สร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชน ในการรักท้องถิ่นรักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัว
4. เพื่อต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการใช้ประโยชน์และอันตรายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติ
5. เพื่อสร้าง กฎ กติกา ระเบียบข้อบังคับของชุมชน เพื่อนำไปบริหารและจัดการเองโดยองค์กรประชาชน

6.

.....
.....

.....
.....

7.

.....
.....

.....
.....

หมวดที่ 3

คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ข้อ 5 คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ประกอบไปด้วยประธาน รองประธาน เจริญชัย ฝ่ายทะเบียน เลขานุการฯ กรรมการฝ่ายตรวจสอบประเมินผล และกรรมการอื่นๆ ไม่น้อยกว่า 25 คน
- ข้อ 6 เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นที่เข้าใจของทุกฝ่าย จะต้องมีการคณะกรรมการหมู่บ้านละ 2 คน ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ข้อ 7 การแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการดำเนินงาน แต่ไม่เกิน 7 คน
- ข้อ 8 คณะกรรมการดำเนินงานและคณะกรรมการ ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปีในกรณีพ้นจากตำแหน่ง อันเนื่องมาจากการครบวาระอาจได้รับเลือกเข้ามาดำรงตำแหน่งอีกครั้ง แต่ไม่เกิน 2 สมัย
- ข้อ 9 การพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินงาน และคณะกรรมการ
1. ตาย
 2. ลาออก
 3. ที่ประชุมมีมติให้ออก โดยใช้คะแนนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกที่มีอยู่ในที่ประชุม
 4. ครบวาระการดำรงตำแหน่ง
- ข้อ 10 เมื่อตำแหน่งใดว่างลงให้มีการประชุมคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งแทนภายใน 30 วัน

หมวดที่ 4

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

- ข้อ 11 คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้
1. กำหนดแผนงาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้เจริญและเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำและบุคคลอื่นๆ ด้วย
 2. บริหารจัดการให้เป็นไปตามแผนและมติที่ประชุม
 3. สร้างเสริมองค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง โดยการรณรงค์ เรียนรู้ อบรม แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
 4. เป็นผู้ประสานงานที่ดีในทุกหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชนอื่นๆ
 5. ในการบำรุง รักษา ปกป้อง คุ้มครอง ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำและนอกเขตที่มีผลกระทบต่อชุมชนคนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

6. สร้างเสริมความเป็นเอกภาพให้เกิดให้มีขึ้นในเขตชุมชนคนลุ่มน้ำทุกส่วน
 7. จัดหาเงินทุนเพื่อพัฒนาองค์กรตนเอง
- ข้อ 12 หน้าที่ของคณะกรรมการ มีดังนี้
1. ให้คำแนะนำ เสนอความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการดำเนินงานพร้อมกับรายละเอียดแผนงานโครงการพัฒนาและวิธีแก้ไขปัญหา
 2. เป็นผู้แทนของหมู่บ้านในการประสานงาน ทำความเข้าใจกับผู้ใช้น้ำและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแก้ปัญหาต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำ
 3. เข้าร่วมประชุมและกิจกรรมทุกครั้ง ที่มีการจัดขึ้น
 4. ทำหน้าที่อื่นๆ ตามมติที่ประชุมหรือคณะกรรมการฯ มอบหมายให้

หมวดที่ 5

การประชุม

- ข้อ 13 คณะกรรมการดำเนินงานจะต้องประชุมอย่างค่อเนื่องอย่างน้อย.....เดือนต่อครั้ง
ในกรณีมีความจำเป็นอาจเรียกประชุมได้ตามความเหมาะสมและสถานการณ์
- ข้อ 14 ในรอบหนึ่งปีคณะกรรมการดำเนินงาน จะต้องเรียกประชุมใหญ่สามัญประจำปีเพื่อชี้แจงฟังความคิดเห็น และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมา ให้แก่ผู้ใช้น้ำได้รับทราบ
- ข้อ 15 ในรอบหนึ่งปีคณะกรรมการดำเนินงาน จะต้องทำกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลบำรุงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง 1 ครั้ง โดยมีเครือข่ายผู้ใช้น้ำเข้าร่วม
- ข้อ 16 การประชุมทุกครั้ง จะต้องมีส่วนร่วมประชุมเกินกว่าครึ่ง จึงถือว่าครบองค์ประชุม

หมวดที่ 6

การใช้น้ำ

- ข้อ 17 น้ำที่เกิดจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง หรือ ดาน้ำ เป็นต้น เป็นต้นเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน บุคคลมิได้คัดค้าน ก่อสร้าง จัดทำให้เกิดให้มีขึ้น การเข้าไปยึดครองเก็บกักไว้เกินความจำเป็นไม่แบ่งปันให้คนอื่นจะกระทำมิได้
- ข้อ 18 บุคคลใดมีความประสงค์จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวม จะต้องขออนุญาตต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการดำเนินงานลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- ข้อ 19 การนำน้ำไปใช้สำหรับการเกษตรก็ดี สถานประกอบการค้าก็ดี หรือใช้น้ำเพื่อประโยชน์อื่นใดก็ดีที่เป็นไปในลักษณะส่วนบุคคล จะขุดจะทำอ่างหรือทำคันกั้นน้ำ

ในเขตหรือชายตลิ่งลำห้วยสาธารณะไม่ได้

- ข้อ 20 บุคคลใดบุคคลหนึ่ง มีความประสงค์จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน ในการทำเกษตรกสิ ในการประกอบธุรกิจเพื่อการค้ากสิ หรือเพื่อประโยชน์อื่นใด จะต้องทำที่เก็บกักน้ำไว้ในพื้นที่ของตนเอง
- ข้อ 21 การก่อสร้างที่เก็บกักน้ำในพื้นที่ของตัวเอง จะต้องคำนึงถึงปริมาณการใช้น้ำในการนั้นๆ ให้เหมาะสมพอสมควร การเก็บกักน้ำไว้มากเกินความจำเป็นจะกระทำมิได้ เว้นแต่ฤดูที่มีน้ำมาก
- ข้อ 22 การก่อสร้างที่เก็บกักน้ำโดยใช้ฝายยางกสิ ปูนซีเมนต์กสิ หรือใช้วัสดุอื่นใดให้เป็นไปตามความเหมาะสมของภูมิประเทศ หรือหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการกำหนด
- ในกรณีพื้นที่ก่อสร้างอยู่ในเขตป่าไม้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานนั้นๆ ก่อน
- ข้อ 23 การใช้ท่อน้ำเพื่อนำน้ำไปใช้ในสวนเกษตรส่วนบุคคล จะต้องใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้ว ระยะทางจากต้นน้ำถึงที่เก็บกักน้ำ 4 เมตร และให้เกษตรกรวางท่อน้ำหลังที่เก็บกักน้ำไว้ด้วยเพื่อระบายน้ำกลับไปยังลำห้วย หรือคิ่ววาลูกลอยไว้ด้วย หรือในกรณีพื้นที่ทำการเกษตรลาดชันให้เกษตรกรวางท่อน้ำในระดับ 70 องศา — 75 องศา
- ข้อ 24 การใช้น้ำในพื้นที่การเกษตรที่มีจำนวนไม่เท่ากัน เกษตรกรจะต้องปฏิบัติตามนี้
1. บุคคลมีพื้นที่การเกษตรไม่เกิน 20 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาดหนึ่งนิ้ว
 2. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 40 ไร่ ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 1 นิ้วครึ่ง
 3. บุคคลใดมีพื้นที่การเกษตรมากกว่า 40 ไร่ ขึ้นไป ให้ใช้ท่อน้ำขนาด 2 นิ้ว
- ข้อ 25 การใช้น้ำของเกษตรกรโดยการต่อท่อน้ำจากลำห้วยเข้าสวนจะต้องใช้ลำห้วยเดียวและต่อท่อน้ำเส้นทางเดียวจะต่อหลายลำห้วย หรือใช้ท่อน้ำหลายเส้นไม่ได้ เว้นแต่เกษตรกรมีพื้นที่ทำกินหลายแห่งอยู่ห่างกัน ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการดูแลสายน้ำนั้นๆ
- ข้อ 26 การใช้น้ำของเกษตรกรในบริเวณคันน้ำ หรือตม้ำ ซึ่งถือเป็นแหล่งกำเนิดของสายน้ำที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และพืชสัตว์ จะต้องใช้อย่างระมัดระวังและต้องแจ้งต่อคณะกรรมการดูแลสายน้ำให้ทราบด้วย
- ข้อ 27 ห้ามมิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งตัดไม้ หรือตัดต้นกล้วย หรือพืชอื่นๆ ที่อยู่บริเวณต้นกำเนิดของน้ำ (ตม้ำ)
- ข้อ 28 หากเกิดการขาดแคลนน้ำในท้องที่ใดจนเป็นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อน คณะกรรมการหรืออนุกรรมการ หรือบุคคลผู้ใช้น้ำ ต้องแจ้งให้คณะกรรมการดำเนินงานให้รับทราบโดยด่วน เพื่อจะแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้ง
- ข้อ 29 ในฤดูขาดแคลนน้ำให้กลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำ และสถานประกอบการลดการใช้น้ำลง 50% เพื่อประโยชน์ของผู้ใช้น้ำ

หมวดที่ 7

ลำห้วยและลำเหมืองสาธารณะ

- ข้อ 30 ลำน้ำแม่ตาช้าง หรือลำห้วยน้อยใหญ่ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างทุกสาย อันเกิดจากธรรมชาติ บุคคลมิได้ตกแต่งหรือสร้างขึ้น เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เป็นสมบัติของสาธารณชน บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะยึดถือครองแสดงความเป็นเจ้าของมิได้
- ข้อ 31 แนวเขตลำน้ำแม่ตาช้างหรือลำน้ำย่อยในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างจะต้องอยู่ในลักษณะดั้งเดิมของธรรมชาติ จะกว้างหรือแคบให้เป็นไปตามภูมิประเทศ ห้ามบุคคลใดบุคคลหนึ่งบุกรุก
- ข้อ 32 จะต้องมิให้หลักเขตปักแสดงเป็นแนวเขต โดยพ้นจากพื้นดิน 60 เซนติเมตร บุคคลทั่วไปสามารถมองเห็น ได้ชัดเจนในเขตพื้นที่ลำน้ำไหลผ่าน และที่มีการครอบครองมีเอกสารสิทธิ์ เว้นไว้แต่ในเขตป่าไม้
- ข้อ 33 ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิมเช่น ต้นไม้ที่อยู่ในแนวเขตลำน้ำหรือชายตลิ่ง หรือก้อนหินที่มีอยู่ในลำน้ำ บุคคลจะตัดหรือทำลายหรือโยกย้ายไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมิได้
- ข้อ 34 ห้ามมิให้บุคคลหนึ่ง บุคคลใดเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของน้ำ เพื่อประโยชน์ของตัวเอง ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อส่วนรวม
- ข้อ 35 ลำน้ำทุกสายในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างทั้งสายใหญ่และสายเล็ก จะต้องมิให้คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ หรือกลุ่มองค์กรชุมชนเข้าไปดูแลบริหารจัดการ
- ข้อ 36 การขุดลอกกีด การก่อกองกั้นน้ำเข้างัด การตัดต้นไม้ในเขตสาธารณะชายตลิ่งกีด หรือการกระทำใดๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม มีผลกระทบต่อชุมชนดั้งเดิม จะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการฯและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นชอบก่อน
- ข้อ 37 ห้ามมิให้ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลอื่นใด ที่ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ลงในลำห้วยทั้งลำห้วยใหญ่และลำห้วยย่อย
- ข้อ 38 การกั้นพื้นที่เขตสาธารณะชายตลิ่งหรือเขตลำเหมือง จะกว้างหรือแคบให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่จะต้องมิให้ประชาชนเดือดร้อน
- ข้อ 39 สถานประกอบการทุกแห่งจะต้องมีบ่อบำบัดน้ำเสีย สามารถตรวจสอบได้
- ข้อ 40 การใช้สารเคมี หรือการกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ มีผลกระทบต่อชุมชน หรือประชาชนผู้ใช้น้ำ จะต้องมีความผิดตาม พ.ร.บ.
-
-
- ข้อ 41 การกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้คุณภาพชีวิตเสื่อมลง ให้อยู่ภายใต้แห่ง

- กฎหมายนั้นๆ ตามที่คณะกรรมการฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นว่าเหมาะสม
- ข้อ 42 การปลูกหญ้ากึ่งดี ปลูกต้นไม้กึ่งดี หรือการกระทำอื่นใด ในลักษณะสวยงาม ตามชายดิ่ง ซึ่งเป็นเขตสาธารณะจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการ
- ข้อ 43 ห้ามมิให้ผู้ใดตัดหรือทำลายต้นกล้วยหรือต้นไม้ที่เกิดขึ้นเอง และที่มีการปลูกเสริมในเขตหรือชายดิ่งของลำห้วยสาธารณะ

หมวดที่ 8

ฝาย

- ข้อ 44 การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายกึ่งดี อ่างน้ำกึ่งดี หรือคันกันน้ำกึ่งดี หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นไป เพื่อประโยชน์โดยส่วนตัวในเขตลำห้วยหรือลำเหมืองสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จะกระทำมิได้
- ข้อ 45 การเก็บกักน้ำโดยวิธีการก่อสร้างฝายหรือคันกันน้ำ เพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน จะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานท้องถิ่นหรือคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องนั้นๆ และจะต้องมีประตูปิด—เปิด เพื่อระบายน้ำด้วย
- ข้อ 46 การเก็บกักน้ำในพื้นที่ของตัวเอง เพื่อใช้ในการเกษตรกึ่งดี ใช้ในธุรกิจเพื่อการค้ากึ่งดีหรือเพื่อประโยชน์อื่นๆ โดยการสูบน้ำ หรือต่อท่อหรือโดยวิธีการใดๆ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้มากเกินไปจนความจำเป็น ในฤดูกาลแล้งน้ำจะกระทำมิได้ เว้นแต่การเก็บน้ำฝน
- ข้อ 47 การแบ่งปันน้ำในฤดูกาลแล้งน้ำ จะต้องเป็นไปในลักษณะเอื้ออาทรต่อกัน และพอใจทั้งสองฝ่าย

หมวดที่ 9
ที่ดิน และป่าไม้

- ข้อ 48 ที่ดินที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติก็ดี ในเขตป่าอนุรักษ์ก็ดี หรือเขตป่าอื่นๆ ที่รัฐประกาศไว้เป็นสมบัติของแผ่นดิน สงวนไว้เพื่อประโยชน์ของทุกคนการเข้าไปถือครอง ยึดครอง ย่อมมีความผิดตามกฎหมายนั้นๆ
- ข้อ 49 การแจ้งการครอบครองที่ดินในเขตป่าไม้ จะต้องมีการพิสูจน์สิทธิตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ร่วมกันของคณะกรรมการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ข้อ 50 การพัฒนาที่ดินในพื้นที่ใกล้เคียงกับเขตป่าไม้จะต้องคำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้วย
- ข้อ 51 การก่อสร้างอาคารสูงกีดบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็ดี หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่มีผลเสียต่อภูมิทัศน์และเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนในด้านต่างๆ จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน
- ข้อ 52 ประชาชนทุกคนย่อมมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดนโยบาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้
- ข้อ 53 ห้ามให้มีการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้ เว้นแต่พื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ หรือพื้นที่ที่พิสูจน์สิทธิแล้ว
- ข้อ 54 เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและคณะกรรมการจะต้องวางแผนกำหนดแนวเขตร่วมกันระหว่างที่ทำกินกันเขตป่าไม้ให้ชัดเจน โดยการปักป้ายหรือปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน
- ข้อ 55 การปักป้ายหรือปลูกต้นไม้เป็นแนวแก้ไขปัญหาการบุกรุก หรือขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้เท่านั้น มิได้แบ่งที่ดินให้ใครคนใดคนหนึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นๆ
- ข้อ 56 ผู้ใดอยู่ในที่ดินที่ติดกับเขตป่าไม้ จะต้องดูแลพื้นที่ป่าไม้นั้นด้วย หากมีการแผ้วถางขยายพื้นที่ใหม่ คณะกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง จะต้องดำเนินคดีต่อผู้นั้นและยึดคืนพื้นที่ทำกินเดิมด้วย
- ข้อ 57 ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่ในเขตป่าไม้ทั่วไป การกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติก็ดี เขตป่าอนุรักษ์ก็ดีหรือป่าไม้อื่นๆ ที่มีกฎหมายคุ้มครองจะกระทำมิได้
- ข้อ 58 ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง ดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในเขตและเขตใกล้เคียงลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

หมวดที่ 10

การแก้ไข

- ข้อ 59 ข้อความใดที่ไม่ปรากฏอยู่ในระเบียบข้อบังคับนี้ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง แล้วแจ้งให้ผู้ใช้น้ำได้รับทราบภายใน 15 วัน
- ข้อ 60 การเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขข้อความ หรือเฉพาะข้อใดข้อหนึ่งในระเบียบข้อบังคับ ข้อบังคับนี้จะต้องใช้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด

หมวดที่ 11

บทเฉพาะกาล

- ข้อ 61 บรรดาประกาศ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ใช้บังคับอยู่ในวันที่ระเบียบมีใช้ ให้ใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดแย้งกับระเบียบข้อบังคับนี้ จนกว่าจะได้มีการแก้ไขหรือยกเลิก
- ข้อ 62 ภายในหนึ่งปี นับตั้งแต่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ประเมินผลการดำเนินงานตามระเบียบนี้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป
- ข้อ 63 ให้คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง เป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้

ให้ไว้ ณ วันที่.....

.....

(นายเฉลิม อันวิน)

ประธานคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ภาคผนวกที่ 2

แบบสำรวจครัวเรือน

โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

วันที่สำรวจ ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ ตำบล

แบบสอบถามนี้ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของท่านมีคน

2. ท่านมีการถือครองที่ดินอย่างไร

- ก. ที่ดินเป็นของตนเอง จำนวนไร่งานตารางวา
ข. ที่ดินเช่า จำนวนไร่งานตารางวา
ค. ที่ดินอื่นๆ (ไปรกระบุ จำนวนไร่งานตารางวา
ง. ไม่มี

3. ท่านได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

- ก. ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก
ข. ที่ดินที่ได้จากการซื้อ
ค. ที่ดินที่มีการครอบครองแบบต่อเนื่อง
ง. ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่นๆ (ไปรกระบุ

4. ท่านมีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

เอกสารสิทธิ์	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำการเกษตร
ก. ภบท.5		
ข. สค.1		
ค. สทก.		
ง. นส.3		
จ. นส.3ก.		
ฉ. โฉนด		
ช. ไม่มีเอกสารสิทธิ์		
ซ. อื่นๆ ไปรกระบุ.....		
.....		

5. ในปัจจุบันท่านมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง (โปรดระบุจำนวนพื้นที่)

ประเภทการถือครอง ที่ดิน	ที่อยู่อาศัย	ที่นา	ที่ไร่	ที่สวน	รวมพื้นที่ ไร่/งาน/ตารางวา
ก. ที่ดินเป็นของตนเอง					
ข. ที่ดินเช่า					
ค. ที่ดินลักษณะอื่น โปรดระบุ.....					
.....					
.....					

6. ในรอบ 1 ปี ท่านทำการผลิตพืชอะไรบ้าง และผลิตช่วงเดือนไหน

ลักษณะการเกษตร	จำนวนพื้นที่ ไร่/งาน/ตารางวา	แหล่งน้ำใช้ (ลำห้วย/เหมือง-ฝาย)
ก. ทำนา		
ข. ทำไร่		
ค. ทำสวนลิ้นจี่		
ง. ทำสวนลำไย		
จ. ทำไร่อั่วลิสง		
ฉ. ทำไร่อั่วเหลือง		
ช. ทำสวนดอกไม้		
ซ. ทำสวนผสมผสาน		
ณ. ปลูกผักอื่นๆ โปรดระบุ		
.....		

7. ครอบครัวยุคของท่านมีรายได้ต่อปีประมาณเท่าไร

- ก. ต่ำกว่า 5,000 บาท / ปี
- ข. 5,001 - 20,000 บาท / ปี
- ค. 20,001 - 50,000 บาท / ปี
- ง. 50,001 - 100,000 บาท / ปี
- จ. 100,001 - 200,000 บาท / ปี
- ฉ. 200,001 บาท ขึ้นไป

8. ครอบครัวของท่านมีรายจ่ายต่อปีประมาณเท่าไร

- ก. 5,000 - 20,000 บาท / ปี
 ข. 20,001 - 50,000 บาท / ปี
 ค. 50,001 - 100,000 บาท / ปี
 ง. 100,001 - 200,000 บาท / ปี
 จ. 200,000 บาทขึ้นไป

9. ในการทำการเกษตรท่านใช้น้ำรูปแบบใด

- ก. เหมือง-ฝาย
 ข. อ่างเก็บน้ำ
 ค. บ่อน้ำซึม-น้ำจับ
 ง. ท่อน้ำ
 ฉ. สปริงเกอร์
 ช. สูบน้ำขึ้นมาใช้
 ซ. อื่นๆ (โปรดระบุ))

10. การใช้น้ำในการอุปโภค และบริโภค ท่านใช้อย่างไร

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ				หมายเหตุ
	ดื่ม	ซัก-ล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ โปรดระบุ	
ก. เหมือง-ฝาย					
ข. ลำห้วย					
ค. บ่อน้ำดิน					
ง. บ่อน้ำบาดาล					
จ. ประปาภูเขา					
ฉ. ประปาหลวง					
ช. น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์					
ซ. อื่นๆ โปรดระบุ					
.....					

แบบสำรวจครัวเรือน
โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 1498 คน

2. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

2.1 ที่ดินของตนเองทั้งหมด	จำนวน 2680 ไร่	0 งาน	51 ตารางวา
2.2 ที่ดินเช่าทั้งหมด	จำนวน 121 ไร่	1 งาน	0 ตารางวา
2.3 ที่ดินอื่น ๆ ทั้งหมด	จำนวน 103 ไร่	1 งาน	88 ตารางวา
2.4 ไม่มี	จำนวน 0 ครัวเรือน		

3. ได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

3.1 ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก	105 ครัวเรือน
3.2 ที่ดินที่ได้จากการซื้อ	48 ครัวเรือน
3.3 ที่ดินที่มีการครอบครองต่อเนื่อง	143 ครัวเรือน
3.4 ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่น ๆ	5 ครัวเรือน

4. มีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำการเกษตร
4.1 ภบท.5	3	4
4.2 สก.1	1	0
4.3 สทก.	0	0
4.4 นส.3	0	0
4.5 นส.3ก.	2	0
4.6 โฉนด	29	42
4.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ์	190	187
4.8 อื่น ๆ	0	0

5. ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง

ประเภทการถือครองที่ดิน	ที่อยู่อาศัย			ที่นา			ที่ไร่			ที่สวน		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
5.1 ที่ดินเป็นของตัวเอง	123	2	31	211	1	85	719	2	9	1664	0	7
5.2 ที่ดินเช่า	0	3	0	121	3	0	0	0	0	0	0	0
5.3 ที่ดินลักษณะอื่นๆ	3	0	80	1	0	0	9	2	0	57	0	0

6. ในรอบ 1 ปี ได้ทำการผลิตพืชอะไร และผลิตช่วงไหน

ลักษณะการเกษตร	จำนวนพื้นที่	
6.1 ทำนา	315 ไร่	2 งาน 57 ตารางวา
6.2 ทำไร่	570 ไร่	1 งาน 29 ตารางวา
6.3 ทำสวนลิ้นจี่	1399 ไร่	0 งาน 53 ตารางวา
6.4 ทำสวนลำไย	108 ไร่	0 งาน 0 ตารางวา
6.5 ทำไร่ถั่วลิสง	18 ไร่	0 งาน 0 ตารางวา
6.6 ทำไร่ถั่วเหลือง	2 ไร่	0 งาน 0 ตารางวา
6.7 ทำสวนคอกไม้	80 ไร่	0 งาน 0 ตารางวา
6.8 ทำสวนผสมผสาน	224 ไร่	0 งาน 0 ตารางวา
6.9 ปลูกผักอื่นๆ	69 ไร่	3 งาน 0 ตารางวา

7. รายได้ต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

7.1 ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี	11 ครอบครัว
7.2 5,001 - 20,000 บาท/ปี	42 ครอบครัว
7.3 20,001 - 50,000 บาท/ปี	70 ครอบครัว
7.4 50,001 - 100,000 บาท/ปี	77 ครอบครัว
7.5 100,001 - 200,000 บาท/ปี	7 ครอบครัว
7.6 200,001 บาท ขึ้นไป	0 ครอบครัว

8. รายจ่ายต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

8.1 5,000 - 20,000 บาท/ปี	36 ครอบครัว
8.2 20,001 - 50,000 บาท/ปี	83 ครอบครัว
8.3 50,001 - 100,000 บาท/ปี	77 ครอบครัว
8.4 100,001 - 200,000 บาท/ปี	11 ครอบครัว
8.5 200,001 บาท ขึ้นไป	0 ครอบครัว

9. รูปแบบการใช้น้ำในการทำการเกษตร

9.1 เหมือง-ฝาย	33 ครัวเรือน
9.2 อ่างเก็บน้ำ	127 ครัวเรือน
9.3 บ่อน้ำซึม-น้ำซับ	7 ครัวเรือน
9.4 ท่อน้ำ	158 ครัวเรือน
9.5 สปริงเกอร์	176 ครัวเรือน
9.6 สูบน้ำขึ้นมาใช้	33 ครัวเรือน
9.7 อื่น ๆ	5 ครัวเรือน
9.8 ไม่ได้ทำการเกษตร	0 ครัวเรือน

10. การใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ			
	ดื่ม	ซักล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ
10.1 เหมือง-ฝาย	24	24	22	0
10.2 ลำห้วย	98	95	89	0
10.3 บ่อน้ำตื้น	1	0	0	0
10.4 บ่อนบาดาล	2	2	1	0
10.5 ประปาภูเขา	187	184	102	0
10.6 ประปาหลวง	10	0	0	0
10.7 น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์	28	1	0	0
10.8 อื่น ๆ	0	0	0	0

แบบสำรวจครัวเรือน
โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 2704 คน

2. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

2.1 ที่ดินของตนเองทั้งหมด	จำนวน	2389	ไร่	1	งาน	88	ตารางวา
2.2 ที่ดินเช่าทั้งหมด	จำนวน	18	ไร่	2	งาน	0	ตารางวา
2.3 ที่ดินอื่น ๆ ทั้งหมด	จำนวน	85	ไร่	0	งาน	40	ตารางวา
2.4 ไม่มี	จำนวน	34	ครัวเรือน				

3. ได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

3.1 ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก	355 ครัวเรือน
3.2 ที่ดินที่ได้จากการซื้อ	115 ครัวเรือน
3.3 ที่ดินที่มีการครอบครองต่อเนื่อง	164 ครัวเรือน
3.4 ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่น ๆ	95 ครัวเรือน

4. มีเอกสารสิทธิ์อย่างไร

	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำการเกษตร
4.1 ภบท.5	36	23
4.2 สค.1	140	0
4.3 สทก.	7	9
4.4 นส.3	0	0
4.5 นส.3ก.	9	0
4.6 โฉนด	224	56
4.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ์	198	220
4.8 อื่น ๆ	11	46

5. ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง

ประเภทการถือครองที่ดิน	ที่อยู่อาศัย			ที่นา			ที่ไร่			ที่สวน		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
5.1 ที่ดินเป็นของตัวเอง	648	3	60	353	0	38	459	2	0	1199	2	11
5.2 ที่ดินเช่า	0	2	0	15	3	0	2	0	0	0	0	0
5.3 ที่ดินลักษณะอื่นๆ	16	2	10	23	0	0	17	2	0	29	0	40

ร. ในรอบ 1 ปี ได้ทำการผลิตพืชอะไร และผลิตช่วงไหน

ลักษณะการเกษตร		จำนวนพื้นที่	
6.1 ทำนา	358 ไร่	0 งาน	66 ตารางวา
6.2 ทำไร่	133 ไร่	3 งาน	0 ตารางวา
6.3 ทำสวนลิ้นจี่	686 ไร่	0 งาน	70 ตารางวา
6.4 ทำสวนลำไย	532 ไร่	1 งาน	0 ตารางวา
6.5 ทำไร่อั่วลิสง	151 ไร่	3 งาน	5 ตารางวา
6.6 ทำไร่อั่วเหลือง	3 ไร่	2 งาน	0 ตารางวา
6.7 ทำสวนดอกไม้	12 ไร่	2 งาน	0 ตารางวา
6.8 ทำสวนผสมผสาน	88 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.9 ปลูกผักอื่นๆ	83 ไร่	1 งาน	0 ตารางวา

ร. รายได้ต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

7.1 ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี	156 ครัวเรือน
7.2 5,001 - 20,000 บาท/ปี	283 ครัวเรือน
7.3 20,001 - 50,000 บาท/ปี	199 ครัวเรือน
7.4 50,001 - 100,000 บาท/ปี	75 ครัวเรือน
7.5 100,001 - 200,000 บาท/ปี	12 ครัวเรือน
7.6 200,001 บาท ขึ้นไป	4 ครัวเรือน

ร. รายจ่ายต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

8.1 5,000 - 20,000 บาท/ปี	334 ครัวเรือน
8.2 20,001 - 50,000 บาท/ปี	279 ครัวเรือน
8.3 50,001 - 100,000 บาท/ปี	100 ครัวเรือน
8.4 100,001 - 200,000 บาท/ปี	14 ครัวเรือน
8.5 200,001 บาท ขึ้นไป	3 ครัวเรือน

Memo.....

9. รูปแบบการใช้น้ำในการทำการเกษตร

9.1 เหมือง-ฝาย	113 ครัวเรือน
9.2 อ่างเก็บน้ำ	57 ครัวเรือน
9.3 บ่อน้ำซึม-น้ำซับ	41 ครัวเรือน
9.4 ท่อน้ำ	102 ครัวเรือน
9.5 สปริงเกอร์	68 ครัวเรือน
9.6 สูบน้ำขึ้นมาใช้	38 ครัวเรือน
9.7 อื่น ๆ	139 ครัวเรือน
9.8 ไม่ได้ทำการเกษตร	0 ครัวเรือน

10. การใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ			
	ดื่ม	ซักล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ
10.1 เหมือง-ฝาย	11	42	40	0
10.2 ลำห้วย	8	39	17	0
10.3 บ่อน้ำตื้น	233	129	65	0
10.4 บ่อบาดาล	46	29	11	0
10.5 ประปาภูเขา	157	487	488	0
10.6 ประปาหลวง	56	138	62	0
10.7 น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์	333	1	0	0
10.8 อื่น ๆ	8	1	1	0

แบบสำรวจครัวเรือน
โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 4727 คน

2. มีการถือครองที่ดินอย่างไร

2.1 ที่ดินของตนเองทั้งหมด	จำนวน	2373	ไร่	3	งาน	33	ตารางวา
2.2 ที่ดินเช่าทั้งหมด	จำนวน	945	ไร่	1	งาน	90	ตารางวา
2.3 ที่ดินอื่น ๆ ทั้งหมด	จำนวน	12	ไร่	1	งาน	85	ตารางวา
2.4 ไม่มี	จำนวน	17	ครัวเรือน				

3. ได้การถือครองที่ดินนั้นมาอย่างไร

3.1 ที่ดินที่ได้มาจากการรับมรดก	1144 ครัวเรือน
3.2 ที่ดินที่ได้จากการซื้อ	213 ครัวเรือน
3.3 ที่ดินที่มีการครอบครองต่อเนื่อง	44 ครัวเรือน
3.4 ที่ดินที่ได้จากลักษณะอื่น ๆ	20 ครัวเรือน

4. มีเอกสารสิทธิอย่างไร

	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำเกษตร
4.1 ภบท.5	1	0
4.2 สก.1	19	0
4.3 สทก.	7	27
4.4 นส.3	0	0
4.5 นส.3ก.	14	0
4.6 โฉนด	1255	291
4.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ	25	41
4.8 อื่น ๆ	0	9

5. ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไรบ้าง

ประเภทการถือครองที่ดิน	ที่อยู่อาศัย			ที่นา			ที่ไร่			ที่สวน		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
5.1 ที่ดินเป็นของตัวเอง	834	2	53	1030	1	6	127	1	0	610	3	71
5.2 ที่ดินเช่า	6	3	10	308	1	70	20	2	0	9	0	0
5.3 ที่ดินลักษณะอื่นๆ	0	3	45	0	0	0	4	2	0	7	0	0

ในรอบ 1 ปี ได้ทำการผลิตพืชอะไร และผลิตช่วงไหน

ลักษณะการเกษตร		จำนวนพื้นที่	
6.1 ทำนา	1319 ไร่	0 งาน	11 ตารางวา
6.2 ทำไร่	107 ไร่	3 งาน	0 ตารางวา
6.3 ทำสวนลิ้นจี่	87 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.4 ทำสวนลำไย	559 ไร่	3 งาน	12 ตารางวา
6.5 ทำไร่ถั่วลิสง	25 ไร่	3 งาน	0 ตารางวา
6.6 ทำไร่ถั่วเหลือง	170 ไร่	0 งาน	29 ตารางวา
6.7 ทำสวนดอกไม้	4 ไร่	0 งาน	0 ตารางวา
6.8 ทำสวนผสมผสาน	23 ไร่	2 งาน	10 ตารางวา
6.9 ปลูกผักอื่นๆ	18 ไร่	2 งาน	0 ตารางวา

รายได้ต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

7.1 ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี	188 ครัวเรือน
7.2 5,001 - 20,000 บาท/ปี	475 ครัวเรือน
7.3 20,001 - 50,000 บาท/ปี	448 ครัวเรือน
7.4 50,001 - 100,000 บาท/ปี	242 ครัวเรือน
7.5 100,001 - 200,000 บาท/ปี	28 ครัวเรือน
7.6 200,001 บาท ขึ้นไป	6 ครัวเรือน

รายจ่ายต่อปีโดยประมาณของครอบครัว

8.1 5,000 - 20,000 บาท/ปี	592 ครัวเรือน
8.2 20,001 - 50,000 บาท/ปี	490 ครัวเรือน
8.3 50,001 - 100,000 บาท/ปี	235 ครัวเรือน
8.4 100,001 - 200,000 บาท/ปี	31 ครัวเรือน
8.5 200,001 บาท ขึ้นไป	6 ครัวเรือน

9. รูปแบบการใช้น้ำในการทำการเกษตร

9.1 เหมือง-ฝาย	583 ครัวเรือน
9.2 อ่างเก็บน้ำ	4 ครัวเรือน
9.3 บ่อน้ำซึม-น้ำซับ	177 ครัวเรือน
9.4 ท่อน้ำ	11 ครัวเรือน
9.5 สปริงเกอร์	8 ครัวเรือน
9.6 สูบน้ำขึ้นมาใช้	56 ครัวเรือน
9.7 อื่น ๆ	15 ครัวเรือน
9.8 ไม่ได้ทำการเกษตร	0 ครัวเรือน

10. การใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค

แหล่งน้ำ	การใช้น้ำ			
	ดื่ม	ซักล้าง	รดต้นไม้	อื่นๆ
10.1 เหมือง-ฝาย	2	121	200	0
10.2 ลำห้วย	4	20	6	0
10.3 บ่อน้ำตื้น	651	1025	879	0
10.4 บ่อบาดาล	348	143	79	0
10.5 ประปาภูเขา	12	14	9	0
10.6 ประปาหลวง	120	187	146	0
10.7 น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์	536	0	0	0
10.8 อื่น ๆ	2	2	2	0

ภาคผนวกที่ 3

เอกสารประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการฯ

- จัดหมายข่าวเสียงจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ปีที่ 1 ฉบับที่ 1
เดือนเมษายน-เดือนมิถุนายน 2545
- จัดหมายข่าวเสียงจากกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ปีที่ 1 ฉบับที่ 2
วันที่ 10 กรกฎาคม 2545
- ผ่านพบเอกสารโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
วันที่ 20 ตุลาคม 2545
- เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา “เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้ง
และทิศทางการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง” วันที่ 20 ตุลาคม 2545

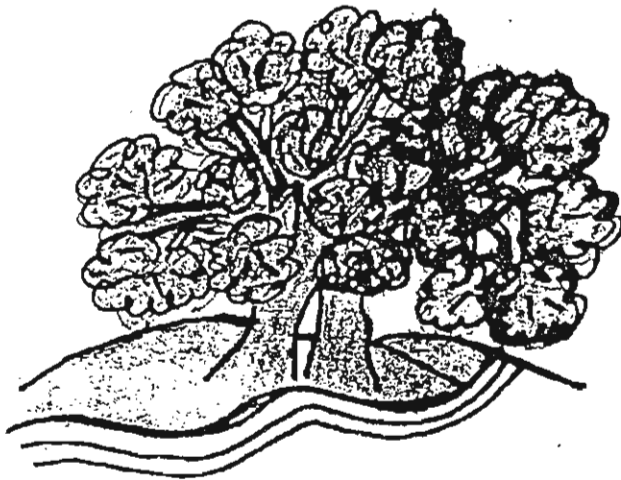
จดหมายข่าวคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง (ก.ฟ.ช.)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 เดือนเมษายน - เดือนมิถุนายน 2545

เสียงจากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

“การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างโดยชุมชน”

ชุมชนร่วมสร้างแนวคิด ร่วมแก้ไขปัญหา
ร่วมสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากร

โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง โดยคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

สภาพลุ่มน้ำแม่ตาช้างในอดีต

ลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นลุ่มน้ำขนาดเล็ก ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาสุเทพ — ปุย ที่ทอดยาวอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อหลายสิบปีก่อนโน้น ที่รัฐยังไม่มึนโยบายในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมีไม้นานาพันธุ์อยู่มากมายในแถบนี้เป็นแหล่งขุนน้ำขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือที่คุคซึมซับและรองรับน้ำไว้เสมือนเป็นอ่างน้ำธรรมชาติ ที่หล่อเลี้ยงมนุษย์ สัตว์ และมวลชีวภาพทั้งหลายให้เกิดความสมดุลและอยู่อย่างพอเพียง ไม่ขาดแคลน ไม่ขัดแย้ง อยู่ตามเผ่าพันธุ์ที่ธรรมชาติกำหนด ไม่ว่ามนุษย์ สัตว์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งเล็กใหญ่ล้วนมีความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของตนเอง

ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างเป็นที่ลาดชันเชิงเขาตามสภาพภูมิประเทศ โดยฝั่งด้านตะวันออกเป็นเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ – ปุย ฝั่งทิศตะวันตกเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ตาช้าง – แม่ชนิด และเขตอุทยานแห่งชาติออบขาน

แบ่งเขตพื้นที่ตามโครงสร้างการบริหารจัดการตามรูปแบบของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มต้นน้ำ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน

- หมู่บ้านม้งคอยปุย หมู่ที่ 11 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- หมู่บ้านแม่สาใหม่ หมู่ที่ 6 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่
- หมู่บ้านผานกกก หมู่ที่ 9 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

2. กลุ่มกลางน้ำ ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน อยู่ในเขตตำบลบ้านปาง

-บ้านปางใต้	หมู่ที่ 1	-บ้านปางยาง	หมู่ที่ 7
-บ้านปางเหนือ	หมู่ที่ 2	-บ้านน้ำซุ้ม	หมู่ที่ 8
-บ้านแม่ฮะใต้	หมู่ที่ 3	-บ้านทุ่งโป่งใต้	หมู่ที่ 9
-บ้านทุ่งโป่งเหนือ	หมู่ที่ 4	-บ้านสันขยอม	หมู่ที่ 10
-บ้านแม่ฮะเหนือ	หมู่ที่ 5	-บ้านใหม่ห้วยลึก	หมู่ที่ 11

3. กลุ่มสถานประกอบการ จำนวน 40 แห่ง อยู่ในเขตตำบลบ้านปง ประกอบด้วย
(รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกที่ 1-2)

- รีสอร์ท
- โรงเรียนนานาชาติ
- โรงแรม
- บ้านจัดสรร
- บ้านพักตากอากาศ
- สวนเกษตร

4. กลุ่มปลายน้ำ ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ

- ตำบลหนองควาย มี 5 หมู่บ้าน คือ

- บ้านตองกาย หมู่ที่ 1
- บ้านพ่อน หมู่ที่ 2
- บ้านไร่-กองจิง หมู่ที่ 3
- บ้านคันแก้ว หมู่ที่ 4
- บ้านหนองควาย หมู่ที่ 5
- บ้านตองกายเหนือ หมู่ที่ 12

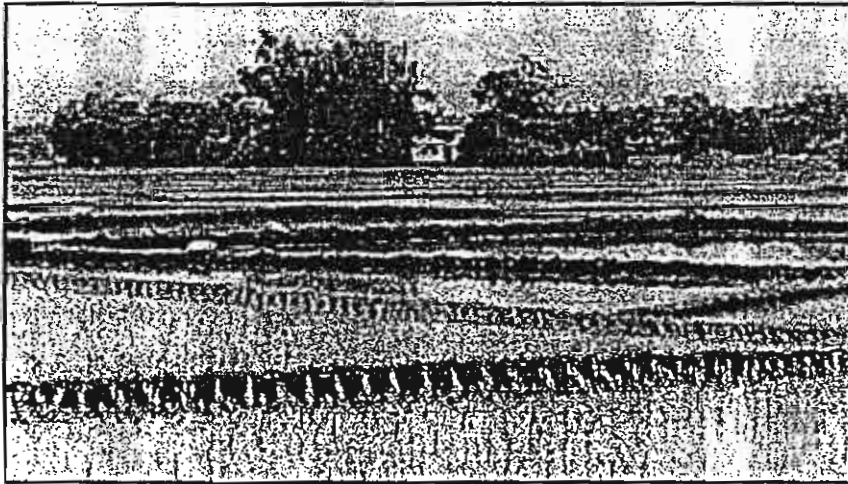
- ตำบลบ้านแหวน มี 2 หมู่บ้าน คือ

- บ้านไร่ หมู่ที่ 1
- บ้านแหวน หมู่ที่ 2

- ตำบลน้ำแพร่ มี 3 หมู่บ้าน คือ

- บ้านบ่อ หมู่ที่ 1
- บ้านศาลา หมู่ที่ 2
- บ้านเวียงคั่ง หมู่ที่ 11

ทุ่งนาพื้นที่ปลายน้ำ

ลุ่มน้ำแม่ตาช้างประกอบด้วยลำห้วยสาขา 64 สาย (รายละเอียดสายน้ำภาคผนวกที่ 3-5)

ลำห้วยเหล่านี้หล่อเลี้ยง ชีวิต คน สัตว์ พืช ตลอดเส้นทางที่ไหลผ่าน ที่ช่วยให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเกิดการพัฒนานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสองด้าน คือด้านดีและไม่ดี ในด้านที่ไม่ดีคนเกิดปัญหาทะเลาะกันอยู่ร่วมกันไม่มีความสุขเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง และเหลืออยู่น้อยที่ในอนาคตอาจไม่เหลืออะไรไว้ให้ลูกหลานได้รู้ได้เห็นได้สัมผัสได้ซาบซึ้งกับธรรมชาติอีกต่อไป ในด้านดีคนสามารถหาผลกำไรจากการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ที่ทำให้ย่านนี้เกิดการพัฒนาด้านถนนหนทางสิ่งก่อสร้างที่ทันสมัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ แต่สร้างความล่มสลายให้กับชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

□ สายน้ำขนาดกลางมีอยู่ 2 สายคือ

1. สายน้ำแม่น้ำไท่ร ต้นน้ำมาจากคอกยผาคำเขตอำเภอแม่ริม ตำบลโป่งแยง
2. สายน้ำแม่ป่าน ต้นน้ำจากคอกยปุยเขตอำเภอเมือง ตำบลสุเทพ

สบแม่น้ำไท่ร

และประกอบด้วยเหมืองฝายในกลุ่มน้ำแม่ตาช้างทั้งหมด 23 ลูก แบ่งเป็นพื้นที่กลางน้ำ และปลายน้ำดังนี้

□ พื้นที่กลางในเขตตำบลบ้านโป่งประกอบด้วยเหมืองฝาย 13 ลูก คือ

1. ฝายย้าบู้	หมู่ที่ 1
2. ฝายคันฝั้ง	หมู่ที่ 2
3. ฝายวังจั่น	หมู่ที่ 2
4. ฝายออบป่าหก	หมู่ที่ 3
5. ฝายแก้มวง	หมู่ที่ 3
6. ฝาย ก.น.ช.	หมู่ที่ 3
7. ฝายฮ่อมห้วย	หมู่ที่ 3
8. ฝายสองแคว	หมู่ที่ 4
9. ฝายเกาะผนัง	หมู่ที่ 4

10. ฝ่ายประชาอาสา	หมู่ที่ 4
11. ฝ่ายปู้ดื้อ	หมู่ที่ 4
12. ฝ่ายห้วยเขียด	หมู่ที่ 7
13. วังแฮ	หมู่ที่ 9

ฝ่ายออบป่าหก

อำเภอออบป่าหก

□ พื้นที่ปลายน้ำประกอบด้วยเหมืองฝ่าย 10 ลูก ดังนี้

1. ฝ่ายเปา	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
2. ฝ่ายเหมืองหมู่น้ำ	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
3. ฝ่ายลม	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
4. ฝ่ายบ่อ	หมู่ที่ 11	ต.น้ำแพร่
5. ฝ่ายพญาใจ	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
6. ฝ่ายเหมืองริน	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
7. ฝ่ายละคอน	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
8. ฝ่ายคันเกว้น	หมู่ที่ 2	ต.หนองควาย
9. ฝ่ายหนองควาย	หมู่ที่ 5	ต.หนองควาย
10. ฝ่ายคันฝ้าง	หมู่ที่ 9	ต.หนองควาย

ฝายเปา

การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างแบ่งเป็น 3 ระยะ

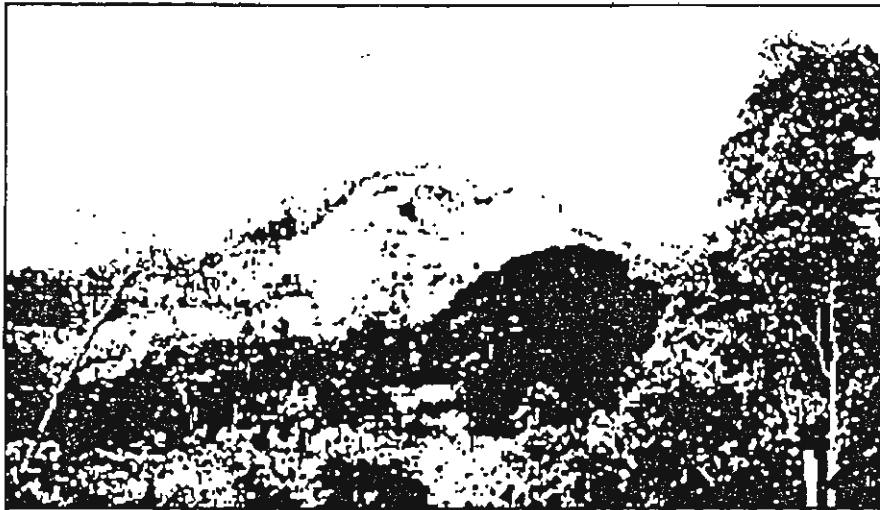
๑ ระยะที่หนึ่ง (พ.ศ. 2504 — พ.ศ. 2514)

การเรียนรู้ของคนในอดีตนั้น เรียนรู้จากประสบการณ์ สัญชาตญาณ (ความรู้ความฉลาดที่มีมาพร้อมกับการเกิด) และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเลือกถิ่นฐานที่อยู่อาศัยจึงมีพื้นฐานมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่เรียนรู้ด้วยตัวเอง ไม่มีในตำราเรียน และก็ไม่ได้มีการศึกษา การคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าสำหรับลูกหลาน เหล่น ที่จะดำรงอยู่สืบต่อไปนั้น ส่วนมากแม่นยำ และมั่นคง หากคนรุ่นหลังไม่หลงระเหิดกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก การพัฒนาสังคมชนบทไทยแบบดั้งเดิมนั้นใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่าย และมีอยู่ในท้องถิ่น เริ่มด้วยการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย การทำนาปลูกข้าว เก็บไว้เพียงพอสำหรับกินในระยะหนึ่งปี ไม่ได้ผลิตเพื่อการค้า การสร้างบ้านอยู่ที่ยาวเชิงเขา การทำนาด้วยการขึ้นคันดินเป็นขั้นบันไดตามที่ราบลุ่มเชิงเขา เพื่อเก็บกักน้ำในเวลาปลูกข้าวหรือพืชไร่ มีทางระบายน้ำลงลำห้วยสาธารณะทุกแปลง นอกจากนั้นในป่าไม้ที่อยู่ใกล้บ้านยังเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน เช่นเห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง

โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ผักหวาน และอื่นๆ อีกมากมาย ถนนทางเดินไปมาระหว่างบ้านใกล้เรือนเคียงและระหว่างหมู่บ้านใช้คันนาและริมฝั่งลำห้วยเป็นทางเดินหลัก

ภูเขาที่ถูกระเบิดทำโรงโม่หิน

จนกระทั่งมีพ่อค้าในเมืองเข้ามาหาซื้อของป่าและผักพืชไร่ไปขาย ทำให้ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงความคิดจากการนำของมาแบ่งปันแลกเปลี่ยนกันก็นำมาตีราคามีค่าเป็นเงิน เงินมีความสำคัญและมีความหมายต่อชาวบ้านที่แลกเปลี่ยนของที่ตนต้องการ เริ่มแรกทำทางเดินเพื่อจะหาบของไปขายระหว่างเมืองกับหมู่บ้าน ต่อมาการหาบได้ปริมาณน้อย จึงพากันสร้างทางลัดทางเกวียนเพื่อจะขนของได้มาก จนกระทั่งรัฐมนตรีโยนบาวางแผนพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจโครงสร้างพื้นฐาน และเมื่อประมาณปี 2506 จึงมีโรงงานโม่หินเกิดขึ้นด้วยการระเบิดหินภูเขาแล้วนำหินมาโม่ขาย ถนนหนทางเข้าออกมีการพัฒนาขยายให้กว้างกว่าเดิมรถบรรทุก 6 ล้อ 10 ล้อแล่นผ่านได้สะดวกสบาย ขุนน้ำแม่ตาช้างเริ่มถูกทำลายเป็นจุดแรก เพราะพื้นที่ตรงนี้เป็นเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นหนึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้นานาพันธุ์ มีลำที่สวยงามหลายลำ มีบ่อน้ำขีมน้ำซับหลายบ่อ การอนุญาตให้สัมปทานเป็นอำนาจรัฐบาลกลางเพียงผู้เดียว

๐ ระยะที่สอง (พ.ศ.2515 – พ.ศ.2527)

การเข้ามาของโรงไม้หิน 2 แห่ง เสมือนหนึ่งเป็นการเปิดม่านแห่งการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ เริ่มทรุดโทรมด้วยการถูกระเบิดวันแล้ววันเล่า ขุนน้ำแม่ตาช้างเริ่มติดเชื่อมะเร็งรายนับตั้งแต่ ณ วันนั้น รัฐบาลกลางมุ่งเน้นพัฒนาอย่างค่อเนื่องโดยจัดทำแผนพัฒนาประเทศเป็นช่วงๆละ 5 ปี มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าพัฒนาคน เพราะต้องการให้ประเทศไทยเป็นเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย แต่การพัฒนาประเทศไม่เป็นไปตามความคาดหวังต้องล้มลุกคลุกคลานมาตลอด มีการปฏิวัติรัฐประหารกันอยู่เนืองๆ พื้นที่เขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างก็ได้รับอนิสงฆ์จากรัฐบาลกลางเช่นกันนั่นคือ การสร้างถนน ร.พ.ช. ไปสู่อำเภอสะเมิง เมื่อปี 2525-2526 ทำให้ถนนหนทางดีขึ้นคมนาคมสะดวก ผู้คนในพื้นที่เดิมก็เริ่มขยายตัวมากขึ้น คนต่างถิ่นโยกย้ายอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น การตัดไม้ทำลายป่า การขยายพื้นที่ทำกิน การทำไม้เถื่อนเพื่อการค้าเริ่มทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ

- 1.การผลิตปูนขาวเพื่อจำหน่ายโดยใช้ไม้ป่าเป็นเชื้อเพลิง
- 2.การทำโรงบ่มใบยา ที่หมู่ที่ 5
- 3.การเข้ามาทำบ้านพักตากอากาศของกลุ่มทุนรายย่อย ห้วยน้ำล้อมและไร่สวัสดิ์
- 4.การเข้ามาของโครงการส่งเสริมการเกษตรที่ราบสูง (โครงการหลวง พ.ศ. 2522 -2523)
- 5.การจัดตั้งหมู่บ้านในเขตป่าไม้
- 6.การสร้างบ้านพักของส่วนราชการในเขตป่าไม้

เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2524 รัฐบาลได้ประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติสุเทพ – ปุย เป็นเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ – ปุย การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติในครั้งนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างชาวบ้านกับส่วนราชการ เพราะเขตอุทยานไปทับที่ทำกินของชาวบ้าน และมีบางแห่งพื้นที่ทำกินชาวบ้านไปทับเขตอุทยาน ต่อมาไม่รู้พื้นที่ของใครทับพื้นที่ใคร แต่ป่าไม้ก็เริ่มหายไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะไม้สักแทบจะไม่มีให้เห็น

□ ระยะที่สาม ขั้นวิกฤต (พ.ศ.2528 – ปัจจุบัน)

หลายคนในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างไม่มีใครคาดคิดมาก่อนว่าทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่เดิม คือ ดิน น้ำ และป่าไม้จะเสื่อมโทรมและหายไปอย่างรวดเร็ว เพียงไม่กี่ชั่วอายุคน น้ำที่เคยมากไหลหลากในหน้าฝนกลับแห้งขอดในหน้าแล้ง ป่าไม้เสื่อมโทรมลง หน้าดินพังทลาย และอากาศเริ่มเปลี่ยนแปลงร้อนขึ้น อาจเกิดจากสาเหตุและปัจจัยหลายประการดังนี้

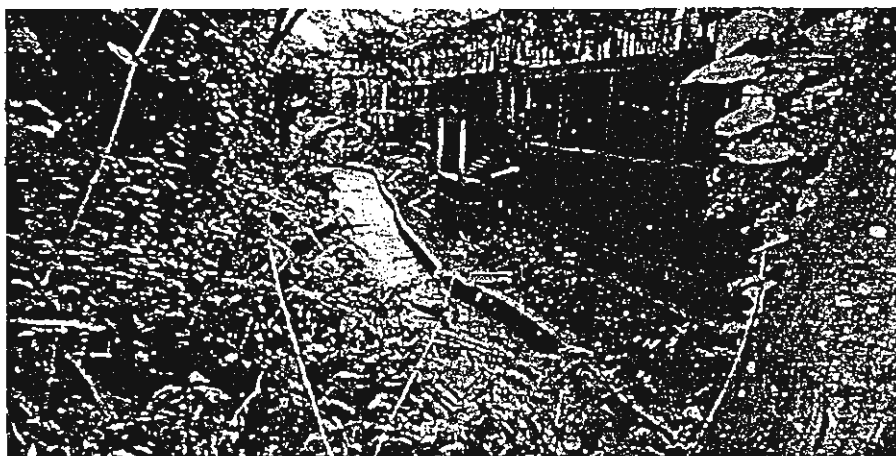
1. เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. กฎหมายบางฉบับล้าสมัย ไม่ปรับปรุงแก้ไขให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน
3. การพัฒนาในระบบทุนนิยม ส่งผลกระทบต่อชนชั้นชาวยุคที่เป็นชุมชนดั้งเดิม
4. ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมขาดความสำนึกในการรักษาสิทธิเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

5. ระบบอุปถัมภ์แบบศักดินาทำให้ชุมชนอ่อนแอ ไม่คิดพึ่งตัวเองคอยให้แต่คนอื่นคิดให้ ทำให้มีกลุ่มทุนเข้ามาเพื่อพัฒนาที่ดินในเชิงการค้าหากำไร ชื้อที่ดินได้ทั้งที่ดินและน้ำ ชื้อบ้านได้ทั้งบ้านและป่าไม้ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจึงเริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมการปลูกไม้ผลเพื่อการค้าในเขตป่าอนุรักษ์ การใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิดและไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่รัฐ การใช้เงินสร้างฐานความสำเร็จให้แก่ตัวเอง และการกระทำผิดกฎหมายด้วยความจงใจ เพื่อสนองตอบความต้องการของตัวเองทำให้ชุมชนท้องถิ่นกลายเป็นชุมชนที่ฟิการ ง่อย เปี้ย และเป็นคนแปลกหน้าสำหรับเขาที่จะต้องกำหนดอนาคตให้

พื้นที่ป่าถูกเปลี่ยนแปลงเป็นฉังปลูกสร้างของชุมชนและนายทุน

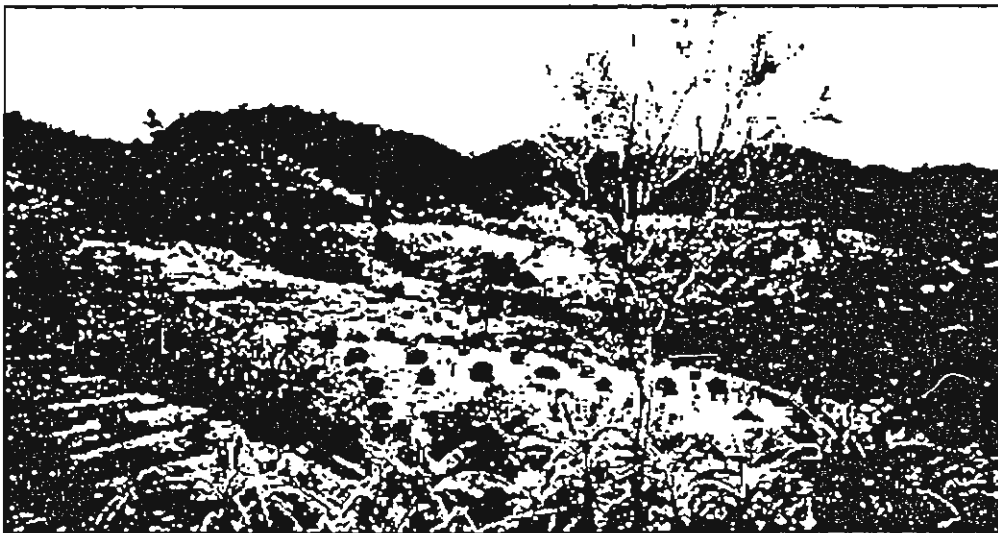
ถ้ำห้วยแม่ตาช้างถูกรุกฉังโดยสถานประกอบการในเขต ต.บ้านปาง

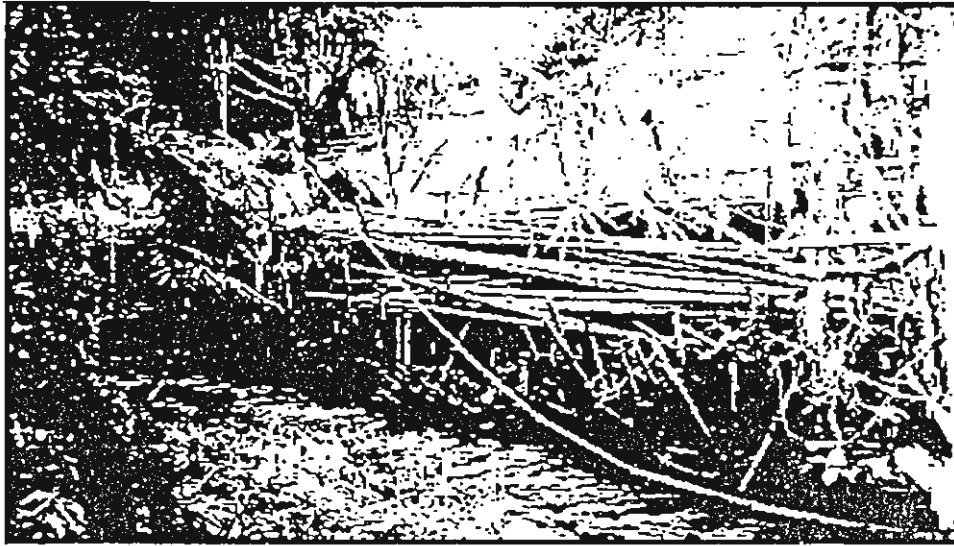
สภาพปัญหาของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง
2. ปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและหน้าดินพังทลาย
3. ปัญหาการตัดไม้ ทำลายป่า และขยายพื้นที่ทำกินในเขตต้นน้ำ
4. การบุกรุกลำห้วยสาธารณะ และทำสิ่งกีดขวางทางน้ำสาธารณะ
5. ไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำถาวรที่จะใช้ในฤดูแล้ง
6. การไม่ได้รับความร่วมมือในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ทั้งภาครัฐ องค์กรประชาชน และภาคเอกชน
7. การพัฒนาต่างระดับในระบบทุนนิยมทำให้เกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติ ความไม่เสมอภาคทางกฎหมาย ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทุกคนทุกระดับ
8. ปัญหาน้ำปนเปื้อนสารเคมี และน้ำเสีย
9. ปัญหาผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายได้

พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลาย

อำเภออุรุกอำเภอโดยผู้มีฐานะในเขต.ค.น้ำแพร่

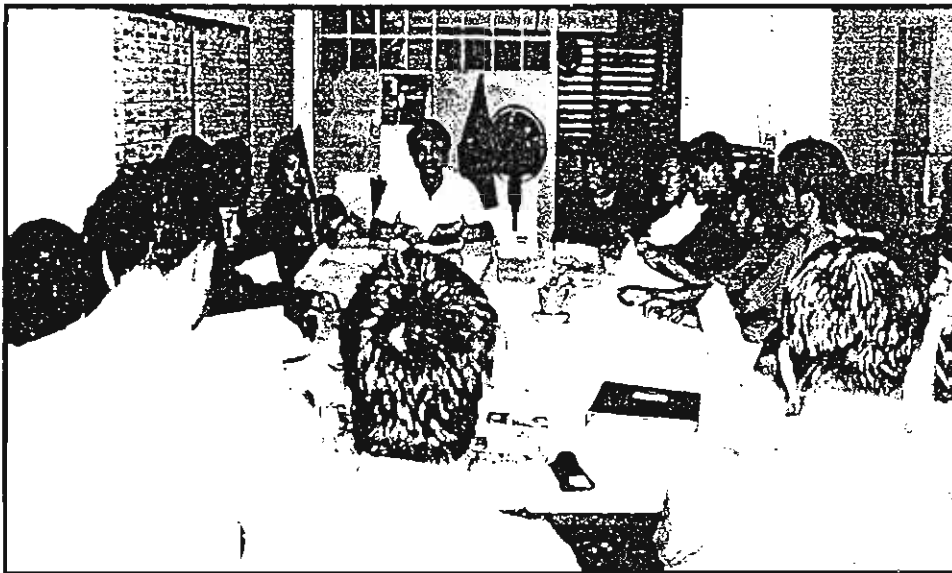
ความเป็นมาของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

สืบเนื่องมาจากเกิดภาวะการขาดแคลนน้ำถึงขั้นวิกฤต เมื่อประมาณปี 2533 – 2534 ทำให้คนทุกกลุ่มในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในการใช้น้ำ คนปลายน้ำก็จะโทษคนกลางน้ำ และกลุ่มรีสอร์ทที่เป็นกลุ่มทุนประกอบธุรกิจเพื่อการค้า ที่ถูกกล่าวหาว่าเก็บน้ำไว้ใช้เกินความจำเป็น ปิดกั้นลำห้วยสาธารณะเก็บน้ำไว้ใช้คนเดียว

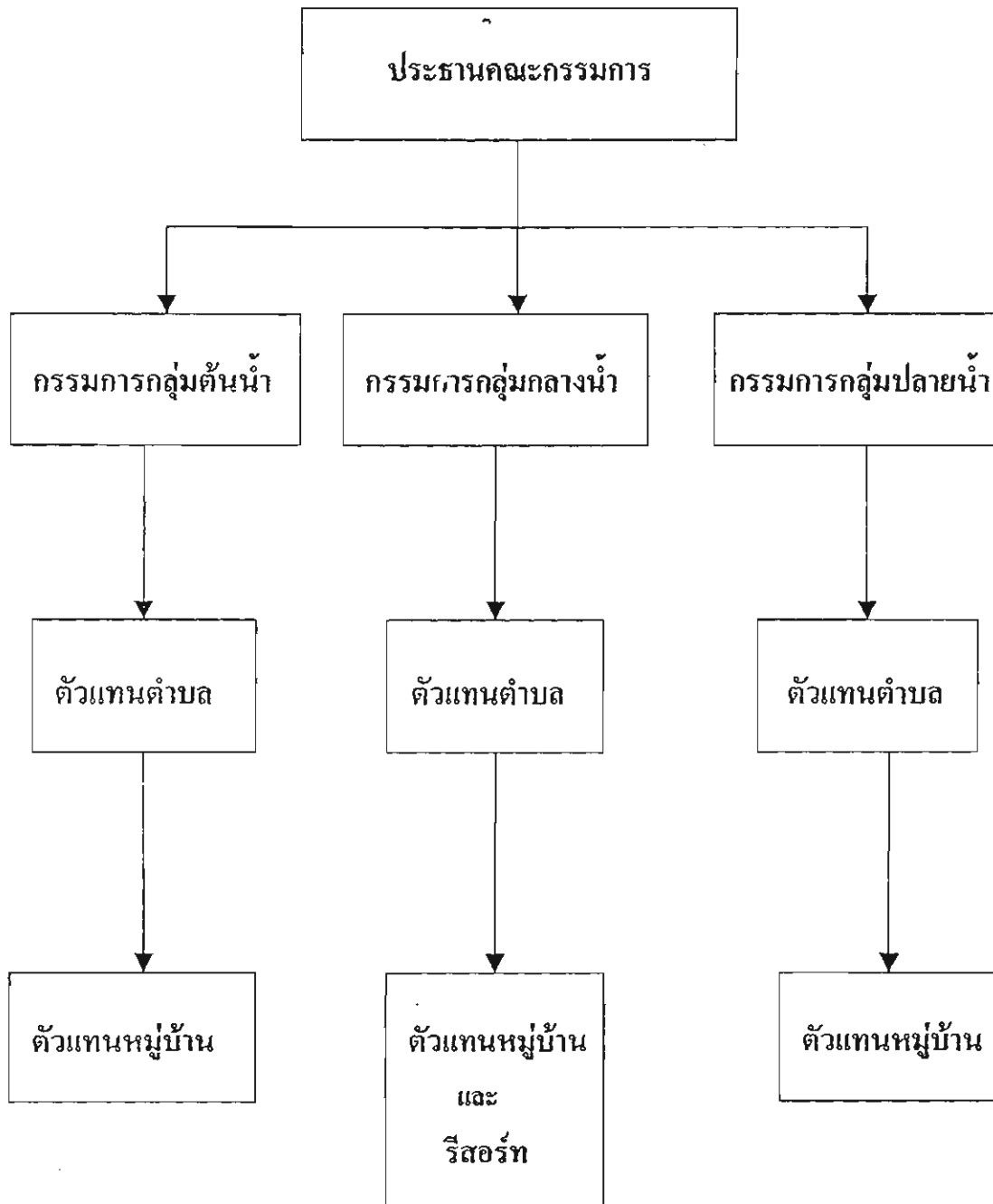
ส่วนคนกลางน้ำก็จะโทษคนบนคอยซึ่งอยู่ต้นน้ำว่าตัดไม้ทำลายป่าไม้ ขยายพื้นที่ทำกินทำให้เกิดความแห้งแล้ง เวลาใช้น้ำไม่คำนึงถึงคนกลางน้ำ และปลายน้ำ การไม่ได้พูดคุยกันระหว่างกลุ่มต่างๆที่ใช้น้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ทำให้เกิดความระแวงต่อกัน บางครั้งถึงกับจะยกพวกตบบอนกันในการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ เพราะไม่มีการแบ่งปันน้ำกัน การใช้น้ำไม่เป็นธรรม ต่างคนต่างใช้ ไม่มีกรอบระเบียบใช้บังคับ ใครมีทุนมากได้ใช้น้ำมาก คนที่อยู่ใกล้ต้นน้ำจะมีโอกาสดีกว่าคนปลายน้ำ เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าบางครั้งก็เจรจาทกลงกันได้ บางปีก็ตกลงกันไม่ได้ เป็นอยู่อย่างนี้

เรื่อยมาหลายสิบปี จนกระทั่งเมื่อประมาณปลายปี 2541 โดยอาจารย์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ และองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ ได้จัดเวทีประชุมโดยเชิญเชิญหน่วยราชการทุกส่วนมาร่วมด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อำเภอ จังหวัด และสจ. ตลอดจนกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มทุกส่วนมาเจรจาประนีประนอมกันสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

เป็นเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้ใช้น้ำทุกฝ่ายให้คำนึงถึงการใช้น้ำร่วมกัน และที่ประชุมใหญ่มีมติให้คัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน 18 คนมาจาก 4 กลุ่ม 8 ตำบล 1 รีสอร์ทมีตัวแทนได้ 2 คนเช่นกัน เพื่อดำเนินการศึกษาปัญหาและหาแนวทางแก้ไข โดยมี นายต๋อน วงศ์แก้ว เป็นประธานคณะกรรมการ

โครงสร้างของคณะกรรมการ ปี 2541

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรประชาชน

1. เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อความสามัคคีของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน
3. เพื่อสร้างคน สร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชน ในการรักท้องถิ่นรักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัว
4. เพื่อต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการใช้ประโยชน์และอันตรายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติ
5. เพื่อสร้าง กฎ กติกา ระเบียบข้อบังคับของชุมชน เพื่อนำไปบริหารและจัดการโดยองค์กรประชาชน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

1. กำหนดแผนงานโดยการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ตาช้างให้เจริญ และเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำและบุคคลอื่นๆ ด้วย
2. บริหารจัดการให้เป็นไปตามแผนและมติที่ประชุม
3. สร้างเสริมองค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง โดยการรณรงค์ เรียนรู้ อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
4. เป็นผู้ประสานงานที่ดีในทุกหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชนอื่นๆ
5. ในการบำรุง รักษา ปกป้อง ค้ำครอง ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้างและนอกเขตที่มีผลกระทบต่อชุมชนคนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
6. สร้างเสริมความเป็นเอกภาพให้เกิดให้มีขึ้นในเขตชุมชนคนลุ่มน้ำทุกส่วน
7. จัดหาเงินทุนเพื่อพัฒนาองค์กรตนเอง

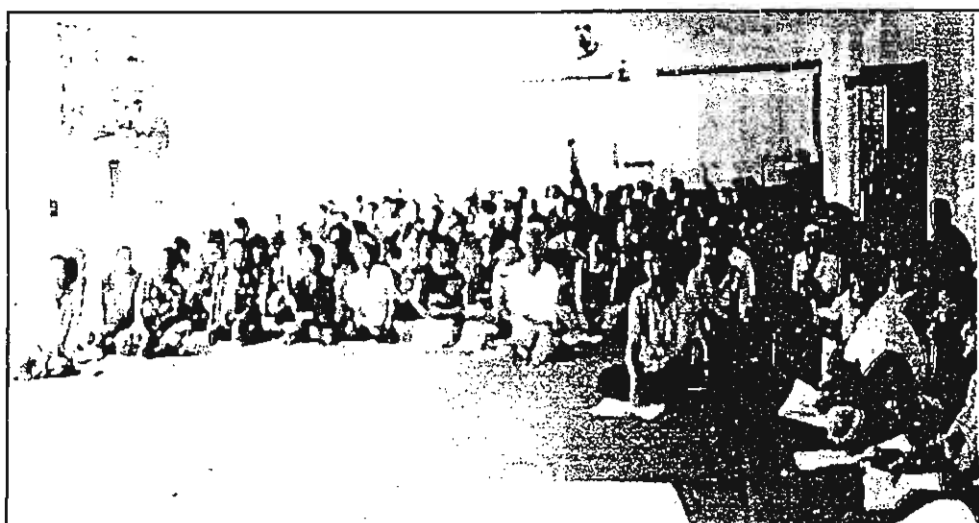
การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ

การปรับเปลี่ยนคณะกรรมการลุ่มน้ำ 26 พฤษภาคม 2544

สืบเนื่องจากคณะกรรมการดำเนินงานจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างชุด ปลายปี 2541 มีภาระกิจมากทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง และไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้คลี่คลายความขัดแย้งลงได้ และประกอบกับคณะกรรมการบางคนไม่ได้เป็นคนที่มาจากปัญหาจึงทำให้ไม่รู้ปัญหาจริง และขาดงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน

เวทีประชุมใหญ่ (26 พ.ค.44)

โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

การเดินสำรวจป่าและตายน้ำ

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. จัดตั้งองค์กรชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
 2. จัดให้มีคณะกรรมการดูแลรักษา พื้นที่ และคุ้มครองสายน้ำย่อยทุกสาย
ในเขตลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
 3. ป้องกันการทำลายป่าไม้และการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าไม้และเขตต้นน้ำ
 4. ทำแนวเขตป้องกันการบุกรุกโดยการติดป้ายไว้ให้ชัดเจน และจัดทำแผนที่
พื้นที่ทำ กิน
 5. จัดให้มีองค์กรชุมชนดูแลรักษาป่าไม้ที่มีความสมบูรณ์อยู่โดยการติดป้ายทำ
ทะเบียนแนวเขตให้ชัดเจน และประกาศให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ
 6. พื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรมโดยการปลูกต้นไม้เสริม หรือระวางรักษาไม่ให้ไฟ
ไหม้และคนทำลาย
 7. ทำแนวเขตลำห้วย ลำเหมืองสาธารณะให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการบุกรุก โดย
ใช้หมุดฝังดินเป็นการแสดงระยะแนวเขต
 8. ให้ความรู้ทางด้านเกษตร การพังทลายของหน้าดิน และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยว
ข้องกับชุมชน
- โครงการศึกษาพื้นที่และจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

9. การประชุม ชี้แจงทำความเข้าใจกับองค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และภาคเอกชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

10. คณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบพื้นที่อย่างต่อเนื่อง 3-4 เดือนต่อครั้ง

การประชุมกลุ่มปลายน้ำ

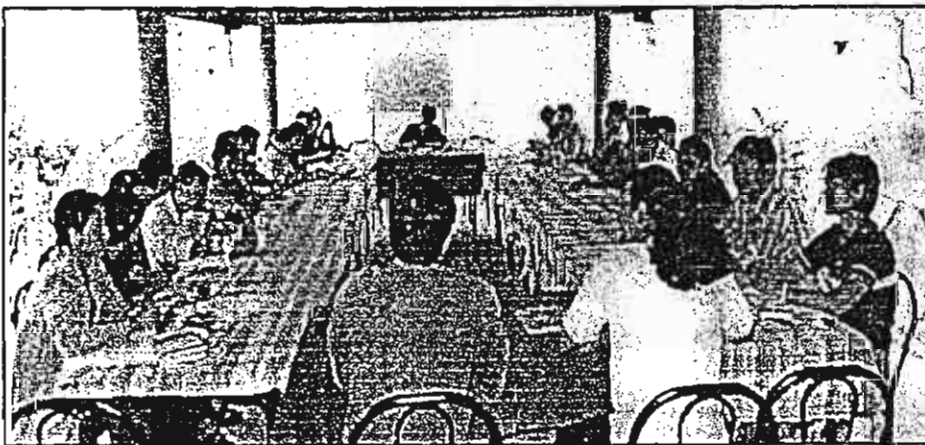
ประชุมเจรจาติปัญหากรณีฝ่าย ม.2 บ้านปง

ผลของการดำเนินกิจกรรม

- 1.เกิดความเคลื่อนไหวในการดูแล ปกป้อง รักษา และฟื้นฟู
ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 2.ชุมชนได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในปัญหาร่วมกัน
- 3.ชุมชนได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ ในการจัดการแก้ไขปัญหา
ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น
- 4.ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้าง กติกา ของกลุ่มน้ำเพื่อ
เป็น กฎ ข้อบังคับ ของชุมชนในการจัดการปัญหาทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
- 5.คณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูฯ สามารถแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำและคลี่คลายปัญหา
ได้ในระดับที่ชุมชนยอมรับ
- 6.คณะกรรมการและแกนนำได้พัฒนาและยกระดับความคิดให้เกิดความคิดใน
แก้ไขปัญหาที่เชื่อมโยงได้ทั้งระบบ
- 7.คณะกรรมการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มมากกว่าเดิม
- 8.เกิดกลุ่มองค์กรชุมชนที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของ
ท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

วัฒนธรรมกลุ่มกลางน้ำ

เรียนรู้ร่วมกัน

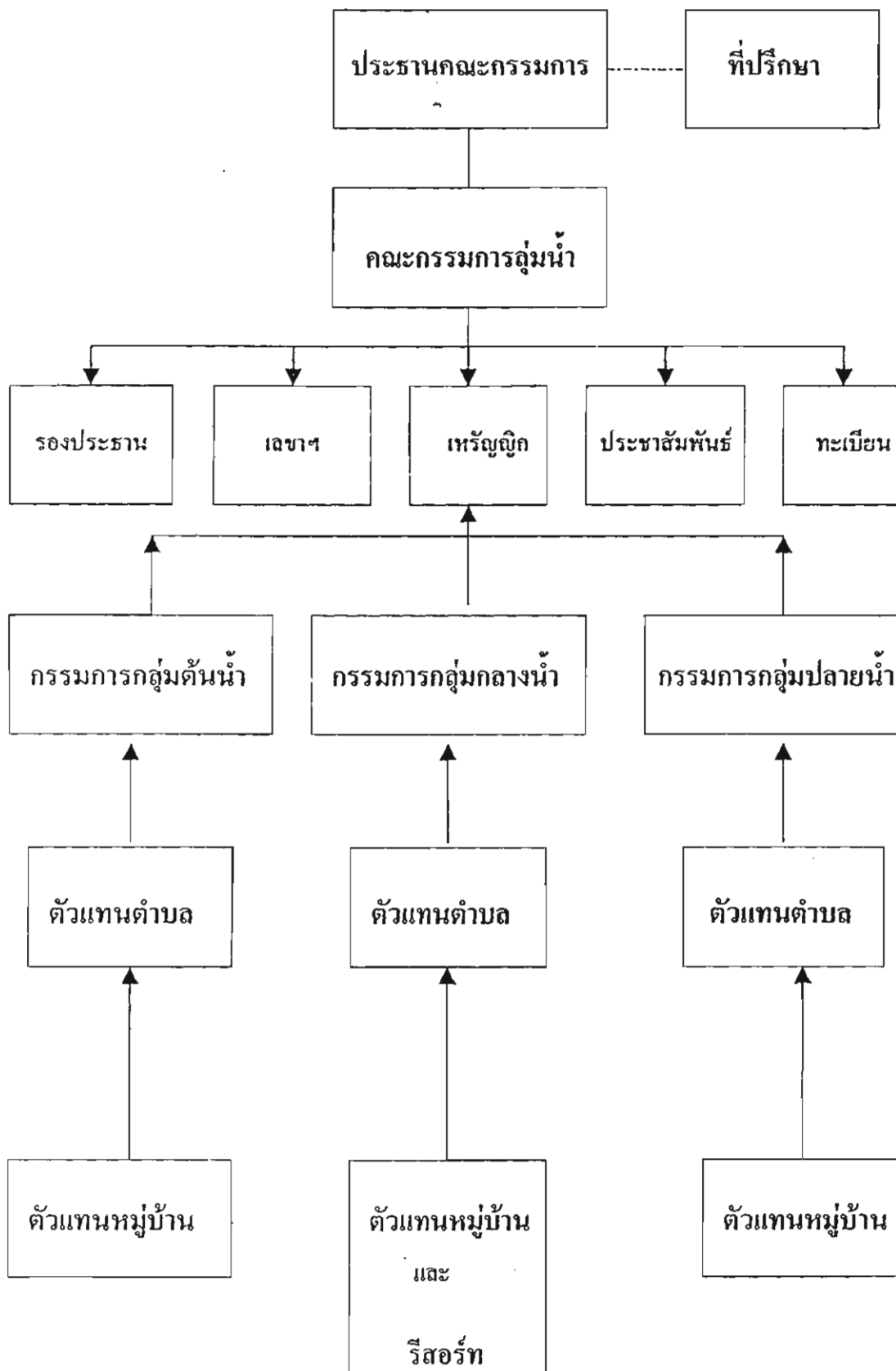
แกนนำนำเสนอข้อมูลชุดน้ำแม่ตาช้างแก่สถานีวิทยุ BBC

ผู้นำป่าดักแด้เปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำแม่ตาช้าง

โครงสร้างคณะกรรมการชุดใหม่ ปี 2544

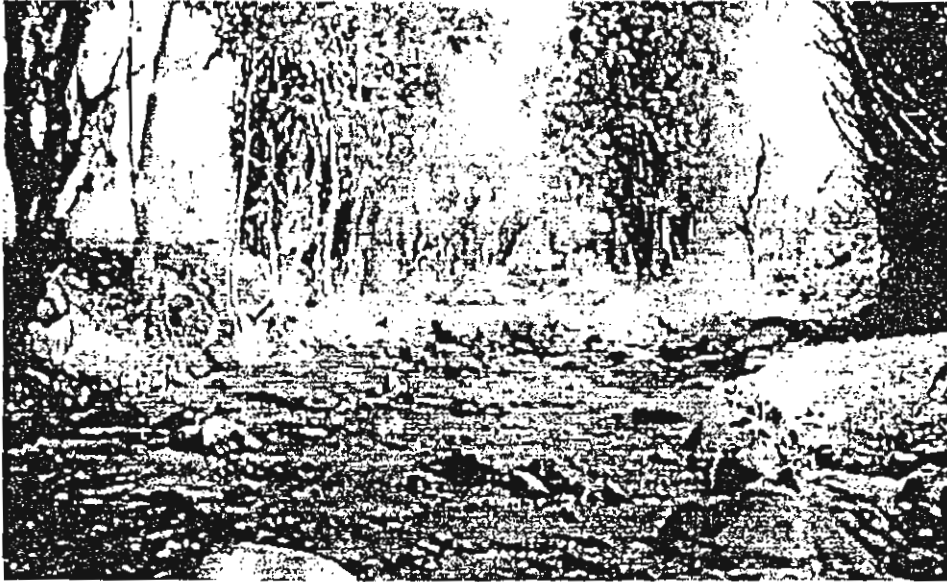

อุปสรรคในการแก้ไข้ปัญหา

1. ประชาชนไม่เข้าใจสิทธิของตนเองที่มีส่วนเข้าไปร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ในการแก้ไข้ปัญหาว่าด้วยเรื่องนั้นๆ ที่เกิดขึ้น
3. การแก้ไข้ปัญหาในเชิงรับ โดยไม่มีแผนงานกำหนดป้องกันไว้ล่วงหน้า ยากที่จะแก้้ปัญหาได้
4. การแสวงหาผลประโยชน์โดยใช้ตำแหน่งหน้าที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ
5. การไม่กล้าตัดสินใจใช้อำนาจตามกฎหมายกับผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีบารมีสูงกว่า
6. ประชาชนไม่เข้มแข็ง รวมพลังกันไม่ได้ ข้อมไม่มีอำนาจในการจัดการในเรื่องนั้นๆ
7. เจ้าหน้าที่และงบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ

แม่ตาข้างสะอื้น

แม่น้ำแม่นี้มีชื่อว่าแม่ตาข้าง
 ไหลเรื่อยเป็นทาง จากเทือกเขาดอยปู่
 ไหลมาไหลลง ไหลเข้าเขตตำบลบ้านปง
 ไหลผ่านอำเภอหางดง ไปสิ้นสุดลงตรงแม่น้ำปิง
 แม่น้ำแม่นี้ เริ่มมีปัญหามากมาย
 ผู้คนมากมาย ต่างโยกย้ายกันเข้ามาอยู่
 มองดูดอยเห็นแล้วยังใจหดหู่
 หลายปีก่อนนั้นพวกเราที่รู้ บนภูบนดอยมีแต่ความเขียวขจี
 แต่มาบัดนี้ พื้นที่สองฝั่งแม่ตาข้าง
 ป่าไม้เริ่มบาง น้ำแม่ตาข้างถูกคนทำลาย
 น้ำก็แห้งขอด พืชผลทางการเกษตรรอควาย
 คนแม่ตาข้างเริ่มผืนสลาย
 หากไม่ตายคงนอน....สะอื้น.....

ภาคผนวกที่ 1

□ กลุ่มสถานประกอบการแบ่งตามลักษณะการทำธุรกิจได้ 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มรีสอร์ท 11 แห่ง

ชื่อ	อยู่ในพื้นที่
1.สวนบัวรีสอร์ท	ม.3 บ้านแม่สะไ้
2.ม่อนเอื้องคอบริสอร์ท	ม.3 บ้านแม่สะไ้
3.บ้านกลางคอบริสอร์ท	ม.3 บ้านแม่สะไ้
4.กฤษดาคอบริสอร์ท	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
5.ขอคคอบริสอร์ท	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
6.ค่อทองรีสอร์ท	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
7.ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
8.Belle Villa 9.ม่อนม่วนใจ๋ 10.บุหตันบุรี	เครื่องเดียว กัน ม.5 บ้านแม่สะเหนือ
11.ห้วยน้ำล้อมรีสอร์ท	
12.อุทยานล้านนารีสอร์ท	

2. กลุ่มบ้านจัดสรร 5 แห่ง

ชื่อ	อยู่ในพื้นที่
1.อุทยานบ้านคอย	ม.3 บ้านแม่สะไ้
2.นภาคอย	ม.3 บ้านแม่สะไ้
3.ม่อนธารทอง	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
4.โครงการกฤษดานคร 22	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
5.โครงการบ้านปางยาง 1	ม.7 บ้านปางยาง
6.โครงการบ้านปางยาง 2	ม.7 บ้านปางยาง

ภาคผนวกที่ 2

3.กลุ่มบ้านพักตากอากาศ 22 แห่ง

ชื่อ	เขตหมู่ที่
1.บ้านปงวิลเลจ	ม.1 บ้านปงเหนือ
2.สวน CMC	ม.1 บ้านปงเหนือ
3.โรงเรียนนานาชาติ	ม.3 บ้านแม่สะไค้
4.บ้านฮ่อมห้วย	ม.3 บ้านแม่สะไค้
5.บ้านอาจารย์พรชัย	ม.3 บ้านแม่สะไค้
6.บ้านพักหลังบ้านกลางคอย	ม.3 บ้านแม่สะไค้
7.บ้านลูกท้อ	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
8.บ้านสวนโหลสินา	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
9.ม่อนตาลฟ้า	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
10.บ้านผู้พันเรืองวิทย์	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
11.บ้านอาจารย์เตียง	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
12.บ้านคอยริมธาร	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
13.คุ้มภรณ์	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
14.บ้านคุณเฉลิม เรื่องประวัติ	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
15.บ้านสหายอารมณ์	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
16.บ้านนายคำรจ	ม.4 บ้านทุ่งโป่ง
17.โครงการห้วยผักไผ่	ม.5 บ้านปางยาง
18.หุบหมอก	ม.5 บ้านปางยาง
19.คุดฝั้น	ม.5 บ้านปางยาง
20.บ้านสวนจเร	ม.7 บ้านปางยาง
21.เวียงคำฟ้า	ม.9 บ้านทุ่งโป่ง
22.สวนไพรพรรณ	ม.9บ้านทุ่งโป่ง

ภาคผนวกที่ 3

ลุ่มน้ำแม่ตาช้างประกอบด้วยลำห้วยสาขา 64 สาย

ชื่อลำห้วย	แหล่งกำเนิด	พื้นที่รับน้ำ
สายน้ำสาย A		
1.ห้วยห้วย *	ต้นน้ำจากคอกห้วยข้าวหลาม	ไหลลงห้วยผักไผ่ ม.5
2.ห้วยข้าวหลาม *	ต้นน้ำจากคอกห้วยข้าวหลาม	ไหลลงห้วยผักไผ่ ม.5
3.ห้วยโป่ง *	ต้นน้ำจากคอกถันควายตม ม.5	ไหลลงห้วยคอกขุมที่ ม.5
4.ห้วยผักไผ่ **	ต้นน้ำจากห้วยข้าวหลาม ม.5	ไหลลงห้วยปางห้าที่ ม.5
5.ห้วยห้าง *	ต้นน้ำจากคอกกั่วคู่ม.5	ไหลลงห้วยผักคี้ที่โครงการหลวงห้วยผักไผ่ ม.5
6.ห้วยผักคี้ *	ต้นน้ำจากคอกปลูกป่าเป่า ม.5	ไหลลงห้วยคอกขุมที่ทางเข้าโครงการหลวงห้วยผักไผ่
7.ห้วยปางห้า **	ต้นน้ำจากคอกห้วยคอกขุม ม.5	ไหลลงไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ ม.5
8.ห้วยแหนเคื่อ **	ต้นน้ำจากคอกขุนห้วยโป่ง ม.5	ไหลลงห้วยคอกขุมที่ทุ่งห้วยคอกขุม ม.5
9.ห้วยคอกขุม **	ต้นน้ำจากห้วยทุ่งคอกขุม ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านห้วยน้ำล้อม ม.7
10.ห้วยหอ **	ต้นน้ำจากคอกปลูกป่าเป่า ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ไร่สวัสดิ์ ม.5
11.ห้วยเสียว **	ต้นน้ำจากคอกผาประตู่ ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างด้านหลังวัดประชาเกษม ม.5
12.ห้วยปู่แก้ง *	ต้นน้ำจากคอกกั่วเตาปูน ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านคอกเป่า ม.5
13.ห้วยเขียด **	ต้นน้ำมาจากคอกขุมเขียด ม.5	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ Belle Villa
14.ห้วยลึก **	ต้นน้ำมาจากคอกปลูกหัวล้าน	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านวัด ม.5
สายน้ำสาย B		
15.ห้วยผาค่า **	ต้นน้ำมาจากคอกผาค่า	ไหลลงห้วยผึ่งที่ป่าต้นน้ำ ม.7
16.ห้วยตาเล่า *	ต้นน้ำมาจากคอกผาค่า	ไหลลงห้วยผึ่งที่ป่าต้นน้ำ ม.7
17.ห้วยต้นผึ่ง **	ต้นน้ำมาจากคอกผาค่า	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณ ม.7
18.ห้วยดินตม **	ต้นน้ำจากคอกผาค่า	ไหลลงห้วยป่าแลน้อยที่ ม.7
19.ห้วยปางฮี้ *	ต้นน้ำจากคอกผาค่า	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ ม.7
20.ห้วยผักละ **	ต้นน้ำจากคอกผาค่า	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณสวนลิ้นจี่ ม.7
21.ห้วยบวกหมู **	ต้นน้ำจากด้านเหนือ (ปากล้วย) บ้านจัดสรร โครงการ 2 บ้านปางยาง ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณบ้านจัดสรร โครงการ 2 ม.7
22.ห้วยปางวัว **	ต้นน้ำจากด้านเหนือ (ปากล้วย) บ้านจัดสรร โครงการ 2 บ้านปางยาง ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณบ้านจัดสรร โครงการ 1 ม.7
23.ห้วยยาง *	ต้นน้ำจากคอกผาค่า	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณบ้านจัดสรร โครงการ 2 ม.7
24.ห้วยผาลาด *	ต้นน้ำจากคอกกั่วผาหนึ่ง ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณบ้านคุณจร ม.7
25.ห้วยสีเฒ *	ต้นน้ำอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณ ม.7
26.ห้วยสันกู่ **	ต้นน้ำจากคอกสันกู่ ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่สันกู่ ม.7
27.ห้วยไม้แดง *	ต้นน้ำอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณสะพานทางเข้าสวนปาล์ม

ภาคผนวกที่ 4

ชื่อลำห้วย	แหล่งกำเนิด	พื้นที่รับน้ำ
28.ห้วยป่าเขว **	ต้นน้ำจากป่าช้า ม.7	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณ ม.7
29.ห้วยดินตอ **	ต้นน้ำจากคอกผานกกก	ไหลลงน้ำแม่มาไพร ที่ ม.3
30.ห้วยปางหมอก **	ต้นน้ำจากคอกแม่สา	ไหลลงน้ำแม่มาไพร ที่ ม.3
31.ห้วยหก **	ต้นน้ำจากคอกแม่สา	ไหลลงน้ำแม่มาไพร ที่ ม.3
32.ห้วยเฮี้ยะ **	ต้นน้ำจากคอกผาถอง	ไหลลงน้ำแม่มาไพร ที่ ม.3
33.ห้วยมะไฟ **	ต้นน้ำจากคอกผาถอง	ไหลลงน้ำแม่มาไพร ที่ ม.3
34.ห้วยสันป่าเหียง **	ต้นน้ำจากคอกแคน ม.3	ไหลลงน้ำแม่มาไพรที่ห้วยน้ำนัก ม.3
35.ห้วยน้ำนัก **	ต้นน้ำจากคอกแคน ม.3	ไหลลงน้ำแม่มาไพรที่สบห้วยน้ำนัก ม.3
36.ห้วยป่าเขว **	ต้นน้ำจากสันคอกผาถอง	ไหลลงน้ำห้วยงู ที่ ม.3
37.ห้วยป่าหอบ **	ต้นน้ำจากคอกผาถอง	ไหลลงห้วยป่าเขว ที่ ม.3
38.ห้วยเหล่าปู่ **	ต้นน้ำจากคอกผาถอง	ไหลลงห้วยงู ที่ ม.3
39.ห้วยงู **	ต้นน้ำจากคอกผาถอง	ไหลลงสู่แม่มาไพร ที่ทุ่งสูงจวง ม.3
40.ห้วยป่าหวาย **	ต้นน้ำจากสันคอกผาถอง	ไหลลงน้ำแม่มาไพร
41.ห้วยแม่มาไพร **	ต้นน้ำจากคอกผานกกก	ไหลลงน้ำแม่ปานที่สบแม่มาไพร ม.3
42.ห้วยหวายโน **	ต้นน้ำจากสันคอกเขียดแดง ม.3	ไหลลงห้วยปางเจ้า ที่ ม.3
43.ห้วยปางเจ้า **	ต้นน้ำจากสันคอกแม่มาไพร	ไหลลงบ่อแร่ ม.3
44.ห้วยไม้เคื่อ **	ต้นน้ำจากคอกยู่กห้วยล้าน	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเข้านบ้านเด่นกระต่าย ม.3
45.ห้วยชมพู **	ต้นน้ำจากห้วยหวาย ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเข้านบ้านเด่นกระต่าย ม.3
46.ห้วยหวาย **	ต้นน้ำจากสันคอกเขียดแดง ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่โรงเรียนนานาชาติ ม.3
47.ห้วยยาง *	ต้นน้ำจากสันคอกยาว ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณด้านใต้สวนบัววิสัย ม.3
48.ห้วยป่าเขว *	ต้นน้ำจากสันคอกห้วยป่าเขว ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ป่าช้า ม.3
49.ห้วยปรอด **	ต้นน้ำจากกัวพันเฮือ ม.3	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณทางเข้าโรงเรียนนานาชาติ
50.ห้วยปิ่นหมอง **	ต้นน้ำจากคอกขวกแงะ ม.8	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเหนือบ้านกลางคอก ม.3
51.ห้วยขุมคำ **	ต้นน้ำจากด้านใต้ของบ่อแร่ ม.3	ไหลลงน้ำแม่ปานที่สบห้วยขุมคำตรงข้ามบ้านนาคอย
สายน้ำสาย C		
52.ห้วยอีค่าง **	ต้นน้ำจากคอกยู่ย ค.สุเทพ	ไหลลงน้ำแม่ปานที่เขตสวนลื่นที่บ้านม้งคอกยู่ย ค.สุเทพ
53.ห้วยเตาหิน **	ต้นน้ำจากคอกยู่ย ค.สุเทพ	ไหลลงห้วยผาแดงที่เขตสวนลื่นที่บ้านม้งคอกยู่ย
54.ห้วยผาแดง **	ต้นน้ำจากคอกยู่ย ค.สุเทพ	ไหลลงน้ำแม่ปานที่บริเวณเหนือน้ำตกศรีสังวาลย์ ม.4 ค.บ้านปาง
55.ห้วยแม่ปาน **	ต้นน้ำจากห้วยอีค่าง	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บริเวณใต้สะพานทางเข้าบ้านจัดสรรม่อนธารทอง ม.4 ค.บ้านปาง

ภาคผนวกที่ 5

ชื่อลำห้วย	แหล่งกำเนิด	พื้นที่รับน้ำ
56.ห้วยคอกเข้ม **	ต้นน้ำจากสันป่าก่อถึง	ไหลลงน้ำแม่ป่านที่ห้วยโก๋น ม.3
57.ห้วยกฤษณา **	ต้นน้ำจากขุนไม้สัก	ไหลลงน้ำทุ่งแก้งยางใกล้วัดป่าเทพเนรมิต ม.3
58.ห้วยไร่ *	ต้นน้ำจากสันป่าสะหนุ	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเกาะผ่นัง ม.4
59.ห้วยโป่ง *	ต้นน้ำจากคอกสมโป่งช้าง	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่บ้านสวนโชนินา ม.4
60.ห้วยผึ้ง **	ต้นน้ำจากผาใต้ ม.4	ไหลลงกฤษฎาดอยรีสอร์ท ม.4
61.ห้วยแก้ว **	ต้นน้ำจากห้วยแก้วป่าหยาง	ไหลลงหลังวัดศรีเขต ม.4
63.ห้วยสั้มป้อย **	ต้นน้ำจากห้วยปางแหน ม.4	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างที่ ม.9
63.ห้วยแม่ตึ๊ด **	ต้นน้ำจากบวกละออยขุ่ย	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณทางเข้าบ้านห้วยสั้มป้อย ม.9
64.ห้วยเสี้ยว **	ต้นน้ำจากห้วยหก ม.8	ไหลลงน้ำแม่ตาช้างบริเวณเขตติดต่อ ค.น้ำแพร่ กับ ค.บ้านปาง

*หมายเหตุ

ลำห้วยที่มีดอกจันทร 1 ดอก มีน้ำน้อยไหลไม่ตลอดปี

ลำห้วยที่มีดอกจันทร 2 ดอก มีน้ำไหลตลอดปี

ภาคผนวกที่ 4

ภาพกิจกรรมของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

ภาพการประชุม “ยกร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง”

วันที่ 30 มิถุนายน 2545 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง

เวทีประชุมกระจายยุติปัญหา “กรณีฝายวังจั่น หมู่ที่ 2 หลังวัดอรัญญาวาส ตำบลบ้านโป่ง

ถูกท่วบทำลายเสียหาย” วันที่ 15 กันยายน 2545 ณ วัดอรัญญาวาส

ภาพกิจกรรมศึกษาดูงานปัญหาการใช้ที่ดิน และป่าไม้ และการจัดการปัญหา
ที่จังหวัดระยอง วันที่ 12-15 กรกฎาคม 2545

ภาคผนวกที่ 4

ภาพกิจกรรมของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง

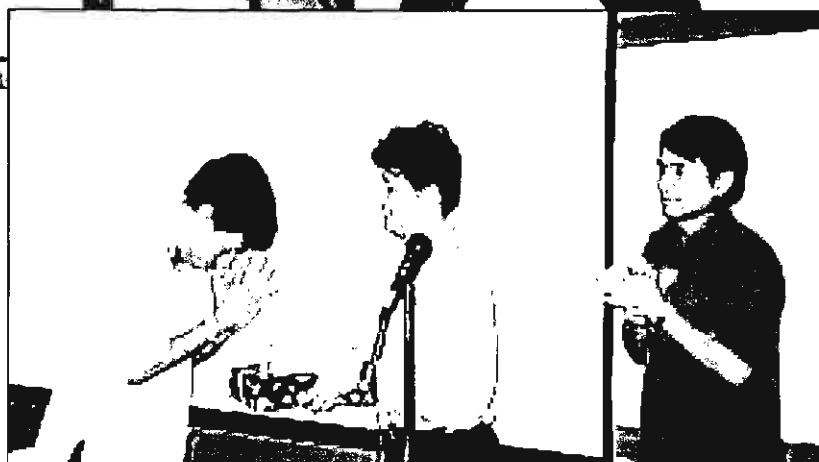
ภาพการประชุม “ยกร่างมาตรการการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้าง”
วันที่ 30 มิถุนายน 2545 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง

เวทีประชุมเจรจายุติปัญหา “กรณีฝายวังจั่น หมู่ที่ 2 หลังวัดอรุณยูาวาส ตำบลบ้านโป่ง
ถูกทုပ်ทำลายเสียหาย” วันที่ 15 กันยายน 2545 ณ วัดอรุณยูาวาส

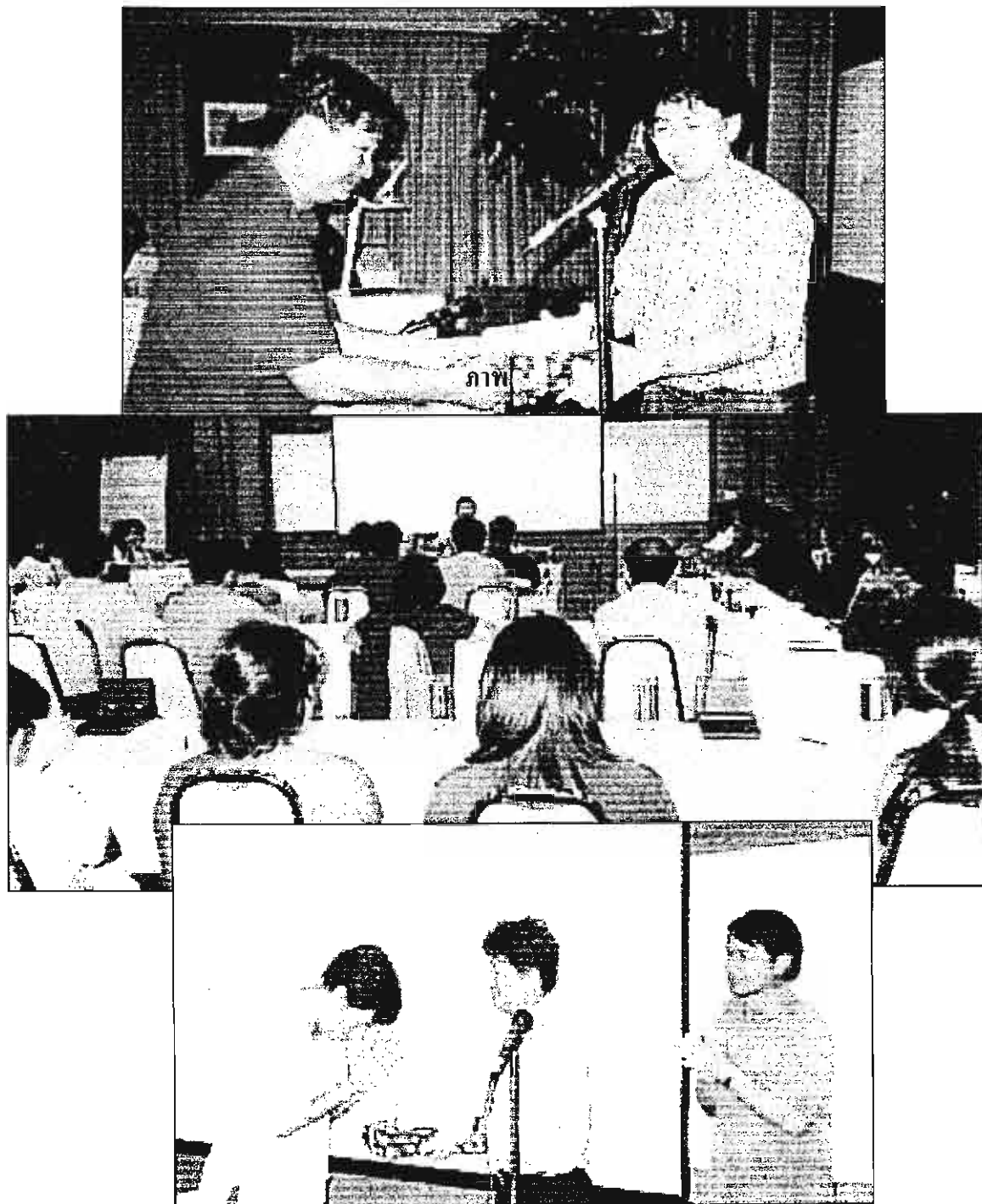
ภาพการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากร”
วันที่ 24 กันยายน 2545 ณ ห้องประชุมศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ตำบลบ้านปง
อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

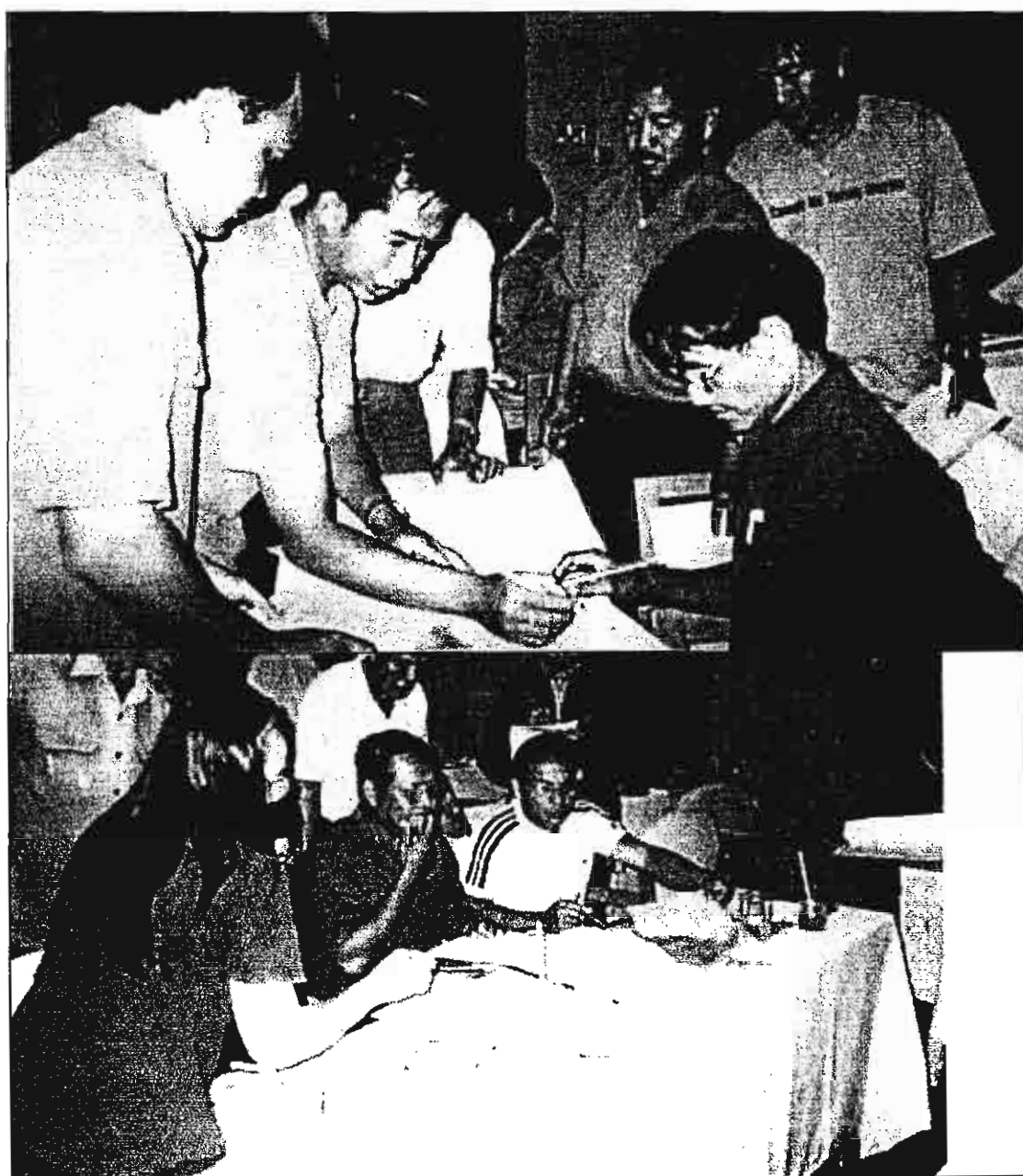
ภาพกิจกรรมปลูกป่าของคณะกรรมการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
ร่วมกับ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น
สถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
วันที่ 24 กรกฎาคม 2545

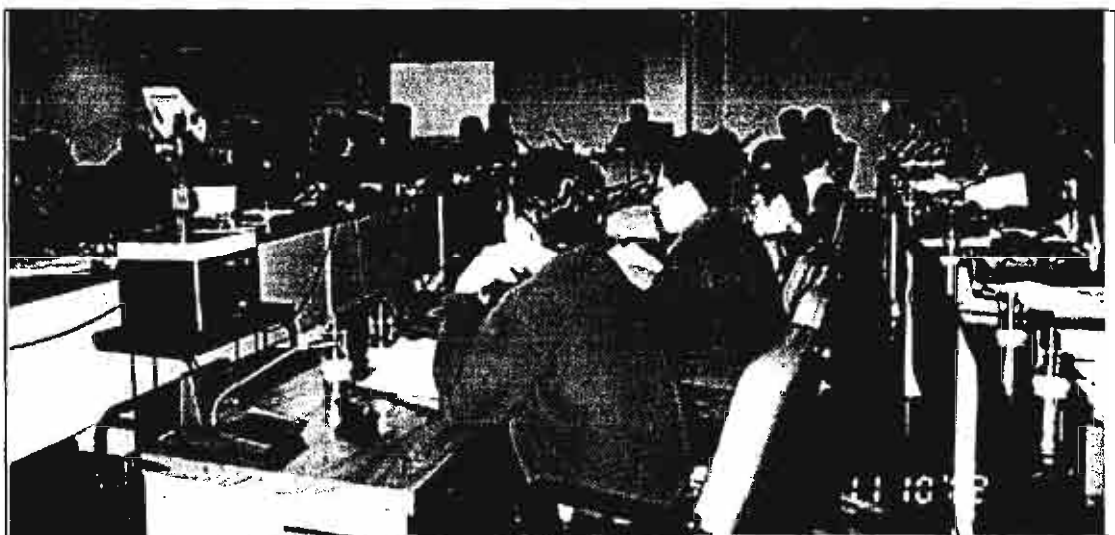
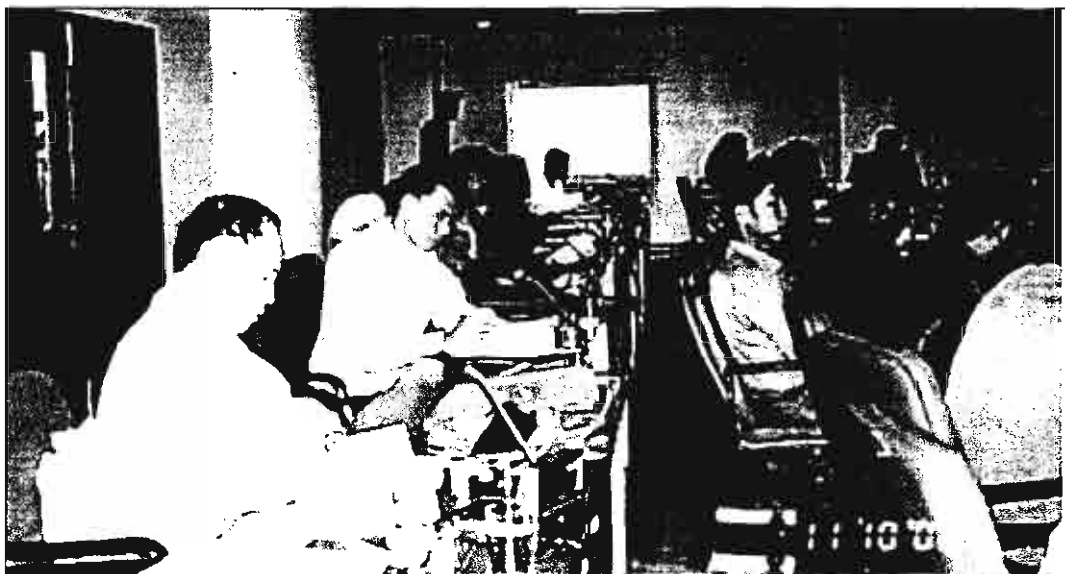
“ภาพการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากร”
วันที่ 24 กันยายน 2545 ณ ห้องประชุมศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ ตำบลบ้านปง
อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

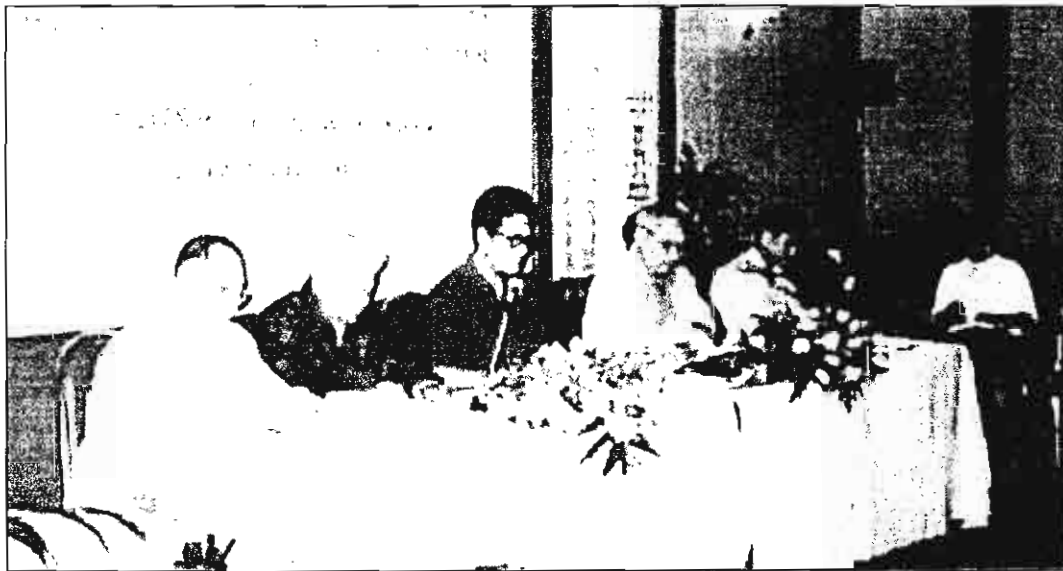
กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ “หลักการอ่านแผนที่”
วันที่ 24-25 กันยายน 2545 ณ ห้องประชุมศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์
ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่สร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมการจัดทำแผนชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
กับการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ วันที่ 11 ตุลาคม 2545
ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่

ภาพเวทีแลกเปลี่ยนปัญหาความขัดแย้งและทิศทางการแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
วันที่ 20 ตุลาคม 2545 ณ ห้องประชุมโรงแรมหาดิเคย์กาดนท์ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพกิจกรรมเดินสำรวจสายน้ำแม่ตาช้าง
วันที่ 12 พฤศจิกายน 2545

กิจกรรมการเดินสำรวจป่าไม้

ภาพกิจกรรม “แอ่วป่าหาความรู้ Walk Rally”

วันที่ 23 พฤศจิกายน 2545

กิจกรรมวัดปริมาณน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้าง
ประจำเดือนทุกเดือน

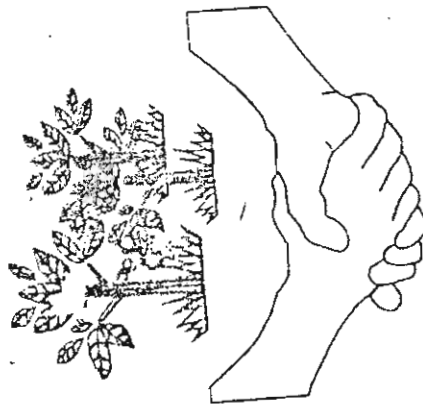
ภาคผนวกที่ 5

เอกสารประกอบฐานกิจกรรม "แอ่วป่าหาความรู้ Walk Ready"

วันที่ 23 พฤศจิกายน 2545

แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรของชุมชนน้ำแม่คำช้าง

➤ พวกเราจะช่วยกันได้อย่างไร ที่จะทำให้ป่าไม้ฟื้นคืนมา และมืออยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อมูลประกอบฐานกิจกรรม

ข้อมูลประกอบฐานกิจกรรม

“แนวป่าแกวอญ่า (Ga O Nya)”

วันเสาร์ที่ 23 พฤศจิกายน 2545

ณ บ้านแม่คำช้าง 3 ตำบลบ้านปาง

อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

โครงการความร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ป่าแกวอญ่า

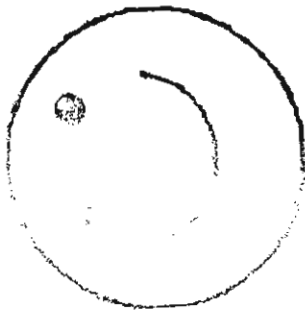
๑ กลุ่มธุรกิจสถานประกอบการ
ประกอบด้วย รีสอร์ท โรงแรม
บ้านจัดสรร บ้านพักตากอากาศ
โรงเรียนนานาชาติ สวนเกษตร

ที่เข้ามากระจุกตัวกันอยู่ในบริเวณพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง ใช้ประโยชน์ที่
ดินและน้ำในเชิงธุรกิจอย่างเข้มข้น ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ของตำบลบ้านโป่งในหลายๆ ด้าน ที่ก่อให้เกิดผลดี และผลเสียควบคู่
กันไป

๒ สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านโป่งก่อนกลุ่มสถานประกอบการจะเข้ามา
ก่อน พ.ศ.2528 สภาพแวดล้อมของพื้นที่บ้านโป่งประกอบด้วยภู
เขาสูง ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้นานาพันธุ์ มีเก็ด หนองไม่
สมบูรณ์พร พืชอื่นๆ อีกหลายชนิด และลำห้วยมากมายหลายสายที่
เป็นสาขาของน้ำแม่ตาช้างที่มี กุ้ง กอย ปู ปลา อีปูม มีอยู่ในน้ำ
ตลอดจนพืชที่อยู่ในน้ำมากมายหลายชนิด เช่น ตะไคร่น้ำ ที่ชาว
บ้านสามารถหากินเป็นอาหารได้ไม่ยาก จนกระทั่งมีกลุ่ม
ธุรกิจสถานประกอบการเริ่มเข้ามา สิ่งที่เป็นธรรมชาติเริ่มหายไป
มีสิ่งก่อสร้างที่ทำให้ด้วยปูนซีเมนต์และคอนกรีตเข้าเข้ามาแทนที่ มี

ถ้ามองดูได้อย่างไรว่าอันไหนถึง เหนือกว่า หรืออะไรก็ตามที่
กินไม่ได้ เค้าก็กินได้จะเกิดในตนเอง ถ้ากินน้ำนั้นจะมี
ลักษณะที่มันเสียรส รส และมันมีกลิ่น รสได้เป็นอะไร
ที่กินไม่ได้จะมีรสเป็นรสเหมือนรสที่รสและรสที่รสชาติเวลา
ใช้มันกับรส

ความกับรสระหว่างรสและรส ไม่เป็นความสมดุลที่
ธรรมชาติสร้างให้อยู่ร่วมกันและก่อเกิดกับ รสถึงหนึ่งถึงใจหาย
ไปความสมดุลก็จะไม่มี ปาไปก็จะไม่สมดุล ไม่ว่าจะเป็นตัว
พืช หรือ คน ก็แล้วแต่ ค่าอยู่บนโลกใบนี้มันต้องพึ่งพา
อาศัยกัน ดูแลกัน ช่วยเหลือกัน ทุกคนจะอยู่ร่วมกันอย่างมี
ความสุข.....บนโลกใบนี้.....

โดย สงกรานต์ อดุลย์ อดุลย์กุล

เสื่อมโทรม ภูเขาบางลูกถูกแทนที่ด้วยสิ่งก่อสร้างที่ทรูหราทันสมัย สายน้ำที่เคยมีน้ำอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เริ่มหายไ้ไป ธรรมชาติที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในบริเวณแถบนี้เริ่มหายไ้ไปภูมิอากาศเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความแห้งแล้งและความเสื่อมโทรมเริ่มเข้ามาแทนที่

๐ ข้อดีของการเข้ามาของกลุ่มสถานประกอบการ

- 1.พัฒนาพื้นที่ที่มีความเจริญและทันสมัยยิ่งขึ้นในเมืองหลวง
- 2.นำสิ่งก่อสร้างที่ทันสมัยและสวยงาม เข้ามาในพื้นที่
- 3.เกิดการจ้างแรงงานของชุมชนทำให้ชาวบ้านบางส่วนหนึ่งมีงานทำ
- 4.เกิดรายได้ที่มาจากธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลบ้านปาง
- 5.ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและยกระดับให้ทันสมัย

๐ ข้อเสียของการเข้ามาของกลุ่มสถานประกอบการ

- 1.ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลบ้านปางถูกใช้อย่างไร้ขอบเขตและกำลังจะหมดไป
- 2.ที่ดินถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ จากทุ่งนา ที่ไร่ ที่สวน เป็นสิ่งก่อสร้างที่ทันสมัย
- 3.ที่ดินถูกใช้ผิดวัตถุประสงค์เดิมที่บรรพบุรุษเคยใช้มา

หมดไปทีละน้อยไม่พอๆ และมีการทิ้งขยะน้ำ จะออกพร้อมๆ กับน้ำเสียอีกทั้งมีเสียง เสียง กังวาลแถมไปแทนไม้ซาง ยังมีเก็ดเก่าหลายชนิด เช่น เก็ดเก่าอย่างเก็ดกล้วย เก็ดจั่น เก็ดแดง ซึ่งบางชนิดก็กินได้ บางชนิดก็กินไม่ได้ ให้สังเกตที่ มด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเก็ดที่มีมดและกินไม่ได้มันจะต้องมีสัตว์ตัวเล็กๆ มด ชอบอาศัยอยู่แถวๆ ปลายหน่อไม้ที่ผลุดจากดินขึ้นมา เพราะจะเป็นหน่อที่อุดมสมบูรณ์และจะมีรสชาติหวาน มดบางชนิดอาศัยอยู่ในรูซึ่งจะสามารถรู้ได้เมื่อเห็น ชาวบ้านเรียกว่า “เขววมด” จะมีลักษณะเหมือนกับกองดินเล็กๆ เป็นที่ที่ไป ชาวบ้านพูดกันว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลต่อคน เวลาฝนจะตก ชาวบ้านจะบอกว่ามดจะย้ายรัง คือถ้ามดย้ายรังหรือเดินขยวแฉ่วไ้จะเกิดฝนตกขึ้น แปลว่าเป็นการแปลคำหรือมดซึ่งตรงกับคำกับตัวอักษรอีกชนิดหนึ่ง แปลก เป็นตัวเล็กๆ เหมือนมดแต่จะมีการสร้างที่อยู่อาศัยโดยการขุดรื้อกันเป็นโพรงดิน ขุดเว้าเรียกว่า “จอมมด” ก็จะมีความน่าสนใจใหญ่อยู่ข้างนอก ซึ่งในจะมีโพรงเหมือนกับรังเป็นโพรงโพรงหนึ่งที่เป็นของบ่อดิน และจะเดินลงน้ำไปไว้กับน้ำเป็นโพรงโพรงน้ำซึ่งจะกลืนน้ำลงไปกับน้ำที่ไหลลง กว้างๆ แล้วจะมีสิ่งมีชีวิตจับ

ได้ เอาเงิน ทราย ที่ให้พี่ควมมาทับลงไป จะได้คืนกันน้ำ
แบ่งกันน้ำไว้ น้ำที่เหลือจากนั้นก็ควรจะปล่อย่อสูงขึ้นแล้วไหลไปตาม
ตัวเหมือง อ่าแยกไปตาม แล ง่ายๆ ทำขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่
เป็นภูมิปัญญาของคนภาคเหนือที่ละมุน และพัฒนาจิตค้นความรู้
ในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน

ปัจจุบันเมื่องฝ่ายก็เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านและใช้วัสดุ
อุปกรณ์ภายในชุมชนมาทำตัวแบบแบบจะไม่เห็น ส่วนใหญ่จะถูกทอด
แผนด้วยฝ่ายกองกรรติจาก ชมประทาน ซึ่งจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
มาจัดการ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

> ฝ่ายน้ำเงิน

ฝ่ายน้ำเงิน ในกลุ่มน้ำแม่คำซังมีอยู่ด้วยกันประมาณ 25 ลูก แบ่ง
ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ฝ่ายธรรมชาติ (ถ้าช่วยไม่ไผ่ กระสอบทราย
และหินทิ้ง) และฝ่ายคอนกรีต

> ข้อดีของฝ่ายธรรมชาติ

1. เกรมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่วงฝ่ายและซ่อมแซมฝ่าย

2. สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของภาคเหนือ

3. ใจวัสดุ อุปกรณ์ ที่สามารถหาได้ข้างบนท้องถิ่น

มีอยู่ในพื้นที่ป่าไม่ด้วย เช่น แผลลง ด้วป่าชนิดต่างๆ เป็นต้น และ
สิ่งที่ไม่มีชีวิตซึ่งเป็นองค์ประกอบของพื้นดินด้วย เช่น แม่น้ำ ภูเขา
ซากพืชและสัตว์ที่เน่าเปื่อยอยู่บนพื้นดินนั้นด้วย

ประเภทของป่าไม้ในเมืองไทยประเภทของป่าไม้จะแตกต่างกัน
กันขึ้นอยู่กับภูมิอากาศ ภูมิประเทศการกระจายของฝน ระยะเวลาที่ฝน
ตกรวมทั้งปริมาณน้ำฝน ทำให้ป่าแต่ละแห่งมีความชุ่มชื้นต่างกัน
สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ป่าประเภทที่ไม่ผลัดใบ ป่าประเภทนี้มองดูเขียวชอุ่มตลอด
ปีเนื่องจากต้นไม้แทบทั้งหมดที่ขึ้นอยู่เป็นประเภทที่ไม่ผลัดใบ ได้แก่
ป่าดงดิบ ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าสนเขา เป็นต้น

2. ป่าประเภทผลัดใบ ป่าประเภทนี้เป็นจำพวกผลัดใบทั้งถิ่น
ในฤดูฝนจะมองดูเขียวชอุ่ม พอถึงฤดูแล้งจะพากันผลัดใบมองดูป่า
โปร่งขึ้น และจะเกิดไฟป่าในฤดูแล้งเสมอ ป่าประเภทนี้ ได้แก่ ป่า
เบญจพรรณ จะสังเกตุง่ายจะมีไม้ไม่ชนิดต่างๆขึ้นอยู่กระจัดกระจาย
ทั่วไป ป่าเต็งรัง ก็จะพบไม้เต็ง ไม้รัง เป็นส่วนใหญ่ เป็นต้น

๐ ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้
ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้
มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ
ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ที่ครอบคลุมถึงพืช

ทุกชนิดที่อยู่บนดิน และในน้ำ รวมถึงสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในดิน เช่น
แมลงนานาชนิด สัตว์ป่า ชนิดต่างๆ เป็นต้น และรวมถึงถึงไม้
ชีวิตซึ่งเป็นองค์ประกอบของพันธุ์ดิน เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชากพืช
และสัตว์ที่เนาเปื้อนอยู่บนพื้นดิน ในป่ามีหน่อไม้หลายชนิดที่ชาว
บ้านสามารถนำมาประกอบอาหารได้ หน่อไม้มีลักษณะการแตก
หน่อที่แตกต่างกัน บางชนิดแตกจากกลาง บางชนิดออกมาจากราก
บางชนิดออกจากลำต้น อีกทั้งยังมีวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น
หน่อไม้บง หน่อไม้ไร่ หรือ หน่อไม้ฝรั่ง รสชาติของหน่อไม้ก็
แตกต่างกันไปแต่ละชนิด เช่น มีรสหวาน ฉ่ำ ชุ่ม และบางชนิด
ก็ดกเกินไปมีหน่อไม้ก็ต้องมี เกิด ตามมา เกิดแพะ เกิดคอก จะ
ออกในช่วงฤดูหนาวและมีอากาศชื้นในพื้นที่ที่เป็นป่าดิบชื้น
เกิดคอก เกิดชนิดนี้จะออกในช่วงฤดูร้อนและจะขึ้นตามสภาพที่
ที่มีไฟฟ้าเผาไหม้โดยจะอยู่ในดินต้องใช้ไฟไหม้เผา หรือบางทีก็จะ
แตกขึ้นมาอยู่บนดิน เห็นไหม เกิดชนิดนี้จะออกหนาแน่นจะขึ้น

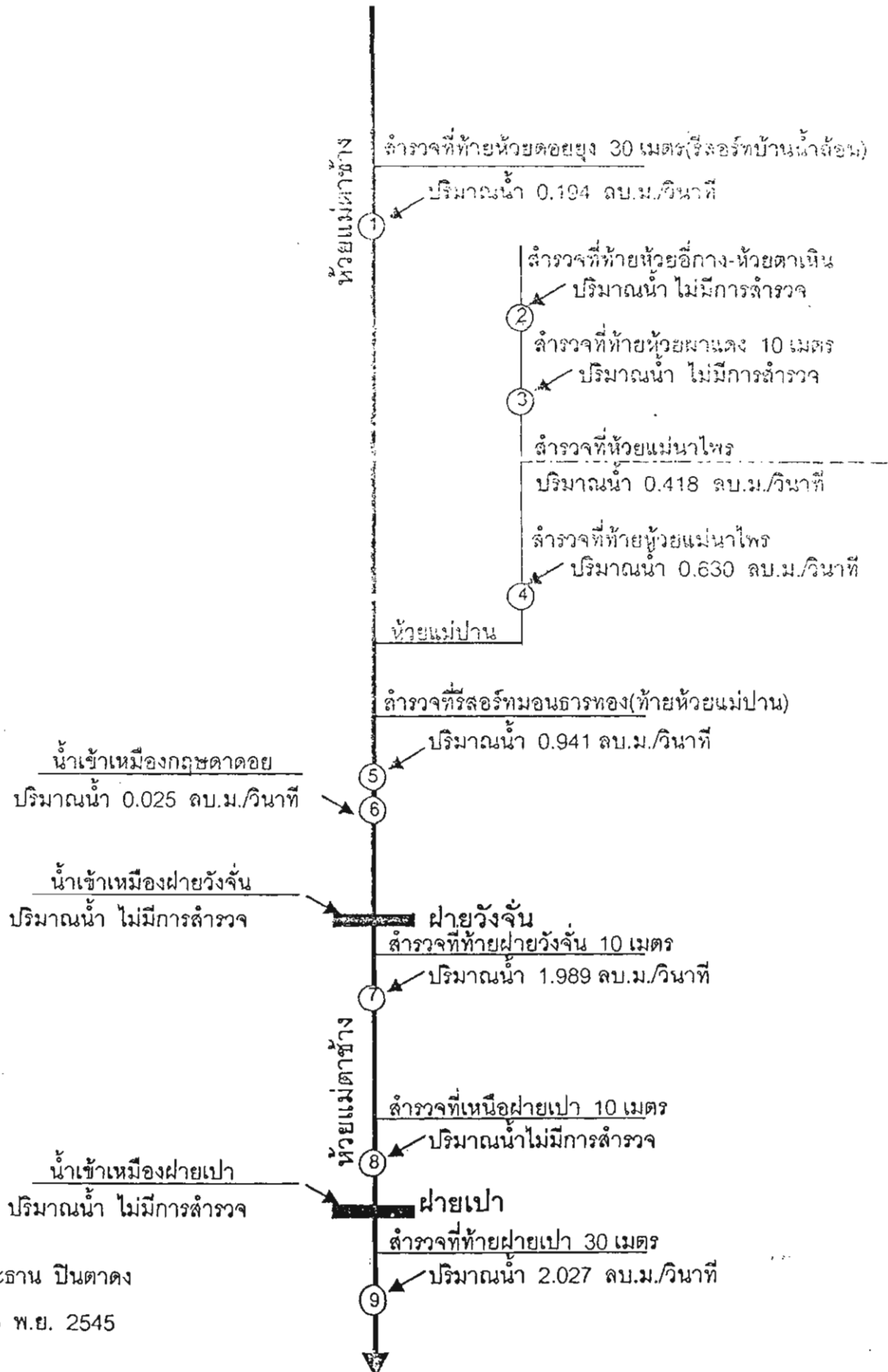
4. นำใบตำยาถูกลีบกับกัก และถูกลีไปใช้มาก ซึ่งใช้คนละ
วัดคู่ประหลาดกับชุมชนคนละหมู่บ้านเกษตรกร
5. วิถีชีวิตผู้คนเปลี่ยนแปลงไปผู้ทรงคุณค่าในเมืองที่ต้องทำงาน
แข่งกับเวลา
6. ความเดือดร้อน การแย่งชิง ความบีบคั้น เริ่มหายไป
7. ถ้าให้คำขวัญถูกรูดคำขวัญถึงก่อสร้างทำให้ล้านเงินและ
แถบลง
8. ที่ดินบางแห่งถูกปล่อยทิ้งร้างว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์
9. เกิดปัญหาการทิ้งของเสียลงน้ำและลำเหมืองโดยไม่มีการบำบัด
น้ำเสียเลย
10. เกิดความขัดแย้ง แย่งน้ำกันใช้ ระหว่างชุมชน กับสถานประกอบ
การ
- แต่อดีตถึงปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลง.....ชุมชนมีความหวัง
ว่า.....ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างไร้ขอบเขต จะถูกจัดระเบียบ
การใช้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับกลุ่มสถานประกอบการ ที่จะนำความ
ซึ่งมีมาสู่ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่า และความสัมพันธ์ด้วยไม่ตรีจิตที่
ดีต่อกัน.....

โดย กัมมา ซาลี

ภาคผนวกที่ 6

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 25 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

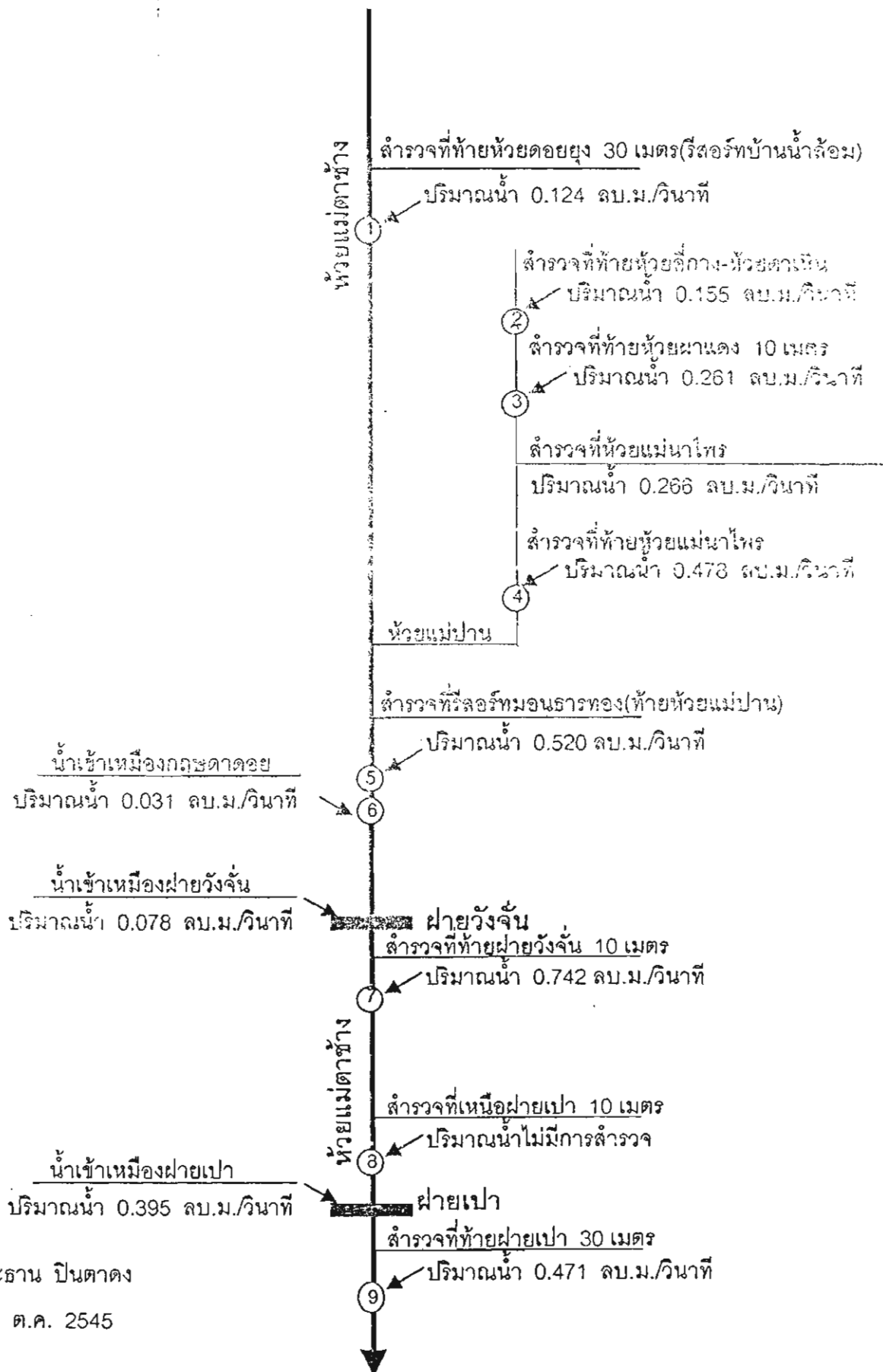
หน้า _____ แห่ง _____ สถาบัน _____ Code _____
 บล. _____ อำเภอ _____ จังหวัด _____ ภาค _____
 ะจำเดือน _____ พ.ศ. _____ ศูนย์ใส่ระดับอยู่ _____ ราคาศูนย์ใส่ระดับ _____ ม. (_____)

วันที่	ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	พื้นที่ปลูก ม. ²	ความสูง เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วินาที	หมายเหตุ
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
2			11.45 11.45	2.55	0.64	0.624	0.413	
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
3			11.55 11.55	1.40	1.90	0.550	0.620	
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
4			12.05 12.05	3.50	0.48	0.316	0.166	
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
5			12.50 12.50	4.50	2.47	0.352	0.441	
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
6			12.47 12.47	1.40	0.24	0.104	0.025	
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
7			13.45 13.55	3.55	0.93	0.392	1.937	* วัดน้ำในท่อ วัดน้ำในท่อ
			สำรวจที่	วัดวัดวัดวัด				
8			16.07 16.13	4.60	1.86	1.090	2.027	* วัดน้ำในท่อ วัดน้ำในท่อ

ใช้น้ำสูงสุด.....ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 ใช้น้ำต่ำสุด.....ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 หารวณ..... ผลออก..... ผู้ตรวจ.....

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545

จ นาย ประธาน ปินตาตง

เมื่อวันที่ 25 ต.ค. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

๒๒๓๕๖๗ สถานี Code
อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่ ภาคเหนือ
น้ำเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ศูนย์เสาระดับอยู่ ราคาศูนย์เสาระดับ ม. ()

ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิน.	หมายเหตุ
		17.30 17.34	2.00	0.20	0.354	0.073	
		17.33 17.35	5.35	1.21	0.613	0.762	
		17.35 17.37	5.50	1.50	0.562	0.844	
		17.36 17.38	2.35	0.14	0.642	0.345	

น้ำสูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม.³/วิน. วันที่
น้ำต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม.³/วิน. วันที่
ว. ผู้ตรวจ

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

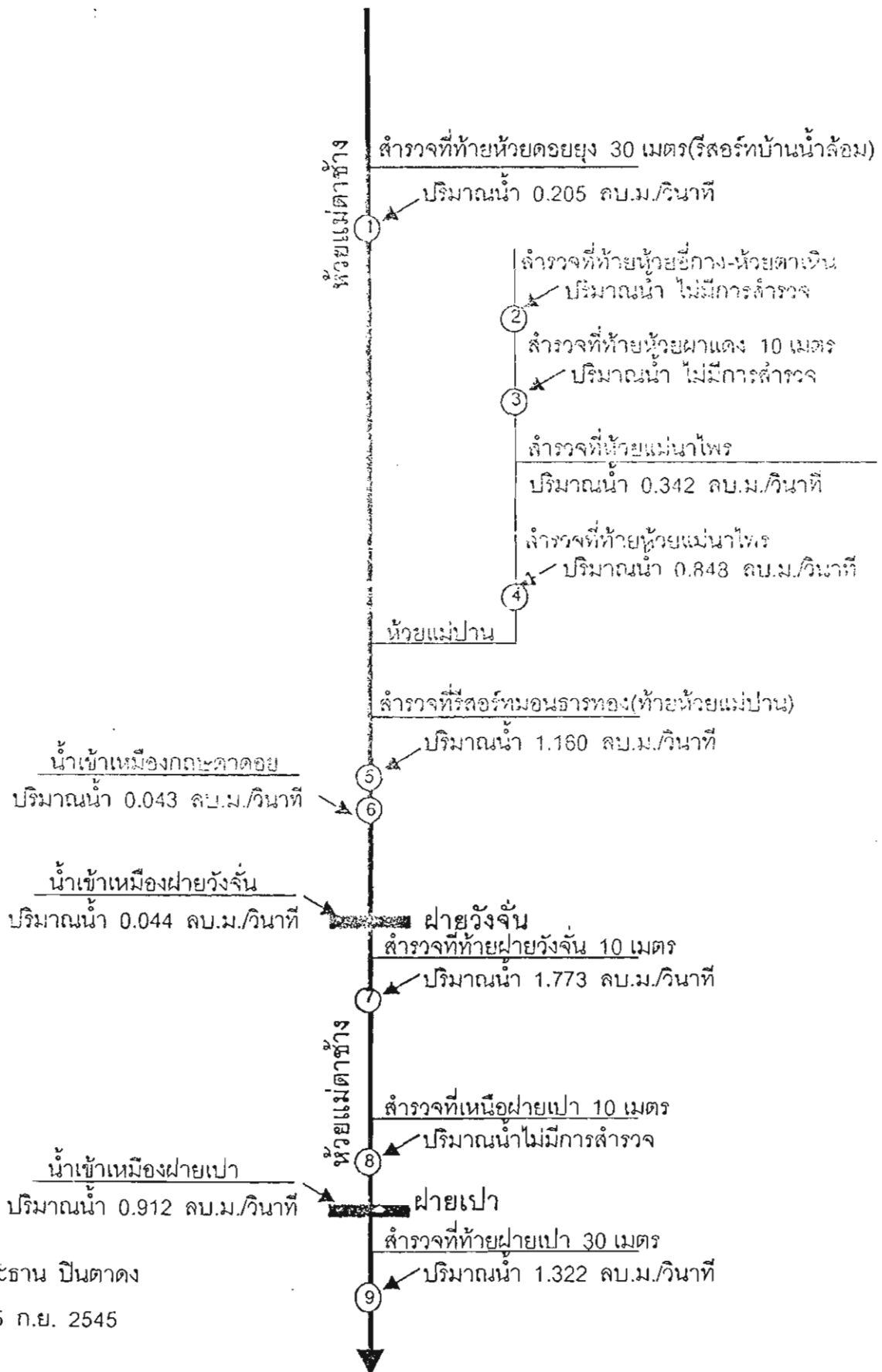
น้ำ แม่จาง สถานี Code
 เบล อำเภอ จังหวัด เชียงใหม่ ภาค เหนือ
 ประจำเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 ศูนย์สำรระดับอยู่ ราคาศูนย์สำรระดับ ม. ()

วันที่	ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ลำน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม ³ /วินาที	หมายเหตุ
			สำรวจที่ <u> </u>					
5			10.50 10.52	4.00	0.54	0.257	0.155	
			สำรวจที่ <u> </u>					
6			11.40 11.43	3.65	0.61	0.428	0.261	
			สำรวจที่ <u> </u>					
6			13.25 13.30	2.90	0.45	0.573	0.216	
			สำรวจที่ <u> </u>					
7			15.35 15.40	3.35	1.19	0.402	0.473	
			สำรวจที่ <u> </u>					
5			16.50 16.55	3.45	0.64	0.194	0.124	
			สำรวจที่ <u> </u>					
5			17.00 17.10	3.00	2.95	0.176	0.520	
			สำรวจที่ <u> </u>					
5			17.15 17.20	1.10	0.12	0.255	0.021	

ค่าน้ำสูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม³/วินาที วันที่
 ค่าน้ำต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม³/วินาที วันที่
 ดำรง ผู้ลอก ผู้ตรวจ

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 25 เดือน กันยายน พ.ศ. 2545

วจ นาย ประธาน ปินตาตง
จเมื่อวันที่ 25 ก.ย. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

แม่น้ำ แม่น้ำโขง สถานี Code
ตำบล อำเภอ โขง จังหวัด อุบลราชธานี ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ
ประจำเดือน กันยายน พ.ศ. 2545 ศูนย์เสาระดับอยู่ ราคาศูนย์เสาระดับ ม. ()

วันที่	ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง คือน้ำ ม.	พื้นที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิน.	หมายเหตุ
25			10.20 10.35	3.00	0.48	0.712	0.342	
25			10.40 10.50	3.40	1.97	0.420	0.848	
25			10.40 10.55	3.75	0.55	0.241	0.205	
25			10.40 10.20	9.00	3.47	0.334	1.160	
25			14.25 14.30	1.30	0.43	0.137	0.043	
25			14.44 14.52	1.30	0.17	0.459	0.044	
25			14.56 15.05	4.50	2.72	0.652	1.773	

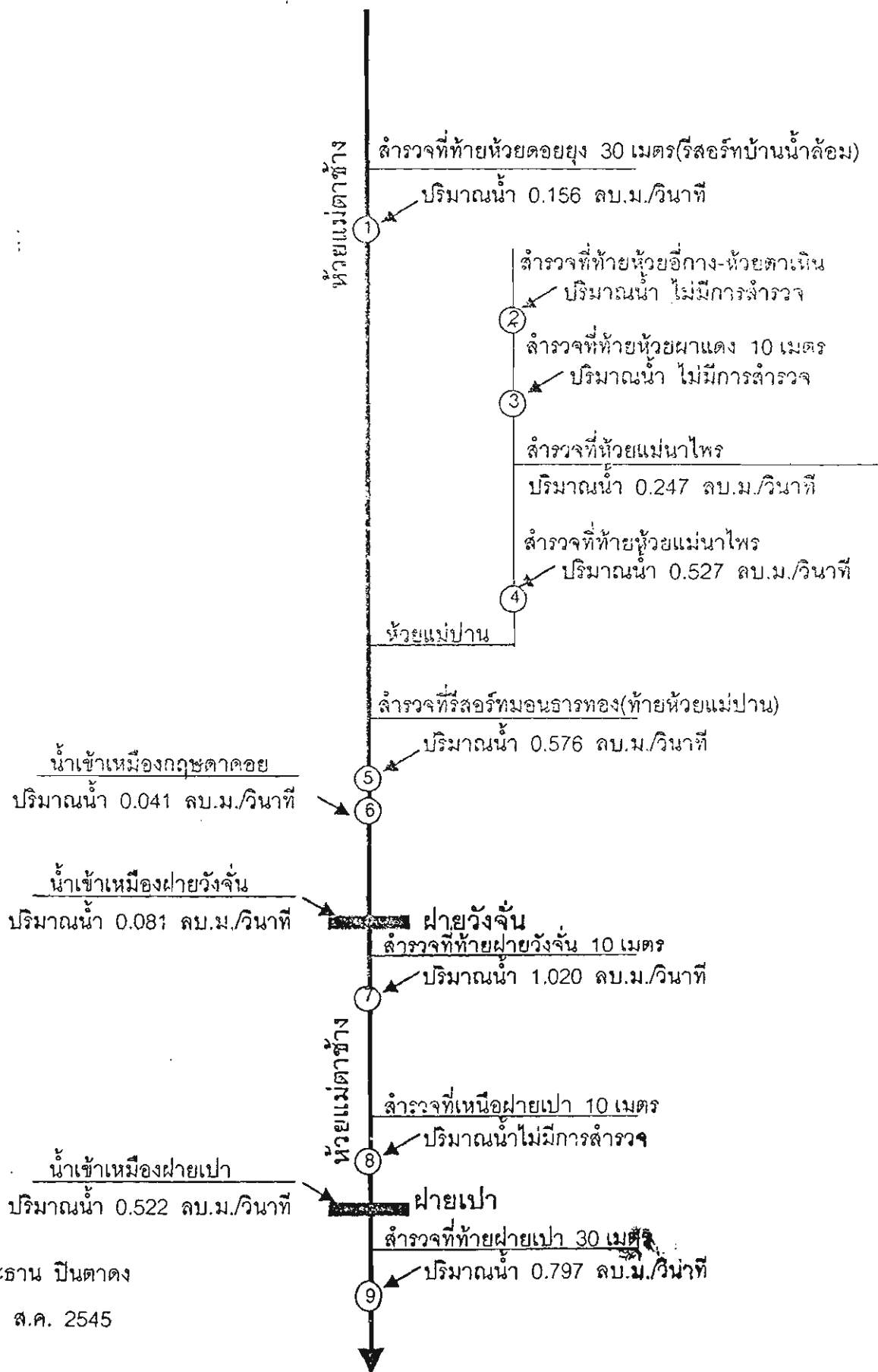
ระดับน้ำสูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม.³/วิน. วันที่
ระดับน้ำต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม.³/วิน. วันที่
ผู้สำรวจ ผู้ลอก ผู้ตรวจ

[illegible]

1. น้ำสูงสุด.....ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 2. น้ำต่ำสุด.....ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 3. รวบรวม..... ผลออก..... ผู้ตรวจ.....

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 27 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2545

นาย ประธาน ปินตาตง
เมื่อวันที่ 27 ส.ค. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

เขตตำบล..... สถานี..... Code.....
 อำเภอ..... จังหวัด..... ภาค.....
 เดือน..... พ.ศ. ศูนย์สำรวจระดับอยู่..... ราคาศูนย์สำรวจระดับ..... ม. (.....)

ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม ³ /วินาที	หมายเหตุ
		สำรวจที่.....					
		10.50 10.55	2.70	0.23	0.374	0.247	
		สำรวจที่.....					
		11.00 11.15	7.25	1.47	0.358	0.527	
		สำรวจที่.....					
		12.25 12.35	3.10	0.43	0.214	0.156	
		สำรวจที่.....					
		13.05 13.12	3.00	2.13	0.270	0.576	
		สำรวจที่.....					
		13.16 13.20	4.50	0.26	0.158	0.041	
		สำรวจที่.....					
		15.15 15.25	2.30	0.25	0.289	0.081	
		สำรวจที่.....					
		15.30 15.40	7.55	1.70	0.600	1.020	

สูงสุด..... ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำมากที่สุด..... ม³/วินาที..... วันที่.....
 ต่ำสุด..... ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำน้อยที่สุด..... ม³/วินาที..... วันที่.....
 ผู้สำรวจ..... ผู้ตรวจ.....

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

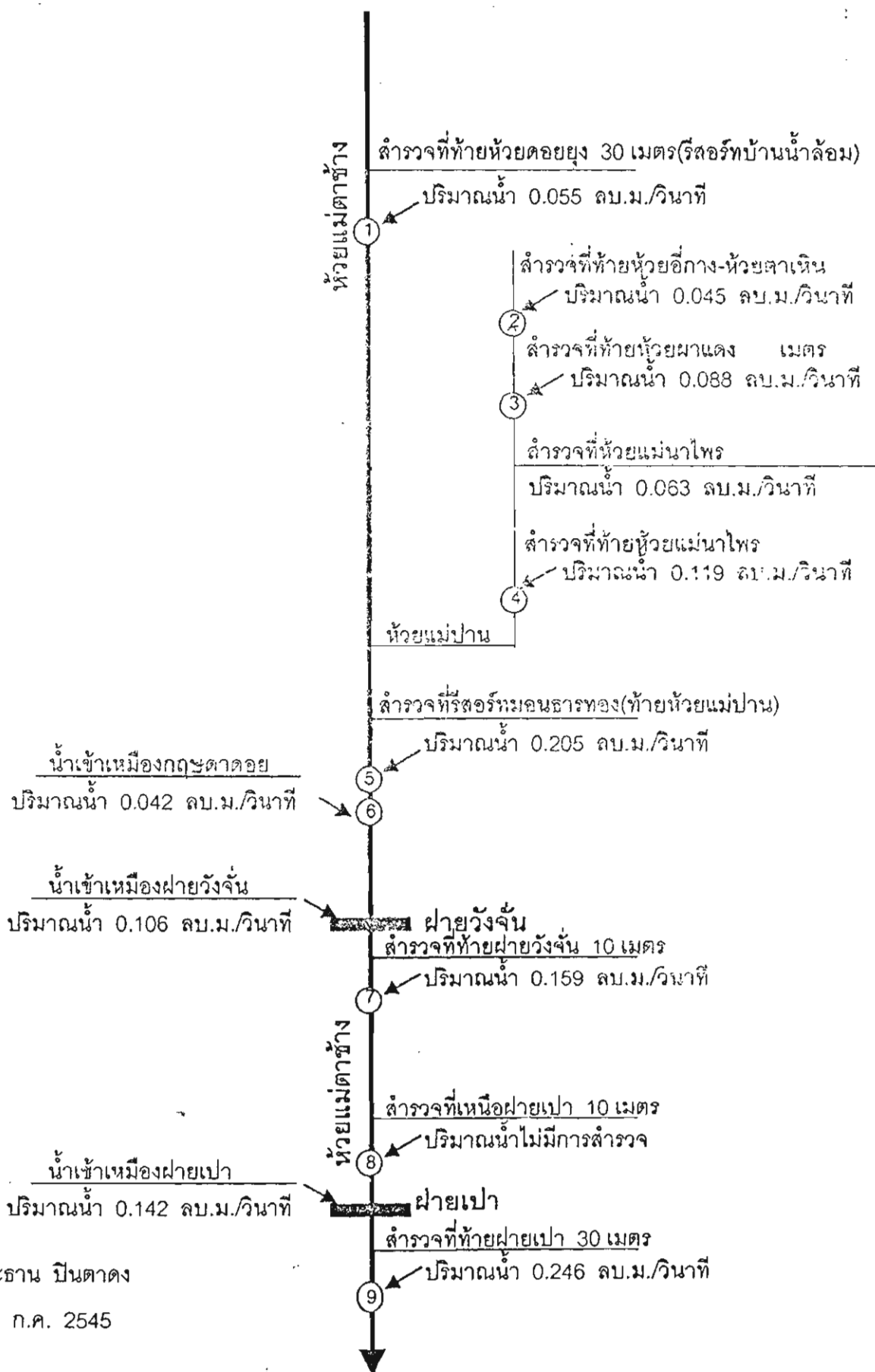
แบบสำรวจ _____ สถานี _____ Code _____
 อำเภอ _____ จังหวัด _____ ภาค _____
 เดือน _____ พ.ศ. _____ ศูนย์สำรวจระดับอยู่ _____ ราคาศูนย์สำรวจระดับ _____ ม. (_____)

[illegible]

สูงที่สุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
ต่ำที่สุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
จ..... ผลออก..... ผู้ตรวจ.....

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 26 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2545

สำรวจ นาย ประธาน ปิ่นตาดง

สำรวจเมื่อวันที่ 26 ก.ค. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

ประเภท _____ สถาบัน _____ Code _____
 อำเภอ _____ จังหวัด _____ ภาค _____
 เดือน _____ พ.ศ. _____ ศูนย์สำรวจระดับ _____ ราคาศูนย์สำรวจระดับ _____ ม. (_____)

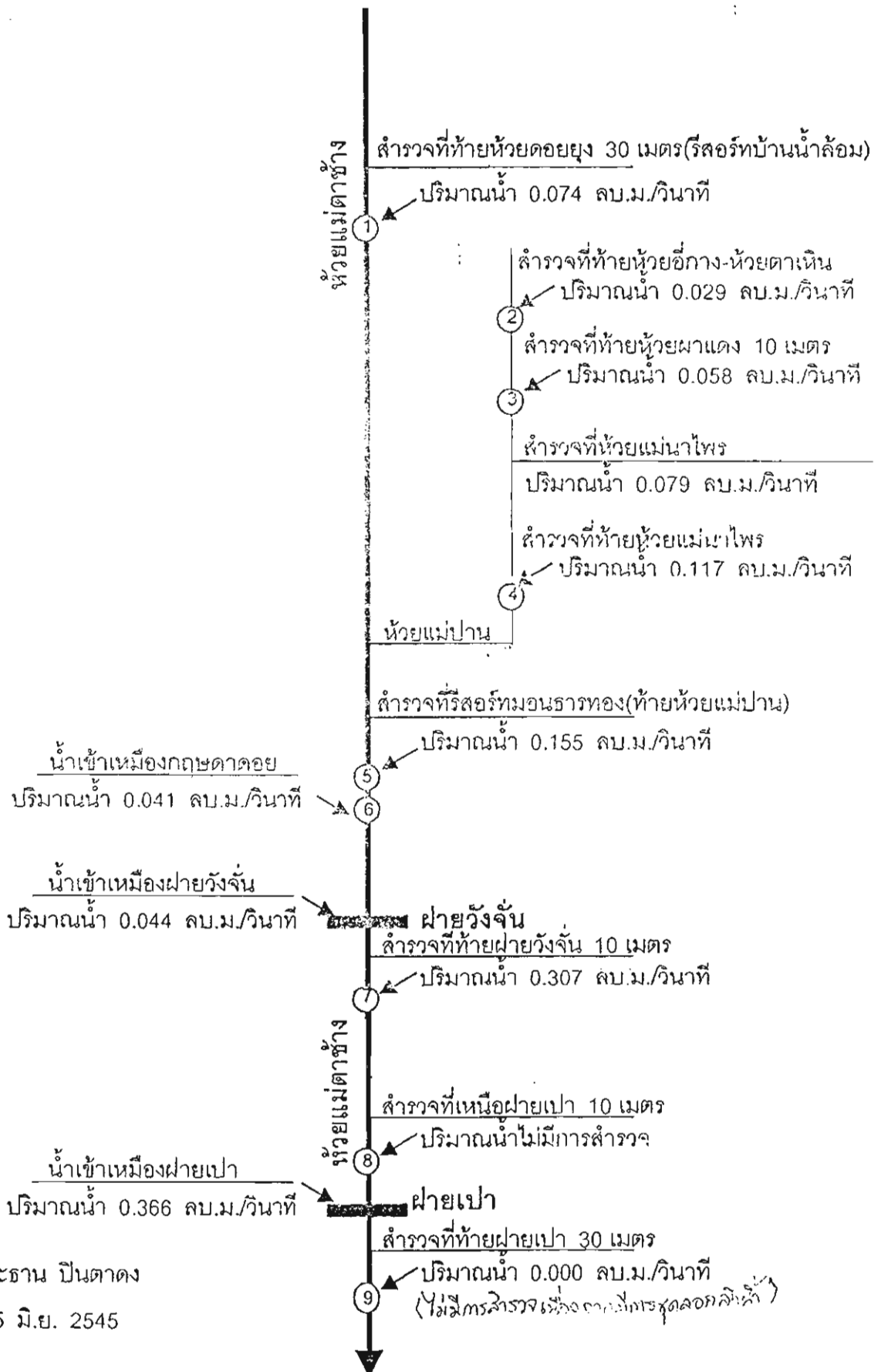
ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิน.	หมายเหตุ
		<u>สำรวจที่ ท่อลอดใต้ราง + ทางระบายน้ำ</u>					
		10.53 10.55	2.70	0.17	0.265	0.045	
		<u>สำรวจที่ ตัดหน้าราง</u>					
		11.50 11.55	2.55	0.52	0.275	0.033	
		<u>สำรวจที่ ตัดหน้าราง</u>					
		15.25 15.30	2.00	0.16	0.394	0.063	
		<u>สำรวจที่ ท่อลอดใต้ราง</u>					
		15.55 15.58	5.70	0.66	0.180	0.119	
		<u>สำรวจที่ ท่อลอดใต้ราง ยิง 30 เมตร</u>					
		16.40 16.45	3.00	0.50	0.110	0.055	
		<u>สำรวจที่ ตัดหน้ารางระบายน้ำ (ท่อลอดใต้ราง)</u>					
		17.13 17.15	3.00	1.69	0.121	0.205	
		<u>สำรวจที่ เสาวัดน้ำใต้รางระบายน้ำ</u>					
		17.20 17.25	1.20	0.26	0.162	0.042	

น้ำสูงสุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 น้ำต่ำสุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....

ว. ประธาน ผู้แทน ผู้ลง ผู้ตรวจ
(นายสมชาย เกตุพงษ์)

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 25 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2545

สำรวจ นาย ประธาน ปิ่นตาดง

สำรวจเมื่อวันที่ 25 มิ.ย. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

หน่วยน้ำ..... สถานี..... Code.....
 อำเภอ..... จังหวัด..... ภาค.....
 เดือน..... พ.ศ. 2545 ศูนย์สำรวจระดับอยู่..... ราคาศูนย์สำรวจระดับ..... ม. (.....)

ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิน.	หมายเหตุ
		สำรวจที่.....					
		11.00 11.05	2.30	0.12	0.242	0.029	
		สำรวจที่.....					
		11.40 11.45	2.50	0.26	0.223	0.058	
		สำรวจที่.....					
		15.35 15.40	1.80	0.20	0.395	0.079	
		สำรวจที่.....					
		15.45 16.53	5.70	0.65	0.180	0.117	
		สำรวจที่.....					
		16.50 16.55	3.20	0.63	0.117	0.074	
		สำรวจที่.....					
		17.20 17.25	7.95	1.56	0.099	0.155	
		สำรวจที่.....					
		17.30 17.33	1.35	0.28	0.146	0.041	

น้ำสูงสุด..... ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำมากที่สุด..... ม.³/วิน. วันที่.....
 น้ำต่ำสุด..... ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำน้อยที่สุด..... ม.³/วิน. วันที่.....
 วิชา..... ผู้สอน..... ผู้ตรวจ.....

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

หน้า ๓๔ ส่วน ๕ สถานที่ Code
 บล อำเภอ นางตง จังหวัด เชียงใหม่ ภาค เหนือตอนบน
 ประจำเดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ศูนย์เสาระดับอยู่ ราคาศูนย์เสาระดับ ม.(.....)

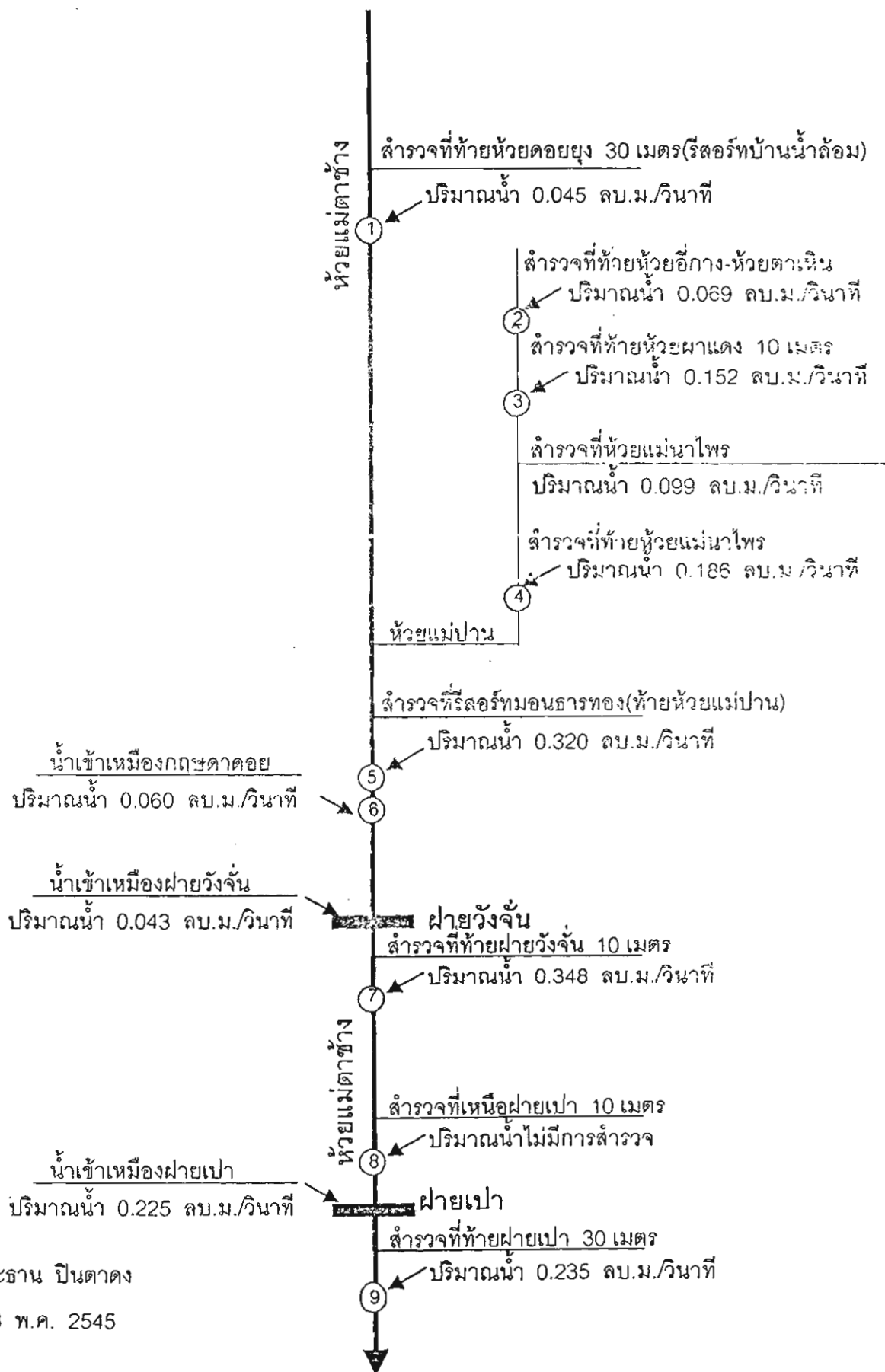
[illegible]

ระดับน้ำสูงสุด.....ม. (.....) วันที่.....ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
ระดับน้ำต่ำสุด.....ม. (.....) วันที่.....ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....

สำรวจ ประจักษ์ วิเศษผลอก ผักรว

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 28 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545

เรวจ นาย ประธาน ปินตาตง

วจเมื่อวันที่ 28 พ.ค. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

แม่ข่าย (หน่วยแม่ข่าย) สถานี Code

อำเภอ บางระจัน จังหวัด อยุธยา ภาค หนึ่งตอนบน

เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545 ศูนย์สำรวจระดับน้ำ ราคาศูนย์สำรวจระดับน้ำ ม. ()

ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ฝายน้ำ ม.	เนื้อที่ปรกติ ม ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม ³ /วิ.	หมายเหตุ
		สำรวจที่ ทบอช.แม่ข่าย					
		11.15 11.20	2.85	0.49	0.238	0.069	
		สำรวจที่ ทบอช.ฝายวัด 10 เมตร					
		11.50 11.55	3.15	0.37	0.411	0.152	
		สำรวจที่ ทบอช.แม่ข่าย					
		13.40 13.45	2.00	0.22	0.450	0.099	
		สำรวจที่ ทบอช.แม่ข่าย					
		15.55 16.00	1.50	0.77	0.242	0.186	
		สำรวจที่ ทบอช.วัด 50 เมตร					
		16.55 17.00	3.00	0.33	0.136	0.045	
		สำรวจที่ มณฑลราชโกว (ทบอช.แม่ข่าย)					
		17.25 17.35	7.95	1.86	0.172	0.320	
		สำรวจที่ แม่ข่ายวัด 50 เมตร					
		17.40 17.45	1.30	0.33	0.182	0.060	

สูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม³/วิ. วันที่

ต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม³/วิ. วันที่

ที่ ประสาน นพท.๖ ผู้ลอก ผู้ตรวจ

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

ระจำเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ คำนยเสารระดับ ๐๖ รากา คำนยเสารระดับ ๐๖ ม. ()

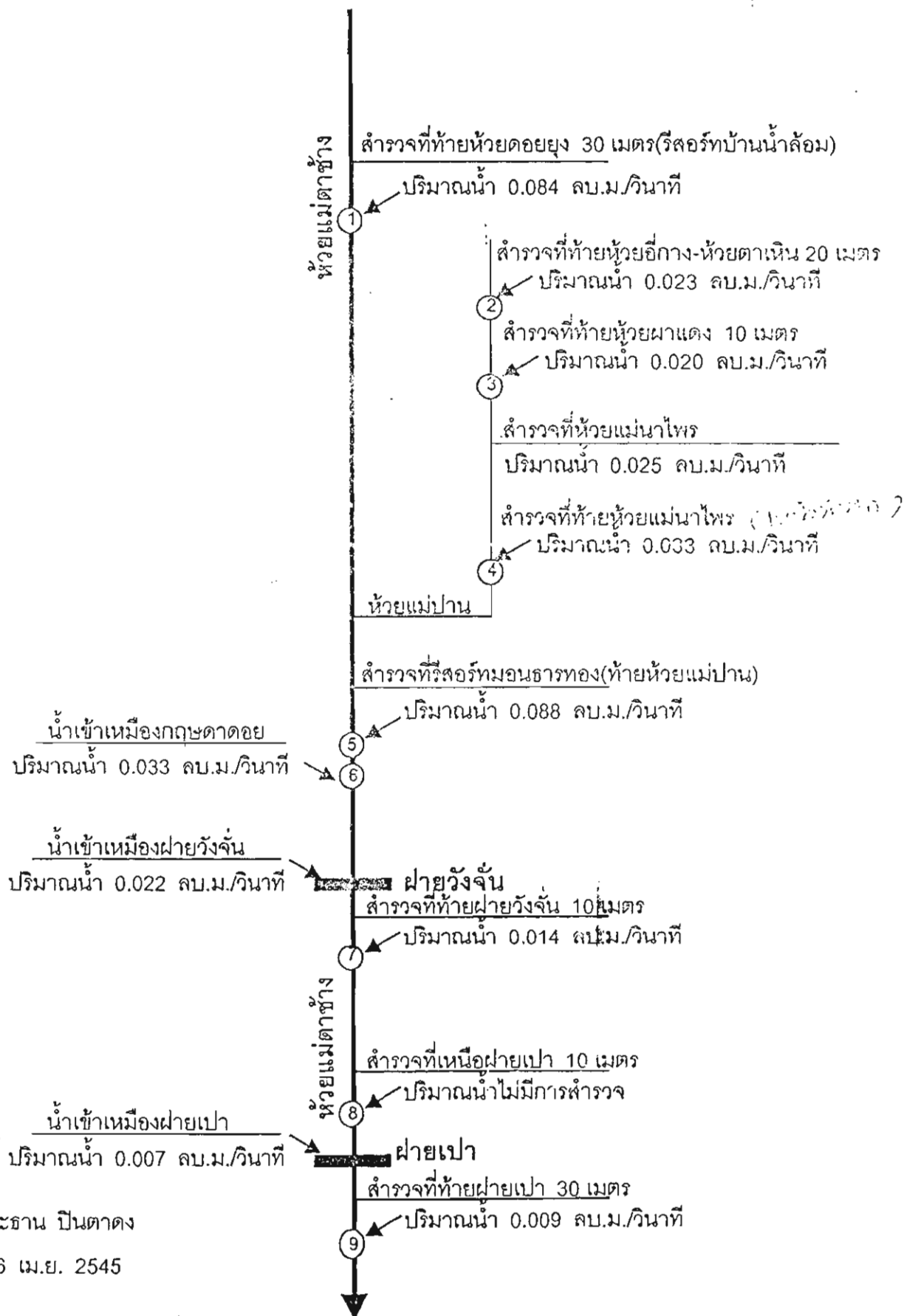
วันที่	ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง คือน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิน.	หมายเหตุ
			สำรวจที่ คลองชลประทาน					
3			18.00 18.07	2.00	0.36	0.119	0.042	
			สำรวจที่ คลองชลประทาน 10 เมตร					
5			18.10 18.14	4.50	0.63	0.552	0.345	
			สำรวจที่ คลองชลประทาน 10 เมตร					
5			18.20 18.25	4.40	1.07	0.920	0.225	
			สำรวจที่ คลองชลประทาน					
			18.50 18.53	3.45	0.46	0.439	0.225	

ตรวจ น้อยชาย นิ่มนาค ผล ออก ผู้ตรวจ [Signature]

..... ผอ.สวท. ผอ.สวท. ๕๕๕๕

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 26 เดือน เมษายน พ.ศ. 2545

สำรวจ นาย ประธาน ปินตาตง
ทวนเมื่อวันที่ 26 เม.ย. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

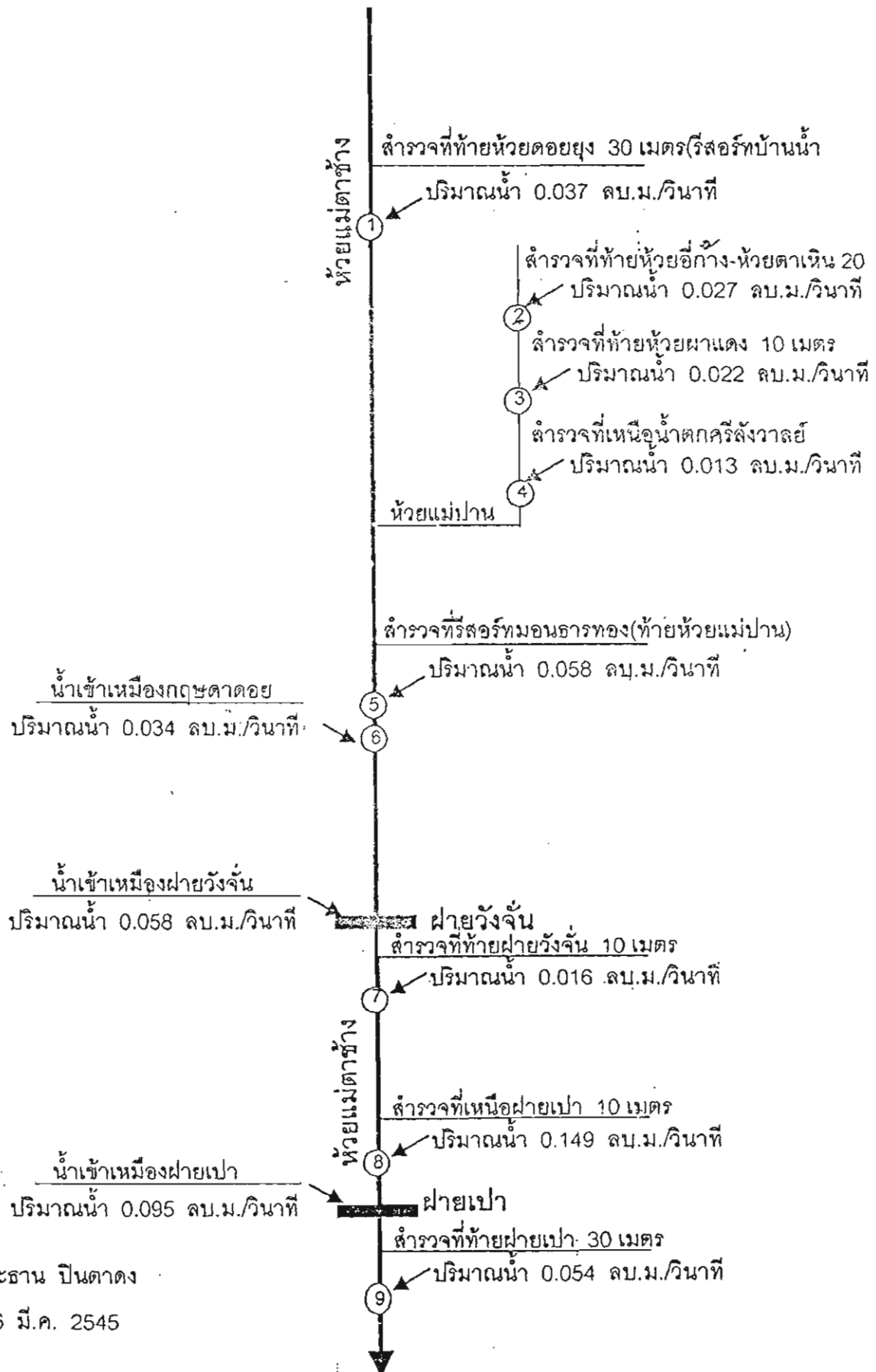
ที่ แม่ต๋ำ สถานี แม่ต๋ำ Code
 ล. อำเภอ แม่ต๋ำ จังหวัด แม่ฮ่องสอน ภาค เหนือตอนบน
 จำเดือน เมษายน พ.ศ. 2545 ศูนย์สำรวจระดับอยู่ ราคาศูนย์สำรวจระดับ ม. ()

ที่	ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วินาที	หมายเหตุ
			11.03 11.10	2.50	0.30	0.077	0.025	
			12.10 12.20	1.50	0.09	0.250	0.020	
			13.00 13.05	3.00	0.29	0.114	0.033	
			13.12 13.17	1.20	0.08	0.512	0.025	
			16.08 16.13	3.25	0.55	0.153	0.084	
			16.36 16.43	4.80	1.49	0.059	0.038	
			16.50 16.55	1.30	0.21	0.157	0.033	

น้ำสูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม.³/วินาที วันที่
 น้ำต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม.³/วินาที วันที่
 ตรวจ ประจักษ์ ปิ่นทอง ผู้ลอก ประจักษ์ ปิ่นทอง ผู้ตรวจ

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2545

รจ นาย ประธาน ปินตาดง

วลเมื่อวันที่ 26 มี.ค. 2545

ระทาน

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

แม่น้ำ แม่ตาขาว สถานี Code
 อำเภอ นาโยง จังหวัด สงขลา ภาค
 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2545 ศูนย์สำรวจระดับอยู่ ราคาศูนย์สำรวจระดับ ม. ()

ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิ.	หมายเหตุ
		สำรวจที่ <u>หน้าเขื่อนวัดทรายแดง 50 ม.</u>					
		<u>16.35</u> <u>16.39</u>	<u>2.30</u>	<u>0.32</u>	<u>0.053</u>	<u>0.017</u>	
		สำรวจที่ <u>หน้าเขื่อนวัดทรายแดง 50 ม.</u>					
		<u>10.35</u> <u>10.40</u>	<u>2.00</u>	<u>0.24</u>	<u>0.112</u>	<u>0.027</u>	
		สำรวจที่ <u>หน้าเขื่อนวัดทรายแดง 10 ม.</u>					
		<u>11.20</u> <u>11.24</u>	<u>1.60</u>	<u>0.12</u>	<u>0.193</u>	<u>0.022</u>	
		สำรวจที่ <u>หน้าเขื่อนวัดทรายแดง 10 ม.</u>					
		<u>11.25</u> <u>11.28</u>	<u>1.20</u>	<u>0.09</u>	<u>0.162</u>	<u>0.013</u>	
		สำรวจที่ <u>หน้าเขื่อนวัดทรายแดง (หน้าเขื่อนวัดทรายแดง)</u>					
		<u>16.20</u> <u>16.25</u>	<u>1.65</u>	<u>1.95</u>	<u>0.030</u>	<u>0.058</u>	
		สำรวจที่ <u>หน้าเขื่อนวัดทรายแดง (หน้าเขื่อนวัดทรายแดง)</u>					
		<u>11.20</u> <u>16.24</u>	<u>1.40</u>	<u>0.19</u>	<u>0.189</u>	<u>0.034</u>	

ค่าสูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม.³/วิ. วันที่
 ค่าต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม.³/วิ. วันที่
 จ. ผู้ลอก ผู้ตรวจ

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

หน้า เลขหน้า สถานที่ Code

บล. _____ อำเภอ หาดใหญ่ จังหวัด สงขลา ภาค _____

ระจำเดือน มิ.ย. ๖๖ พ.ศ. ๒๕๔๕ ศูนย์เสาระดับอยู่ ราคาศูนย์เสาระดับ ม. ()

[illegible]

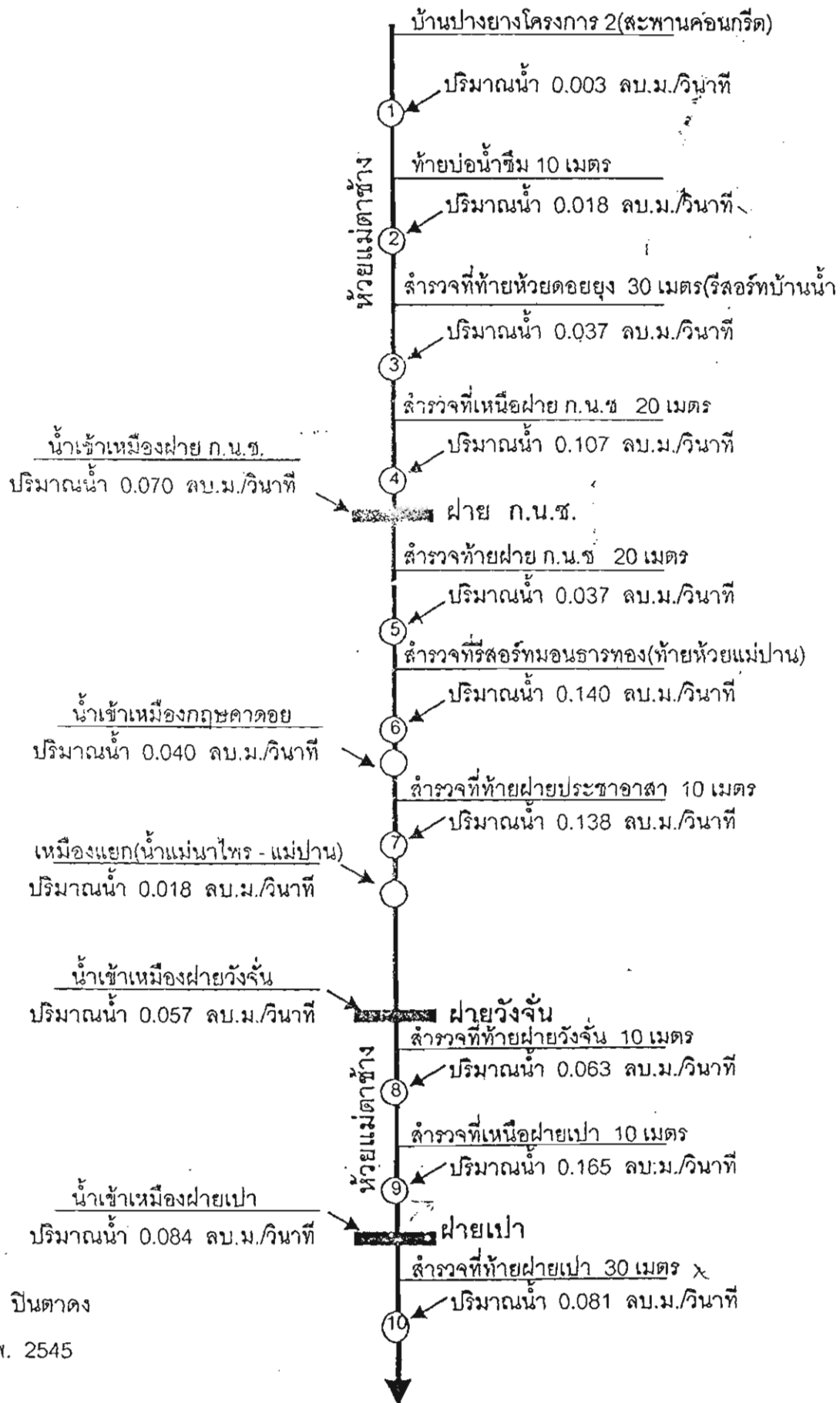
ระดับน้ำสูงสุด.....ม. (.....) วันที่.....ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....

ระดับน้ำต่ำสุด.....ม. (.....) วันที่..... ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....

สำรวจ สถานที่ ผลิต ผล

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 27 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

นาย ประธาน ปินตาดง

เมื่อวันที่ 27 ก.พ. 2545

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

แม่น้ำ แม่ตาช้าง สถานี Code
 ตำบล อำเภอ หางดง จังหวัด เชียงใหม่ ภาค
 ประจำเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ศูนย์เสาระดับอยู่ ราคาศูนย์เสาระดับ ม. ()

วันที่	ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่ปรกติ ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิ.	หมายเหตุ
27			สำรวจที่ สถานีชลประทานหางดง (ท้ายเขื่อนแม่ป๋าน)					
			14.07 14.15	9.30	1.55	0.090	0.140	
27			สำรวจที่ เขื่อนวชิราลงกรณ์					
			14.20 14.25	1.20	0.21	0.190	0.040	
27			สำรวจที่ เขื่อนวชิราลงกรณ์ (สันเขื่อนฝาย + เขื่อนแม่ป๋าน)					
			14.40 14.45	2.40	0.10	0.180	0.018	
27			สำรวจที่ ท้ายเขื่อนฝายท่าตั่ว 102.					
			14.55 15.00	4.45	1.47	0.094	0.138	
27			สำรวจที่ เขื่อนวชิราลงกรณ์					
			15.25 15.30	1.70	0.27	0.211	0.057	
27			สำรวจที่ ท้ายเขื่อนวชิราลงกรณ์ 102.					
			15.30 15.38	3.70	0.92	0.197	0.069	

ระดับน้ำสูงสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำมากที่สุด ม.³/วิ. วันที่
 ระดับน้ำต่ำสุด ม. () วันที่ ปริมาณน้ำน้อยที่สุด ม.³/วิ. วันที่
 ผู้สำรวจ ประจักษ์ วิเศษ ผู้ลอก ผู้ตรวจ

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

เลขที่ _____ สถาบัน _____ Code _____
อำเภอ นนทบุรี จังหวัด กรุงเทพมหานคร
เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ ศูนย์เสาระดับอยู่ _____ ราคาศูนย์เสาระดับ _____ ม. (____)

ระดับน้ำ ม.	ระดับน้ำ ม. ()	เวลาทำการ สำรวจ	ความกว้าง ผิวน้ำ ม.	เนื้อที่รูปตัด ม. ²	ความเร็ว เฉลี่ย ม./วินาที	ปริมาณน้ำ ม. ³ /วิน.	หมายเหตุ
		1					
		สำรวจที่ หักหน้าของอาคาร ๑ (โพรงน้ำหน้า)					ระบอบตอนล่าง
		11.00 11.05	0.80	0.03	0.100	0.003	90/1130 A.0# 15377 NO.3
		สำรวจที่ หักหน้าของอาคาร ๑ 10 ม.					
		11.20 11.25	2.00	0.19	0.095	0.013	90/1130 A.0# 15377 NO.3
		สำรวจที่ หักหน้าของอาคาร ๑ 30 ม. (โพรงน้ำหน้า)					
		10.30 10.35	2.80	0.36	0.103	0.037	90/1130 A.0# 1-50021
		สำรวจที่ หักหน้าของอาคาร ๑ ๒๐ ม.					
		12.00 12.13	3.80	0.84	0.122	0.107	
		สำรวจที่ หักหน้าของอาคาร ๑ ๒๐ ม.					
		12.15 12.20	2.10	0.22	0.168	0.037	
		สำรวจที่ หักหน้าของอาคาร ๑ ๒๐ ม.				0.070	

น้ำสูงสุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 น้ำต่ำสุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 วิชา ภาษาอังกฤษ ผลสอบ ผู้ตรวจ

ตารางแสดงสถิติการสำรวจปริมาณน้ำ

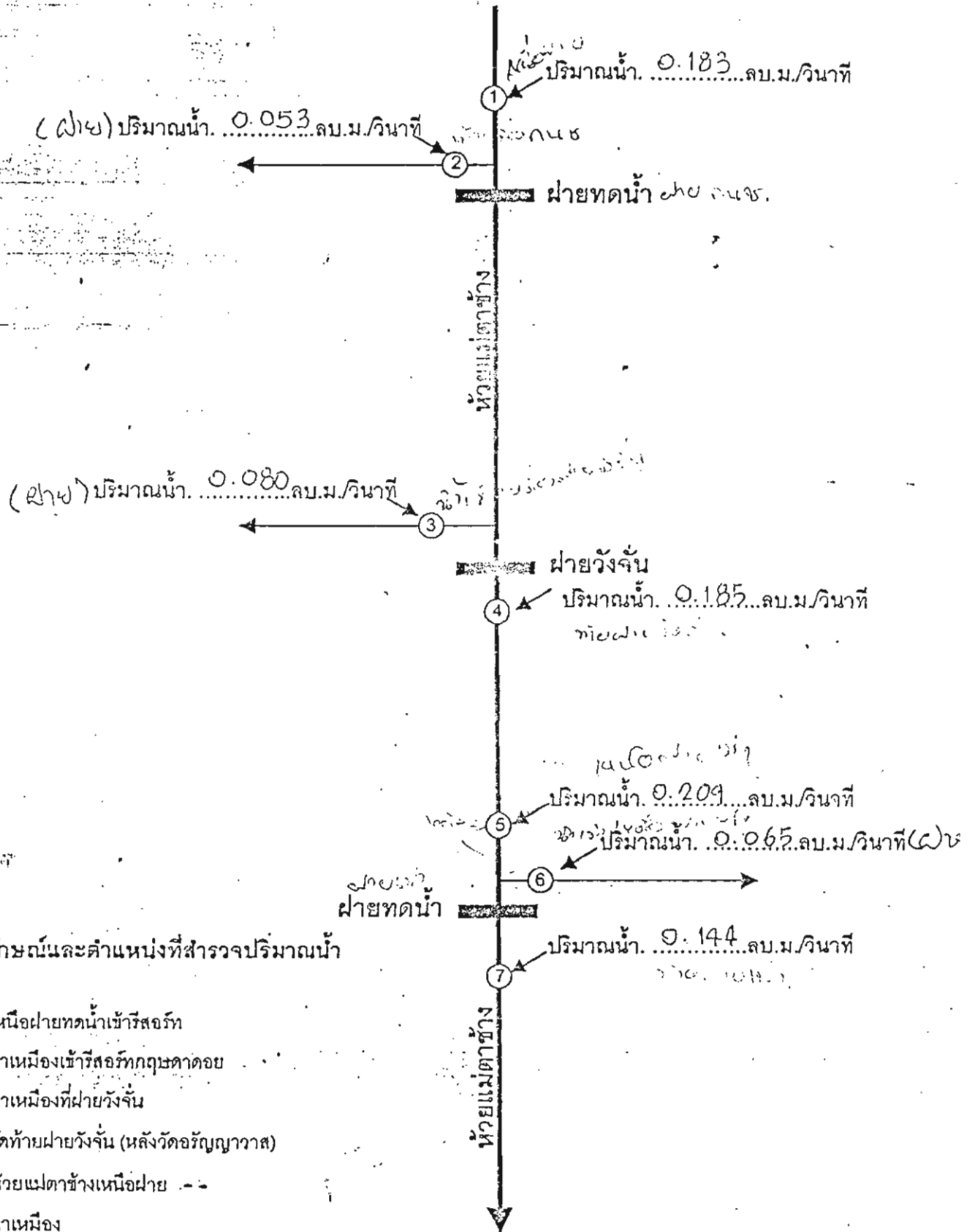
๑. สถานที่ _____ สถานี _____ Code _____
 ๒. อำเภอ _____ จังหวัด _____ ภาค _____
 ๓. เดือน _____ พ.ศ. _____ ศูนย์เสาระดับอยู่ _____ ราคาศูนย์เสาระดับ _____ ม. (_____)

[illegible]

บั้วสูงสุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำมากที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 บั้วต่ำสุด.....ม.(.....) วันที่.....ปริมาณน้ำน้อยที่สุด.....ม³/วิ. วันที่.....
 รวบรวม.....ปี.....ผู้ตรวจ.....

แผนผังจุดสำรวจปริมาณน้ำห้วยแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

วันที่ 28 เดือน มกราคม พ.ศ. 2545

สัญลักษณ์และตำแหน่งที่สำรวจปริมาณน้ำ

- ① เหนือฝายทดน้ำเข้านิคม
- ② ลำเหมืองเข้านิคมทกฤๅดาตอย
- ③ ลำเหมืองที่ฝายวังจั่น
- ④ วัดท้ายฝายวังจั่น (หลังวัดอรัญญาวาส)
- ⑤ ห้วยแม่ตาช้างเหนือฝาย
- ⑥ ลำเหมือง
- ⑦ ห้วยแม่ตาช้างท้ายเหนือฝาย

ผู้สำรวจ นาย ประจักษ์ ปิ่นตาตอง

สำรวจเมื่อวันที่ 28 ม.ค. 45

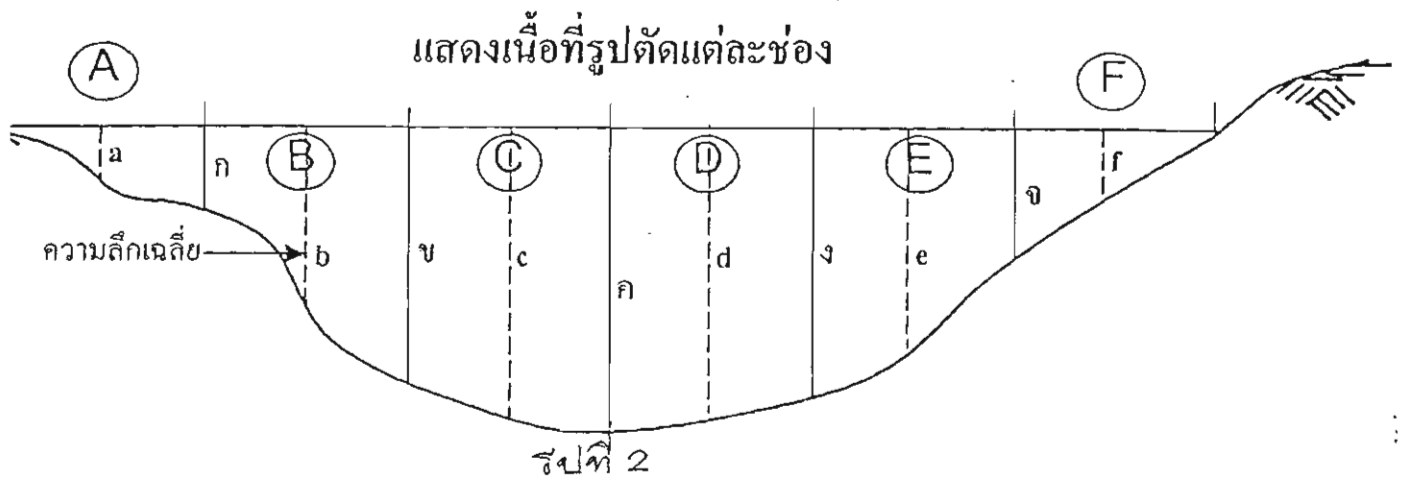
คำนำ

การวัดปริมาณน้ำ (Discharge Measurement) ในการวัดปริมาณน้ำนั้นนิยมวัดเป็นอัตราการไหล เช่น เป็นลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ใน การนี้อาจทำได้โดยง่าย ถ้าเราทราบเนื้อที่รูปตัดของลำน้ำและความเร็วเฉลี่ยของลำน้ำที่ไหลผ่านเนื้อที่หน้าตัดนั้นไป การวัดปริมาณน้ำแต่ละครั้งเปรียบได้กับการเก็บตัวอย่างของปริมาณน้ำที่ไหลอยู่ในแม่น้ำลำธารเท่านั้น เพราะกระทำในระยะเวลาสั้นเพียง 3-4 ชั่วโมงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเราไม่อาจจะตรวจวัดปริมาณน้ำได้ตลอดทั้งวัน จึงต้องมีวิธีการที่เอาค่าปริมาณน้ำตัวอย่างที่วัดได้นั้นมาคำนวณเป็นปริมาณน้ำทั้งวันต่อไป

หลักสำคัญในการวัดปริมาณน้ำก็คือ ต้องหาความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำที่ไหลในลำน้ำสายนั้นเมื่อมีระดับต่าง ๆ กันให้ได้ ความสัมพันธ์อันนี้เรียกว่าความสัมพันธ์ระหว่างระดับน้ำกับปริมาณน้ำ (Stage discharge relation curve) หรืออาจเรียกว่า Rating curve ถ้าการวัดกระทำเมื่อมีระดับน้ำต่ำบางระดับสูงขึ้นบ้าง และเมื่อมีระดับน้ำสูงสุดบ้างแล้ว ก็จะใช้พล็อตหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างระดับน้ำและปริมาณน้ำของลำน้ำนั้น ๆ ได้ โดยสมบรูณ์เส้นแสดงความสัมพันธ์นี้จะมีรูปเป็นเส้นโค้ง เมื่อพล็อตในมาตราส่วนธรรมดา

จากเส้นแสดงความสัมพันธ์นี้เอง ถ้าเราทราบค่าระดับน้ำเฉลี่ยทั้งวันได้แล้ว ก็เอามาอ่านเป็นค่าปริมาณน้ำเฉลี่ยทั้งวัน ค่าปริมาณน้ำเฉลี่ยแต่ละวันนี่เองเป็นค่าที่เราต้องการทราบสำหรับพิจารณาการเกิดดับผันแปรของน้ำท่าในแต่ละกลุ่มน้ำ

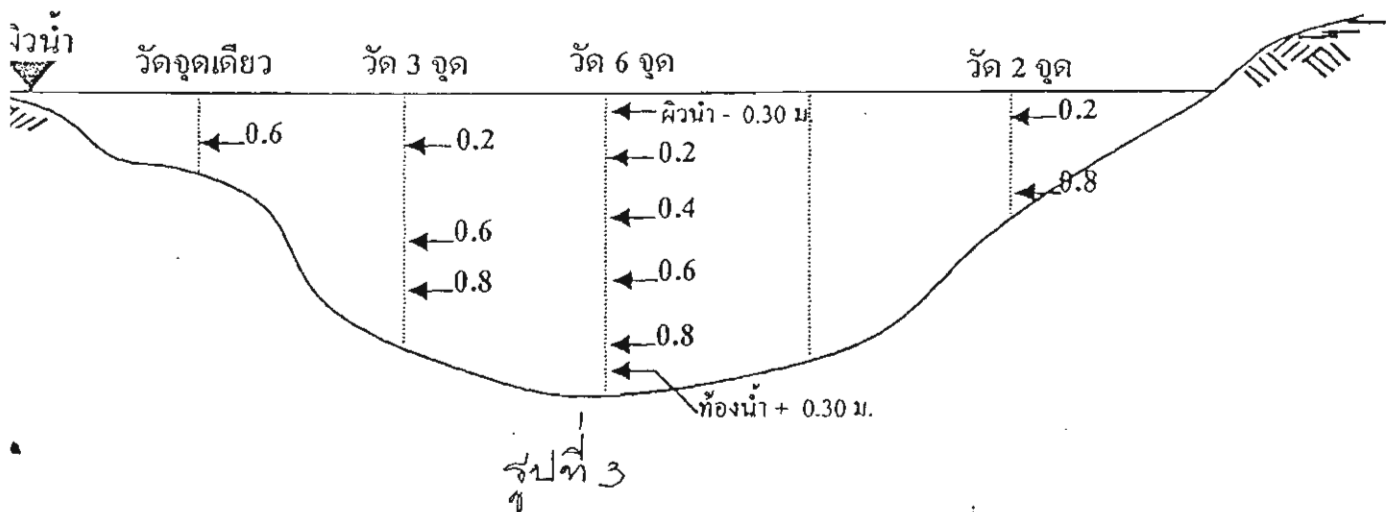
(คัดลอกมาจากหนังสือบรรยายวิชาชลประทานของ อ.ดำรง จรัสวัฒน์)

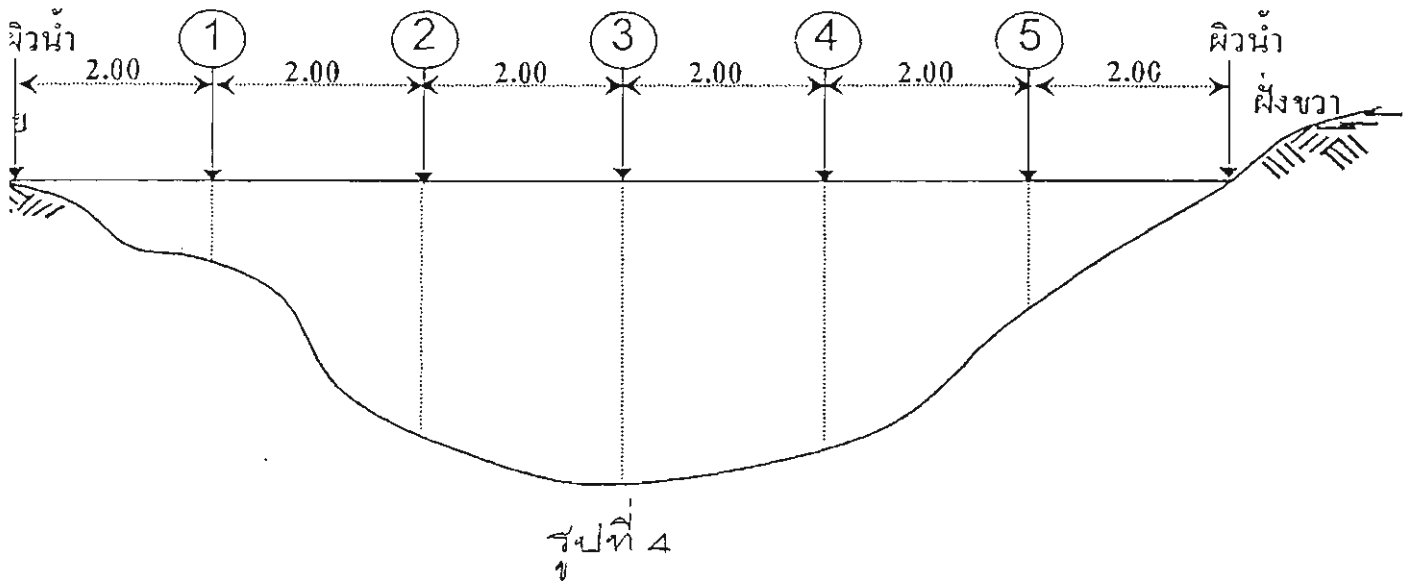
แปล หมายถึง เนื้อที่ตรงแนวสำรวจที่ถูกต้องขวาง (CROSS SECTION) ใช้ความกว้างคูณความลึกเฉลี่ยจะได้พื้นที่หน้าตัด มีหน่วยเป็นตารางเมตร ดังรูป $A+B+C+D+E+F=$ จะได้พื้นที่หน้าตัดขวางทั้งลำน้ำ

การวัดน้ำแบ่งออกเป็น 4 ระดับ

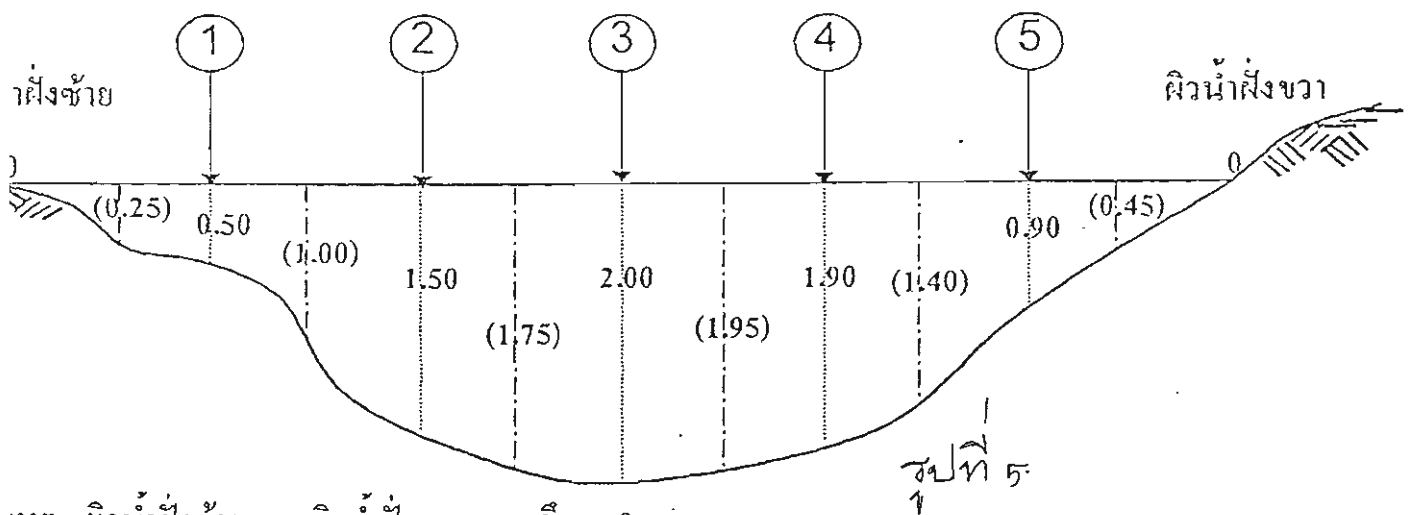
- เดียว ความลึกตั้งแต่ 0.00 - 0.30 ม. วัดที่ 0.5 ของความลึกจริง
 0.30 - 0.60 ม. วัดที่ 0.6 ของความลึกจริง
 จุด ความลึกตั้งแต่ 0.60 - 1.00 ม. วัดที่ 0.2 และ 0.8 ของความลึกจริง
 จุด ความลึกตั้งแต่ 1.00 - 2.50 ม. วัดที่ 0.2, 0.6 และ 0.8 ของความลึกจริง
 จุด ความลึกตั้งแต่ 2.50 ม. ขึ้นไป วัดที่ ต่ำกว่าผิวน้ำ 0.30 ซม. 0.2, 0.6, 0.8
 และสูงกว่าท้องน้ำ 0.30 ม.

แสดงการบอกระยะห่างระหว่างลูกตั้ง

แสดงความลึกจริงและความลึกเฉลี่ย

เหตุ ผิวน้ำฝั่งซ้าย และผิวน้ำฝั่งขวาความลึก = 0

นอกวงเล็บคือความลึกจริง - ในวงเล็บคือความลึกเฉลี่ยระหว่างลูกตั้ง

จากรูปที่ 4 เลข ๘

กำหนดให้ คิวน้ำฝั่งซ้ายอยู่ที่ระยะ 0.00 ม.

ที่ระยะ 2.00 ม. ลูกตั้งที่ 1 ลึก 0.50 ม.

$$V \text{ ที่ } 0.6 = 75 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

ที่ระยะ 4.00 ม. ลูกตั้งที่ 2 ลึก 1.50 ม.

$$V \text{ ที่ } 0.2 = 102 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.6 = 118 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.8 = 105 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

ที่ระยะ 6.00 ม. ลูกตั้งที่ 3 ลึก 2.00 ม.

$$V \text{ ที่ } 0.2 = 125 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.6 = 132 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.8 = 113 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

ที่ระยะ 8.00 ม. ลูกตั้งที่ 4 ลึก 1.90 ม.

$$V \text{ ที่ } 0.2 = 118 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.6 = 129 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.8 = 115 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

ที่ระยะ 10.00 ม. ลูกตั้งที่ 5 ลึก 0.90 ม.

$$V \text{ ที่ } 0.2 = 70 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

$$V \text{ ที่ } 0.8 = 72 \text{ รอบ} / 40 \text{ วินาที}$$

ที่ระยะ 12.00 ม. คิวน้ำฝั่งขวา

ใช้เครื่อง A - OTT C. 31 No.91664

จงคำนวณหาปริมาณน้ำ , เนื้อที่รูปตัด , ความกว้าง , และความเร็วเฉลี่ย

